This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

3433 07591870 0

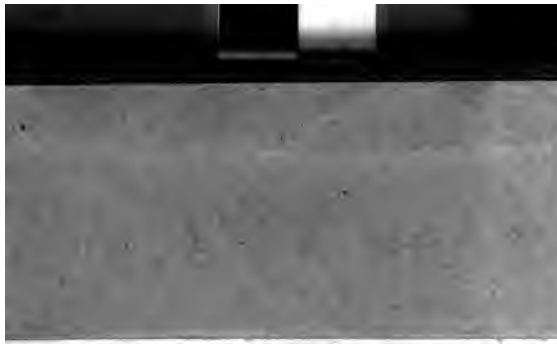

3/0

The
Gordon Lester Ford
Collection
Presented by his Sons
Worthington Chauncey Ford
and
Paul Leicester Ford
to the
New York Public Library.

Fr. Achelis 1858
Sept 6

[redacted]

Ford

1874 : C

1852

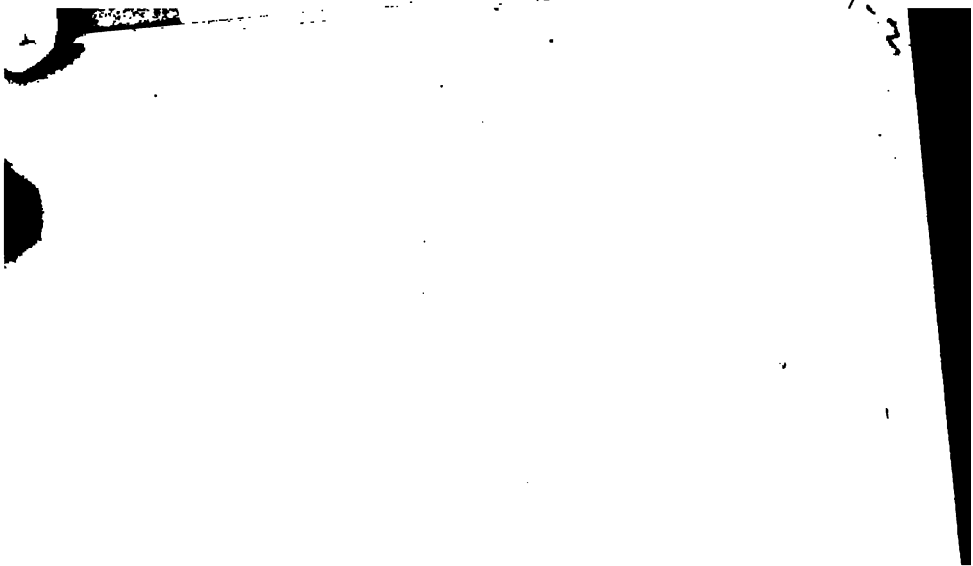

PUBLII VIRGILII MARONIS

OPERA.

AD

PRAESTANTIUM LIBRORUM LECTIONES

ACCURATE RECENSUIT

C. H. WEISE.

NOVA EDITIO STEREOTYPA.

LIPSIAE
IMPENSIS ET TYPIS CAROLI TAUCHNITII.
1853.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
157116
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1899.

PRAEFATIO.

Virgilii quoque opera quoniam novis luculentioribusque typis exornare Tauchnitius constituerat, in hoc quoque, quemadmodum in reliquis omnibus, faciendum fuit, ut delectum institueremus emendationum ab editoribus factarum; in aliis Heynii lectionem reduceremus, aliis denique locis vel in interpunctione vel lectione ab hoc pariter atque recentioribus omnibus recederemus, siquidem in quibusdam ab neminedum verus Virgilianae dictionis sensus perceptus fuerat. Eo pertinent loci Ecl. I, 28. Aen. III, 341 et X, 618 ubi nemo editorum vidit, *tamen* poni pro *tamenetsi*, uti Propert. III. 13, 35. Ter. Eun. I, 2. 90. et in Plauto saepissime. Cf. Capt. II, 3, 44. Men. prol. v. 11. Cas. 1, 17. Mil. 3, 2, 52. IV, 8, 30. Cas. pr. 20. 63. In eadem ecloga v. 54. post *semper* comma posuimus, ut sit: quae hucusque semper somnum tibi suasit; quo facto unice verus egregio loco sensus constituitur. Item interpunctionem mutavimus Ecl. III, 35 sqq. et V, 66, sqq. — Ecl. VII, 19 restitui *volebam*, ut sit pro *velim*, Graecismo notissimo. — Aen. I, 126. ad *vadis* punctum posui; nam sequens *Placidum* est i. q. *propitium nobis*. Cf. Servius, et Aen. IV, 440. 578. III, 226. — Aen. I, 237 punctum restitui post *pollicitus*, quod recentiores sustulerant. Supplendum enim *es*, uti V, 687 et X, 827, et in Plauto centies. — Aen. I, 288. versum inclusi, siquidem non de C. Iulio Caesare, sed de Augusto sermo. Aen. I, 636. cum Bothio *dei*

scripsi, quia sine dubio vinum erat praeter cibos con memorandum, et IX, 337 Bacchus pariter simplicit deus nuncupatur. — Aen. II, 567 et 588 delevi unc nos, quia locus sine dubio a Virgilio profectus. Ae III, 75 dedi *prius* ex Servio et codd., ut cum *errante* constructione iungatur. Aen. III, 340, quem locu recc. penitus perverterant, restitui codicum omniu lectionem, ut suppleatur: *peperit labente Creus* Labebatur enim urbs, bello orto, quo excisa est. Ve su autem seq. vv. *tamen puero* commatibus inclus quia *tamen*, ut supra dixi, positum est pro *tametsi*, Ecl. 1, 28. Aen. X, 618. — Aen. IV, 436 dedi, quc voluerat Heynius: *cumulata sorte*, ut *sors* sit das C pital. Nam vulgata *cumulatam morte* plane sensu c ret. Aen. IV, 629. restitui *nepotes*, ut *ipsique* sit i. ipsi quoque. Aen. IV, 641 dedi codicum lectione Servianorum *celebrabat*, quoniam idem antiquitu *celebrare* et *celerare*, et Virgilius innumeris locis a chaismos habet. Cf. Plaut. Pseud. I, 2, 36. Mil. I 4, 60. Gellius XIX, 4. — Aen. V, 391, sustuli inte punctionem, ut *nobis* cum *memoratus* iungatur. Ae VI, 561. *aures* dedi ex codd. apud Pierium et Bu mannum. Aen. VII, 117 itidem interpunctionem m tavi. Et item VII, 391 ubi ex codicibus restitui *ch ros*, quod ipsum ibi subiectum esse ne dubitat Aen. VII, 444 inepte libri habent *gerant*, pro quo ab que dubio *regant* reponendum. Cf. v. 560. — Ae VII, 363 cum Wakefieldio *penetrât* dictum habeo p *penetravit* antique; cf. Lucret. VI, 586. — Et s plura, de quibus fortasse alio loco dicturi sumus.

Scr. Lips. m. Oct. a. XLIV.

Weise.

P. VIRGILII MARONIS

U C O L I C A.

TITYRUS.

ECLOGA I.

MELIBOEUS. TITYRUS.

Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi
strem tenui Musam meditaris avena:
patriae fines et dulcia linquimus arva;
patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbra
osam resonare doces Amaryllida silvas.
O Meliboee, deus nobis haec otia fecit.
que erit ille mihi semper deus; illius aram
tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.
neas errare boves, ut cernis, et ipsum
re, quae vellem, calamo permisit agresti.
Non equidem invideo; miror magis: undique totis
ie adeo turbatur agris. En, ipse capellas
mus aeger ago; hanc etiam vix, Tityre, duco.
nter densas corulos modo namque gemellos,
gregis, ah! silice in nuda connixa reliquit.
e malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset,
elo tactas memini praedicere quercus.

[Saepe sinistra cava praedixit ab ilice cornix.]
Sed tamen, iste deus qui sit, da, Tityre, nobis.
TI. Urbem, quam dicunt Romam, Meliboee, putavi
stultus ego huic nostrae similem, quo saepe solemus
pastores ovium teneros depellere fetus.
Sic canibus catulos similes, sic matribus haedos
noram; sic parvis componere magna solebam.
Verum haec tantum alias inter caput extulit urbes,
quantum lenta solent inter viburna cupressi.
ME. Et quae tanta fuit Romam tibi caussa videndi?
TI. Libertas: quae, sera tamen respexit inertem,
candidior postquam tondenti barba cadebat,
respexit tamen, et longo post tempore venit,
postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,
nec spes libertatis erat, nec cura peculi.
Quamvis multa meis exiret victima septis,
pinguis et ingratae premeretur caseus urbi,
non unquam gravis aere domum mihi dextra redibat.
ME. Mirabar, quid moesta deos, Amarylli, vocares;
cui pendere sua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat. Ipsae te, Tityre, pinus,
ipsi te fontes, ipsa haec arbusta vocabant.
TI. Quid facerem? Neque servitio me exire licebat
nec tam praesentes alibi cognoscere divos.
Hic illum vidi iuvenem, Meliboee, quotannis
bis senos cui nostra dies altaria fumant.
Hic mihi responsum primus dedit ille petenti:
pascite ut ante boves, pueri; submittite tauros.
ME. Fortunate senex, ergo tua rura manebunt!
et tibi magna satis; quamvis lapis omnia nudus
limosoque palus obducat pascua iunco.

Non insueta graves tentabunt pabula fetas,
nec mala vicini pecoris contagia laedent.
Fortunate senex, hic, inter flumina nota
et fontes sacros, frigus captabis opacum!
Hinc tibi, quae semper, vicino ab limite sepes,
Hyblaeis apibus florem depasta salicti,
saepe levi somnum suadebit inire susurro.
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras;
nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,
nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.
TI. Ante leves ergo pascentur in aethere cervi,
et freta destituent nudos in litore pisces;
ante, pererratis amborum finibus, exsul
aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
quam nostro illius labatur pectore vultus.
ME. At nos hinc alii sitientes ibimus Afros:
pars Scythiam et rapidum Cretae veniemus Oaxen,
et penitus toto divisos orbe Britannos.
En, unquam patrios longo post tempore fines,
pauperis et tuguri congestum cespite culmen,
post aliquot, mea regna, videns mirabor aristas?
Impius haec tam culta novalia miles habebit?
barbarus has segetes? En, quo discordia cives
produxit miseros! en, quis consevimus agros!
Insere nunc, Meliboee, piros, pone ordine vites.
Ite meae, felix quondam pecus, ite capellae.
Non ego vos posthac, viridi projectus in antro,
dumosa pendere procul de rupe videbo;
carmina nulla canam; non, me pascente, capellae,
florentem cytisum et salices carpetis amaras.
TI. Hic tamen hanc mecum poteras requiescere noctem
fronde super viridi. Sunt nobis mitia poma,

castaneae molles, et pressi copia lactis;
et iam summa procul villarum culmina fumant,
maioresque cadunt altis de montibus umbrae.

ALEXIS.

ECLOGA II.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
delicias domini; nec, quid speraret, habebat.
Tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos
assidue veniebat: ibi haec incondita solus
montibus et silvis studio iactabat inani:
O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
nil nostri miserere? Mori me denique coges.
Nunc etiam pecudes umbras et frigora captant;
nunc virides etiam occultant spineta lacertos;
Thestylis et rapido fessis messoribus aestu
allia serpyllumque herbas contundit olentes;
at mecum raucis, tua dum vestigia lustro,
sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.
Nonne fuit satius, tristes Amaryllidis iras
atque superba pati fastidia? nonne Menalcan,
quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses?
O formose puer, nimium ne crede colori!
Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Despectus tibi sum, nec, qui sim, quaeris, Alexi;
quam dives pecoris nivei, quam lactis abundans.
Mille meae Siculis errant in montibus agnae.
Lac mihi non aestate novum, non frigore defit.
Canto, quae solitus, si quando armenta vocabat,
Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho.

Nec sum adeo informis: nuper me in litore vidi,
quum placidum ventis staret mare. Non ego Daphnim
iudice te metuam, si nunquam fallat imago.
O tantum libeat mecum tibi sordida rura
atque humiles habitare casas, et figere cervos,
haedorumque gregem viridi compellere hibisco:
mecum una in silvis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cera coniungere plures
instituit; Pan curat oves oviumque magistros.
Nec te poenitcat calamo trivisse labellum:
haec eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas?
Est mihi disparibus septem compacta cicutis
fistula, Damoetas dono mihi quam dedit olim,
et dixit moriens: Te nunc habet ista secundum.
Dixit Damoetas; invidit stultus Amyntas.
Praeterea duo, nec tuta mihi valle reperti,
capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo,
bina die siccant ovis ubera; quos tibi servo.
Iam pridem a me illos abducere Thestylis orat;
et faciet, quoniam sordent tibi munera nostra.
Huc ades, o formose puer: tibi lilia plenis
ecce ferunt Nymphae calathis; tibi candida Nais,
pallentes violas et summa papavera carpens,
narcissum et florem iungit bene olentis anethi;
tum, casia atque aliis intexens suavibus herbis,
mollia luteola pingit vaccinia caltha.
Ipse ego cana legam tenera lanugine mala,
castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat:
addam cerea pruna; honos erit huic quoque pomo;
et vos, o lauri, carpam, et te, proxima myrte:
sic positae quoniam suaves miscetis odores. —
Rusticus es, Corydon; nec munera curat Alexis;

nec, si muneribus certes, concedat Iollas.
Heu, heu, quid volui misero mihi? floribus A
perditus, et liquidis immisi fontibus apros.
Quem fugis, ah demens? Habitarunt di qu
silvas,
Dardaniusque Paris. Pallas, quas condidit, a
ipsa colat; nobis placeant ante omnia silvae.
Torva leaena lupum sequitur; lupus ipse cap
florentem cytisum sequitur lasciva capella;
te Corydon, o Alexi: trahit sua quemque vo
Adspice, aratra iugo referunt suspensa iuven
et sol crescentes decedens duplicat umbras:
me tamen urit amor; quis enim modus adsit
Ah Corydon, Corydon, quae te dementia cep
Semiputata tibi frondosa vitis in ulmo est.
Quin tu aliquid saltem potius, quorum indig
viminibus mollique paras detexere iunco?
Invenies alium, si te hic fastidit, Alexin.

PALAEMON.

ECLOGA III.

MENALCAS. DAMOETAS. PALAEM

ME. Dic mihi, Damoeta, cuium pecus? an Me
DA. Non, verum Aegonis. Nuper mihi trad
Aegon.
ME. Infelix o semper, oves, pecus! Ipse Nea
dum fovet, ac, ne me sibi praeferat illa, veret
hic alienus oves custos bis mulget in hora,
et succus pecori, et lac subducitur agnis.
DA. Parcius ista viris tamen obiicienda mem

Novimus et qui te, transversa tuentibus hircis,
et quo, sed faciles, Nymphae risere sacello.
ME. Tum, credo, quum me arbustum videre Miconis
atque mala vites incidere falce novellas.
DA. Aut hic, ad veteres fagos, quum Daphnidis arcum
fregisti et calamos: quae tu, perverse Menalca,
et, quum vidisti puero donata, dolebas;
et, si non aliqua nocuisses, mortuus esses.
ME. Quid domini faciant, audent quum talia fures?
Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
excipere insidiis, multum latrante Lycisca?
et quum clamarem: »Quo nunc se proripit ille?
»Tityre, coge pecus;« tu post carecta latebas.
DA. An mihi cantando victus non redderet ille,
quem mea carminibus meruisset fistula, caprum?
Si nescis, meus ille caper fuit: et mihi Damon
ipse fatebatur, sed reddere posse negabat.
ME. Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cera
iuncta fuit? Non tu in triviis, indocte, solebas
stridenti miserum stipula disperdere carmen?
DA. Vis ergo, inter nos, quid possit uterque, vicissim
experiamur? Ego hanc vitulam (ne forte recuses,
bis venit ad mulctram, binos alit ubere fetus)
depono: tu dic, mecum quo pignore certes.
ME. De grege non ausim quidquam deponere tecum:
est mihi namque domi pater, est iniusta noverca;
bisque die numerant ambo pecus, alter et haedos.
Verum, (id quod multo tute ipse fatebere maius,)
insanire libet quoniam tibi, pocula ponam
fagina, caelatum divini opus Alcimedontis:
lenta quibus torno facili superaddita vitis
diffusos edera vestit pallente corymbos.

In medio duo signa, Conon, et quis fuit alter,
descripsit radio totum qui gentibus orbem,
tempora quae messor, quae curvus arator haberet.
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.
DA. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,
et molli circum est ansas amplexus acantho;
Orpheaque in medio posuit, silvasque sequentes.
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.
Si ad vitulam spectas, nihil est, quod pocula laude
ME. Nunquam hodie effugies; veniam, quocunqu vocaris.
Audiat haec tantum... vel qui venit, ecce, Palaemo efficiam, posthac ne quemquam voce lacessas.
DA. Quin age, si quid habes; in me mora non eri ulla;
nec quemquam fugio: tantum, vicine Palaemon,
sensibus haec imis (res est non parva) reponas.
PA. Dicite, quandoquidem in molli consedimus herba:
et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbor;
nunc frondent silvae; nunc formosissimus annus.
Incipe, Damoeta; tu deinde sequere, Menalca.
Alternis dicetis; amant alterna Camenae.
DA. Ab Iove principium Musae; Iovis omnia plena.
Ille colit terras; illi mea carmina curae.
ME. Et me Phoebus amat; Phoebo sua semper apud me
munera sunt, lauri et suave rubens hyacinthus.
DA. Malo me Galatea petit, lasciva puella;
et fugit ad salices, et se cupit ante videri.
ME. At mihi sese offert ultro, meus ignis, Amynta notior ut iam sit canibus non Delia nostris.

DA. Parta meae Veneri sunt munera: namque notavi
pse locum, aëriae quo congessere palumbes.
ME. Quod potui, puero silvestri ex arbore lecta
urea mala decem misi; cras altera mittam.
DA. O quoties et quae nobis Galatea locuta est!
'artem aliquam, venti, divum referatis ad aures.
ME. Quid prodest, quod me ipse animo non spernis, Amynta,
i, dum tu sectaris apros, ego retia servo?
DA. Phyllida mitte mihi; meus est natalis, Iolla;
uum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.
ME. Phyllida amo ante alias; nam me discedere flevit,
t, »Longum, formose, vale, vale!« inquit, Iolla.
DA. Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres,
rboribus venti, nobis Amaryllidis irae.
ME. Dulce satis humor, depulsis arbutus haedis,
enta salix feto pecori, mihi solus Amyntas.
DA. Pollio amat nostram, quamvis est rustica, Musam:
Pierides, vitulam lectori pascite vestro.
ME. Pollio et ipse facit nova carmina: pascite taurum,
iam cornu petat et pedibus qui spargat arenam.
DA. Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaudet;
mella fluant illi, ferat et rubus asper amomum.
ME. Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevi,
atque idem iungat vulpes, et mulgeat hircos.
DA. Qui legitis flores et humi nascentia fraga,
frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.
ME. Parcite, oves, nimium procedere: non bene ripae

creditur; ipse aries etiam nunc vellera siccat.
DA. Tityre, pascentes a flumine reice capellas:
ipse, ubi tempus erit, omnes in fonte lavabo.
ME. Cogite oves, pueri; si lac praeceperit aestus,
ut nuper, frustra pressabimus ubera palmis.
DA. Heu, heu, quam pingui macer est mihi taurus in ervo!
Idem amor exitium pecori pecorisque magistro.
ME. His certe neque amor caussa est; vix ossibus haerent.
Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.
DA. Dic, quibus in terris, et eris mihi magnus Apollo,
tres pateat coeli spatium non amplius ulnas.
ME. Dic, quibus in terris inscripti nomina regum
nascantur flores, et Phyllida solus habeto.
PA. Non nostrum inter vos tantas componere lites.
Et vitula tu dignus, et hic, et quisquis amores
aut metuet dulces, aut experietur amaros.
Claudite iam rivos, pueri: sat prata biberunt.)

POLLIO.

ECLOGA IV.

Sicelides Musae, paullo maiora canamus.
Non omnes arbusta iuvant humilesque myricae.
Si canimus silvas, silvae sint Consule dignae.
Ultima Cumaei venit iam carminis aetas;
magnus ab integro saeclorum nascitur ordo.
Iam redit et Virgo; redeunt Saturnia regna;
iam nova progenies coelo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum

ac toto surget gens aurea mundo,
ive Lucina: tuus iam regnat Apollo.
adeo decus hoc aevi, te Consule, inibit,
et incipient magni procedere menses.
e, si qua manent, sceleris vestigia nostri
erpetua solvent formidine terras.
im vitam accipiet, divisque videbit
tos heroas, et ipse videbitur illis,
nque reget patriis virtutibus orbem.
prima, puer, nullo munuscula cultu,
s ederas passim cum baccare tellus
ue ridenti colocasia fundet acantho.
icte domum referent distenta capellae
nec magnos metuent armenta leones.
i blandos fundent cunabula flores.
et serpens, et fallax herba veneni
; Assyrium vulgo nascetur amomum.
il heroum laudes et facta parentis
ere, et quae sit poteris cognoscere virtus;
aullatim flavescet campus arista,
que rubens pendebit sentibus uva;
e quercus sudabunt roscida mella.
amen suberunt priscae vestigia fraudis,
ntare Thetin ratibus, quae cingere muris
quae iubeant telluri infindere sulcos.
it tum Tiphys, et altera quae vehat Argo
heroas; erunt etiam altera bella;
erum ad Troiam magnus mittetur Achilles.
bi iam firmata virum te fecerit aetas,
ipse mari vector; nec nautica pinus
t merces; omnis feret omnia tellus.
tros patietur humus, non vinea falcem;
s quoque iam tauris iuga solvet arator.

Nec varios discet mentiri lana colores:
ipse sed in pratis aries iam suave rubenti
murice, iam croceo mutabit vellera luto;
sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.
Talia saecla, suis dixerunt, currite, fusis
concordes stabili fatorum numine Parcae.
Adgredere o magnos (aderit iam tempus) honore
cara deûm suboles, magnum Iovis incrementun
Adspice convexo nutantem pondere mundum,
terrasque, tractusque maris, coelumque profund
adspice, venturo laetantur ut omnia saeclo.
O mihi tam longae maneat pars ultima vitae,
spiritus et, quantum sat erit tua dicere facta.
Non me carminibus vincet nec Thracius Orphei
nec Linus; huic mater quamvis atque huic pat
adsit:
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.
Pan etiam, Arcadia mecum si iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.
Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem:
matri longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe, parve puer: cui non risere parentes,
nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili es

DAPHNIS.

ECLOGA V.

MENALCAS. MOPSUS.

ME. Cur non, Mopse, boni quoniam conveni
ambo
tu calamos inflare leves, ego dicere versus,

is mixtas inter considimus ulmos?
naior; tibi me est aequum parere, Menalca:
incertas Zephyris motantibus umbras,
o potius succedimus. Adspice, ut antrum
raris sparsit labrusca racemis.
tibus in nostris solus tibi certet Amyntas.
l, si idem certet Phoebum superare canendo?
pe, Mopse, prior: si quos aut Phyllidis ignes,
iis habes laudes, aut iurgia Codri.
pascentes servabit Tityrus haedos.
haec, in viridi nuper quae cortice fagi
descripsi et modulans alterna notavi,
Tu deinde iubeto certet Amyntas.
ta salix quantum pallenti cedit olivae,
humilis quantum saliunca rosetis:
ostro tantum tibi cedit Amyntas.
tu desine plura, puer; successimus antro.
ictum Nymphae crudeli funere Daphnin
vos coruli testes et flumina Nymphis:
omplexa sui corpus miserabile gnati,
os atque astra vocat crudelia mater.
pastos illis egere diebus
Daphni, boves ad flumina; nulla neque amnem
uadrupes, nec graminis attigit herbam.
tuum Poenos etiam ingemuisse leones
i, montesque feri silvaeque loquuntur.
et Armenias curru subiungere tigres
Daphnis thiasos inducere Bacchi,
entas intexere mollibus hastas.
irboribus decori est, ut vitibus uvae,
ous tauri, segetes ut pinguibus arvis:
omne tuis. Postquam te fata tulerunt,

ipsa Pales agros atque ipse reliquit Apollo.
Grandia saepe quibus mandavimus hordea sulcis,
infelix lolium et steriles nascuntur avenae.
Pro molli viola, pro purpureo narcisso
carduus et spinis surgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis; inducite fontibus umbras,
pastores: (mandat fieri sibi talia Daphnis,)
et tumulum facite, et tumulo superaddite carmen:
DAPHNIS EGO IN SILVIS, HINC USQUE AD SIDERA NOTUS,
FORMOSI PECORIS CUSTOS, FORMOSIOR IPSE.
ME. Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
quale sopor fessis in gramine, quale per aestum
dulcis aquae saliente sitim restinguere rivo.
Nec calamis solum aequiparas, sed voce magistrum;
fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen haec quocunque modo tibi nostra vicissim
dicemus, Daphninque tuum tollemus ad astra;
Daphnin ad astra feremus: amavit nos quoque Daphnis.
MO. An quidquam nobis tali sit munere maius?
Et puer ipse fuit cantari dignus, et ista
iam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.
ME. Candidus insuetum miratur limen Olympi,
sub pedibusque videt nubes et sidera Daphnis.
Ergo alacris silvas et cetera rura voluptas
Panaque pastoresque tenet Dryadasque puellas!
Nec lupus insidias pecori, nec retia cervis
ulla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipsi laetitia voces ad sidera iactant
intonsi montes; ipsae iam carmina rupes,
ipsa sonant arbusta; deus, deus ille, Menalca.
Sis bonus o felixque tuis! En quatuor aras,

s tibi, Daphni, duas altaria Phoebo,
ina novo spumantia lacte quotannis,
ue duo statuam tibi pinguis olivi;
in primis hilarans convivia Baccho,
im, si frigus erit, si messis, in umbra,
rum fundam calathis Ariusia nectar.
nt mihi Damoetas et Lyctius Aegon;
Satyros imitabitur Alphesiboeus.
i semper erunt, et quum solennia vota
is Nymphis, et quum lustrabimus agros.
a montis aper, fluvios dum piscis amabit,
thymo pascontur apes, dum rore cicadae,
honos nomenque tuum laudesque manebunt.
io Cererique, tibi sic vota quotannis
facient; damnabis tu quoque votis.
ie tibi, quae tali reddam pro carmine dona?
ue me tantum venientis sibilus austri,
ussa iuvant fluctu tam litora, nec quae
inter decurrunt flumina valles.
te nos fragili donabimus ante cicuta.
, *Formosum Corydon ardebat Alexin;*
em docuit, *Cuium pecus? an Meliboei?*
sume pedum, quod, me quum saepe rogaret,
Antigenes (et erat tum dignus amari)
m paribus nodis atque aere, Menalca.

SILENUS.

ECLOGA VI.

yracosio dignata est ludere versu
ec erubuit silvas habitare, Thalia.

Quum canerem reges et proelia, Cynthius aurem
vellit, et admonuit: Pastorem, Tityre, pingues
pascere oportet oves, deductum dicere carmen.
Nunc ego (namque super tibi erunt, qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, et tristia condere bella)
agrestem tenui meditabor arundine Musam.
Non iniussa cano. Si quis tamen haec quoque, si quis
captus amore legat: te nostrae, Vare, myricae,
te nemus omne canet; nec Phoebo gratior ulla est,
quam sibi quae Vari praescripsit pagina nomen.
Pergite, Pierides. Chromis et Mnasylos in antro
Silenum pueri somno videre iacentem,
inflatum hesterno venas, ut semper, Iaccho.
Serta procul, tantum capiti delapsa, iacebant;
et gravis attrita pendebat cantharus ansa.
Adgressi (nam saepe senex spe carminis ambo
luserat) iniiciunt ipsis ex vincula sertis.
Addit se sociam timidisque supervenit Aegle,
Aegle, Naiadum pulcherrima; iamque videnti
sanguineis frontem moris et tempora pingit.
Ille dolum ridens, »Quo vincula nectitis?« inquit.
»Solvite me, pueri; satis est potuisse videri.
»Carmina, quae vultis, cognoscite; carmina vobis,
»huic aliud mercedis erit;« simul incipit ipse.
Tum vero in numerum Faunosque ferasque videres
ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phoebo gaudet Parnasia rupes;
nec tantum Rhodope mirantur et Ismarus Orphea.
Namque canebat, uti magnum per inane coacta
semina terrarumque animaeque marisque fuissent,
et liquidi simul ignis; ut his exordia primis
omnia, et ipse tener mundi concreverit orbis;

solum et discludere Nerea ponto
rerum paullatim sumere formas;
um terrae stupeant lucescere solem,
cadant summotis nubibus imbres:
vae quum primum surgere, quumque
aros errent animalia montes.
s Pyrrhae iactos, Saturnia regna,
ue refert volucres, furtumque Promethei.
t, Hylan nautae quo fonte relictum
ut litus, Hyla, Hyla, omne sonaret.
ım, si nunquam armenta fuissent,
ıivei solatur amore iuvenci.
infelix, quae te dementia cepit!
mplerunt falsis mugitibus agros:
turpes pecudum tamen ulla secuta est
ı, quamvis collo timuisset aratrum,
laevi quaesisset cornua fronte.
infelix, tu nunc in montibus erras:
ıiveum molli fultus hyacintho,
igra pallentes ruminat herbas;
n in magno sequitur grege. Claudite,
Nymphae,
ymphae, nemorum iam claudite saltus;
ɜ ferant oculis sese obvia nostris
bovis vestigia: forsitan illum,
ɜaptum viridi, aut armenta secutum,
aliquae stabula ad Gortynia vaccae.«
Hesperidum miratam mala puellam;
ontiadas musco circumdat amarae
ue solo proceras erigit alnos.
errantem Permessi ad flumina Gallum
ontes ut duxerit una sororum;
Phoebi chorus adsurrexerit omnis;

ut Linus haec illi divino carmine pastor,
floribus atque apio crines ornatus amaro,
dixerit: »Hos tibi dant calamos, en accipe, Musae,
»Ascraeo quos ante seni; quibus ille solebat
»cantando rigidas deducere montibus ornos.
»His tibi Grynei nemoris dicatur origo:
»ne quis sit lucus, quo se plus iactet Apollo.«
Quid loquar, ut Scyllam Nisi, quam fama secuta est
candida succinctam latrantibus inguina monstris
Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto
ah! timidos nautas canibus lacerasse marinis:
aut ut mutatos Terei narraverit artus;
quas illi Philomela dapes, quae dona pararit;
quo cursu deserta petiverit, et quibus ante
infelix sua tecta supervolitaverit alis?
Omnia, quae, Phoebo quondam meditante, beatus
audiit Eurotas, iussitque ediscere lauros,
ille canit; pulsae referunt ad sidera valles;
cogere donec oves stabulis numerumque referre
iussit, et invito processit Vesper Olympo.

MELIBOEUS.

ECLOGA VII.

MELIBOEUS. CORYDON. THYRSIS.

ME. Forte sub arguta consederat ilice Daphnis,
compulerantque greges Corydon et Thyrsis in unum,
Thyrsis oves, Corydon distentas lacte capellas;
ambo florentes aetatibus, Arcades ambo,
et cantare pares, et respondere parati.

ıi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
ʒis ipse caper deerraverat. Atque ego Daphnin
; ille ubi me contra videt: Ocius, inquit,
s, o Meliboee; caper tibi salvus et haedi;
id cessare potes, requiesce sub umbra.
potum venient per prata iuvenci;
les tenera praetexit arundine ripas
, eque sacra resonant examina quercu.
ɛerem? Neque ego Alcippen nec Phyllida habebam,
ɜ a lacte domi quae clauderet agnos;
ıen erat, Corydon cum Thyrside, magnum.
ui tamen illorum mea seria ludo.
igitur contendere versibus ambo
alternos, Musae, meminisse volebam.
ydon, illos referebat in ordine Thyrsis.)
ſymphae, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
eo Codro, concedite; proxima Phoebi
; ille facit; aut, si non possumus omnes,
ta sacra pendebit fistula pinu.
tores, edera crescentem ornate poëtam,
, invidia rumpantur ut ilia Codro;
ltra placitum laudarit, baccare frontem
ne vati noceat mala lingua futuro.
ısi caput hoc apri tibi, Delia, parvus
a Micon vivacis cornua cervi.
ium hoc fuerit, levi de marmore tota
stabis suras evincta cothurno.
ım lactis et haec te liba, Priape, quotannis
re sat est: custos es pauperis horti.
marmoreum pro tempore fecimus; at tu,

si fetura gregem suppleverit, aureus esto.
CO. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblae,
candidior cycnis, edera formosior alba;
quum primum pasti repetent praesepia tauri,
si qua tui Corydonis habet te cura, venito.
TH. Imo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
horridior rusco, proiecta vilior alga,
si mihi non haec lux toto iam longior anno est.
Ite domum pasti, si quis pudor, ite iuvenci.
CO. Muscosi fontes, et somno mollior herba,
et quae vos rara viridis tegit arbutus umbra,
solstitium pecori defendite; iam venit aestas
torrida, iam laeto turgent in palmite gemmae.
TH. Hic focus et taedae pingues, hic plurimus ig
semper, et assidua postes fuligine nigri.
Hic tantum Boreae curamus frigora, quantum
aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas
CO. Stant et iuniperi, et castaneae hirsutae:
strata iacent passim sua quaeque sub arbore poi
omnia nunc rident: at si formosus Alexis
montibus his abeat, videas et flumina sicca.
TH. Aret ager; vitio moriens sitit aëris herba;
Liber pampineas invidit collibus umbras:
Phyllidis adventu nostrae nemus omne virebit;
Iupiter et laeto descendet plurimus imbri.
CO. Populus Alcidae gratissima, vitis Iaccho,
formosae myrtus Veneri, sua laurea Phoebo:
Phyllis amat corulos; illas dum Phyllis amabit
nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phoebi.
TH. Fraxinus in silvis pulcherrima, pinus in hoi
populus in fluviis, abies in montibus altis:
Saepius at si me, Lycida formose, revisas,
fraxinus in silvis cedat tibi, pinus in hortis.

z. Haec memini, et victum frustra contendere Thyrsin.
t illo Corydon Corydon est tempore nobis.

PHARMACEUTRIA.

ECLOGA VIII.

DAMON. ALPHESIBOEUS.

astorum Musam Damonis et Alphesiboei,
ımemor herbarum quos est mirata iuvenca
rtantes, quorum stupefactae carmine lynces,
mutata suos requierunt flumina cursus;
ımonis Musam dicemus et Alphesiboei.
Tu mihi, seu magni superas iam saxa Timavi,
ve oram Illyrici legis aequoris; en erit unquam
e dies, mihi quum liceat tua dicere facta?
ı erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
la Sophocleo tua carmina digna cothurno?
te principium; tibi desinet. Accipe iussis
rmina coepta tuis, atque hanc sine tempora circum
ter victrices ederam tibi serpere lauros.
Frigida vix coelo noctis decesserat umbra,
ıum ros in tenera pecori gratissimus herba;
cumbens tereti Damon sic coepit olivae:
DA. Nascere, praeque diem veniens age, Lucifer almum,
niugis indigno Nisae deceptus amore
m queror, et divos, quamquam nil testibus illis
ıfeci, extrema moriens tamen alloquor hora.
:ipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
ænalus argutumque nemus pinosque loquentes

semper habet; semper pastorum ille audit amores
Panaque, qui primus calamos non passus inertes.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Mopso Nisa datur: quid non speremus amantes?
Iungentur iam gryphes equis; aevoque sequenti
cum canibus timidi venient ad pocula damae.
Mopse, novas incide faces: tibi ducitur uxor.
Sparge, marite, nuces: tibi deserit Hesperus Oetan
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
O digno coniuncta viro! dum despicis omnes,
dumque tibi est odio mea fistula, dumque capella
hirsutumque supercilium, promissaque barba;
nec curare deûm credis mortalia quemquam.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Sepibus in nostris parvam te roscida mala
(dux ego vester eram) vidi cum matre legentem.
Alter ab undecimo tum me iam ceperat annus;
iam fragiles poteram a terra contingere ramos.
Ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error!
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Nunc scio, quid sit Amor: duris in cotibus illum
aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamanti
nec generis nostri puerum nec sanguinis, edunt.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Saevus Amor docuit gnatorum sanguine matrem
commaculare manus. Crudelis tu quoque, mater
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer; crudelis tu quoque, mater.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
Nunc et oves ultro fugiat lupus; aurea durae
mala ferant quercus; narcisso floreat alnus;
pinguia corticibus sudent electra myricae;
certent et cycnis ululae; sit Tityrus Orpheus:

in silvis, inter Delphinas Arion.
aenalios mecum, mea tibia, versus.
el medium fiant mare. Vivite silvae.
aërii specula de montis in undas
extremum hoc munus morientis habeto.
[aenalios, iam desine, tibia, versus.
)amon: vos, quae responderit Alphesiboeus,
ierides; non omnia possumus omnes.
ffer aquam, et molli cinge haec altaria vitta;
ique adole pingues et mascula tura:
ut magicis sanos avertere sacris
sensus; nihil hic nisi carmina desunt.
b urbe domum, mea carmina, ducite
Daphnin.
vel coelo possunt deducere Lunam;
)us Circe socios mutavit Ulixi;
in pratis cantando rumpitur anguis.
b urbe domum, mea carmina, ducite
Daphnin.
)i haec primum triplici diversa colore
umdo, terque haec altaria circum
duco: numero deus impare gaudet.
b urbe domum, mea carmina, ducite
Daphnin.
bus nodis ternos, Amarylli, colores:
marylli, modo: et, Veneris, dic, vincula
necto.
b urbe domum, mea carmina, ducite
Daphnin.
t hic durescit, et haec ut cera liquescit
:mque igni: sic nostro Daphnis amore.
nolam, et fragiles incende bitumine lauros.
me malus urit: ego hanc in Daphnide laurum.

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite
Daphnin.
Talis amor Daphnin, qualis, quum fessa iuvencum
per nemora atque altos quaerendo bucula lucos
propter aquae rivum viridi procumbit in ulva
perdita, nec serae meminit decedere nocti;
talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite
Daphnin.
Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,
pignora cara sui: quae nunc ego limine in ipso,
terra, tibi mando; debent haec pignora Daphnin.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite
Daphnin.
Has herbas atque haec Ponto mihi lecta venena
ipse dedit Moeris; nascuntur plurima Ponto.
His ego saepe lupum fieri et se condere silvis
Moerin, saepe animas imis excire sepulcris,
atque satas alio vidi traducere messes.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite
Daphnin.
Fer cineres, Amarylli, foras, rivoque fluenti
transque caput iace, nec respexeris. His ego Daphnin
adgrediar; nihil ille deos, nil carmina curat.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite
Daphnin.
Adspice, corripuit tremulis altaria flammis
sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse. Bonum sit!
Nescio quid certe est; et Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?
Parcite, ab urbe venit, iam parcite carmina, Daphnis.

MOERIS.

ECLOGA IX.

LYCIDAS. MOERIS.

LY. Quo te, Moeri, pedes? An, quo via ducit, in urbem?

MOE. O Lycida, vivi pervenimus, advena nostri,
Quod nunquam veriti sumus, ut possessor agelli
Diceret: Haec mea sunt; veteres migrate coloni.
Nunc victi, tristes, quoniam Fors omnia versat,
Ecce ego (quod nec vertat bene) mittimus haedos.
LY. Certe equidem audieram, qua se subducere colles
Incipiunt, mollique iugum demittere clivo,
Usque ad aquam et veteres, iam fracta cacumina, fagos,
Omnia carminibus vestrum servasse Menalcan.
MOE. Audieras; et fama fuit: sed carmina tantum
Nostra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
Quod nisi me quacunque novas incidere lites
Ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix,
Hic tuus hic Moeris, nec viveret ipse Menalcas.
LY. Heu! cadit in quemquam tantum scelus? heu, tua nobis
Paene simul tecum solatia rapta, Menalca!
Quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret? aut viridi fontes induceret umbra?
Vel quae sublegi tacitus tibi carmina nuper,
Cum te ad delicias ferres, Amaryllida, nostras?
Tityre, dum redeo (brevis est via), pasce capellas:
Et potum pastas age, Tityre; et inter agendum

»occursare capro (cornu ferit ille) caveto.«
MOE. Imo haec, quae Varo necdum perfecta canebat:
»Vare, tuum nomen (superet modo Mantua nobis,
»Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae!)
»cantantes sublime ferent ad sidera cycni.
LY. Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos;
sic cytiso pastae distendant ubera vaccae:
incipe, si quid habes. Et me fecere poëtam
Pierides; sunt et mihi carmina; me quoque dicunt
vatem pastores: sed non ego credulus illis
Nam neque adhuc Vario videor nec dicere Cinna
digna, sed argutos inter strepere anser olores.
MOE. Id quidem ago, et tacitus, Lycida, mecum ipse voluto,
si valeam meminisse; neque est ignobile carmen.
»Huc ades, o Galatea; quis est nam ludus in undis?
»Hic ver purpureum; varios hic flumina circum
»fundit humus flores; hic candida populus antro
»imminet, et lentae texunt umbracula vites.
»Huc ades; insani feriant sine litora fluctus.«
LY. Quid, quae te pura solum sub nocte canentem
audieram? Numeros memini, si verba tenerem.
MOE. »Daphni, quid antiquos signorum suspicis ortus?
»Ecce Dionaei processit Caesaris astrum:
»astrum, quo segetes gauderent frugibus, et quo
»duceret apricis in collibus uva colorem.
»Insere, Daphni, piros; carpent tua poma nepotes
Omnia fert aetas, animum quoque. Saepe ego longo
cantando puerum memini me condere soles.
Nunc oblita mihi tot carmina; vox quoque Moerin
iam fugit ipsa: lupi Moerin videre priores.
Sed tamen ista satis referet tibi saepe Menalcas.

ısando nostros in longum ducis amores.
›mne tibi stratum silet aequor, et omnes,
ventosi ceciderunt murmuris aurae.
› media est nobis via; namque sepulcrum
›parere Bianoris. Hic, ubi densas
stringunt frondes, hic, Moeri, canamus:
ıs depone, tamen veniemus in urbem.
›x pluviam ne colligat ante, veremur,
licet usque (minus via laedet) eamus.
ı ut eamus, ego hoc te fasce levabo.
ıine plura, puer; et, quod nunc instat,
agamus.
tum melius, quum venerit ipse, canemus.

GALLUS.

ECLOGA X.

m hunc, Arethusa, mihi concede laborem.
›o Gallo, sed quae legat ipsa Lycoris,
ıunt dicenda. Neget quis carmina Gallo!
ıuum fluctus subterlabere Sicanos,
ara suam non intermisceat undam.
ıollicitos Galli dicamus amores,
ra attondent simae virgulta capellae.
mus surdis; respondent omnia silvae.
ıemora aut qui vos saltus habuere, puellae
ndigno quum Gallus amore periret?
ue Parnasi vobis iuga, nam neque Pindi
ım fecere, neque Aonie Aganippe.
un lauri, etiam flevere myricae;
um etiam sola sub rupe iacentem
, et gelidi fleverunt saxa Lycaei.

Stant et oves circum, nostri nec poenitet illas,
nec te poeniteat pecoris, divine poëta;
et formosus oves ad flumina pavit Adonis.
Venit et opilio; tardi venere bubulci;
uvidus hiberna venit de glande Menalcas.
Omnes, »unde amor iste?« rogant, »tibi?« Venit Apollo:
»Galle, quid insanis?« inquit, »tua cura Lycoris
»perque nives alium perque horrida castra secuta est.«
Venit et agresti capitis Silvanus honore,
florentes ferulas et grandia lilia quassans.
Pan deus Arcadiae venit: quem vidimus ipsi
sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
»Ecquis erit modus?« inquit. »Amor non talia curat.
»Nec lacrimis crudelis Amor, nec gramina rivis,
»nec cytiso saturantur apes, nec fronde capellae.«
Tristis at ille: »Tamen cantabitis, Arcades,« inquit,
»montibus haec vestris; soli cantare periti
»Arcades. O mihi tum quam molliter ossa quiescant,
»vestra meos olim si fistula dicat amores!
»Atque utinam ex vobis unus, vestrique fuissem
»aut custos gregis, aut maturae vinitor uvae!
»Certe sive mihi Phyllis, sive esset Amyntas,
»seu quicunque furor, (quid tum, si fuscus Amyntas?
»Et nigrae violae, sunt et vaccinia nigra)
»mecum inter salices lenta sub vite iaceret.
»Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
»Hic gelidi fontes, hic mollia prata, Lycori,
»hic nemus: hic ipso tecum consumerer aevo.
»Nunc insanus amor duri me Martis in armis
»tela inter media atque adversos detinet hostes.
»Tu procul a patria (nec sit mihi credere tantum!)

ıas, ah dura, nives et frigora Rheni
ne sola vides. Ah te ne frigora laedant!
›i ne teneras glacies secet aspera plantas!
:t, Chalcidico quae sunt mihi condita versu
ina, pastoris Siculi modulabor avena.
.m est in silvis, inter spelaea ferarum
› pati, tenerisque meos incidere amores
ibus: crescent illae; crescetis, amores.
:a mixtis lustrabo Maenala Nymphis,
cres venabor apros. Non me ulla vetabunt
:a Parthenios canibus circumdare saltus.
nihi per rupes videor lucosque sonantes
libet Partho torquere Cydonia cornu
.la; — tanquam haec sint nostri medicina furoris,
eus ille malis hominum mitescere discat! —
ıeque Hamadryades rursum nec carmina nobis
placent; ipsae rursum concedite silvae.
illum nostri possunt mutare labores;
i frigoribus mediis Hebrumque bibamus,
›niasque nives hiemis subeamus aquosae,
i, quum moriens alta liber aret in ulmo,
iopum versemus oves sub sidere Cancri.
ia vincit Amor; et nos cedamus Amori. «
›c sat erit, divae, vestrum cecinisse poëtam,
›edet, et gracili fiscellam texit hibisco,
es; vos haec facietis maxima Gallo:
cuius amor tantum mihi crescit in horas,
um vere novo viridis se subiicit alnus.
mus: solet esse gravis cantantibus umbra.
›ri gravis umbra; nocent et frugibus umbrae.
num saturae, venit Hesperus, ite capellae.

P. VIRGILII MARONIS

G E O R G I C A

LIBER PRIMUS.

Quid faciat laetas segetes, quo sidere terram
vertere, Maecenas, ulmisque adiungere vites
conveniat, quae cura boum, qui cultus habendo
sit pecori, apibus quanta experientia parcis,
hinc canere incipiam. Vos, o clarissima mundi
lumina, labentem coelo quae ducitis annum,
Liber et alma Ceres; vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit arista,
poculaque inventis Acheloïa miscuit uvis:
et vos, agrestum praesentia numina, Fauni,
ferte simul Faunique pedem Dryadesque puellae:
munera vestra cano. Tuque o, cui prima frementem
fudit equum magno tellus percussa tridente,
Neptune; et cultor nemorum, cui pinguia Ceae
ter centum nivei tondent dumeta iuvenci;
ipse nemus linquens patrium saltusque Lycaei,
Pan, ovium custos, tua si tibi Maenala curae,
adsis, o Tegeaee, favens; oleaeque Minerva
inventrix; uncique puer monstrator aratri;
et teneram ab radice ferens, Silvane, cupressum:
dique deaeque omnes, studium quibus arva tueri.

vas alitis non ullo semine fruges,
is largum coelo demittitis imbrem.
o, quem mox quae sint habitura deorum
ncertum est, urbesne invisere, Caesar,
ue velis curam, et te maximus orbis
frugum tempestatumque potentem
ingens materna tempora myrto;
mensi venias maris, ac tua nautae
la colant, tibi serviat ultima Thule,
generum Tethys emat omnibus undis;
m tardis sidus te mensibus addas,
Erigonen inter Chelasque sequentes
ipse tibi iam brachia contrahit ardens
et coeli iusta plus parte relinquit.
eris; (nam te nec sperent Tartara regem,
gnandi veniat tam dira cupido;
Elysios miretur Graecia campos,
a sequi curet Proserpina matrem)
cursum, atque audacibus adnue coeptis,
e viae mecum miseratus agrestes,
et votis iam nunc adsuesce vocari.
vo, gelidus canis quum montibus humor
t Zephyro putris se gleba resolvit,
ncipiat iam tum mihi taurus aratro
et sulco attritus splendescere vomer.
demum votis respondet avari
bis quae solem, bis frigora sensit;
ensae ruperunt horrea messes.
s, ignotum ferro quam scindimus aequor,
varium coeli praediscere morem
c patrios cultusque habitusque locorum;
aeque ferat regio, et quid quaeque recuset.
s, *illic veniunt felicius* uvae;

arborei fetus alibi atque iniussa virescunt
gramina. Nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua tura Sabaei?
at Chalybes nudi ferrum, virosaque Pontus
castorea, Eliadum palmas Epiros equarum?
Continuo has leges aeternaque foedera certis
imposuit Natura locis, quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides iactavit in orbem:
unde homines nati, durum genus. Ergo age, terra
pingue solum primis extemplo a mensibus anni
fortes invertant tauri, glebasque iacentes
pulverulenta coquat maturis solibus aestas.
At si non fuerit tellus fecunda, sub ipsum
Arcturum tenui sat erit suspendere sulco:
illic, officiant laetis ne frugibus herbae;
hic, sterilem exiguus ne deserat humor arenam.
Alternis idem tonsas cessare novales,
et segnem patiere situ durescere campum.
aut ibi flava seres, mutato sidere, farra,
unde prius laetum siliqua quassante legumen,
aut tenuis fetus viciae tristisque lupini
sustuleris fragiles calamos silvamque sonantem.
Urit enim lini campum seges, urit avenae;
urunt Lethaeo perfusa papavera somno.
Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
ne saturare fimo pingui pudeat sola, neve
effetos cinerem immundum iactare per agros.
Sic quoque mutatis requiescunt fetibus arva.
Nec nulla interea est inaratae gratia terrae.
Saepe etiam steriles incendere profuit agros,
atque levem stipulam crepitantibus urere flammis:
sive inde occultas vires et pabula terrae
pinguia concipiunt; sive illis omne per ignem

vitium, atque exsudat inutilis humor;
calor ille vias et caeca relaxat
, novas veniat qua succus in herbas,
nagis et venas adstringit hiantes,
luviae rapidive potentia solis
Boreae penetrabile frigus adurat.
leo, rastris glebas qui frangit inertes
ue trahit crates, iuvat arva; neque illum
alto nequidquam spectat Olympo;
scisso quae suscitat aequore terga,
bliquum verso perrumpit aratro,
frequens tellurem, atque imperat arvis
solstitia atque hiemes orate serenas,
hiberno laetissima pulvere farra,
. Nullo tantum se Mysia cultu
sa suas mirantur Gargara messes.
n, iacto qui semine comminus arva
, cumulosque ruit male pinguis arenae,
s fluvium inducit rivosque sequentes,
xustus ager morientibus aestuat herbis,
ilio clivosi tramitis undam
cadens raucum per laevia murmur
catebrisque arentia temperat arva.
ne gravidis procumbat culmus aristis,
egetum tenera depascit in herba,
um sulcos aequant sata, quique paludis
humorem bibula deducit arena?
incertis si mensibus amnis abundans
lucto late tenet omnia limo,
tepido sudant humore lacunae.
en, haec quum sint hominumque boumque labores

rram experti, nihil improbus anser

Strymoniaeque grues et amaris intuba fibris
officiunt, aut umbra nocet. Pater ipse colendi
haud facilem esse viam voluit, primusque per
movit agros, curis acuens mortalia corda;
nec torpere gravi passus sua regna veterno.
Ante Iovem nulli subigebant arva coloni:
nec signare quidem aut partiri limite campum
fas erat; in medium quaerebant; ipsaque tell
omnia liberius, nullo poscente, ferebat.
Ille malum virus serpentibus addidit atris,
praedarique lupos iussit, pontumque moveri,
mellaque decussit foliis, ignemque removit,
et passim rivis currentia vina repressit:
ut varias usus meditando extunderet artes
paullatim, et sulcis frumenti quaereret herbam
ut silicis venis abstrusum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluvii sensere cavatas;
navita tum stellis numeros et nomina fecit,
Pleïadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton
Tum laqueis captare feras et fallere visco
inventum, et magnos canibus circumdare salt
Atque alius latum funda iam verberat amnem,
alta petens, pelagoque alius trahit humida lin
Tum ferri rigor, atque argutae lamina serrae,
(nam primi cuneis scindebant fissile lignum)
tum variae venere artes. Labor omnia vicit
improbus et duris urgens in rebus egestas.
Prima Cerea ferro mortales vertere terram
instituit: quum iam glandes atque arbuta sac
deficerent silvae, et victum Dodona negaret.
Mox et frumentis labor additus: ut mala culm
esset robigo, segnisque horreret in arvis
carduus: intereunt segetes; subit aspera silv

ique; interque nitentia culta
steriles dominantur avenae.
iduis terram insectabere rastris,
s aves, et ruris opaci
bras, votisque vocaveris imbrem:
lterius frustra spectabis acervum,
em in silvis solabere quercu.
quae sint duris agrestibus arma,
tuere seri nec surgere messes.
i primum grave robur aratri,
nae matris volventia plaustra,
eaeque, et iniquo pondere rastri,
Celei vilisque supellex,
t mystica vannus Iacchi:
to ante memor provisa repones,
t divini gloria ruris.
is magna vi flexa domatur
vi formam accipit ulmus aratri:
les temo protentus in octo,
lici aptantur dentalia dorso.
ante iugo levis, altaque fagus
rus a tergo torqueat imos;
explorat robora fumus.
a tibi veterum praecepta referre,
sque piget cognoscere curas.
s ingenti aequanda cylindro,
u, et creta solidanda tenaci,
ae, neu pulvere victa fatiscat;
ant pestes; saepe exiguus mus
que domos atque horrea fecit;
fodere cubilia talpae;
is bufo, et quae plurima terrae
populatque ingentem farris acervum

curculio, atque inopi metuens formica senectae.
Contemplator item, quum se nux plurima silvis
induet in florem et ramos curvabit olentes:
si superant fetus, pariter frumenta sequentur,
magnaque cum magno veniet tritura calore:
at si luxuria foliorum exuberat umbra,
nequidquam pingues palea teret area culmos.
Semina vidi equidem multos medicare serentes,
et nitro prius et nigra perfundere amurca,
grandior ut fetus siliquis fallacibus esset,
et, quamvis igni exiguo, properata maderent;
vidi lecta diu, et multo spectata labore,
degenerare tamen: ni vis humana quotannis
maxima quaeque manu legeret. Sic omnia fatis
in peius ruere, ac retro sublapsa referri:
non aliter, quam qui adverso vix flumine lembum
remigiis subigit, si brachia forte remisit,
atque illum in praeceps prono rapit alveus amni.
Praeterea tam sunt Arcturi sidera nobis
Haedorumque dies servandi, et lucidus Anguis,
quam quibus in patriam ventosa per aequora vectis
pontus et ostriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die somnique pares ubi fecerit horas,
et medium luci atque umbris iam dividit orbem:
exercete, viri, tauros: serite hordea campis,
usque sub extremum brumae intractabilis imbrem.
Nec non et lini segetem et Cereale papaver
tempus humo tegere, et iamdudum incumbere aratris,
dum sicca tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis satio; tum te quoque, Medica, putres
accipiunt sulci, et milio venit annua cura:
candidus auratis aperit quum cornibus annum

ɜ, et adversò cedens Canis occidit astro.
ïticeam in messem robustaque farra
ɔis humum, solisque instabis aristis:
ɔi Eoae Atlantides abscondantur,
ıque ardentis decedat stella Coronae,
quam sulcis committas semina, quamque
properes anni spem credere terrae.
ınte occasum Maiae coepere; sed illos
tata seges vanis elusit avenis.
ı viciamque seres vilemque faselum,
lusiacae curam aspernabere lentis:
bscura cadens mittet tibi signa Bootes;
et ad medias sementem extende pruinas.
rco certis dimensum partibus orbem
odena regit mundi Sol aureus astra.
ıe tenent coelum zonae, quarum una corusco
ˑ sole rubens et torrida semper ab igni:
ɔircum extremae dextra laevaque trahuntur,
ɔa glacie concretae atque imbribus atris.
ter mediamque duae mortalibus aegris
e concessae divûm: et via secta per ambas,
us qua se signorum verteret ordo.
ıs, ut ad Scythiam Rhipaeasque arduus arces
git, premitur Libyae devexus in austros.
rtex nobis semper sublimis; at illum
dibus Styx atra videt Manesque profundi.
ıus hic flexu sinuoso elabitur Anguis
ı, perque duas in morem fluminis Arctos,
Oceani metuentes aequore tingi.
t perhibent, aut intempesta silet nox,
r et obtenta densentur nocte tenebrae:
lit a nobis Aurora, diemque reducit;
ɔ *ubi primus equis Oriens* afflavit anhelis,

illic sera rubens accendit lumina Vesper.
Hinc tempestates dubio praediscere coelo
possumus, hinc messisque diem tempusque serend
et quando infidum remis impellere marmor
conveniat; quando armatas deducere classes,
aut tempestivam silvis evertere pinum.
Nec frustra signorum obitus speculamur et ortu
temporibusque parem diversis quatuor annum.
Frigidus agricolam si quando continet imber,
multa, forent quae mox coelo properanda sereno,
maturare datur: durum procudit arator
vomeris obtusi dentem; cavat arbore lintres;
aut pecori signum, aut numeros impressit acervis.
Exacuunt alii vallos furcasque bicornes,
atque Amerina parant lentae retinacula viti.
Nunc facilis rubea texatur fiscina virga;
nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.
Quippe etiam festis quaedam exercere diebus
fas et iura sinunt. Rivos deducere nulla
relligio vetuit, segeti praetendere sepem,
insidias avibus moliri, incendere vepres,
balantumque gregem fluvio mersare salubri.
Saepe oleo tardi costas agitator aselli
vilibus aut onerat pomis; lapidemque revertens
incusum aut atrae massam picis urbe reportat.
Ipsa dies alias alio dedit ordine Luna
felices operum. Quintam fuge; pallidus Orcus
Eumenidesque satae; tum partu Terra nefando
Coeumque Iapetumque creat, saevumque Typhoea
et coniuratos coelum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
scilicet, atque Ossae frondosum involvere Olympum
ter Pater exstructos disiecit fulmine montes.

st decimam felix, et ponere vitem,
lomitare boves, et licia telae
na fugae melior, contraria furtis.
eo gelida melius se nocte dedere,
ole novo terras irrorat Eous.
melius stipulae, nocte arida prata
noctes lentus non deficit humor.
seros hiberni ad luminis ignes
ferroque faces inspicat acuto.
gum cantu solata laborem,
ux percurrit pectine telas;
nusti Vulcano decoquit humorem,
lam trepidi despumat aëni.
la Ceres medio succiditur aestu;
stas aestu terit area fruges.
sere nudus; hiems ignava colono.
parto agricolae plerumque fruuntur,
nter se laeti convivia curant.
alis hiems curasque resolvit:
e quum iam portum tetigere carinae,
t laeti nautae imposuere coronas.
et quernas glandes tum stringere tempus,
cas, oleamque, cruentaque myrta;
s pedicas et retia ponere cervis,
sequi lepores; tum figere damas,
quentem Balearis verbera fundae
lta iacet, glaciem quum flumina trudunt.
pestates auctumni et sidera dicam?
iam breviorque dies, et mollior aestas,
nda viris? vel quum ruit imbriferum ver;
campis quum messis inhorruit, et quum
viridi stipula lactentia turgent?
quum flavis messorem induceret arvis

agricola, et fragili iam stringeret hordea culm
omnia ventorum concurrere proelia vidi;
quae gravidam late segetem ab radicibus imis
sublime expulsam eruerent: ita turbine nigr
ferret hiems culmumque levem stipulasque
lantes.
Saepe etiam immensum coelo venit agmen a
rum,
et foedam glomerant tempestatem imbribus a
collectae ex alto nubes; ruit arduus aether,
et pluvia ingenti sata laeta boumque labores
diluit; implentur fossae, et cava flumina cres
cum sonitu; fervetque fretis spirantibus aeq
Ipse Pater, media nimborum in nocte, corusc
fulmina molitur dextra: quo maxima motu
terra tremit; fugere ferae; et mortalia corda
per gentes humilis stravit pavor: ille flagrant
aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia tel
deiicit; ingeminant austri et densissimus im
nunc nemora ingenti vento, nunc litora plang
Hoc metuens, coeli menses et sidera serva;
frigida Saturni sese quo stella receptet;
quos ignis coeli Cyllenius erret in orbes.
Inprimis venerare deos, atque annua magnae
sacra refer Cereri laetis operatus in herbis,
extremae sub casum hiemis, iam vere sereno.
Tunc pingues agni, et tunc mollissima vina;
tunc somni dulces, densaeque in montibus ur
Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret;
cui tu lacte favos et miti dilue Baccho,
terque novas circum felix eat hostia fruges;
omnis quam chorus et socii comitentur ovant
et Cererem clamore vocent in tecta. Neque an

aturis quisquam supponat aristis,
:eri, torta redimitus tempora quercu,
i incompositos, et carmina dicat.
haec ut certis possimus discere signis,
), pluviasque, et agentes frigora ventos:
r statuit, quid menstrua Luna moneret:
) caderent austri; quid saepe videntes
propius stabulis armenta tenerent.
, ventis surgentibus, aut freta ponti
agitata tumescere, et aridus altis
i audiri fragor; aut resonantia longe
ıceri, et nemorum increbescere murmur.
tum curvis male temperat unda carinis,
ıdio celeres revolant ex aequore mergi,
ıque ferunt ad litora; quumque marinae
udunt fulicae; notasque paludes
tque altam supra volat ardea nubem.
ım stellas, vento impendente, videbis
ɜs coelo labi, noctisque per umbram
ım longos a tergo albescere tractus;
em paleam et frondes volitare caducas,
na nantes in aqua colludere plumas.
) de parte trucis quum fulminat, et quum
Zephyrique tonat domus: omnia plenis
nt fossis, atque omnis navita ponto
rela legit. Nunquam imprudentibus imber
ıut illum surgentem vallibus imis
ɜere grues; aut bucula coelum
ıs patulis captavit naribus auras;
:a lacus circumvolitavit hirundo;
n in limo ranae cecinere querelam.
ɨt tectis penetralibus extulit ova
n formica terens iter; et bibit ingens

arcus; et e pastu decedens agmine magno
corvorum increpuit densis exercitus alis.
Iam varias pelagi volucres, et quae Asia circum
dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,
certatim largos humeris infundere rores,
nunc caput obiectare fretis, nunc currere in undas,
et studio incassum videas gestire lavandi.
Tum cornix plena pluviam vocat improba voce,
et sola in sicca secum spatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellae
nescivere hiemem, testa quum ardente viderent
scintillare oleum et putres concrescere fungos.
Nec minus ex imbri soles et aperta serena
prospicere et certis poteris cognoscere signis:
nam neque tum stellis acies obtusa videtur,
nec fratris radiis obnoxia surgere Luna,
tenuia nec lanae per coelum vellera ferri;
non tepidum ad solem pennas in litore pandunt
dilectae Thetidi alcyones; non ore solutos
immundi meminere sues iactare maniplos.
At nebulae magis ima petunt campoque recumbunt;
solis et occasum servans de culmine summo
nequidquam seros exercet noctua cantus:
apparet liquido sublimis in aëre Nisus,
et pro purpureo poenas dat Scylla capillo.
Quacunque illa levem fugiens secat aethera pennis,
ecce inimicus, atrox, magno stridore per auras
insequitur Nisus: qua se fert Nisus ad auras,
illa levem fugiens raptim secat aethera pennis.
Tum liquidas corvi presso ter gutture voces
aut quater ingeminant; et saepe cubilibus altis,
nescio qua praeter solitum dulcedine laeti,
inter se foliis strepitant; iuvat imbribus actis

n parvam dulcesque revisere nidos.
iidem credo, quia sit divinitus illis
, aut rerum fato prudentia maior:
bi tempestas et coeli mobilis humor
vias, et Iupiter uvidus austris
rant quae rara modo, et, quae densa, relaxat;
' species animorum, et pectora motus
s, alios, dum nubila ventus agebat,
it. Hinc ille avium concentus in agris,
ecudes, et ovantes gutture corvi.
' solem ad rapidum lunasque, sequentes
spicies; nunquam te crastina fallet
ue insidiis noctis capiere serenae.
rertentes quum primum colligit ignes,
i obscuro comprenderit aëra cornu,
agricolis pelagoque parabitur imber.
ineum suffuderit ore ruborem,
it; vento semper rubet aurea Phoebe.
[uarto, (namque is certissimus auctor,)
ie obtusis per coelum cornibus ibit:
le dies, et qui nascentur ab illo
id mensem, pluvia ventisque carebunt,
ervati solvent in litore nautae
Panopeae et Inoo Melicertae.
ie et exoriens, et quum se condet in undas,
it; solem certissima signa sequuntur,
ane refert, et quae surgentibus astris.
iscentem maculis variaverit ortum
n nubem, medioque refugerit orbe,
ibi sint imbres; namque urget ab alto
que satisque Notus pecorique sinister.
ub lucem densa inter nubila sese

diversi rumpent radii, aut ubi pallida surget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile;
heu male tum mites defendet pampinus uvas:
tam multa in tectis crepitans salit horrida grando.
Hoc etiam, emenso quum iam decedet Olympo,
profuerit meminisse magis: nam saepe videmus
ipsius in vultu varios errare colores;
caeruleus pluviam denunciat, igneus Euros.
Sin maculae incipient rutilo immiscerier igni;
omnia tunc pariter vento nimbisque videbis
fervere. Non illa quisquam me nocte per altum
ire, neque a terra moneat convellere funem.
At si, quum referetque diem condetque relatum,
lucidus orbis erit; frustra terrebere nimbis,
et claro silvas cernes Aquilone moveri.
Denique, quid vesper serus vehat, unde serenas
ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auster,
sol tibi signa dabit. Solem quis dicere falsum
audeat? Ille etiam caecos instare tumultus
saepe monet, fraudemque et operta tumescere bella.
Ille etiam exstincto miseratus Caesare Romam:
quum caput obscura nitidum ferrugine texit,
impiaque aeternam timuerunt saecula noctem.
Tempore quamquam illo tellus quoque, et aequora ponti,
obscenique canes, importunaeque volucres
signa dabant. Quoties Cyclopum effervere in agros
vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam,
flammarumque globos liquefactaque volvere saxa!
Armorum sonitum toto Germania coelo
audiit; insolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos vulgo exaudita silentes
ingens; et simulacra modis pallentia miris

ıb obscurum noctis; pecudesque locutae,
um! sistunt amnes, terraeque dehiscunt,
:stum illacrimat templis ebur, aeraque su-
dant.
t insano contorquens vertice silvas
·um rex Eridanus, camposque per omnes
:abulis armenta tulit. Nec tempore eodem
us aut extis fibrae apparere minaces,
teis manare cruor cessavit, et altae
·ctem resonare, lupis ululantibus, urbes.
lias coelo ceciderunt plura sereno
·a; nec diri toties arsere cometae.
nter sese paribus concurrere telis
nas acies iterum videre Philippi;
it indignum superis, bis sanguine nostro
ıiam et latos Haemi pinguescere campos.
ıt et tempus veniet, quum finibus illis
la, incurvo terram molitus aratro,
inveniet scabra robigine pila,
avibus rastris galeas pulsabit inanes,
iaque effossis mirabitur ossa sepulcris.
rii Indigetes, et Romule, Vestaque mater,
Tuscum Tiberim et Romana Palatia servas,
ıaltem everso iuvenem succurrere saeclo
hibete. Satis iam pridem sanguine nostro
·donteae luimus periuria Troiae.
·idem nobis coeli te regia, Caesar,
t, atque hominum queritur curare triumphos:
ı ubi fas versum atque nefas, tot bella per
orbem,
ultae scelerum facies; non ullus aratro
ı honos; squalent abductis arva colonis,
rae *rigidum falces conflantur* in ensem.

Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum;
vicinae ruptis inter se legibus urbes
arma ferunt; saevit toto Mars impius orbe:
ut, quum carceribus sese effudere quadrigae,
addunt in spatia, et frustra retinacula tendens
fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

LIBER SECUNDUS.

Hactenus arvorum cultus et sidera coeli;
nunc te, Bacche, canam, nec non silvestria tecum
virgulta, et prolem tarde crescentis olivae.
Huc, pater o Lenaee; tuis hic omnia plena
muneribus; tibi pampineo gravidus autumno
floret ager, spumat plenis vindemia labris;
huc, pater o Lenaee, veni; nudataque musto
tinge novo mecum direptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia est natura creandis.
Namque aliae, nullis hominum cogentibus, ipsae
sponte sua veniunt, camposque et flumina late
curva tenent: ut molle siler, lentaeque genestae,
populus, et glauca canentia fronde salicta.
Pars autem posito surgunt de semine: ut altae
castaneae, nemorumque Iovi quae maxima frondet
aesculus, atque habitae Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis densissima silva:
ut cerasis ulmisque; etiam Parnasia laurus
parva sub ingenti matris se subiicit umbra.
Hos Natura modos primum dedit; his genus omne
silvarum fruticumque viret nemorumque sacrorum.

ii, quos ipse via sibi repperit usus.
s tenero abscindens de corpore matrum
ulcis; hic stirpes obruit arvo,
usque sudes, et acuto robore vallos;
que aliae pressos propaginis arcus
t, et viva sua plantaria terra.
s egent aliae; summumque putator
itat terrae referens mandare cacumen.
udicibus sectis, mirabile dictu!
e sicco radix oleagina ligno: f
lterius ramos impune videmus
alterius; mutatumque insita mala
m, et prunis lapidosa rubescere corna.
gite o, proprios generatim discite cultus,
fructusque feros mollite colendo;
s iaceant terrae. Iuvat Ismara Baccho
, atque olea magnum vestire Taburnum.
es, inceptumque una decurre laborem,
famae merito pars maxima nostrae,
, pelagoque volens da vela patenti.
uncta meis amplecti versibus opto:
si linguae centum sint, oraque centum,
. Ades, et primi lege litoris oram.
is terrae. Non hic te carmine ficto
ambages et longa exorsa tenebo. f
sua quae se tollunt in luminis oras,
quidem, sed laeta et fortis surgunt:
lo natura subest. Tamen haec quoque si quis
ut scrobibus mandet mutata subactis,
ilvestrem animum: cultuque frequenti
nque voces artes haud tarda sequentur.
t *sterilis, quae stirpibus* exit ab imis,

hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros:
nunc altae frondes et rami matris opacant,
crescentique adimunt fetus, uruntque ferentem.
Iam, quae seminibus iactis se sustulit arbos,
tarda venit, seris factura nepotibus umbram,
pomaque degenerant succos oblita priores;
et turpes avibus praedam fert uva racemos.
Scilicet omnibus est labor impendendus, et omnes
cogendae in sulcum, ac multa mercede domandae.
Sed truncis oleae melius, propagine vites
respondent, solido Paphiae de robore myrtus;
plantis et durae coruli nascuntur, et ingens
fraxinus, Herculeaeque arbos umbrosa coronae,
Chaoniique patris glandes; etiam ardua palma
nascitur, et casus abies visura marinos.
Inseritur vero et nucis arbutus horrida fetu,
et steriles platani malos gessere valentes;
castaneae fagus, ornusque incanuit albo
flore piri, glandemque sues fregere sub ulmis.
Nec modus inserere atque oculos imponere simplex.
Nam, qua se medio trudunt de cortice gemmae,
et tenues rumpunt tunicas, angustus in ipso
fit nodo sinus: huc aliena ex arbore germen
includunt, udoque docent inolescere libro.
Aut rursum enodes trunci resecantur, et alte
finditur in solidum cuneis via; deinde feraces
plantae immittuntur: nec longum tempus, et ingens
exiit ad coelum ramis felicibus arbos,
miraturque novas frondes et non sua poma.
Praeterea genus haud unum, nec fortibus ulmis,
nec salici, lotoque, neque Idaeis cyparissis.
Nec pingues unam in faciem nascuntur olivae,

radii, et amara pausia bacca,
Alcinoi silvae; nec surculus idem
Syriisque piris, gravibusque volemis.
arboribus pendet vindemia nostris,
mnaeo carpit de palmite Lesbos;
e vites, sunt et Mareotides albae,
ae terris habiles, levioribus illae;
hia utilior, tenuisque Lageos,
des olim, vincturaque linguam;
preciaeque; et quo te carmine dicam,
ec cellis ideo contende Falernis.
naeae vites, firmissima vina;
urgit quibus, et rex ipse Phanaeus;
inor: cui non certaverit ulla,
luere, aut totidem durare per annos.
dis et mensis accepta secundis,
Rhodia, et tumidis, Bumaste, racemis.
quam multae species, nec, nomina quae sint,
; neque enim numero comprendere refert:
ire velit, Libyci velit aequoris idem
a multae Zephyro turbentur arenae,
igiis violentior incidit Eurus,
fonii veniant ad litora fluctus.
terrae ferre omnes omnia possunt.
salices, crassisque paludibus alni
steriles saxosis montibus orni;
is laetissima; denique apertos
it colles, aquilonem et frigora taxi.
ctremis domitum cultoribus orbem,
os Arabum, pictosque Gelonos:
ribus *patriae*. *Sola* India nigrum

fert ebenum; solis est turea virga Sabaeis.
Quid tibi odorato referam sudantia ligno
balsamaque, et baccas semper frondentis acanthi
quid nemora Aethiopum, molli canentia lana?
velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?
aut quos Oceano propior gerit India lucos,
extremi sinus orbis? ubi aëra vincere summum
arboris haud ullae iactu potuere sagittae.
Et gens illa quidem sumtis non tarda pharetris.
Media fert tristes succos tardumque saporem
felicis mali; quo non praesentius ullum,
pocula si quando saevae infecere novercae,
[miscueruntque herbas et non innoxia verba,]
auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipsa ingens arbos, faciemque simillima lauro;
et, si non alium late iactaret odorem,
laurus erat; folia haud ullis labentia ventis;
flos ad prima tenax; animas et olentia Medi
ora fovent illo, et senibus medicantur anhelis.
Sed neque Medorum, silvae ditissima, terra,
nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus
laudibus Italiae certent; non Bactra, neque Indi,
totaque turiferis Panchaia pinguis arenis.
Haec loca non tauri spirantes naribus ignem
invertere satis immanis dentibus hydri;
nec galeis densisque virûm seges horruit hastis:
sed gravidae fruges et Bacchi Massicus humor
implevere; tenent oleae armentaque laeta.
Hinc bellator equus campo sese arduus infert;
hinc albi, Clitumne, greges, et maxima taurus
victima, saepe tuo perfusi flumine sacro,
Romanos ad templa deûm duxere triumphos.
Hic ver assiduum, atque alienis mensibus aestas

pecudes, bis pomis utilis arbos.
igres absunt et saeva leonum
c miseros fallunt aconita legentes;
mensos orbes per humum, neque tanto
n spiram tractu se colligit anguis.
egias urbes, operumque laborem,
manu praeruptis oppida saxis,
antiquos subterlabentia muros. [
uod supra, memorem, quodque alluit
infra?
antos? te, Lari maxime, teque,
remitu assurgens Benace marino?
n portus, Lucrinoque addita claustra;
atum magnis stridoribus aequor,
nto longe sonat unda refuso,
ue fretis immittitur aestus Avernis?
argenti rivos aerisque metalla
is, atque auro plurima fluxit.
acre virûm Marsos, pubemque Sa-
bellam,
e malo Ligurem, Volscosque verutos
c Decios, Marios, magnosque Camillos,
ros bello, et te, maxime Caesar,
tremis Asiae iam victor in oris
ertis Romanis arcibus Indum.
parens frugum, Saturnia tellus,
n: tibi res antiquae laudis et artis
nctos ausus recludere fontes,
e cano Romana per oppida carmen.
s arvorum ingeniis: quae robora
cuique,
t quae sit rebus natura ferendis.
mum terrae, collesque maligni,

tenuis ubi argilla, et dumosis calculus arvis,
Palladia gaudent silva vivacis olivae.
Indicio est, tractu surgens oleaster eodem
plurimus, et strati baccis silvestribus agri.
At quae pinguis humus, dulcique uligine laet
quique frequens herbis et fertilis ubere campu
qualem saepe cava montis convalle solemus
despicere: huc summis liquuntur rupibus an
felicemque trahunt limum: quique editus Au
et filicem curvis invisam pascit aratris;
hic tibi praevalidas olim multoque fluentes
sufficiet Baccho vites; hic fertilis uvae,
hic laticis, qualem pateris libamus et auro,
inflavit quum pinguis ebur Tyrrhenus ad ara
lancibus et pandis fumantia reddimus exta.
Sin armenta magis studium vitulosque tueri,
aut fetus ovium, aut urentes culta capellas:
saltus, et saturi petito longinqua Tarenti,
et qualem infelix amisit Mantua campum,
pascentem niveos herboso flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina de
et quantum longis carpent armenta diebus;
exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra fere et presso pinguis sub vomere terra,
et cui putre solum, (namque hoc imitamur ar
optima frumentis; non ullo ex aequore cerne
plura domum tardis decedere plaustra iuvenci
aut unde iratus silvam devexit arator,
et nemora evertit multos ignava per annos,
antiquasque domos avium cum stirpibus imis
eruit: illae altum nidis petiere relictis;
at rudis enituit impulso vomere campus.
Nam ieiuna quidem clivosi glarea ruris

vix humiles apibus casias roremque ministrat;
et tophus scaber, et nigris exesa chelydris
creta, negant alios aeque serpentibus agros
dulcem ferre cibum, et curvas praebere latebras.
Quae tenuem exhalat nebulam fumosque volucres,
et bibit humorem, et, quum vult, ex se ipsa remittit;
quaeque suo viridi semper se gramine vestit,
nec scabie et salsa laedit robigine ferrum:
illa tibi laetis intexet vitibus ulmos;
illa ferax oleo est; illam experiere colendo
et facilem pecori et patientem vomeris unci.
Talem dives arat Capua, et vicina Vesevo
ora iugo, et vacuis Clanius non aequus Acerris.
Nunc, quo quamque modo possis cognoscere, dicam.
Rara sit an supra morem si densa requires,
altera frumentis quoniam favet, altera Baccho,
densa magis Cereri, rarissima quaeque Lyaeo:
ante locum capies oculis, alteque iubebis
in solido puteum demitti, omnemque repones
rursus humum, et pedibus summas aequabis arenas.
deerunt, rarum pecorique et vitibus almis
illius uber erit; sin in sua posse negabunt
loca, et scrobibus superabit terra repletis:
rarus ager; glebas cunctantes crassaque terga
recta, et validis terram proscinde iuvencis.
a autem tellus, et quae perhibetur amara,
ribus infelix ea, nec mansuescit arando,
Baccho genus, aut pomis sua nomina servat)
labit specimen: tu spisso vimine qualos
ue prelorum fumosis deripe tectis;
ger ille malus, dulcesque a fontibus undae

ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omni
scilicet, et grandes ibunt per vimina guttae;
at sapor indicium faciet manifestus, et ora
tristia tentantum sensu torquebit amaror.
Pinguis item quae sit tellus, hoc denique pa
discimus: haud unquam manibus iactata fa
sed picis in morem ad digitos lentescit haben
Humida maiores herbas alit, ipsaque iusto
laetior. Ah nimium ne sit mihi fertilis illa,
neu se praevalidam primis ostendat aristis!
Quae gravis est, ipso tacitam se pondere proc
quaeque levis. Promtum est oculis praedisc
nigram,
et quis cui color: at sceleratum exquirere fr
difficile est: piceae tantum, taxique nocente
interdum, aut ederae pandunt vestigia nigra
His animadversis, terram multo ante mem
excoquere, et magnos scrobibus concidere m
ante supinatas Aquiloni ostendere glebas,
quam laetum infodias vitis genus. Optima p
arva solo: id venti curant, gelidaeque pruin
et labefacta movens robustus iugera fossor.
At, si quos haud ulla viros vigilantia fugit,
ante locum similem exquirunt, ubi prima pa
arboribus seges, et quo mox digesta feratur;
mutatam ignorent subito ne semina matrem.
Quin etiam coeli regionem in cortice signant
ut, quo quaeque modo steterit, qua parte cal
austrinos tulerit, quae terga obverterit axi,
restituant. Adeo in teneris consuescere mult
Collibus an plano melius sit ponere vitem,
quaere prius. Si pinguis agros metabere can
densa sere; in denso non segnior ubere Bac

lis acclive solum collesque supinos,
ırdinibus: nec secius omnis in unguem
s positis secto via limite quadret.
ingenti bello quum longa cohortes
legio, et campo stetit agmen aperto,
ue acies, ac late fluctuat omnis
denti tellus, necdum horrida miscent
ıed dubius mediis Mars errat in armis:
ıt paribus numeris dimensa viarum;
ıum modo uti pascat prospectus inanem:
non aliter vires dabit omnibus aequas
que in vacuum poterunt se extendere rami.
ın et scrobibus quae sint fastigia quaeras.
ıl tenui vitem committere sulco:
penitus terrae defigitur arbos,
in primis: quae, quantum vertice ad auras
, tantum radice in Tartara tendit.
hiemes illam, non flabra, neque imbres
ıt; immota manet, multosque nepotes,
·ûm volvens durando saecula vincit;
s late ramos et brachia tendens
, media ipsa ingentem sustinet umbram.
ibi ad solem vergant vineta cadentem;
r vites corulum sere; neve flagella
ıete, aut summa destringe ex arbore plantas;
ıor terrae; neu ferro laede retuso
neve olea silvestres insere truncos:
ıe incautis pastoribus excidit ignis,
m pingui primum sub cortice tectus,
mprendit, frondesque elapsus in altas
coelo sonitum dedit; inde secutus
s victor, perque alta cacumina, regnat,

et totum involvit flammis nemus, et ruit atram
ad coelum picea crassus caligine nubem;
praesertim si tempestas a vertice silvis
incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc ubi, non a stirpe valent, caesaeque reverti
possunt, atque ima similes revirescere terra;
infelix superat foliis oleaster amaris.
Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor,
tellurem Borea rigidam spirante movere.
Rura gelu tum claudit hiems; nec semine iacto
concretam patitur radicem affigere terrae.
Optima vinetis satio, quum vere rubenti
candida venit avis, longis invisa colubris;
prima vel auctumni sub frigora, quum rapidus Sol
nondum hiemem contingit equis, iam praeterit aestas.
Ver adeo frondi nemorum, ver utile silvis;
vere tument terrae et genitalia semina poscunt.
Tum pater omnipotens fecundis imbribus Aether
coniugis in gremium laetae descendit, et omnes
magnus alit, magno commixtus corpore, fetus.
Avia tum resonant avibus virgulta canoris,
et Venerem certis repetunt armenta diebus;
parturit almus ager, Zephyrique tepentibus auris
laxant arva sinus, superat tener omnibus humor
inque novos soles audent se germina tuto
credere; nec metuit surgentes pampinus austros,
aut actum coelo magnis aquilonibus imbrem:
sed trudit gemmas, et frondes explicat omnes.
Non alios prima crescentis origine mundi
illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
crediderim: ver illud erat; ver magnus agebat

rnis parcebant flatibus Euri:
› lucem pecudes hausere, virûmque
ies duris caput extulit arvis,
ferae silvis, et sidera coelo.
tenerae possent perferre laborem,
[uies iret frigusque caloremque
peret coeli indulgentia terras.
rest, quaecunque premes virgulta per agros,
›ingui, et multa memor occule terra;
bibulum, aut squalentes infode conchas:
bentur aquae, tenuisque subibit
e animos tollent sata. Iamque reperti,
er, atque ingentis pondere testae,
›c effusos munimen ad imbres;
ca siti findit canis aestifer arva.
i positis, superest diducere terram
pita, et duros iactare bidentes;
ercere solum sub vomere, et ipsa
ıtes inter vineta iuvencos:
lamos, et rasae hastilia virgae,
aptare sudes, furcasque valentes;
quarum et contemnere ventos
ummasque sequi tabulata per ulmos.
rima novis adolescit frondibus aetas,
eneris; et dum se laetus ad auras
laxis per purum immissus habenis,
dum falcis tentanda; sed uncis
anibus frondes, interque legendae.
validis amplexae stirpibus ulmos
i stringe comas, tum brachia tonde:
dant ferrum) tum denique dura

exerce imperia, et ramos compesce fluentes.
Texendae sepes etiam, et pecus omne tenendum,
praecipue dum frons tenera imprudensque laborum
cui, super indignas hiemes solemque potentem,
silvestres uri assidue capreaeque sequaces
illudunt, pascuntur oves avidaeque iuvencae.
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
aut gravis incumbens scopulis arentibus aestas,
quantum illi nocuere greges, durique venenum
dentis, et admorso signata in stirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
caeditur; et veteres ineunt proscenia ludi,
praemiaque ingeniis pagos et compita circum
Thesidae posuere; atque inter pocula laeti
mollibus in pratis unctos saluere per utres.
Nec non Ausonii, Troia gens missa, coloni
versibus incomtis ludunt risuque soluto;
oraque corticibus sumunt horrenda cavatis;
et te, Bacche, vocant per carmina laeta, tibique
oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubescit vinea fetu;
complentur vallesque cavae saltusque profundi,
et quocunque deus circum caput egit honestum.
Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
carminibus patriis, lancesque et liba feremus;
et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram,
pinguiaque in veribus torrebimus exta colurnis.
Est etiam ille labor curandis vitibus alter,
cui nunquam exhausti satis est: namque omne quotannis
terque quaterque solum scindendum, glebaque versis
aeternum frangenda bidentibus; omne levandum

dit agricolis labor actus in orbem,
r vestigia volvitur annus.
ıs posuit quum vinea frondes,
Aquilo decussit honorem;
·as venientem extendit in annum
o Saturni dente relictam
m attondens, fingitque putando.
ı fodito, primus devecta cremato
llos primus sub tecta referto;
ito. Bis vitibus ingruit umbra;
ınsis obducunt sentibus herbae.
ɔ labor. Laudato ingentia rura,
ɔ. Nec non etiam aspera rusci
ılvam, et ripis fluvialis arundo
ultique exercet cura salicti.
vites; iam falcem arbusta reponunt;
tremos effetus vinitor antes:
tamen tellus, pulvisque movendus,
ıris metuendus Iupiter uvis.
on ulla est oleis cultura; neque illae
exspectant falcem rastrosque tenaces,
ıl haeserunt arvis aurasque tulerunt.
illus, quum dente recluditur unco,
ıorem, et gravidas, quum vomere, fruges.
m et placitam Paci nutritor olivam.
ıoque, ut primum truncos sensere valentes,
ıuere suas, ad sidera raptim
ıituntur, opisque haud indiga nostrae.
interea fetu nemus omne gravescit,
ɟue inculta rubent aviaria baccis.
cytisi, taedas silva alta ministrat,
ue ignes nocturni et lumina fundunt.

et dubitant homines serere atque impendere curam?
Quid maiora sequar? Salices humilesque genestae,
aut illae pecori frondem, aut pastoribus umbras
sufficiunt, sepemque satis, et pabula melli.
Et iuvat undantem buxo spectare Cytorum,
Naryciaeque picis lucos; iuvat arva videre
non rastris, hominum non ulli obnoxia curae.
Ipsae Caucasio steriles in vertice silvae,
quas animosi Euri assidue franguntque feruntque,
dant alios aliae fetus; dant utile lignum
navigiis pinos, domibus cedrosque cupressosque.
Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plaustris
agricolae, et pandas ratibus posuere carinas.
Viminibus salices fecundae, frondibus ulmi;
at myrtus validis hastilibus, et bona bello
cornus; Ituraeos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliae leves aut torno rasile buxum
non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.
Nec non et torrentem undam levis innatat alnus,
missa Pado; nec non et apes examina condunt
corticibusque cavis vitiosaeque ilicis alveo.
Quid memorandum aeque Baccheïa dona tulerunt?
Bacchus et ad culpam caussas dedit; ille furentes
Centauros leto domuit, Rhoetumque Pholumque
et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.
O fortunatos nimium, sua si bona norint,
agricolas! quibus ipsa, procul discordibus armis,
fundit humo facilem victum iustissima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta superbis
mane salutantum totis vomit aedibus undam;
nec varios inhiant pulchra testudine postes,
illusasque auro vestes, Ephyreïaque aera;
alba neque Assyrio fucatur lana veneno,

uidi corrumpitur usus olivi:
es, et nescia fallere vita,
variarum; at latis otia fundis,
ivique lacus; at frigida Tempe,
boum, mollesque sub arbore somni
illic saltus ac lustra ferarum;
erum exiguoque adsueta iuventus;
sanctique patres; extrema per illos
lens terris vestigia fecit.
rimum dulces ante omnia Musae,
a fero ingenti percussus amore,
oelique vias et sidera monstrent,
s varios, lunaeque labores;
terris; qua vi maria alta tumescant
ptis, rursusque in se ipsa residant;
Oceano properent se tingere soles
quae tardis mora noctibus obstet.
ossim naturae accedere partes,
iterit circum praecordia sanguis.
rigui placeant in vallibus amnes;
m silvasque inglorius. O, ubi campi,
e, et virginibus bacchata Lacaenis
qui me gelidis in vallibus Haemi
enti ramorum protegat umbra!
otuit rerum cognoscere caussas,
omnes et inexorabile fatum
ibus, strepitumque Acherontis avari!
ille, deos qui novit agrestes,
lvanumque senem, Nymphasque sorores!
opuli fasces, non purpura regum
dos agitans discordia fratres;
o descendens Dacus ab Istro;

non res Romanae, perituraque regna; neque ille
aut doluit miserans inopem, aut invidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipsa volentia rura
sponte tulere sua, carpsit; nec ferrea iura,
insanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta caeca, ruuntque
in ferrum, penetrant aulas et limina regum.
Hic petit excidiis urbem miserosque Penates,
ut gemma bibat, et Sarrano dormiat ostro.
Condit opes alius, defossoque incubat auro.
Hic stupet attonitus Rostris; hunc plausus hiante
per cuneos (geminatus enim plebisque patrumque
corripuit. Gaudent perfusi sanguine fratrum,
exsilioque domos et dulcia limina mutant,
atque alio patriam quaerunt sub sole iacentem.
Agricola incurvo terram dimovit aratro:
hic anni labor; hinc patriam parvosque nepotes
sustinet; hinc armenta boum, meritosque iuvenc
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
aut fetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi,
proventuque oneret sulcos, atque horrea vincat.
Venit hiems: teritur Sicyonia bacca trapetis;
glande sues laeti redeunt; dant arbuta silvae;
et varios ponit fetus auctumnus; et alte
mitis in apricis coquitur vindemia saxis.
Interea dulces pendent circum oscula nati;
casta pudicitiam servat domus; ubera vaccae
lactea demittunt; pinguesque in gramine laeto
inter se adversis luctantur cornibus haedi.
Ipse dies agitat festos; fususque per herbam,
ignis ubi in medio, et socii cratera coronant,
te, libans, Lenaee, vocat; pecorisque magistris
velocis iaculi certamina ponit in ulmo;

corporaque agresti nudant praedura palaestra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
hanc Remus et frater; sic fortis Etruria crevit
scilicet, et rerum facta est pulcherrima Roma,
septemque una sibi muro circumdedit arces.
Ante etiam sceptrum Dictaei regis, et ante
impia quam caesis gens est epulata iuvencis,
aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari classica, necdum
impositos duris crepitare incudibus enses.
Sed nos immensum spatiis confecimus aequor;
et iam tempus equûm fumantia solvere colla.

LIBER TERTIUS.

Te quoque, magna Pales, et te memorande canemus
pastor ab Amphryso; vos, silvae amnesque Lycaei.
Cetera, quae vacuas tenuissent carmine mentes,
omnia iam vulgata. Quis aut Eurysthea durum,
aut illaudati nescit Busiridis aras?
cui non dictus Hylas puer, et Latonia Delos,
Hippodameque, humeroque Pelops insignis eburno,
acer equis? Tentanda via est, qua me quoque possim
tollere humo, victorque virûm volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita supersit,
Aonio rediens deducam vertice Musas;
primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas;
et viridi in campo templum de marmore ponam
propter *aquam, tardis ingens* ubi flexibus errat

Mincius, et tenera praetexit arundine ripas.
In medio mihi Caesar erit, templumque tenebit
Illi victor ego, et Tyrio conspectus in ostro,
centum quadriiugos agitabo ad flumina currus
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucosque Mol
cursibus et crudo decernet Graecia caestu.
Ipse, caput tonsae foliis ornatus olivae,
dona feram; iam nunc solemnes ducere pomp
ad delubra iuvat, caesosque videre iuvencos;
vel scena ut versis discedat frontibus, utque
purpurea intexti tollant aulaea Britanni.
In foribus pugnam ex auro solidoque elephant
Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini
atque hinc undantem bello magnumque fluent
Nilum, ac navali surgentes aere columnas.
Addam urbes Asiae domitas, pulsumque Niph
fidentemque fuga Parthum versisque sagittis,
et duo rapta manu diverso ex hoste tropaea,
bisque triumphatas utroque ab litore gentes.
Stabunt et Parii lapides, spirantia signa,
Assaraci proles, demissaeque ab Iove gentis
nomina, Trosque parens, et Troiae Cynthius
auctor.
Invidia infelix Furias amnemque severum
Cocyti metuet, tortosque Ixionis angues,
immanemque rotam, et non exsuperabile saxu
Interea Dryadum silvas saltusque sequamur
intactos, tua, Maecenas, haud mollia iussa.
Te sine nil altum mens inchoat. En age, segn
rumpe moras; vocat ingenti clamore Cithaero
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equo
et vox adsensu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas.

et nomen fama tot ferre per annos,
rima quot abest ab origine Caesar.
is, Olympiacae miratus praemia palmae,
ios; seu quis fortes ad aratra iuvencos:
raecipue matrum legat. Optima torvae
/is, cui turpe caput, cui plurima cervix,
ı tenus à mento palearia pendent;
› nullus lateri modus; omnia magna,
; et camuris hirtae sub cornibus aures.
displiceat maculis insignis et albo,
letrectans; interdumque aspera cornu,
tauro propior; quaeque ardua tota,
ıs ima verrit vestigia cauda.
:inam iustosque pati hymenaeos
ıte decem, post quatuor incipit annos;
: feturae habilis, nec fortis aratris.
ıuperat gregibus dum laeta iuventas,
res; mitte in Venerem pecuaria primus,
ım ex alia generando suffice prolem.
uaeque dies miseris mortalibus aevi
zit; subeunt morbi tristisque senectus;
:t durae rapit inclementia mortis.
runt, quarum mutari corpora malis:
nim refice; ac, ne post amissa requiras,
et subolem armento sortire quotannis.
ın et pecori est idem delectus equino.
, quos in spem statues submittere gentis,
ıum iam inde a teneris impende laborem.
ı pecoris generosi pullus in arvis
greditur, et mollia crura reponit;
t ire viam, et fluvios tentare minaces
ignoto sese committere ponti;
s *horret strepitus*. *Illi* ardua cervix,

Mincius, et tenera praetexit arundine ripas.
In medio mihi Caesar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, et Tyrio conspectus in ostro,
centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucosque Molorchi,
cursibus et crudo decernet Graecia caestu.
Ipse, caput tonsae foliis ornatus olivae,
dona feram; iam nunc solemnes ducere pompas
ad delubra iuvat, caesosque videre iuvencos;
vel scena ut versis discedat frontibus, utque
purpurea intexti tollant aulaea Britanni.
In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto
Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini;
atque hinc undantem bello magnumque fluentem
Nilum, ac navali surgentes aere columnas.
Addam urbes Asiae domitas, pulsumque Niphaten,
fidentemque fuga Parthum versisque sagittis,
et duo rapta manu diverso ex hoste tropaea,
bisque triumphatas utroque ab litore gentes.
Stabunt et Parii lapides, spirantia signa,
Assaraci proles, demissaeque ab Iove gentis
nomina, Trosque parens, et Troiae Cynthius auctor.
Invidia infelix Furias amnemque severum
Cocyti metuet, tortosque Ixionis angues,
immanemque rotam, et non exsuperabile saxum.
Interea Dryadum silvas saltusque sequamur
intactos, tua, Maecenas, haud mollia iussa.
Te sine nil altum mens inchoat. En age, segnes
rumpe moras; vocat ingenti clamore Cithaeron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum;
et vox adsensu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas

nomen fama tot ferre per annos,
ıa quot abest ab origine Caesar.
Olympiacae miratus praemia palmae,
; seu quis fortes ad aratra iuvencos:
ɔcipue matrum legat. Optima torvae
, cui turpe caput, cui plurima cervix,
ɛnus à mento paleuria pendent;
ullus lateri modus; omnia magna,
et camuris hirtae sub cornibus aures.
spliceat maculis insignis et albo,
rectans; interdumque aspera cornu,
ıro propior; quaeque ardua tota,
ima verrit vestigia cauda.
am iustosque pati hymenaeos
decem, post quatuor incipit annos;
ɛturae habilis, nec fortis aratris.
ɛrat gregibus dum laeta iuventas,
; mitte in Venerem pecuaria primus,
ex alia generando suffice prolem.
eque dies miseris mortalibus aevi
; subeunt morbi tristisque senectus;
lurae rapit inclementia mortis.
nt, quarum mutari corpora malis:
n refice; ac, ne post amissa requiras,
subolem armento sortire quotannis.
ɛt pecori est idem delectus equino.
uos in spem statues submittere gentis,
ı iam inde a teneris impende laborem.
ɔcoris generosi pullus in arvis
ditur, et mollia crura reponit;
ɛ viam, et fluvios tentare minaces
noto sese committere ponti;
orret strepitus. Illi ardua cervix,

argutumque caput, brevis alvus, obesaque te
luxuriatque toris animosum pectus. Honesti
spadices, glaucique; color deterrimus albis,
et gilvo. Tum, si qua sonum procul arma de
stare loco nescit; micat auribus, et tremit ar
collectumque fremens volvit sub naribus ign
Densa iuba, et dextro iactata recumbit in arm
at duplex agitur per lumbos spina; cavatque
tellurem, et solido graviter sonat ungula corn
Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis
Cyllarus, et, quorum Graii meminere poëtae
Martis equi biiuges, et magni currus Achilli.
Talis et ipse iubam cervice effudit equina
coniugis adventu pernix Saturnus, et altum
Pelion hinnitu fugiens implevit acuto.

Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut i
gnior annis
deficit, abde domo; nec turpi ignosce senect
Frigidus in Venerem senior, frustraque labo
ingratum trahit; et, si quando ad proelia ve
tum est,
ut quondam in stipulis magnus sine viribus
incassum furit. Ergo animos aevumque not
praecipue; hinc alias artes, prolemque pare
et quis cuique dolor victo, quae gloria palm
Nonne vides, quum praecipiti certamine can
corripuere, ruuntque effusi carcere currus,
quum spes arrectae iuvenum, exultantiaque
corda pavor pulsans: illi instant verbere tor
et proni dant lora, volat vi fervidus axis;
iamque humiles, iamque elati sublime videt
aëra per vacuum ferri, atque assurgere in au
nec mora, nec requies; at fulvae nimbus ar

humescunt spumis flatuque sequentum:
ior laudum, tantae est victoria curae.
Erichthonius currus et quatuor ausus
quos, rapidusque rotis insistere victor.
lethronii Lapithae gyrosque dedere,
dorso, atque equitem docuere sub armis
solo, et gressus glomerare superbos.
iterque labor; aeque iuvenemque magistri
it, calidumque animis et cursibus acrem;
saepe fuga versos ille egerit hostes,
n Epirum referat, fortesque Mycenas,
que ipsa deducat origine gentem.
imadversis instant sub tempus, et omnes
nt curas denso distendere pingui,
ere ducem, et pecori dixere maritum;
que secant herbas, fluviosque ministrant,
ne blando nequeat superesse labori,
ue patrum referant ieiunia gnati.
m macie tenuant armenta volentes,
i concubitus primos iam nota voluptas
frondesque negant, et fontibus arcent.
am cursu quatiunt, et sole fatigant,
aviter tunsis gemit area frugibus, et quum
n ad Zephyrum paleae iactantur inanes.
nt, nimio ne luxu obtusior usus
li arvo, et sulcos oblimet inertes;
t sitiens Venerem, interiusque recondat.
s cura patrum cadere, et succedere matrum
Exactis gravidae quum mensibus errant:
gravibus quisquam iuga ducere plaustris,
superare viam sit passus, et acri
rata fuga, fluviosque innare rapaces.
in *vacuis pascant*, et plena secundum

flumina: muscus ubi, et viridissima gramine ripa
speluncaeque tegant, et saxea procubet umbra.
Est lucos Silari circa ilicibusque virentem
plurimus Alburnum volitans, cui nomen asilo
Romanum est, oestrum Graii vertere vocantes;
asper, acerba sonans; quo tota exterrita silvis
diffugiunt armenta; furit mugitibus aether
concussus, silvaeque, et sicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monstro horribiles exercuit iras
Inachiae Iuno pestem meditata iuvencae.
Hunc quoque, (nam mediis fervoribus acrior instat
arcebis gravido pecori, armentaque pasces
sole recens orto, aut noctem ducentibus astris.)
Post partum cura in vitulos traducitur omnis;
continuoque notas et nomina gentis inurunt,
et quos aut pecori malint submittere habendo,
aut aris servare sacros, aut scindere terram,
et campum horrentem fractis invertere glebis:
cetera pascuntur virides armenta per herbas.
Tu quos ad studium atque usum formabis agrestem
iam vitulos hortare, viamque insiste domandi,
dum faciles animi iuvenum, dum mobilis aetas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
cervici subnecte; dehinc, ubi libera colla
servitio adsuerint, ipsis e torquibus aptos
iunge pares, et coge gradum conferre iuvencos;
atque illis iam saepe rotae ducantur inanes
per terram, et summo vestigia pulvere signent.
Post valido nitens sub pondere faginus axis
instrepat, et iunctos temo trahat aereus orbes.
Interea pubi indomitae non gramina tantum,
nec vescas salicum frondes, ulvamque palustrem
sed frumenta manu carpes sata; nec tibi fetae,

ʻum, nivea implebunt mulctraria vaccae,
ı dulces consument ubera natos.
bella magis studium, turmasque feroces,
ıa rotis praelabi flumina Pisae,
ı luco currus agitare volantes:
ɹui labor est, animos atque arma videre
ı, lituosque pati, tractuque gementem
m, et stabulo frenos audire sonantes;
is atque magis blandis gaudere magistri
et plausae sonitum cervicis amare.
ec iam primo depulsus ab ubere matris
ıque vicem det mollibus ora capistris
, etiamque tremens, etiam inscius aevi.
ı exactis ubi quarta accesserit aestas,
ıox gyrum incipiat, gradibusque sonare
s, sinuetque alterna volumina crurum,
ɔranti similis: tum cursibus auras,
', ac per aperta volans, ceu liber habenis,
vix summa vestigia ponat arena:
perboreis Aquilo quum densus ab oris
Scythiaeque hiemes atque arida differt
.um segetes altae campique natantes
ɔrrescunt flabris, summaeque sonorem
e, longique urgent ad litora fluctus:
simul arva fuga, simul aequora verrens.
Elei metas et maxima campi
ɔatia, et spumas aget ore cruentas;
ıl molli melius feret esseda collo.
um crassa magnum farragine corpus
am domitis sinito: namque ante domandum
ollent animos, prensique negabunt
nta pati, et duris parere lupatis.

Sed non ulla magis vires industria firmat,
quam Venerem et caeci stimulos avertere amoris,
sive boum sive est cui gratior usus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in sola relegant
pascua, post montem oppositum, et trans flumina lata,
aut intus clausos satura ad praesepia servant.
Carpit enim vires paullatim uritque videndo
femina; nec nemorum patitur meminisse, nec herbae.
Dulcibus illa quidem illecebris et saepe superbos
cornibus inter se subigit decernere amantes.
Pascitur in magna Sila formosa iuvenca:
illi alternantes multa vi proelia miscent
vulneribus crebris; lavit ater corpora sanguis;
versaque in obnixos urgentur cornua vasto
cum gemitu; reboant silvaeque et longus Olympus.
Nec mos bellantes una stabulare: sed alter
victus abit, longeque ignotis exsulat oris,
multa gemens ignominiam plagasque superbi
victoris, tum, quos amisit inultus, amores;
et stabula adspectans regnis excessit avitis.
Ergo omni cura vires exercet, et inter
dura iacet pernix instrato saxa cubili,
frondibus hirsutis et carice pastus acuta;
et tentat sese, atque irasci in cornua discit
arboris obnixus trunco, ventosque lacessit
ictibus, et sparsa ad pugnam proludit arena.
Post, ubi collectum robur viresque refectae,
signa movet, praecepsque oblitum fertur in hostem
fluctus uti, medio coepit quum albescere ponto,
longius, ex altoque sinum trahit: utque volutus
ad terras, immane sonat per saxa, neque ipso

monte minor procumbit; at ima exaestuat unda
verticibus, nigramque alte subiectat arenam.
Omne adeo genus in terris hominumque feraru-
que,
et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres,
in furias ignemque ruunt. Amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leaena
saevior erravit campis; nec funera vulgo
tam multa informes ursi stragemque dedere
per silvas. Tum saevus aper, tum pessima tigris.
Heu! male tum Libyae solis erratur in agris.
Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum
corpora, si tantum notas odor attulit auras?
ac neque eos iam frena virûm, neque verbera saeva,
non scopuli, rupesque cavae, atque obiecta retar-
dant
flumina, correptosque unda torquentia montes.
Ipse ruit dentesque Sabellicus exacuit sus,
et pede prosubigit terram, fricat arbore costas
atque hinc atque illinc, humerosque ad vulnera
durat.
Quid iuvenis, magnum cui versat in ossibus ignem
durus amor? Nempe abruptis turbata procellis
nocte natat caeca serus freta: quem super ingens
porta tonat coeli, et scopulis illisa reclamant
aequora; nec miseri possunt revocare parentes,
nec moritura super crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variae, et genus acre luporum,
atque canum? quid, quae inbelles dant proelia cervi?
Scilicet ante omnes furor est insignis equarum;
et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumsere quadrigae.
Illas *ducit amor trans Gargara*, transque sonantem

tum tenues dare rursus aquas, et pascere rursus
solis ad occasum, quum frigidus aëra vesper
temperat, et saltus reficit iam roscida luna,
litoraque alcyonen resonant, acalanthida dumi.
Quid tibi pastores Libyae, quid pascua versu
prosequar, et raris habitata mapalia tectis?
Saepe diem noctemque, et totum ex ordine mens
pascitur itque pecus longa in deserta sine ullis
hospitiis: tantum campi iacet. Omnia secum
armentarius Afer agit, tectumque, laremque,
armaque, Amyclaeumque canem, Cressamque
pharetram;
non secus ac patriis acer Romanus in armis
iniusto sub fasce viam quum carpit, et hosti
ante exspectatum positis stat in agmine castris.
At non, qua Scythiae gentes, Maeotiaque und
turbidus et torquens flaventes Ister arenas,
quaque redit medium Rhodope porrecta sub axe
illic clausa tenent stabulis armenta; neque ullae
aut herbae campo apparent aut arbore frondes:
sed iacet aggeribus niveis informis et alto
terra gelu late, septemque assurgit in ulnas;
semper hiems, semper spirantes frigora Cauri.
Tum sol pallentes haud unquam discutit umbra
nec quum invectus equis altum petit aethera, ne
quum
praecipitem Oceani rubro lavit aequore currum
Concrescunt subitae currenti in flumine crustae
undaque iam tergo ferratos sustinet orbes:
puppibus illa prius, patulis nunc hospita plaust
Aeraque dissiliunt vulgo, vestesque rigescunt
indutae, caeduntque securibus humida vina,
et totae solidam in glaciem vertere lacunae,

impexis induruit horrida barbis.
to non secius aëre ninguit:
pecudes, stant circumfusa pruinis
nagna boum; confertoque agmine cervi
iole nova, et summis vix cornibus exstant.
immissis canibus, non cassibus ullis,
ve agitant pavidos formidine pinnae:
ra oppositum trudentes pectore montem
is obtruncant ferro, graviterque rudentes
et magno laeti clamore reportant.
efossis specubus secura sub alta
it terra, congestaque robora, totasque
e focis ulmos, ignique dedere.
:m ludo ducunt, et pocula laeti
atque acidis imitantur vitea sorbis.
perboreo Septem subiecta trioni
ena virûm Rhipaeo tunditur Euro,
um fulvis velatur corpora setis.
lanitium curae: primum aspera silva
ie tribulique absint; fuge pabula laeta;
que greges villis lege mollibus albos.
tem, quamvis aries sit candidus ipse,
best udo tantum cui lingua palato,
e maculis infuscet vellera pullis
m; plenoque alium circumspice campo.
sic niveo lanae, si credere dignum est,
s Arcadiae captam te, Luna, fefellit,
:a alta vocans; nec tu aspernata vocantem.
i lactis amor, cytisum lotosque frequentes
iu salsasque ferat praesepibus herbas.
imant fluvios magis, ac magis ubera tendunt,
coultum referunt in lacte saporem.

Multi iam excretos prohibent a matribus haedos
primaque ferratis praefigunt ora capistris.
Quod surgente die mulsere horisque diurnis,
nocte premunt; quod iam tenebris et sole caden
sub lucem exportans calathis adit oppida pastor
aut parco sale contingunt, hiemique reponunt.
Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed un
veloces Spartae catulos acremque Molossum
pasce sero pingui. Nunquam custodibus illis
nocturnum stabulis furem incursusque luporun
aut impacatos a tergo horrebis Iberos.
Saepe etiam cursu timidos agitabis onagros,
et canibus leporem, canibus venabere damas;
saepe volutabris pulsos silvestribus apros
latratu turbabis agens, montesque per altos
ingentem clamore premes ad retia cervum.
Disce et odoratam stabulis accendere cedrum,
galbaneoque agitare graves nidore chelydros.)
Saepe sub immotis praesepibus aut mala tactu
vipera delituit, coelumque exterrita fugit;
aut tecto adsuetus coluber succedere et umbrae,
pestis acerba boum, pecorique adspergere virus
fovit humum. Cape saxa manu, cape robora, pa
tollentemque minas et sibila colla tumentem
deiice. Iamque fuga timidum caput abdidit alte
quum medii nexus extremaeque agmina caudae
solvuntur, tardosque trahit sinus ultimus orbes
Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
squamea convolvens sublato pectore terga,
atque notis longam maculosus grandibus alvun
qui, dum amnes ulli rumpuntur fontibus, et du
vere madent udo terrae ac pluvialibus austris,
stagna colit; ripisque habitans, hic piscibus at

a ranisque loquacibus explet;
ilus, terraeque ardore dehiscunt,
flammantia lumina torquens
ue siti atque exterritus aestu.
s sub divo carpere somnos,
ibeat iacuisse per herbas:
exuviis nitidusque iuventa
s tectis aut ova relinquens,
linguis micat ore trisulcis.
ıe te caussas et signa docebo.
cabies, ubi frigidus imber
sedit et horrida cano
ıum tonsis illotus adhaesit
:uerunt corpora vepres.
viis pecus omne magistri
e aries in gurgite villis
ıe secundo defluit amni:
ntingunt corpus amurca,
ırgenti, vivaque sulfura,
pingues unguine ceras,
)sque graves, nigrumque bitumen.
gis praesens fortuna laborum est,
)otuit rescindere summum
itium, vivitque tegendo:
ere manus ad vulnera pastor
a deos sedet omina poscens.
lor balantum lapsus ad ossa
ırtus depascitur arida febris,
tus avertere, et inter
entem sanguine venam:
olent, acerque Gelonus,
lopen atque in deserta Getarum,

et lac concretum cum sanguine potat equino
Quam procul aut molli succedere saepius ur
videris, aut summas carpentem ignavius he
extremamque sequi, aut medio procumbere
pascentem, et serae solam decedere nocti:
continuo culpam ferro compesce, prius quai
dira per incautum serpant contagia vulgus.
Non tam creber agens hiemem ruit aequore
quam multae pecudum pestes. Nec singula
corpora corripiunt; sed tota aestiva repente
spemque gregemque simul, cunctamque at
gentem.
Tum sciat, aërias Alpes et Norica si quis
castella in tumulis, et Iapydis arva Timavi,
nunc quoque post tanto videat, desertaque r
pastorum, et longe saltus lateque vacantes.
Hic quondam morbo coeli miseranda coo
tempestas, totoque auctumni incanduit aest
et genus omne neci pecudum dedit, omne f
corrupitque lacus; infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat simplex; sed ubi ignea
omnibus acta sitis miseros adduxerat artus,
rursus abundabat fluidus liquor, omniaque
ossa minutatim morbo collapsa trahebat.
Saepe in honore deûm medio stans hostia ad
lanea dum nivea circumdatur infula vitta,
inter cunctantes cecidit moribunda ministr
aut si quam ferro mactaverat ante sacerdos,
inde neque impositis ardent altaria fibris,
nec responsa potest consultus reddere vates,
ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri,
summaque ieiuna sanie infuscatur arena.
Hinc laetis vituli vulgo moriuntur in herbis

praesepia reddunt.
ies venit, et quatit aegros
ıcibus angit obesis.
ım atque immemor herbae,
avertitur, et pede terram
ıures; incertus ibidem
norituris frigidus; aret
:tanti dura resistit.
ıis dant signa diebus.
crudescere morbus:
ılli, atque attractus ab alto
mitu gravis; imaque longo
; it naribus ater
fauces premit aspera lingua.
s infundere cornu
lus morientibus una.
exitio, furiisque refecti
uos, iam morte sub aegra,
'oremque hostibus illum!)
iabant dentibus artus.
ımans sub vomere taurus
m spumis vomit ore cruorem,
gemitus. It tristis arator,
gens fraterna morte iuvencum;
:dio defixa relinquit aratra.
rum nemorum, non mollia possunt
imum, non, qui per saxa volutus
mpum petit amnis; at ima
, atque oculos stupor urget inertes,
uit devexo pondere cervix.
benefacta iuvant? quid vomere terras

'es? Atqui non Massica Bacchi

munera, non illis epulae nocuere repostae:
frondibus et victu pascuntur simplicis herbae;
pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
flumina; nec sommos abrumpit cura salubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
quaesitas ad sacra boves Iunonis, et uris
imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo aegre rastris terram rimantur, et ipsis
unguibus infodiunt fruges, montesque per altos
contenta cervice trahunt stridentia plaustra.
Non lupus insidias explorat ovilia circum,
nec gregibus nocturnus obambulat; acrior illum
cura domat; timidi damae cervique fugaces
nunc interque canes et circum tecta vagantur.
Iam maris immensi prolem, et genus omne natantum,
litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
proluit; insolitae fugiunt in flumina phocae.
Interit et curvis frustra defensa latebris
vipera, et attoniti squamis adstantibus hydri.
Ipsis est aer avibus non aequus, et illae
praecipites alta vitam sub nube relinquunt.
Praeterea iam nec mutari pabula refert,
quaesitaeque nocent artes; cessere magistri,
Phillyrides Chiron, Amythaoniusque Melampus.
Saevit, et in lucem Stygiis emissa tenebris
pallida Tisiphone Morbos agit ante Metumque,
inque dies avidum surgens caput altius effert.
Balatu pecorum et crebris mugitibus amnes
arentesque sonant ripae, collesque supini.
iamque catervatim dat stragem, atque aggerat ipsis
in stabulis turpi dilapsa cadavera tabo:
donec humo tegere ac foveis abscondere discunt.

a neque erat coriis usus; nec viscera quisquam
undis abolere potest, aut vincere flamma.
tondere quidem morbo illuvieque peresa
era, nec telas possunt attingere putres:
im etiam invisos si quis tentarat amictus,
ntes papulae atque immundus olentia sudor
nbra sequebatur; nec longo deinde moranti
pore contactos artus sacer ignis edebat.

Finished

LIBER QUARTUS.

tenus aërii mellis coelestia dona
equar. Hanc etiam, Maecenas, adspice partem.
niranda tibi levium spectacula rerum,
gnanimosque duces, totiusque ordine gentis
res, et studia, et populos, et proelia dicam.
enui labor; at tenuis non gloria, si quem
nina laeva sinunt, auditque vocatus Apollo.
Principio sedes apibus statioque petenda,
neque sit ventis aditus, (nam pabula venti
e domum prohibent), neque oves haedique petulci
ibus insultent, aut errans bucula campo
utiat rorem, et surgentes atterat herbas.
sint et picti squalentia terga lacerti
guibus a stabulis, meropesque, aliaeque volucres,
manibus Procne pectus signata cruentis.
nia nam late vastant, ipsasque volantes
ferunt dulcem *nidis immitibus* escam.

munera, non illis epulae nocuere repostae:
frondibus et victu pascuntur simplicis herbae
pocula sunt fontes liquidi, atque exercita curs
flumina; nec sommos abrumpit cura salubres
Tempore non alio dicunt regionibus illis
quaesitas ad sacra boves Iunonis, et uris
imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo aegre rastris terram rimantur, et ipsis
unguibus infodiunt fruges, montesque per alt
contenta cervice trahunt stridentia plaustra.
Non lupus insidias explorat ovilia circum,
nec gregibus nocturnus obambulat; acrior illi
cura domat; timidi damae cervique fugaces
nunc interque canes et circum tecta vagantur.
Iam maris immensi prolem, et genus omne na
tum,
litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctu
proluit; insolitae fugiunt in flumina phocae.
Interit et curvis frustra defensa latebris
vipera, et attoniti squamis adstantibus hydri.
Ipsis est aer avibus non aequus, et illae
praecipites alta vitam sub nube relinquunt.
Praeterea iam nec mutari pabula refert,
quaesitaeque nocent artes; cessere magistri,
Phillyrides Chiron, Amythaoniusque Melamp
Saevit, et in lucem Stygiis emissa tenebris
pallida Tisiphone Morbos agit ante Metumque
inque dies avidum surgens caput altius effert.
Balatu pecorum et crebris mugitibus amnes
arentesque sonant ripae, collesque supini.
iamque catervatim dat stragem, atque aggerat
in stabulis turpi dilapsa cadavera tabo:
donec humo tegere ac foveis abscondere discu

ı neque erat coriis usus; nec viscera quisquam
ındis abolere potest, aut vincere flamma.
tondere quidem morbo illuvieque peresa
ɔra, nec telas possunt attingere putres:
ım etiam invisos si quis tentarat amictus,
ntes papulae atque immundus olentia sudor
ıbra sequebatur; nec longo deinde moranti
pore contactos artus sacer ignis edebat.

Finished

LIBER QUARTUS.

tenus aërii mellis coelestia dona
equar. Hanc etiam, Maecenas, adspice partem.
niranda tibi levium spectacula rerum,
gnanimosque duces, totiusque ordine gentis
es, et studia, et populos, et proelia dicam.
enui labor; at tenuis non gloria, si quem
nina laeva sinunt, auditque vocatus Apollo.
Principio sedes apibus statioque petenda,
) neque sit ventis aditus, (nam pabula venti
e domum prohibent), neque oves haedique petulci
ibus insultent, aut errans bucula campo
utiat rorem, et surgentes atterat herbas.
sint et picti squalentia terga lacerti
guibus a stabulis, meropesque, aliaeque volucres,
manibus Procne pectus signata cruentis.
nia nam late vastant, ipsasque volantes
) ferunt dulcem *nidis immitibus* escam.

At liquidi fontes et stagna virentia musco
adsint, et tenuis, fugiens per gramina, rivus;
palmaque vestibulum aut ingens oleaster inumbi
ut, quum prima novi ducent examina reges
vere suo, ludetque favis emissa iuventus,
vicina invitet decedere ripa calori,
obviaque hospitiis teneat frondentibus arbos.
In medium, seu stabit iners, seu profluet humor,
transversas salices et grandia coniice saxa:
pontibus ut crebris possint consistere, et alas
pandere ad aestivum solem; si forte morantes
sparserit aut praeceps Neptuno immerserit Euru
Haec circum casiae virides, et olentia late
serpylla, et graviter spirantis copia thymbrae
floreat, irriguumque bibant violaria fontem.
Ipsa autem, seu corticibus tibi suta cavatis,
seu lento fuerint alvearia vimine texta,
angustos habeant aditus. Nam frigore mella
cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.
Utraque vis apibus pariter metuenda; neque illi
nequidquam in tectis certatim tenuia cera
spiramenta linunt, fucoque et floribus oras
explent, collectumque haec ipsa ad munera glut
et visco et Phrygiae servant pice lentius Idae.
Saepe etiam effossis, si vera est fama, latebris
sub terra fovere larem, penitusque repertae
pumicibusque cavis, exesaeque arboris antro.
Tu tamen et levi rimosa cubilia limo
unge fovens circum, et raras super iniice fronde
Neu propius tectis taxum sine, neve rubentes
ure foco cancros; altae neu crede paludi,
aut ubi odor coeni gravis, aut ubi concava pulsu
saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.

erest, ubi pulsam hiemem Sol aureus egit
oelumque aestiva luce reclusit,
o saltus silvasque peragrant,
ıe metunt flores, et flumina libant
ı. Hinc nescio qua dulcedine laetae
idosque fovent; hinc arte recentes
·as, et mella tenacia fingunt.
ı emissum caveis ad sidera coeli
atem liquidam suspexeris agmen,
e trahi vento mirabere nubem:
·; aquas dulces et frondea semper
Huc tu iussos adsperge sapores,
ıylla, et cerinthae ignobile gramen;
:ie, et Matris quate cymbala circum.
ent medicatis sedibus; ipsae
suo sese in cunabula condent.
ad pugnam exierint: nam saepe duobus
ssit magno discordia motu,
animos vulgi et trepidantia bello
nge praesciscere; namque morantes
aeris rauci canor increpat, et vox
os sonitus imitata tubarum.
e inter se coëunt, pennisque coruscant,
xacuunt rostris, aptantque lacertos,
n atque ipsa ad praetoria densae
ıagnisque vocant clamoribus hostem.
ır nactae sudum camposque patentes,
ortis; concurritur; aethere in alto
nagnum mixtae glomerantur in orbem,
ıe cadunt. Non densior aëre grando,
ssa tantum pluit ilice glandis.
ius acies, insignibus alis,

praetereo, atque aliis post me memoranda relinquam.
Nunc age, naturas apibus quas Iupiter ipse
addidit, expediam; pro qua mercede, canoros
Curetum sonitus crepitantiaque aera secutae,
Dictaeo coeli regem pavere sub antro.
Solae communes gnatos, consortia tecta
urbis habent, magnisque agitant sub legibus aevum;
et patriam solae et certos novere penates;
venturaeque hiemis memores aestate laborem
experiuntur, et in medium quaesita reponunt.
Namque aliae victu invigilant, et foedere pacto
exercentur agris; pars intra saepta domorum
narcissi lacrimam, et lentum de cortice gluten,
prima favis ponunt fundamina; deinde tenaces
suspendunt ceras; aliae, spem gentis, adultos
educunt fetus; aliae purissima mella
stipant; et liquido distendunt nectare cellas.
Sunt, quibus ad portas cecidit custodia sorti;
inque vicem speculantur aquas et nubila coeli;
aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
ignavum, fucos, pecus a praesepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina massis
quum properant, alii taurinis follibus auras
accipiunt redduntque, alii stridentia tinguunt
aera lacu; gemit impositis incudibus Aetna;
illi inter sese magna vi brachia tollunt
in numerum, versantque tenaci forcipe ferrum:
non aliter, si parva licet componere magnis,
Cecropias innatus apes amor urget habendi,
munere quamque suo. Grandaevis oppida curae,
et munire favos, et daedala fingere tecta.

essae multa referunt se nocte minores,
ra thymo plenae: pascuntur et arbuta passim,
glaucas salices, casiamque, crocumque rubentem,
pinguem tiliam, et ferrugineos hyacinthos.
mnibus una quies operum, labor omnibus unus.
ane ruunt portis; nusquam mora; rursus easdem
esper ubi e pastu tandem decedere campis
idmonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant.
Fit sonitus, mussantque oras et limina circum.
Post, ubi iam thalamis se composuere, siletur
in noctem, fessosque sopor suus occupat artus.
Nec vero a stabulis pluvia impendente recedunt
longius, aut credunt coelo adventantibus Euris;
sed circum tutae sub moenibus urbis aquantur,
excursusque breves tentant, et saepe lapillos,
ut cymbae instabiles fluctu iactante saburram,
tollunt; his sese per inania nubila librant.
Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,
quod nec concubitu indulgent, nec corpora segnes
in Venerem solvunt, aut fetus nixibus edunt:
verum ipsae e foliis natos et suavibus herbis
ore legunt; ipsae regem parvosque Quirites
sufficiunt, aulasque et cerea regna refingunt;
saepe etiam duris errando in cotibus alas
attrivere, ultroque animam sub fasce dedere.
Tantus amor florum, et generandi gloria mellis.
Ergo ipsas quamvis angusti terminus aevi
excipiat: neque enim plus septima ducitur aestas;
at genus immortale manet, multosque per annos
stat Fortuna domus, et avi numerantur avorum.
Praeterea regem non sic Aegyptos, et ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes,
observant. Rege incolumi mens omnibus una est;

amisso rupere fidem; constructaque mella
diripuere ipsae, et crates solvere favorum.
Ille operum custos; illum admirantur, et omnes
circumstant fremitu denso, stipantque frequentes;
et saepe attollunt humeris, et corpora bello
obiectant, pulchramque petunt per vulnera mortem.
His quidam signis atque haec exempla secuti,
esse apibus partem divinae mentis, et haustus
aetherios dixere. Deum namque ire per omnes
terrasque, tractusque maris, coelumque profundum;
hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum
quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas;
scilicet huc reddi deinde ac resoluta referri
omnia; nec morti esse locum, sed viva volare
sideris in numerum, atque alto succedere coelo.
Si quando sedem angustam, servataque mella
thesauris, relines: prius haustu sparsus aquarum
ora fove, fumosque manu praetende sequaces.
Bis gravidos cogunt fetus, duo tempora messis,
Taygete simul os terris ostendit honestum
Plias, et Oceani spretos pede repulit amnes;
aut eadem sidus fugiens ubi Piscis aquosi
tristior hibernas coelo descendit in undas.
Illis ira modum supra est, laesaeque venenum
morsibus inspirant, et spicula caeca relinquunt
affixae venis, animasque in vulnere ponunt.
Sin, duram metuens hiemem, parcesque futuro,
contusosque animos et res miserabere fractas:
at suffire thymo, cerasque recidere inanes,
quis dubitet? Nam saepe favos ignotus adedit
stellio, et lucifugis congesta cubilia blattis;
immunisque sedens aliena ad pabula fucus,
aut asper crabro imparibus se immiscuit armis;

ıe, genus, aut invisa Minervae
suspendit aranea casses.
ıustae fuerint, hoc acrius omnes
:ris lapsi sarcire ruinas,
foros, et floribus horrea texent.
ıiam casus apibus quoque nostros
languebunt corpora morbo;
ubiis poteris cognoscere signis:
ris alius color; horrida vultum
ɜ; tum corpora luce carentum
, et tristia funera ducunt;
s connexae ad limina pendent,
ɜ cunctantur in aedibus omnes,
.e et contracto frigore pigrae.
itur gravior, tractimque susurrant:
ndam silvis immurmurat Auster,
ım stridit refluentibus undis;
is rapidus fornacibus ignis.
ɔos suadebo incendere odores,
lineis inferre canalibus, ultro
ɜsas ad pabula nota vocantem.
·um gallae admiscere saporem,
ıs, aut igni pinguia multo
thia passos de vite racemos,
thymum, et grave olentia centaurea.
ɑ pratis, cui nomen amello
:, facilis quaerentibus herba:
gentem tollit de cespite silvam,
ɔd in foliis, quae plurima circum
lae sublucet purpura nigrae.
ɔxis ornatae torquibus arae.]
por. Tonsis in vallibus illum
va legunt prope flumina Mellae.

Huius odorato radices incoque Baccho,
pabulaque in foribus plenis appone canistris.
Sed, si quem proles subito defecerit omnis,
nec, genus unde novae stirpis revocetur habebit:
tempus, et Arcadii memoranda inventa magistri
pandere, quoque modo caesis iam saepe iuvencis
insincerus apes tulerit cruor. Altius omnem
expediam prima repetens ab origine famam.
Nam qua Pellaei gens fortunata Canopi
accolit effuso stagnantem flumine Nilum,
et circum pictis vehitur sua rura faselis;
quaque pharetratae vicinia Persidis urget,
et diversa ruens septem discurrit in ora
usque coloratis amnis devexus ab Indis:
et viridem Aegyptum nigra fecundat arena,
omnis in hac certam regio iacit arte salutem.
Exiguus primum, atque ipsos contractus ad usus,
eligitur locus. Hunc angustique imbrice tecti
parietibusque premunt artis, et quatuor addunt,
quatuor a ventis, obliqua luce fenestras.
Tum vitulus, bima curvans iam cornua fronte,
quaeritur: huic geminae nares et spiritus oris
multa reluctanti obstruitur, plagisque peremto
tunsa per integram solvuntur viscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt, et ramea costis
subiiciunt fragmenta, thymum, casiasque recentes.
Hoc geritur, zephyris primum impellentibus undas,
ante novis rubeant quam prata coloribus, ante
garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
aestuat, et visenda modis animalia miris,
trunca pedum primo, mox et stridentia pennis,
miscentur, tenuemque magis magis aëra carpunt:

stivis effusus nubibus imber,
it ut, nervo pulsante, sagittae,
ineunt si quando proelia Parthi.
hanc, Musae, quis nobis extudit artem?
ngressus hominum experientia cepit?
aeus fugiens Peneïa Tempe,
ama, apibus morboque fameque,
remi sacrum caput adstitit amnis,
ns, atque hac affatus voce parentem:
ie, mater, quae gurgitis huius
uid me praeclara stirpe deorum
iem perhibes, pater est Thymbraeus
Apollo)
s genuisti? aut quo tibi nostri
? quid me coelum sperare iubebas?
inc ipsum vitae mortalis honorem,
vix frugum et pecudum custodia sollers
nti extuderat, te matre, relinquo.
ipsa manu felices erue silvas;
nimicum ignem, atque interfice messes;
validam in vites molire bipennem;
si te ceperunt taedia laudis.
iitum thalamo sub fluminis alti
circum Milesia vellera Nymphae
yali saturo fucata colore;
Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque,
fusae nitidam per candida colla;
oque, Thaliaque, Cymodoceque,]
, et flava Lycorias; altera virgo,
rimos Lucinae experta labores;
eroë soror, Oceanitides ambae,
pictis incinctae pellibus ambae;
e, *atque Opis, et* Asia Deïopea;

et tandem positis velox Arethusa sagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martisque dolos et dulcia furta;
aque Chao densos divûm numerabat amores.
Carmine quo captae dum fusis mollia pensa
devolvunt, iterum maternas impulit aures
luctus Aristaei, vitreisque sedilibus omnes
obstupuere; sed ante alias Arethusa sorores
prospiciens, summa flavum caput extulit unda,
et procul: O gemitu non frustra exterrita tanto,
Cyrene soror, ipse tibi, tua maxima cura,
tristis Aristaeus Penei genitoris ad undam
stat lacrimans, et te crudelem nomine dicit.
Huic percussa nova mentem formidine mater,
Duc, age, duc ad nos; fas illi limina divûm
tangere, ait: simul alta iubet discedere late
flumina, qua iuvenis gressus inferret. At illum
curvata in montis faciem circumstetit unda,
accepitque sinu vasto, misitque sub amnem.
Iamque domum mirans genetricis, et humida regna
speluncisque lacus clausos, lucosque sonantes,
ibat, et ingenti motu stupefactus aquarum,
omnia sub magna labentia flumina terra
spectabat diversa locis, Phasinque, Lycumque,
et caput, unde altus primum se erumpit Enipeus,
unde pater Tiberinus, et unde Aniena fluenta,
saxosumque sonans Hypanis, Mysusque Caicus,
et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus: quo non alius per pinguia culta
in mare purpureum violentior effluit amnis.
Postquam est in thalami pendentia pumice tecta
perventum, et gnati fletus cognovit inanes
Cyrene: manibus liquidos dant ordine fontes

ɔnsisque ferunt mantelia villis.
ɔnerant mensas, et plena reponunt
ıchaeis adolescunt ignibus arae.
ıpe Maeonii carchesia Bacchi;
nus, ait. Simul ipsa precatur
e patrem rerum, Nymphasque sorores,
ɔ silvas, centum quae flumina servant.
ırdentem perfudit nectare Vestam:
d summum tecti subiecta reluxit.
firmans animum, sic incipit ipsa:
·pathio Neptuni gurgite vates
·oteus, magnum qui piscibus aequor
ıedum curru metitur equorum.
ıathiae portus patriamque revisit
unc et Nymphae veneramur, et ipse
Nereus; novit namque omnia vates,
ıae fuerint, quae mox ventura trahantur.
feptuno visum est: immania cuius
ırpes pascit sub gurgite phocas.
ɐ, prius vinclis capiundus, ut omnem
rbi caussam, eventusque secundet.
non ulla dabit praecepta, neque illum
ɛs: vim duram et vincula capto
circum haec demum frangentur inanes.
medios quum sol accenderit aestus,
t herbae, et pecori iam gratior umbra est,
nis ducam, quo fessus ab undis
ıcile ut sommo aggrediare iacentem.
correptum manibus vinclisque tenebis,
·ludent species atque ora ferarum.
.bito sus horridus, atraque tigris,
ue draco, et fulva cervice leaena,
ımmae sonitum dabit, atque ita vinclis

excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit.
Sed, quanto ille magis formas se vertet in omnes,
tanto, nate, magis contende tenacia vincla:
donec talis erit mutato corpore, qualem
videris, incepto tegeret quum lumina somno.
Haec ait, et liquidum ambrosiae diffundit odorem:
quo totum nati corpus perduxit; at illi
dulcis compositis spiravit crinibus aura,
atque habilis membris venit vigor. Est specus ingens
exesi latere in montis, quo plurima vento
cogitur inque sinus scindit sese unda reductos;
deprensis olim statio tutissima nautis;
intus se vasti Proteus tegit obiice saxi.
Hic iuvenem in latebris aversum a lumine Nympha
collocat: ipsa procul nebulis obscura resistit.
Iam rapidus torrens sitientes Sirius Indos
ardebat; coelo et medium sol igneus orbem
hauserat; arebant herbae, et cava flumina siccis
faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
quum Proteus consueta petens e fluctibus antra
ibat. Eum vasti circum gens humida ponti
exsultans rorem late dispersit amarum.
Sternunt se somno diversae in litore phocae.
Ipse, velut stabuli custos in montibus olim,
vesper ubi e pastu vitulos ad tecta reducit,
auditisque lupos acuunt balatibus agni,
considit scopulo medius, numerumque recenset.
Cuius Aristaeo quoniam est oblata facultas,
vix defessa senem passus componere membra,
cum clamore ruit magno, manicisque iacentem
occupat. Ille suae contra non immemor artis,
omnia transformat sese in miracula rerum,

bilemque feram, fluviumque li-
quentem.
a fugam reperit fallacia, victus
ue hominis tandem ore locutus:
enum confidentissime, nostras
us? quidve hinc petis? inquit. At ille:
s ipse; neque est te fallere quid-
quam;
lle. Deûm praecepta secuti
apsis quaesitum oracula rebus.
Ad haec vates vi denique multa
intorsit lumine glauco,
lens, sic fatis ora resolvit:
s exercent numinis irae.
missa: tibi has miserabilis Orpheus
ob meritum poenas, ni fata resistant,
la graviter pro coniuge saevit.
m te fugeret per flumina praeceps,
pedes hydrum moritura puella
alta non vidit in herba.
ilis Dryadum clamore supremos
es; flerunt Rhodopeïae arces,
, et Rhesi Mavortia tellus,
ue Hebrus, et Actias Orithyia.
s aegrum testudine amorem,
, te solo in litore secum,
te decedente canebat.
fauces, alta ostia Ditis,
gra formidine lucum
esque adiit, regemque tremendum,
nis precibus mansuescere corda.
otae Erebi de sedibus imis
*nues, simul*acraque luce carentum,

quam multa in foliis avium se m
vesper ubi aut hibernus agit de r
matres, atque viri, defunctaque c
magnanimûm heroum, pueri, in
impositique rogis iuvenes ante o
quos circum limus niger, et defo
Cocyti tardaque palus inamabilis
alligat, et novies Styx interfusa c
Quin ipsae stupuere domus atqu
Tartara, caeruleosque implexae c
Eumenides, tenuitque inhians tr
atque Ixionii vento rota constitit
Iamque pedem referens casus ev
redditaque Eurydice superas ver
pone sequens; namque hanc de

quum subita incautum dementia
ignoscenda quidem, scirent si ig
restitit, Eurydicenque suam iam
immemor, heu! victusque animi
effusus labor, atque immitis rup
foedera, terque fragor stagnis au
Illa, Quis et me, inquit, miseran

quis tantus furor? En iterum cr
fata vocant, conditque natantia l
Iamque vale. Feror ingenti circu
invalidasque tibi tendens, heu!
Dixit, et ex oculis subito, ceu fu
commixtus tenues, fugit diversa
prensantem nequidquam umbra
dicere, praeterea vidit; nec porti
amplius obiectam passus transi

Quid faceret? quo se rapta bis coniuge ferret?
quo fletu Manes, qua Numina voce moveret?
Illa quidem Stygia nabat iam frigida cymba.
Septem illum totos perhibent ex ordine menses
rupe sub aëria deserti ad Strymonis undam
flevisse, et gelidis haec evolvisse sub antris,
mulcentem tigres, et agentem carmine quercus:
qualis populea moerens philomela sub umbra
amissos queritur fetus, quos durus arator
observans nido implumes detraxit; at illa
flet noctem, ramoque sedens miserabile carmen
integrat, et moestis late loca questibus implet.
Nulla Venus, non ulli animum flexere hymenaei.
Solus Hyperboreas glacies, Tanaimque nivalem,
arvaque Rhipaeis nunquam viduata pruinis
lustrabat, raptam Eurydicen, atque irrita Ditis
dona querens: spretae Ciconum quo munere matres,
inter sacra deum nocturnique orgia Bacchi,
discerptum latos iuvenem sparsere per agros.
Tum quoque, marmorea caput a cervice revulsum
gurgite quum medio portans Oeagrius Hebrus
volveret, Eurydicen vox ipsa et frigida lingua,
ah miseram Eurydicen! anima fugiente vocabat;
Eurydicen toto referebant flumine ripae.
Haec Proteus; et se iactu dedit aequor in altum;
quaque dedit, spumantem undam sub vertice torsit.
At non Cyrene: namque ultro affata timentem:
Nate, licet tristes animo deponere curas.
Hac omnis morbi caussa; hinc miserabile Nymphae,
cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
exitium misere apibus. Tu munera supplex
tende, petens pacem, et faciles venerare Napaeas.
Namque dabunt *veniam votis*, irasque remittent.

Sed, modus orandi qui sit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios praestanti corpore tauros,
qui tibi nunc viridis depascunt summa Lycaei,
delige, et intacta totidem cervice iuvencas.
Quatuor his aras alta ad delubra dearum
constitue, et sacrum iugulis demitte cruorem;
corporaque ipsa boum frondoso desere luco.
Post, ubi nona suos Aurora ostenderit ortus,
inferias Orphei Lethaea papavera mittes,
et nigram mactabis ovem, lucumque revises.
[Placatam Eurydicen vitula venerabere caesa.]
Haud mora; continuo matris praecepta faces
Ad delubra venit: monstratas excitat aras;
quatuor eximios praestanti corpore tauros
ducit, et intacta totidem cervice iuvencas.
Post, ubi nona suos Aurora induxerat ortus,
inferias Orphei mittit, lucumque revisit.
Hic vero subitum ac dictu mirabile monstrum
adspiciunt, liquefacta boum per viscera toto
stridere apes utero, et ruptis effervere costis;
immensasque trahi nubes; iamque arbore sum
confluere, et lentis uvam demittere ramis.
Haec super arvorum cultu pecorumque canel
et super arboribus: Caesar dum magnus ad alt
fulminat Euphraten bello, victorque volentes
per populos dat iura, viamque affectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis oti:
carmina qui lusi pastorum, audaxque iuventa,
Tityre, te patulae cecini sub tegmine fagi.

P. VIRGILII MARONIS

A E N E I S.

LIBER PRIMUS.

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avena
carmen, et, egressus silvis, vicina coëgi
ut quamvis avido parerent arva colono,
gratum opus agricolis, at nunc horrentia Martis
arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Lavinaque venit
litora; multum ille et terris iactatus et alto
vi superûm, saevae memorem Iunonis ob iram:
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
inferretque deos Latio: genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso
quidve dolens regina deûm tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores,
impulerit. Tantaene animis coelestibus irae?
Urbs antiqua fuit; Tyrii tenuere coloni;
Carthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, dives opum, studiisque asperrima belli:
quam Iuno fertur terris magis omnibus unam
posthabita coluisse Samo. Hic illius arma,
hic currus fuit: *hoc regnum* dea gentibus esse,

157116

si qua fata sinant, iam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
hinc populum, late regem belloque superbum,
venturum excidio Libyae: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis:
nec dum etiam caussae irarum saevique dolores
exciderant animo; manet alta mente repostum
iudicium Paridis, spretaeque iniuria formae,
et genus invisum, et rapti Ganymedis honores:
his accensa super, iactatos aequore toto
Troas, relliquias Danaum atque immitis Achilli,
arcebat longe Latio: multosque per annos
errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem.
Vix e conspectu Siculae telluris in altum
vela dabant laeti et spumas salis aere ruebant;
quum Iuno, aeternum servans sub pectore vulnus,
haec secum: Mene incepto desistere victam,
nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivûm, atque ipsos potuit submergere ponto,
unius ob noxam et furias Aiacis Oilei?
Ipsa, Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem,
disiecitque rates, evertitque aequora ventis,
illum, exspirantem transfixo pectore flammas,
turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quae divum incedo regina, Iovisque
et soror et coniux, una cum gente tot annos
bella gero. Et quisquam numen Iunonis adoret
praeterea, aut supplex aris imponat honorem?

ecum dea corde volutans,
ım, loca feta furentibus austris,
vasto rex Aeolus antro
ıpestatesque sonoras
vinclis et carcere frenat.
gno cum murmure montis
·munt: celsa sedet Aeolus arce
litque animos, et temperat iras:
erras coelumque profundum
i secum, verrantque per auras.
ns speluncis abdidit atris,
·mque et montes insuper altos
e dedit, qui foedere certo
ı sciret dare iussus habenas.
supplex his vocibus usa est:
ibi divûm pater atque hominum
rex
ctus et tollere vento;
Tyrrhenum navigat aequor,
rtans victosque Penates:
ıubmersasque obrue puppes;
t disiice corpora ponto.
m praestanti corpore Nymphae,
ı pulcherrima, Deïopeam
tabili propriamque dicabo:
·ritis pro talibus annos
aciat te prole parentem.
ra: Tuus, o regina, quid optes,
ihi iussa capessere fas est.
que hoc regni, tu sceptra Io-
vemque
pulis accumbere divûm,
ı *tempestat*umque potentem.

Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
impulit in latus; ac venti, velut agmine facto,
qua data porta, ruunt, et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus.
Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
Eripiunt subito nubes coelumque diemque
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether:
praesentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra.
Ingemit, et, duplices tendens ad sidera palmas,
talia voce refert: O terque quaterque beati,
quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis
contigit oppetere! O Danaum fortissime gentis,
Tydide, mene Iliacis occumbere campis
non potuisse, tuaque animam hanc effundere dextra,
saevus ubi Aeacidae telo iacet Hector, ubi ingens
Sarpedon: ubi tot Simois correpta sub undis
scuta virum galeasque et fortia corpora volvit?
Talia iactanti stridens Aquilone procella
velum adversa ferit, fluctusque ad sidera tollit.
Franguntur remi: tum prora avertit et undis
dat latus: insequitur cumulo praeruptus aquae mons.
Hi summo in fluctu pendent: his unda dehiscens
terram inter fluctus aperit; furit aestus arenis.
Tres Notus abreptas in saxa latentia torquet,
saxa, vocant Itali mediis quae in fluctibus Aras,
dorsum immane mari summo: tres Eurus ab alto
in brevia et Syrtes urget, miserabile visu,

ɜ vadis, atque aggere cingit arenae.
uae Lycios fidumque vehebat Oronten,
ıte oculos ingens a vertice pontus
m ferit: excutitur pronusque magister
in caput: ast illam ter fluctus ibidem
ıgens circum, et rapidus vorat aequore vertex.
t rari nantes in gurgite vasto;
ûm, tabulaeque, et Troïa gaza per undas.
dam Ilionei navem, iam fortis Achatae,
ɔctus Abas, et qua grandaevus Aletes,
ns: laxis laterum compagibus omnes
t inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.
a magno misceri murmure pontum,
ıque hiemem sensit Neptunus, et imis
ɛfusa vadis. Graviter commotus, et alto
ɔns, summa placidum caput extulit unda.
n Aeneae toto videt aequore classem:
ı oppressos Troas coelique ruina.
ere doli fratrem Iunonis et irae.
ad se Zephyrumque vocat; dehinc talia fatur:
ne vos generis tenuit fiducia vestri?
um terramque meo sine numine, venti,
et tantas audetis tollere moles?
ɔ — Sed motos praestat componere fluctus.
ıi non simili poena commissa luetis.
ɔ fugam, regique haec dicite vestro:
mperium pelagi saevumque tridentem,
., sorte datum. Tenet ille immania saxa,
Eure, domos: illa se iactet in aula
et clauso ventorum carcere regnet.
t, et dicto citius tumida aequora placat.

collectasque fugat nubes, solemque reducit
Cymothoë simul et Triton adnixus acuto
detrudunt naves scopulo: levat ipse triden
et vastas aperit Syrtes, et temperat aequor
atque rotis summas levibus perlabitur und
Ac, veluti magno in populo quum saepe co
seditio, saevitque animis ignobile vulgus;
iamque faces et saxa volant; furor arma n
tum, pietate gravem ac meritis si forte viru
conspexere, silent; arrectisque auribus ad
ille regit dictis animos, et pectora mulcet:
sic cunctus pelagi cecidit fragor, aequora p
prospiciens genitor, coeloque invectus aper
flectit equos, curruque volans dat lora secu
Defessi Aeneadae, quae proxima litora, (
contendunt petere, et Libyae vertuntur ad
Est in secessu longo locus; insula portum
efficit obiectu laterum, quibus omnis ab al
frangitur inque sinus scindit sese unda red
Hinc atque hinc vastae rupes geminique m
in coelum scopuli; quorum sub vertice la
aequora tuta silent: tum silvis scena coru
desuper, horrentique atrum nemus immin
Fronte sub adversa scopulis pendentibus a
intus aquae dulces, vivoque sedilia saxo;
Nympharum domus. Hic fessas non vinc
ulla tenent: unco non alligat ancora morsu
Huc septem Aeneas collectis navibus omni
ex numero subit: ac, magno telluris amo
egressi, optata potiuntur Troes arena,
et sale tabentes artus in litore ponunt.
Ac primum silici scintillam excudit Achat
suscepitque ignem foliis, atque arida circu

dit, rapuitque in fomite flammam.
corruptam undis Cerealiaque arma,
ıi rerum; frugesque receptas
nt flammis et frangere saxo.
ɔulum interea conscendit, et omnem
te pelago petit; Anthea si quem
o videat, Phrygiasque biremes,
ıt celsis in puppibus arma Caici.
spectu nullam, tres litore cervos
ntes: hos tota armenta sequuntur
gum per valles pascitur agmen.
arcumque manu celeresque sagittas
ıs quae tela gerebat Achates;
psos primum, capita alta ferentes
ɔreis, sternit; tum vulgus; et omnem
telis nemora inter frondea turbam;
istit, quam septem ingentia victor
ıt humi, et numerum cum navibus aequet.
petit, et socios partitur in omnes.
ɟuae deinde cadis onerarat Acestes
io dederatque abeuntibus heros,
tis moerentia pectora mulcet:
ɔque enim ignari sumus ante malorum)
ɔra; dabit deus his quoque finem.
ɔam rabiem penitusque sonantes
ılos; vos et Cyclopia saxa
ɔcate animos, moestumque timorem
an et haec olim meminisse iuvabit.
ɜus, per tot discrimina rerum
Latium, sedes ubi fata quietas
llic fas regna resurgere Troiae.
ɜmet rebus servate secundis.

Talia voce refert: curisque ingentibus aeq
spem vultu simulat, premit altum corde dol
Illi se praedae accingunt dapibusque futuris
tergora deripiunt costis, et viscera nudant;
pars in frusta secant, veribusque trementia f
litore aëna locant alii, flammasque ministra
Tum victu revocant vires, fusique per herba
implentur veteris Bacchi pinguisque ferinae
Postquam exemta fames epulis, mensaeque
motae,
amissos longo socios sermone requirunt;
spemque metumque inter dubii, seu vivere
sive extrema pati, nec iam exaudire vocatos.
Praecipue pius Aeneas, nunc acris Oronti,
nunc Amyci casum gemit, et crudelia secum
fata Lyci, fortemque Gyan, fortemque Cloa
Et iam finis erat, quum Iupiter, aethere s
despiciens mare velivolum, terrasque iacent
litoraque, et latos populos, sic vertice coeli
constitit, et Libyae defixit lumina regnis.
Atque illum, tales iactantem pectore curas,
tristior et lacrimis oculos suffusa nitentes,
alloquitur Venus: O qui res hominumque d
aeternis regis imperiis, et fulmine terres,
quid meus Aeneas in te committere tantum,
quid Troes potuere, quibus, tot funera passi
cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis
Certe hinc Romanos olim, volventibus anni
hinc fore ductores, revocato a sanguine Teu
qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
pollicitus. Quae te, genitor, sententia vertit
Hoc equidem occasum Troiae tristesque rui
solabar, fatis contraria fata rependens.

idem fortuna viros tot casibus actos
tur. Quem das finem, rex magne, laborum?
· potuit, mediis elapsus Achivis,
s penetrare sinus atque intima tutus
iburnorum, et fontem superare Timavi,
:r ora novem vasto cum murmure montis
proruptum, et pelago premit arva sonanti.
en ille urbem Patavi sedesque locavit
um, et genti nomen dedit, armaque fixit
nunc placida compostus pace quiescit.
a progenies, coeli quibus adnuis arcem,
) (infandum) amissis, unius ob iram
ur, atque Italis longe disiungimur oris.
atis honos? sic nos in sceptra reponis?
ubridens hominum sator atque deorum
uo coelum tempestatesque serenat,
ibavit natae; dehinc talia fatur:
ietu, Cytherea; manent immota tuorum
.; cernes urbem et promissa Lavini
, sublimemque feres ad sidera coeli
iimum Aenean; neque me sententia vertit.
(fabor enim, quando haec te cura remordet,
et volvens fatorum arcana movebo)
ingens geret Italia, populosque feroces
let; moresque viris et moenia ponet,
im Latio regnantem viderit aestas,
e transierint Rutulis hiberna subactis.
Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
, (Ilus erat, dum res stetit Ilia regno)
magnos volvendis mensibus orbes
explebit, regnumque ab sede Lavini
et, et Longam multa vi muniet Albam.
ter centum totos regnabitur annos

gente sub Hectorea; donec regina sacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
Inde lupae fulvo nutricis tegmine laetus
Romulus excipiet gentem, et Mavortia condet
moenia, Romanosque suo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum nec tempora pono:
imperium sine fine dedi. Quin aspera Iuno,
quae mare nunc terrasque metu coelumque fatigat,
consilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos, rerum dominos, gentemque togatam.
Sic placitum. Veniet lustris labentibus aetas,
quum domus Assaraci Phthiam clarasque Mycenas
servitio premet, ac victis dominabitur Argis.
Nascetur pulchra Troianus origine Caesar,
imperium Oceano, famam qui terminet astris;
[Iulius, a magno demissum nomen Iulo.]
Hunc tu olim coelo, spoliis Orientis onustum,
accipies secura; vocabitur hic quoque votis.
Aspera tum positis mitescent secula bellis.
Cana Fides, et Vesta, Remo cum fratre Quirinus,
iura dabunt; dirae ferro et compagibus arctis
claudentur Belli portae. Furor impius intus,
saeva sedens super arma, et centum vinctus aënis
post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.
Haec ait, et Maia genitum demittit ab alto,
ut terrae, utque novae pateant Carthaginis arces
hospitio Teucris, ne fati nescia Dido
finibus arceret. Volat ille per aëra magnum
remigio alarum, ac Libyae citus adstitit oris.
Et iam iussa facit; ponuntque ferocia Poeni
corda, volente deo. In primis regina quietum
accipit in Teucros animum mentemque benignam.
At pius Aeneas, per noctem plurima volvens,

um lux alma data est, exire, locosque
re novos, quas vento accesserit oras,
ɜant, (nam inculta videt), hominesne, feraene,
e constituit, sociisque exacta referre.
ı in convexo nemorum, sub rupe cavata
us clausam circum atque horrentibus umbris
ipse uno graditur comitatus Achate,
ınu lato crispans hastilia ferro.
ter media sese tulit obvia silva,
ɜ os habitumque gerens, et virginis arma
ıae, vel qualis equos Threïssa fatigat
ɣce, volucremque fuga praevertitur Eurum.
e humeris de more habilem suspenderat arcum
x, dederatque comam diffundere ventis,
ɜnu, nodoque sinus collecta fluentes
r, Heus, inquit, iuvenes, monstrate, mearum
si quam hic errantem forte sororum,
ɨtam pharetra et maculosae tegmine lyncis,
mantis apri cursum clamore prementem.
Venus; et Veneris contra sic filius orsus:
uarum audita mihi neque visa sororum,
n te memorem? virgo; namque haud tibi vultus
s, nec vox hominem sonat. O dea certe;
ebi soror? an Nympharum sanguinis una?
ɾ, nostrumque leves, quaecunque, laborem,
sub coelo tandem, quibus orbis in oris
ır, doceas. Ignari hominumque locorumque
ıs, vento huc et vastis fluctibus acti.
ɨibi ante aras nostra cadet hostia dextra.
ı Venus: Haud equidem tali me dignor honore.

Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram,
purpureoque alte suras vincire cothurno.
Punica regna vides, Tyrios et Agenoris urbem;
sed fines Libyci, genus intractabile bello.
Imperium Dido Tyria regit urbe profecta,
germanum fugiens. Longa est iniuria, longae
ambages; sed summa sequar fastigia rerum.
Huic coniunx Sychaeus erat, ditissimus agri
Phoenicum, et magno miserae dilectus amore,
cui pater intactam dederat, primisque iugarat
ominibus; sed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, scelere ante alios immanior omnes.
Quos inter medius venit furor. Ille Sychaeum
impius ante aras atque auri caecus amore
clam ferro incautum superat, securus amorum
germanae; factumque diu celavit, et aegram,
multa malus simulans, vana spe lusit amantem.
Ipsa sed in somnis inhumati venit imago
coniugis, ora modis attollens pallida miris:
crudeles aras traiectaque pectora ferro
nudavit, caecumque domus scelus omne retexit.
Tum celerare fugam patriaque excedere suadet,
auxiliumque viae veteres tellure recludit
thesauros, ignotum argenti pondus et auri.
His commota fugam Dido sociosque parabat.
Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni
aut metus acer erat; naves, quae forte paratae,
corripiunt, onerantque auro; portantur avari
Pygmalionis opes pelago; dux femina facti.
Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes
moenia surgentemque novae Carthaginis arcem;
mercatique solum, facti de nomine Byrsam,
taurino quantum possent circumdare tergo.

i tandem, quibus aut venistis ab oris,
is iter? — Quaerenti talibus ille
noque trahens a pectore vocem:
prima repetens ab origine pergam
ıales nostrorum audire laborum,
lauso componet Vesper Olympo.
antiqua (si vestras forte per aures
en iit) diversa per aequora vectos,
bycis tempestas appulit oris,
ıeneas, raptos qui ex hoste Penates
mecum, fama super aethera notus;
ıero patriam, et genus ab Iove summo.
hrygium conscendi navibus aequor,
nonstrante viam, data fata secutus;
convulsae undis Euroque supersunt.
s, egens, Libyae deserta peragro,
ue Asia pulsus. — Nec plura querentem
s medio sic interfata dolore est:
ı es, haud, credo, invisus coelestibus auras
ıis, Tyriam qui adveneris urbem.
ı, atque hinc te reginae ad limina perfer.
ıi reduces socios classemque relatam
n tutum, versis aquilonibus, actam,
ugurium vani docuere parentes.
ı senos laetantes agmine cycnos;
os lapsa plaga Iovis ales aperto
elo: nunc terras ordine longo
ıut captas iam despectare videntur.
illi ludunt stridentibus alis,
xere polum, cantusque dedere;
puppesque tuae pubesque tuorum
tenet, aut pleno subit ostia velo.
ı, et, qua te ducit via, dirige gressum.

Dixit, et avertens rosea cervice refulsit,
ambrosiaeque comae divinum vertice odorem
spiravere; pedes vestis defluxit ad imos;
et vera incessu patuit dea. Ille ubi matrem
agnovit, tali fugientem est voce secutus:
Quid natum toties crudelis tu quoque falsis
ludis imaginibus? Cur dextrae iungere dextram
non datur, ac veras audire et reddere voces?
Talibus incusat, gressumque ad moenia tendit.
At Venus obscuro gradientes aëre sepsit,
et multo nebulae circum dea fudit amictu,
cernere ne quis eos, neu quis contingere posset,
molirive moram, aut veniendi poscere caussas.
Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
laeta suas, ubi templum illi, centumque Sabaeo
ture calent arae, sertisque recentibus halant.
Corripuere viam interea, qua semita monstrat.
Iamque adscendebant collem, qui plurimus urbi
imminet, adversasque adspectat desuper arces.
Miratur molem Aeneas, magalia quondam;
miratur portas, strepitumque, et strata viarum.
Instant ardentes Tyrii: pars ducere muros,
molirique arcem, et manibus subvolvere saxa,
pars optare locum tecto, et concludere sulco;
iura magistratusque legunt, sanctumque senatum
hic portus alii effodiunt; hic alta theatri
fundamenta locant alii, immanesque columnas
rupibus excidunt, scenis decora alta futuris:
qualis apes aestate nova per florea rura
exercet sub sole labor, quum gentis adultos
educunt fetus, aut quum liquentia mella
stipant, et dulci distendunt nectare cellas,
aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto

os pecus a praesepibus arcent;
edolentque thymo fragrantia mella.
uorum iam moenia surgunt!
fastigia suspicit urbis.
us nebula (mirabile dictu)
niscetque viris; neque cernitur ulli.
urbe fuit media, laetissimus umbrae,
, iactati undis et turbine, Poeni
signum, quod regia Iuno
aput acris equi; sic nam fore bello
acilem victu per saecula gentem.
Iunoni ingens Sidonia Dido
nis opulentum et numine divae;
dibus surgebant limina, nexaeque
foribus cardo stridebat ahenis.
in luco nova res oblata timorem
rimum Aeneas sperare salutem
ictis melius confidere rebus.
ingenti lustrat dum singula templo,
eriens, dum, quae fortuna sit urbi,
manus inter se operumque laborem
et Iliacas ex ordine pugnas,
fama totum vulgata per orbem,
mumque, et saevum ambobus Achillem.
lacrimans: Quis iam locus, inquit,
Achate,
terris nostri non plena laboris?
Sunt hic etiam sua praemia laudi;
e rerum, et mentem mortalia tangunt.
; feret haec aliquam tibi fama salutem.
animum pictura pascit inani,
is, largoque humectat flumine vultum.
ebat, *uti bellantes* Pergama circum

hac fugerent Graii, premeret Troiana iuventus;
hac Phryges, instaret curru cristatus Achilles.
Nec procul hinc Rhesi niveis tentoria velis
agnoscit lacrimans, primo quae prodita somno
Tydides multa vastabat caede cruentus,
ardentesque avertit equos in castra, prius quam
pabula gustassent Troiae Xanthumque bibissent.
Parte alia fugiens amissis Troilus armis,
infelix puer, atque impar congressus Achilli,
fertur equis, curruque haeret resupinus inani,
lora tenens tamen; huic cervixque comaeque trahuntur
per terram, et versa pulvis inscribitur hasta.
Interea ad templum non aequae Palladis ibant
crinibus Iliades passis, peplumque ferebant
suppliciter tristes, et tunsae pectora palmis.
Diva solo fixos oculos aversa tenebat.
Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros,
exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
ut spolia, ut currus, utque ipsum corpus amici
tendentemque manus Priamum conspexit inermes.
Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis;
eoasque acies et nigri Memnonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, mediisque in millibus ardet,
aurea subnectens exsertae cingula mammae,
bellatrix, audetque viris concurrere virgo.
Haec dum Dardanio Aeneae miranda videntur,
dum stupet, obtutuque haeret defixus in uno,
regina ad templum, forma pulcherrima Dido,
incessit, magna iuvenum stipante caterva.
Qualis in Eurotae ripis, aut per iuga Cynthi

ıa choros, quam mille secutae
hinc glomerantur Oreades: illa pha-
retram
, gradiensque deas supereminet omnes;
tum pertentant gaudia pectus:
lo, talem se laeta ferebat
instans operi regnisque futuris.
ɜ divae, media testudine templi,
. solioque alte subnixa, resedit.
ɛgesque viris, operumque laborem
ɹuabat iustis, aut sorte trahebat;
ɔ Aeneas concursu accedere magno
ɟestumque videt fortemque Cloanthum,
ɹue alios, ater quos aequore turbo
ɔenitusque alias avexerat oras.
imul ipse, simul percussus Achates
netuque; avidi coniungere dextras
ıd res animos incognita turbat.
, et nube cava speculantur amicti,
ɜ viris; classem quo litore linquant;
t. Cunctis nam lecti navibus ibant,
am, et templum clamore petebant.
ı introgressi, et coram data copia fandi,
ioneus placido sic pectore coepit:
ovam cui condere Iupiter urbem
ledit gentes frenare superbas,
ɜeri, ventis maria omnia vecti,
ohibe infandos a navibus ignes;
neri, et propius res adspice nostras.
ferro Libycos populare Penates
ıt raptas ad litora vertere praedas;
nimo, nec tanta superbia victis.
esperiam Graii cognomine dicunt,

terra antiqua, potens armis atque ubere glebae;
Oenotri coluere viri; nunc fama, minores
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.
Huc cursus fuit;
quum subito assurgens fluctu nimbosus Orion
in vada caeca tulit, penitusque procacibus austris
perque undas, superante salo, perque invia saxa
dispulit. Hic pauci vestris adnavimus oris.
Quod genus hoc hominum? quaeve hunc tam barbara morem
permittit patria? Hospitio prohibemur arenae;
bella cient, primaque vetant consistere terra.
Si genus humanum et mortalia temnitis arma,
at sperate deos memores fandi atque nefandi.
Rex erat Aeneas nobis, quo iustior alter
nec pietate fuit nec bello maior et armis;
quem si fata virum servant, si vescitur aura
aetheria, neque adhuc crudelibus occubat umbris,
non metus, officio ne te certasse priorem
poeniteat. Sunt et Siculis regionibus urbes,
arvaque, Troianoque a sanguine clarus Acestes,
Quassatam ventis liceat subducere classem,
et silvis aptare trabes et stringere remos;
si datur Italiam, sociis et rege recepto,
tendere, ut Italiam laeti Latiumque petamus;
sin absumta salus, et te, pater optime Teucrûm,
pontus habet Libyae, nec spes iam restat Iuli,
at freta Sicaniae saltem sedesque paratas,
unde huc advecti, regemque petamus Acesten.
Talibus Ilioneus; cuncti simul ore fremebant
Dardanidae.

Tum breviter Dido, vultum demissa, profatur:
Solvite corde metum, Teucri, secludite curas.

egni novitas me talia cogunt
fines custode tueri.
eneadum, quis Troiae nesciat urbem
irosque, aut tanti incendia belli?
deo gestamus pectora Poeni,
sus equos Tyria Sol iungit ab urbe.
eriam magnam Saturniaque arva,
ines regemque optatis Acesten,
dimittam, opibusque iuvabo.
mecum pariter considere regnis?
statuo, vestra est; subducite naves;
ue mihi nullo discrimine agetur.
n rex ipse, Noto compulsus eodem,
is! Equidem per litora certos
Libyae lustrare extrema iubebo,
ctus silvis aut urbibus errat.
m arrecti dictis, et fortis Achates
as iamdudum erumpere nubem
ior Aenean compellat Achates:
ae nunc animo sententia surgit?
ides; classem sociosque receptos.
medio in fluctu quem vidimus ipsi
dictis respondent cetera matris.
erat, quum circumfusa repente
bes, et in aethera purgat apertum.
as, claraque in luce refulsit,
ue deo similis; namque ipsa decoram
to genetrix, lumenque iuventae
et laetos oculis afflarat honores:
addunt ebori decus, aut ubi flavo
riusve lapis circumdatur auro.
nam alloquitur, cunctisque repente
it: Coram, *quem* quaeritis, adsum

Troïus Aeneas, Libycis ereptus ab undis.
O sola infandos Troiae miserata labores,
quae nos, relliquias Danaûm, terraeque marisque
omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos,
urbe, domo socias, grates persolvere dignas
non opis est nostrae, Dido, nec quidquid ubique est
gentis Dardaniae, magnum quae sparsa per orbem.
Di tibi, si qua pios respectant numina, si quid
usquam iustitia est, et mens sibi conscia recti,
praemia digna ferant. Quae te tam laeta tulerunt
saecula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluvii current, dum montibus umbrae
lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet,
semper honos nomenque tuum, laudesque manebunt,
quae me cunque vocant terrae. Sic fatus, amicum
Ilionea petit dextra, laevaque Serestum;
post alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Obstupuit primo adspectu Sidonia Dido,
casu deinde viri tanto; et sic ore locuta est:
Quis te, nate dea, per tanta pericula casus
insequitur? quae vis immanibus applicat oris?
Tune ille Aeneas, quem Dardanio Anchisae
alma Venus Phrygii genuit Simoentis ad undam?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
finibus expulsum patriis, nova regna petentem
auxilio Beli. Genitor tum Belus opimam
vastabat Cyprum, et victor ditione tenebat.
Tempore iam ex illo casus mihi cognitus urbis
Troianae, nomenque tuum, regesque Pelasgi.
Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat,
seque ortum antiqua Teucrorum ab stirpe volebat.
Quare agite o tectis, iuvenes, succedite nostris.

ıe per multos similis fortuna labores
hac demum voluit consistere terra.
ra mali miseris succurrere disco.
›rat; simul Aenean in regia ducit
nul divûm templis indicit honorem.
ıs interea sociis ad litora mittit
uros, magnorum horrentia centum
ım, pingues centum cum matribus agnos,
aetitiamque dei.
ɜ interior regali splendida luxu
r, mediisque parant convivia tectis:
ratae vestes ostroque superbo,
gentum mensis, caelataque in auro
la patrum, series longissima rerum,
ıcta viros antiqua ab origine gentis.
ɜ (neque enim patrius consistere mentem
nor) rapidum ad naves praemittit Achaten,
erat haec, ipsumque ad moenia ducat.
ı Ascanio cari stat cura parentis.
›raeterea, Iliacis erepta ruinis,
ɜt, pallam signis auroque rigentem,
ıtextum croceo velamen acantho,
Argivae Helenae, quos illa Mycenis,
quum peteret inconcessosque Hymenaeos,
, matris Ledae mirabile donum:
sceptrum, Ilione quod gesserat olim,
natarum Priami, colloque monile
ı, et duplicem gemmis auroque coronam.
rans iter ad naves tendebat Achates.
herea novas artes, nova pectore versat
ut faciem mutatus et ora Cupido
Ascanio veniat, donisque furentem
reginam, atque ossibus implicet ignem.

Quippe domum timet ambiguam, Tyriosque bilingues;
urit atrox Iuno, et sub noctem cura recursat.
Ergo his aligerum dictis affatur Amorem:
Nate, meae vires, mea magna potentia solus,
nate, patris summi qui tela Typhoïa temnis,
ad te confugio, et supplex tua numina posco.
Frater ut Aeneas pelago tuus omnia circum
litora iactetur, odiis Iunonis iniquae,
nota tibi, et nostro doluisti saepe dolore.
Hunc Phoenissa tenet Dido, blandisque moratur
vocibus; et vereor, quo se Iunonia vertant
hospitia; haud tanto cessabit cardine rerum.
Quocirca capere ante dolis et cingere flamma
reginam meditor, ne quo se numine mutet,
sed magno Aeneae mecum teneatur amore.
Qua facere id possis, nostram nunc accipe mentem.
Regius accitu cari genitoris ad urbem
Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura,
dona ferens, pelago et flammis restantia Troiae.
Hunc ego, sopitum somno, super alta Cythera
aut super Idalium sacrata sede recondam,
ne qua scire dolos, mediusve occurrere possit.
Tu faciem illius noctem non amplius unam
falle dolo, et notos pueri puer indue vultus,
ut, quum te gremio accipiet laetissima Dido
regales inter mensas laticemque Lyaeum,
quum dabit amplexus atque oscula dulcia figet,
occultum inspires ignem, fallasque veneno.
Paret Amor dictis carae genetricis, et alas
exuit, et gressu gaudens incedit Iuli.
At Venus Ascanio placidam per membra quietem
irrigat, et fotum gremio dea tollit in altos

ubi mollis amaracus illum
lci adspirans complectitur umbra.
licto parens et dona Cupido
t Tyriis, duce laetus Achate.
it, aulaeis iam se regina superbis
uit sponda, mediamque locavit;
neas, et iam Troiana iuventus
tratoque super discumbitur ostro.
manibus lymphas, Cereremque canistris
nsisque ferunt mantelia villis.
a intus famulae, quibus ordine longo
truere, et flammis adolere Penates:
totidemque pares aetate ministri,
nensas onerant, et pocula ponunt.
yrii per limina laeta frequentes
ris iussi discumbere pictis.
a Aeneae, mirantur Iulum,
dei vultus, simulataque verba,
t pictum croceo velamen acantho.
elix, pesti devota futurae,
m nequit, ardescitque tuendo
pariter puero donisque movetur.
lexu Aeneae colloque pependit,
lsi implevit genitoris amorem,
t. Haec oculis, haec pectore toto
terdum gremio fovet inscia Dido,
tus miserae deus. At memor ille
liae paullatim abolere Sychaeum
ro tentat praevertere amore
esides animos desuetaque corda.
prima quies epulis, mensaeque remotae,

crateras magnos statuunt, et vina coronant.
Fit strepitus tectis, vocemque per ampla volutant
atria; dependent lychni laquearibus aureis
incensi, et noctem flammis funalia vincunt.
Hic regina gravem gemmis auroque poposcit
implevitque mero pateram, quam Belus, et omnes
a Belo soliti; tum facta silentia tectis:
Iupiter, (hospitibus nam te dare iura loquuntur,)
hunc laetum Tyriisque diem Troiaque profectis
esse velis, nostrosque huius meminisse minores.
Adsit laetitiae Bacchus dator, et bona Iuno.
Et vos, o, coetum, Tyrii, celebrate faventes.
Dixit, et in mensam laticum libavit honorem,
primaque, libato, summo tenus attigit ore;
tum Bitiae dedit increpitans. Ille impiger hausit
spumantem pateram, et pleno se proluit auro;
post alii proceres. Cithara crinitus Iopas
personat aurata, docuit quae maximus Atlas.
Hic canit errantem lunam, solisque labores;
unde hominum genus, et pecudes; unde imber et ignes;
Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones;
quid tantum oceano properent se tinguere soles
hiberni, vel quae tardis mora noctibus obstet.
Ingeminant plausu Tyrii, Troesque sequuntur.
Nec non et vario noctem sermone trahebat
infelix Dido, longumque bibebat amorem,
multa super Priamo rogitans, super Hectore multa
nunc, quibus Aurorae venisset filius armis,
nunc, quales Diomedis equi, nunc, quantus Achilles.
Imo age, et a prima dic, hospes, origine nobis

iidias, inquit, Danaûm, casusque tuorum,
oresque tuos. Nam te iam septima portat
inibus errantem terris et fluctibus aestas.

LIBER SECUNDUS.

onticuere omnes, intentique ora tenebant.
de toró pater Aeneas sic orsus ab alto:
fandum, regina, iubes renovare dolorem,
oianas ut opes et lamentabile regnum
uerint Danai, quaeque ipse miserrima vidi,
quorum pars magna fui. Quis talia fando
yrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulixi,
mperet a lacrimis? Et iam nox humida coelo
aecipitat, suadentque cadentia sidera somnos.
d, si tantus amor casus cognoscere nostros,
breviter Troiae supremum audire laborem,
uamquam animus meminisse horret, luctuque
refugit,
cipiam. Fracti bello, fatisque repulsi
uctores Danaûm, tot iam labentibus annis,
star montis equum divina Palladis arte
dificant, sectaque intexunt abiete costas;
tum pro reditu simulant; ea fama vagatur.
ic delecta virûm sortiti corpora furtim
cludunt caeco lateri, penitusque cavernas
gentes uterumque armato milite complent.
Est in conspectu Tenedos, notissima fama
ula, dives opum, Priami dum regna manebant:
nc tantum sinus et statio male fida carinis.

huc se provecti deserto in litore condunt.
Nos abiisse rati, et vento petiisse Mycenas.
Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu.
Panduntur portae; iuvat ire, et Dorica castra
desertosque videre locos litusque relictum.
Hic Dolopum manus, hic saevus tendebat Achilles;
classibus hic locus, hic acie certare solebant.
Pars stupet innuptae donum exitiale Minervae,
et molem mirantur equi: primusque Thymoetes
duci intra muros hortatur, et arce locari,
sive dolo, seu iam Troiae sic fata ferebant.
At Capys, et quorum melior sententia menti,
aut pelago Danaûm insidias suspectaque dona
praecipitare iubent, subiectisque urere flammis;
aut terebrare cavas uteri et tentare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria vulgus.
Primus ibi ante omnes, magna comitante caterva,
Laocoon ardens summa decurrit ab arce;
et procul: O miseri, quae tanta insânia, cives?
Creditis avectos hostes? aut ulla putatis
dona carere dolis Danaûm? Sic notus Ulixes?
Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
aut haec in nostros fabricata est machina muros,
inspectura domos, venturaque desuper urbi,
aut aliquis latet error. Equo ne credite, Teucri.
Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes.
Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
in latus inque feri curvam compagibus alvum
contorsit. Stetit illa tremens, uteroque recusso
insonuere cavae gemitumque dedere cavernae.
Et, si fata deûm, si mens non laeva fuisset,
impulerat ferro Argolicas foedare latebras,
Troiaque nunc stares, Priamique arx alta maneres

ius iuvenem interea post terga revinctum
no ad regem clamore trahebant
qui se ignotum venientibus ultro,
; strueret, Troiamque aperiret Achivis,
ens animi, atque in utrumque paratus,
olos, seu certae occumbere morti.
ndi studio Troiana iuventus
uit, certantque illudere capto.
Danaûm insidias, et crimine ab uno

onspectu in medio, turbatus, inermis
ue oculis Phrygia agmina circumspexit:
inc tellus, inquit, quae me aequora possunt
t quid iam misero mihi denique restat,
id Danaos usquam locus, et super ipsi
ifensi poenas cum sanguine poscunt?
onversi animi, compressus et omnis
rtamur fari, quo sanguine cretus,
memoret, quae sit fiducia capto.
osita tandem formidine, fatur:
iidem tibi, rex, fuerit quodcunque, fatebor
neque me Argolica de gente negabo;
nec, si miserum Fortuna Sinonem
i etiam mendacemque improba finget.
d si forte tuas pervenit ad aures
n Palamedis, et incluta fama
falsa sub proditione Pelasgi,
ando indicio, quia bella vetabat,
.; nunc cassum lumine lugent;

illi me comitem, et consanguinitate propinquum
pauper in arma pater primis huc misit ab annis.
Dum stabat regno incolumis, regumque vigebat
conciliis, et nos aliquod nomenque decusque
gessimus. Invidia postquam pellacis Ulixi
(haud ignota loquor) superis concessit ab oris:
afflictus vitam in tenebris luctuque trahebam,
et casum insontis mecum indignabar amici.
Nec tacui demens, et me, fors si qua tulisset,
si patrios unquam remeassem victor ad Argos,
promisi ultorem; et verbis odia aspera movi.
Hinc mihi prima mali labes; hinc semper Ulixes
criminibus terrere novis: hinc spargere voces
in vulgum ambiguas, et quaerere conscius arma.
Nec requievit enim, donec Calchante ministro —
Sed quid ego haec autem nequidquam ingrata revolvo?
quidve moror? Si omnes uno ordine habetis Achivos
idque audire sat est, iamdudum sumite poenas.
Hoc Ithacus velit, et magno mercentur Atridae.
Tum vero ardemus scitari et quaerere caussas,
ignari scelerum tantorum artisque Pelasgae.
Prosequitur pavitans, et ficto pectore fatur:
Saepe fugam Danai Troia cupiere relicta
moliri, et longo fessi discedere bello;
(fecissentque utinam!) saepe illos aspera ponti
interclusit hiems, et terruit Auster euntes.
Praecipue, quum iam hic trabibus contextus acer
staret equus, toto sonuerunt aethere nimbi.
Suspensi Eurypylum scitatum oracula Phoebi
mittimus; isque adytis haec tristia dicta reportat:
Sanguine placastis ventos et virgine caesa,
quum primum Iliacas Danai venistis ad oras;

aerendi reditus, animaque litandum
Vulgi quae vox ut venit ad aures,
nimi, gelidusque per ima cucurrit
cui fata parent, quem poscat Apollo.
ratem magno Calchanta tumultu
nedios; quae sint ea numina divûm,
nihi iam multi crudele canebant
is, et taciti ventura videbant.
let ille dies, tectusque recusat
sua quemquam, aut opponere morti.
magnis Ithaci clamoribus actus,
mpit vocem, et me destinat arae.
nes; et, quae sibi quisque timebat,
eri exitium conversa tulere.
infanda aderat; mihi sacra parari,
es, et circum tempora vittae.
r, leto me, et vincula rupi;
cu per noctem obscurus in ulva
vela, darent si forte, dedissent.
a patriam antiquam spes ulla videndi,
atos exoptatumque parentem;
ad poenas ob nostra reposcent
lpam hanc miserorum morte piabunt.
superos et conscia numina veri,
st, quae restet adhuc mortalibus usquam
des, oro, miserere laborum
niserere animi, non digna ferentis.
is vitam damus, et miserescimus ultro.
nus manicas atque arta levari
Priamus, dictisque ita fatur amicis:
amissos hinc iam obliviscere Graios;
mihique *haec edissere* vera roganti:

Quo molem hanc immanis equi statuere? quis auctor?
quidve petunt? quae relligio? aut quae machina belli?
Dixerat. Ille, dolis instructus et arte Pelasga,
sustulit exutas vinclis ad sidera palmas:
Vos, aeterni ignes, et non violabile vestrum
testor numen, ait; vos, arae ensesque nefandi,
quos fugi, vittaeque deûm, quas hostia gessi:
fas mihi Graiorum sacrata resolvere iura,
fas odisse viros, atque omnia ferre sub auras,
si qua tegunt, teneor patriae nec legibus ullis.
Tu modo promissis maneas, servataque serves,
Troia, fidem, si vera feram, si magna rependam.
Omnis spes Danaûm et coepti fiducia belli
Palladis auxiliis semper stetit. Impius ex quo
Tydides sed enim scelerumque inventor Ulixes,
fatale aggressi sacrato avellere templo
Palladium, caesis summae custodibus arcis,
corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
virgineas ausi divae contingere vittas;
ex illo fluere ac retro sublapsa referri
spes Danaûm, fractae vires, aversa deae mens.
Nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstris.
Vix positum castris simulacrum; arsere coruscae
luminibus flammae arrectis, salsusque per artus
sudor iit, terque ipsa solo (mirabile dictu)
emicuit, parmamque ferens hastamque trementem
Extemplo tentanda fuga canit aequora Calchas,
nec posse Argolicis exscindi Pergama telis,
omina ni repetant Argis, numenque reducant,
quod pelago et curvis secum avexere carinis.
Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenas,

[ue parant comites, pelagoque remenso
iderunt. Ita digerit omina Calchas.
alladio, moniti, pro numine laeso,
ituere, nefas quae triste piaret.
ı immensam Calchas attollere molem
extis, coeloque educere iussit,
ortis, aut duci in moenia possit,
ım antiqua sub relligione tueri.
stra manus violasset dona Minervae,
ım exitium (quod dî prius omen in ipsum
!) Priami imperio Phrygibusque futurum.
ıs vestris vestram adscendisset in urbem,
ı magno Pelopea ad moenia bello
et nostros ea fata manere nepotes.
idiis periurique arte Sinonis
captique dolis lacrimisque coactis,
: Tydides, nec Larissaeus Achilles,
ɔmuere decem, non mille carinae.
l maius miseris multoque tremendum
agis, atque improvida pectora turbat.
uctus Neptuno sorte sacerdos,
:urum ingentem mactabat ad aras.
gemini a Tenedo tranquilla per alta
ferens) immensis orbibus angues
pelago, pariterque ad litora tendunt;
rum, inter fluctus arrecta, iubaeque
exsuperant undas, pars cetera pontum
sinuatque immensa volumine terga;
spumante salo. Iamque arva tenebant,
ɔ oculos suffecti sanguine et igni,
ɔbant linguis vibrantibus ora.
visu exsangues: illi agmine certo

Laocoonta petunt. Et primum parva duorum
corpora natorum serpens amplexus uterque
implicat, et miseros morsu depascitur artus;
post ipsum, auxilio subeuntem ac tela ferentem,
corripiunt, spirisque ligant ingentibus; et iam
bis medium amplexi, bis collo squamea circum
terga dati, superant capite et cervicibus altis.
Ille simul manibus tendit divellere nodos,
perfusus sanie vittas atroque veneno;
clamores simul horrendos ad sidera tollit.
quales mugitus, fugit quum saucius aram
taurus, et incertam excussit cervice securim.
At gemini lapsu delubra ad summa dracones
effugiunt, saevaeque petunt Tritonidis arcem,
sub pedibusque deae, clipeique sub orbe teguntur.
Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
insinuat pavor; et scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspide robur
laeserit, et tergo sceleratam intorserit hastam.
Ducendum ad sedes simulacrum, orandaque divae
numina conclamant.
Dividimus muros, et moenia pandimus urbis;
accingunt omnes operi, pedibusque rotarum
subiiciunt lapsus, et stuppea vincula collo
intendunt. Scandit fatalis machina muros,
feta armis: pueri circum innuptaeque puellae
sacra canunt, funemque manu contingere gaudent
illa subit, mediaeque minans illabitur urbi.
O patria, o divûm domus Ilium, et incluta bello
moenia Dardanidum! Quater ipso in limine portae
substitit, atque utero sonitum quater arma dedere.
Instamus tamen immemores caecique furore,
et monstrum infelix sacrata sistimus arce.

ım fatis aperit Cassandra futuris
ussu non unquam credita Teucris.
bra deûm miseri, quibus ultimus esset
festa velamus fronde per urbem.
interea coelum, et ruit oceano Nox,
s umbra magna terramque polumque,
)numque dolos: fusi per moenia Teucri
:e; sopor fessos complectitur artus.
ı Argiva phalanx instructis navibus ibat
), tacitae per amica silentia lunae,
ta petens; flammas quum regia puppis
, fatisque deûm defensus iniquis,
utero Danaos et pinea furtim
ustra Sinon. Illos patefactus ad auras
uus, laetique cavo se robore promunt
lrus Sthenelusque duces, et dirus Ulixes,
m lapsi per funem, Acamasque, Thoasque,
ue Neoptolemus, primusque Machaon,
aus, et ipse doli fabricator Epeos.
t urbem somno vinoque sepultam;
ır vigiles, portisque patentibus omnes
t socios, atque agmina conscia iungunt.
us erat, quo prima quies mortalibus aegris
ıt dono divûm gratissima serpit.
is, ecce, ante oculos moestissimus Hector
esse mihi, largosque effundere fletus,
bigis ut quondam, aterque cruento
perque pedes traiectus lora tumentes.
, qualis erat! quantum mutatus ab illo
qui redit exuvias indutus Achilli,
ûm Phrygios iaculatus puppibus ignes;
em barbam, et concretos sanguine crines,
ue illa gerens, quae circum plurima muros

Laocoonta petunt. Et primum parva duorum
corpora natorum serpens amplexus uterque
implicat, et miseros morsu depascitur artus;
post ipsum, auxilio subeuntem ac tela ferentem,
corripiunt, spirisque ligant ingentibus; et iam
bis medium amplexi, bis collo squamea circum
terga dati, superant capite et cervicibus altis.
Ille simul manibus tendit divellere nodos,
perfusus sanie vittas atroque veneno;
clamores simul horrendos ad sidera tollit.
quales mugitus, fugit quum saucius aram
taurus, et incertam excussit cervice securim.
At gemini lapsu delubra ad summa dracones
effugiunt, saevaeque petunt Tritonidis arcem,
sub pedibusque deae, clipeique sub orbe teguntur.
Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
insinuat pavor; et scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspide robur
laeserit, et tergo sceleratam intorserit hastam.
Ducendum ad sedes simulacrum, orandaque divae
numina conclamant.
Dividimus muros, et moenia pandimus urbis;
accingunt omnes operi, pedibusque rotarum
subiiciunt lapsus, et stuppea vincula collo
intendunt. Scandit fatalis machina muros,
feta armis: pueri circum innuptaeque puellae
sacra canunt, funemque manu contingere gaudent:
illa subit, mediaeque minans illabitur urbi.
O patria, o divûm domus Ilium, et incluta bello
moenia Dardanidum! Quater ipso in limine portae
substitit, atque utero sonitum quater arma dedere.
Instamus tamen immemores caecique furore,
et monstrum infelix sacrata sistimus arce.

fatis aperit Cassandra futuris
u non unquam credita Teucris.
deûm miseri, quibus ultimus esset
a velamus fronde per urbem.
rea coelum, et ruit oceano Nox,
nbra magna terramque polumque,
mque dolos; fusi per moenia Teucri
sopor fessos complectitur artus.
giva phalanx instructis navibus ibat
citae per amica silentia lunae,
etens; flammas quum regia puppis
tisque deûm defensus iniquis,
o Danaos et pinea furtim
a Sinon. Illos patefactus ad auras
, laetique cavo se robore promunt
s Sthenelusque duces, et dirus Ulixes,
ipsi per funem, Acamasque, Thoasque,
Neoptolemus, primusque Machaon,
et ipse doli fabricator Epeos.
bem somno vinoque sepultam;
igiles, portisque patentibus omnes
cios, atque agmina conscia iungunt.
rat, quo prima quies mortalibus aegris
no divûm gratissima serpit.
cce, ante oculos moestissimus Hector
mihi, largosque effundere fletus,
is ut quondam, aterque cruento
que pedes traiectus lora tumentes.
ıalis erat! quantum mutatus ab illo
redit exuvias indutus Achilli,
Phrygios iaculatus puppibus ignes;
barbam, et concretos sanguine crines,
Illa gerens, quae circum plurima muros

accepit patrios! Ultro flens ipse videbar
compellare virum, et moestas expromere voces: ✻
O lux Dardaniae, spes o fidissima Teucrûm,
quae tantae tenuere morae? Quibus Hector ab oris
exspectate venis? Ut te post multa tuorum
funera, post varios hominumque urbisque labores
defessi adspicimus? quae caussa indigna serenos
foedavit vultus? aut cur haec vulnera cerno?
Ille nihil; nec me quaerentem vana moratur;
sed graviter gemitus imo de pectore ducens;
Heu fuge, nate dea, teque his, ait, eripe flammis.
Hostis habet muros; ruit alto a culmine Troia.
Sat patriae Priamoque datum. Si Pergama dextra
defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra suosque tibi commendat Troia Penates:
hos cape fatorum comites, his moenia quaere,
magna pererrato statues quae denique ponto.
Sic ait; et manibus vittas Vestamque potentem
aeternumque adytis effert penetralibus ignem.
Diverso interea miscentur moenia luctu;
et magis atque magis, quamquam secreta parentis
Anchisae domus arboribusque obtecta recessit,
clarescunt sonitus, armorumque ingruit horror.
Excutior somno, et summi fastigia tecti
adscensu supero, atque arrectis auribus adsto,
in segetem veluti quum flamma, furentibus Austri
incidit, aut rapidus montano flumine torrens
sternit agros, sternit sata laeta boumque labores,
praecipitesque trahit silvas, stupet inscius alto
accipiens sonitum saxi de vertice pastor.
Tum vero manifesta fides, Danaûmque patescunt
insidiae. Iam Deiphobi dedit ampla ruinam,
Vulcano superante, domus; iam proximus ardet

.; Sigea igni freta lata relucent;
clamorque virûm clangorque tubarum.
ıens capio; nec sat rationis in armis;
erare manum bello, et concurrere in arcem
is ardent animi. Furor iraque mentem
ant; pulchrumque mori succurrit in armis.
ıtem telis Panthus elapsus Achivûm,
Othryades, arcis Phoebique sacerdos,
nu victosque deos, parvumque nepotem
it, cursuque amens ad limina tendit.
ıumma loco, Panthu? quam prendimus arcem?
tus eram, gemitu quum talia reddit:
mma dies et ineluctabile tempus
e. Fuimus Troes; fuit Ilium, et ingens
ıcrorum. Ferus omnia Iupiter Argos
t; incensa Danai dominantur in urbe.
ırmatos mediis in moenibus adstans
uus, victorque Sinon incendia miscet,
ı: portis alii bipatentibus adsunt,
ıot magnis unquam venere Mycenis:
alii telis angusta viarum
stat ferri acies mucrone corusco
arata neci; vix primi proelia tentant
ı vigiles, et caeco Marte resistunt.
Othryadae dictis et numine divûm
as et in arma feror, quo tristis Erinnys,
itus vocat et sublatus ad aethera clamor.
ıe socios Rhipeus, et maximus armis
oblati per lunam, Hypanisque Dymasque,
ıdglomerant nostro, iuvenisque Coroebus
des. Illis ad Troiam forte diebus
insano *Cassandrae* incensus amore,

et gener auxilium Priamo Phrygibusque f
infelix, qui non sponsae praecepta furenti
audierit.
Quos ubi confertos audere in proelia vidi,
incipio super his: Iuvenes, fortissima fru
pectora, si vobis audentem extrema cupid
certa sequi (quae sit rebus fortuna, videtis
excessere omnes, adytis arisque relictis,
di, quibus imperium hoc steterat; succur
incensae): moriamur, et in media arma r
Una salus victis nullam sperare salutem.
Sic animis iuvenum furor additus. Inde,
raptores atra in nebula, quos improba ven
exegit caecos rabies, catulique relicti
faucibus exspectant siccis; per tela, per h
vadimus haud dubiam in mortem, mediae
tenemu
urbis iter; nox atra cava circumvolat um
Quis cladem illius noctis, quis funera fanc
explicet, aut possit lacrimis aequare labor
Urbs antiqua ruit, multos dominata per a
plurima perque vias sternuntur inertia pa
corpora, perque domos, et relligiosa deoru
limina. Nec soli poenas dant sanguine Te
quondam etiam victis redit in praecordia
victoresque cadunt Danai. Crudelis ubiqu
luctus, ubique pavor, et plurima mortis i
Primus se, Danaûm magna comitante
Androgeos obfert nobis, socia agmina cre
inscius; atque ultro verbis compellat ami
Festinate, viri. Nam quae tam sera mora
segnities? Alii rapiunt incensa feruntque
Pergama; vos celsis nunc primum a navi

t extemplo — neque enim responsa dabantur
s — sensit medios delapsus in hostes.
iit, retroque pedem cum voce repressit.
sum aspris veluti qui sentibus anguem
ıumi nitens, trepidusque repente refugit
em iras et caerula colla tumentem:
ɔus Androgeos visu tremefactus abibat.
s, densis et circumfundimur armis;
ɹue loci passim et formidine captos
ıs; adspirat primo fortuna labori.
ic successu exsultans animisque Coroebus:
qua prima, inquit, Fortuna salutis
t iter, quaque ostendit se dextra, sequamur:
ıs clipeos, Danaûmque insignia nobis
ı. Dolus, an virtus, quis in hoste requirat?
ıbunt ipsi. Sic fatus, deinde comantem
ɔi galeam, clipeique insigne decorum
·, laterique Argivum accommodat ensem.
peus, hoc ipse Dymas, omnisque iuventus
it; spoliis se quisque recentibus armat.
s immixti Danais haud numine nostro,
ıe per caecam congressi proelia noctem
ıus; multos Danaûm demittimus Orco.
nt alii ad naves, et litora cursu
ınt; pars ingentem formidine turpi
t rursus equum, et nota conduntur in alvo.
il invitis fas quemquam fidere divis!
trahebatur passis Priameïa virgo
a templo Cassandra adytisque Minervae,
m tendens ardentia lumina frustra,
nam teneras arcebant vincula palmas.
t hanc *speciem furiata* mente Coroebus,

et sese medium iniecit periturus in agmen.
Consequimur cuncti, et densis incurrimus ar
Hic primum ex alto delubri culmine telis
nostrorum obruimur, oriturque miserrima ca
armorum facie et Graiarum errore iubarum.
Tum Danai gemitu atque ereptae virginis ira
undique collecti invadunt; acerrimus Aiax,
et gemini Atridae, Dolopumque exercitus om
adversi rupto ceu quondam turbine venti
confligunt, Zephyrusque, Notusque, et laetu
Eurus equis; stridunt silvae, saevitque tride
spumeus atque imo Nereus ciet aequora fund
Illi etiam, si quos obscura nocte per umbram
fudimus insidiis, totaque agitavimus urbe,
apparent, primi clipeos mentitaque tela
agnoscunt, atque ora sono discordia signant.
Ilicet obruimur numero; primusque Coroebu
Penelei dextra divae armipotentis ad aram
procumbit; cadit et Rhipeus, iustissimus un
qui fuit in Teucris, et servantissimus aequi:
dis aliter visum. Pereunt Hypanisque Dyma
confixi a sociis; nec te tua plurima, Panthu,
labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres, et flamma extrema meorum,
testor, in occasu vestro nec tela nec ullas
vitavisse vices Danaûm; et, si fata fuissent,
ut caderem, meruisse manu. Divellimur ind
Iphitus et Pelias mecum: quorum Iphitus ae
iam gravior, Pelias et vulnere tardus Ulixi:
protinus ad sedes Priami clamore vocati.
Hic vero ingentem pugnam, ceu cetera nusqu
bella forent, nulli tota morerentur in urbe,
sic Martem indomitum, Danaosque ad tecta

cernimus, obsessumque acta testudine limen.
Haerent parietibus scalae, postesque sub ipsos
nituntur gradibus, clipeosque ad tela sinistris
protecti obiiciunt, prensant fastigia dextris.
Dardanidae contra turres ac tecta domorum
culmina convellunt; his se, quando ultima cernunt,
extrema iam in morte parant defendere telis,
auratasque trabes, veterum decora alta parentum,
devolvunt: alii strictis mucronibus imas
obsedere fores; has servant agmine denso.
Instaurati animi, regis succurrere tectis,
auxilioque levare viros, vimque addere victis.
Limen erat, caecaeque fores, et pervius usus
tectorum inter se Priami, postesque relicti
a tergo, infelix qua se, dum regna manebant,
saepius Andromache ferre incomitata solebat
ad soceros, et avo puerum Astyanacta trahebat.
Evado ad summi fastigia culminis, unde
tela manu miseri iactabant irrita Teucri.
Turrim, in praecipiti stantem, summisque sub astra
eductam tectis, unde omnis Troia videri,
et Danaûm solitae naves, et Achaïa castra,
aggressi ferro circum, quo summa labantes
iuncturas tabulata dabant, convellimus altis
sedibus; impulimusque ea lapsa repente ruinam
cum sonitu trahit et Danaûm super agmina late
incidit. Ast alii subeunt; nec saxa, nec ullum
telorum interea cessat genus.
Vestibulum ante ipsum primoque in limine Pyrrhus
exsultat, telis et luce coruscus ahena:
qualis, ubi in lucem coluber, mala gramina pastus,
frigida *sub terra tumidum* quem bruma tegebat,

nunc positis novus exuviis n
lubrica convolvit, sublato pe
arduus ad solem, et linguis i
Una ingens Periphas et equo
armiger Automedon, una om
succedunt tecto, et flammas
Ipse inter primos correpta du
limina perrumpit postesque
aeratos; iamque excisa trab
robora, et ingentem lato dedi
apparet domus intus, et atria
apparent Priami et veterum
armatosque vident stantes in
At domus interior gemitu
miscetur; penitusque cavae
femineis ululant; ferit aure
Tum pavidae tectis matres ii
amplexaeque tenent postes,
Instat vi patria Pyrrhus; ne
custodes sufferre valent. La
ianua, et emoti procumbunt
Fit via vi; rumpunt aditus,
immissi Danai, et late loca n
Non sic, aggeribus ruptis qu
exiit, oppositasque evicit gu
fertur in arva furens cumulc
cum stabulis armenta trahit.
caede Neoptolemum, gemin
vidi Hecubam centumque nu

sanguine foedantem, quos i
Quinquaginta illi thalami, s
barbarico postes auro spoliis

subuere; tenent Danai, qua deficit ignis.
'orsitan et, Priami fuerint quae fata, requiras.
is uti captae casum convulsaque vidit
ina tectorum, et medium in penetralibus hostem,
ia diu senior desueta trementibus aevo
umdat nequidquam humeris, et inutile ferrum
gitur, ac densos fertur moriturus in hostes.
libus in mediis, nudoque sub aetheris axe,
ens ara fuit, iuxtaque veterrima laurus,
umbens arae, atque umbra complexa Penates.
Hecuba et natae nequidquam altaria circum,
ecipites atra ceu tempestate columbae,
densae et divûm amplexae simulacra sedebant.
um autem sumtis Priamum iuvenalibus armis
vidit: Quae mens tam dira, miserrime coniunx,
ulit his cingi telis? aut quo ruis? inquit.
tali auxilio, nec defensoribus istis
pus eget; non, si ipse meus nunc adforet Hector.
tandem concede; haec ara tuebitur omnes,
oriere simul. Sic ore effata, recepit
e, et sacra longaevum in sede locavit.
e autem elapsus Pyrrhi de caedo Polites,
natorum Priami, per tela, per hostes
bus longis fugit, et vacua atria lustrat
Illum ardens infesto vulnere Pyrrhus
itur, iam iamque manu tenet, et premit hasta.
em ante oculos evasit et ora parentum,
, ac multo vitam cum sanguine fudit.
mus, quamquam in media iam morte tenetur,
en *abstinuit*, nec voci iraeque perpercit.

At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
di, si qua est coelo pietas, quae talia curet,
persolvant grates dignas, et praemia reddant
debita, qui nati coram me cernere letum
fecisti, et patrios foedasti funere vultus.
At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
talis in hoste fuit Priamo, sed iura fidemque
supplicis erubuit, corpusque exsangue sepulcro
reddidit Hectoreum, meque in mea regna remisit.
Sic fatus senior, telumque imbelle sine ictu
coniecit, rauco quod protinus aere repulsum,
et summo clipei nequidquam umbone pependit.
Cui Pyrrhus: Referes ergo haec, et nuntius ibis
Pelidae genitori; illi mea tristia facta
degeneremque Neoptolemum narrare memento.
Nunc morere. Hoc dicens, altaria ad ipsa trementem
traxit et in multo lapsantem sanguine nati,
implicuitque comam laeva, dextraque coruscum
extulit ac lateri capulo tenus abdidit ensem.
Haec finis Priami fatorum; hic exitus illum
sorte tulit, Troiam incensam et prolapsa videntem
Pergama, tot quondam populis terrisque superbum
regnatorem Asiae. Iacet ingens litore truncus,
avulsumque humeris caput, et sine nomine corpus.
At me tum primum saevus circumstetit horror:
obstupui; subiit cari genitoris imago,
ut regem aequaevum crudeli vulnere vidi
vitam exhalantem; subiit deserta Creüsa,
et direpta domus, et parvi casus Iuli.
Respicio, et, quae sit me circum copia, lustro.
Deseruere omnes defessi; et corpora saltu
ad terram misere aut ignibus aegra dedere.

ıe adeo super unus eram; quum limina
Vestae
m et tacitam secreta in sede latentem
la adspicio; dant clara incendia lucem
›assimque oculos per cuncta ferenti.
infestos eversa ob Pergama Teucros,
› Danaûm et deserti coniugis iras
ıens, Troiae et patriae communis Erinnys,
t sese, atque aris invisa sedebat.
)ignes animo; subit ira cadentem
ıtriam, et sceleratas sumere poenas.
ıaec Spartam incolumis patriasque Mycenas
, partoque ibit regina triumpho?
mque, domumque, patres, natosque
videbit,
turba et Phrygiis comitata ministris?
ferro Priamus? Troia arserit igni?
ım toties sudarit sanguine litus?
Namque, etsi nullum memorabile nomen
in poena est, nec habet victoria laudem,
ıse nefas tamen et sumsisse merentis
poenas, animumque explesse iuvabit
lammae, et cineres satiasse meorum.
tabam, et furiata mente ferebar,
ihi se, non ante oculis tam clara, videndam
ɛt pura per noctem in luce refulsit
ens, confessa deam, qualisque videri
ı, et quanta, solet; dextraque prehensum
i, roseoque haec insuper addidit ore:
is indomitas tantus dolor excitat iras?
is? aut quonam nostri tibi cura recessit?
ıs adspicies, ubi fessum aetate parentem
Anchisen? superet coniunxne Creüsa,

Ascaniusque puer? quos omnes undique Graiae
circum errant acies, et, ni mea cura resistat,
iam flammae tulerint, inimicus et hauserit ensis.
Non tibi Tyndaridis facies invisa Lacaenae,
culpatusve Paris; divûm inclementia, divûm,
has evertit opes, sternitque a culmine Troiam.
Adspice: namque omnem, quae nunc obducta tuenti
mortalis hebetat visus tibi, et humida circum
caligat, nubem eripiam; tu nē qua parentis
iussa time, neu praeceptis parere recusa.
Hic, ubi disiectas moles avulsaque saxis
saxa vides, mixtoque undantem pulvere fumum,
Neptunus muros magnoque emota tridenti
fundamenta quatit, totamque ab sedibus urbem
eruit; hic Iuno Scaeas saevissima portas
prima tenet, sociumque furens a navibus agmen,
ferro accincta, vocat.
Iam summas arces Tritonia, respice, Pallas
insedit, nimbo effulgens, et Gorgone saeva.
Ipse pater Danais animos viresque secundas
sufficit; ipse deos in Dardana suscitat arma.
Eripe, nate, fugam, finemque impone labori.
Nusquam abero, et tutum patrio te limine sistam.
Dixerat, et spissis noctis se condidit umbris.
Apparent dirae facies, inimicaque Troiae
numina magna deûm.

Tum vero omne mihi visum considere in ignes
Ilium, et ex imo verti Neptunia Troia;
ac, veluti summis antiquam in montibus ornum
quum ferro accisam crebrisque bipennibus instant
eruere agricolae certatim; illa usque minatur,
et tremefacta comam concusso vertice nutat,
vulneribus donec paullatim evicta supremum

nuit, traxitque iugis avulsa ruinam.
do, ac ducente deo flammam inter et hostes
or; dant tela locum, flammaeque recedunt.
ae ubi iam patriae perventum ad limina sedis
asque domos, genitor, quem tollere in altos
m primum montes, primumque petebam,
it excisa vitam producere Troia
mque pati. Vos o, quibus integer aevi
s, ait, solidaeque suo stant robore vires,
itate fugam.
oelicolae voluissent ducere vitam,
hi servassent sedes. Satis una superque
is excidia, et captae superavimus urbi.
sic positum affati discedite corpus.
anu mortem inveniam; miserebitur hostis,
sque petet. Facilis iactura sepulcri.
idem invisus divis et inutilis annos
or, ex quo me divûm pater atque hominum
rex
is afflavit ventis, et contigit igni.
erstabat memorans, fixusque manebat.
ntra, effusi lacrimis, coniunxque Creüsa,
usque, omnisque domus, ne vertere secum
pater fatoque urgenti incumbere vellet.
at, inceptoque et sedibus haeret in isdem.
s in arma feror, mortemque miserrimus opto.
uod consilium aut quae iam fortuna dabatur?
fferre pedem, genitor, te posse relicto
i? tantumque nefas patrio excidit ore?
l ex tanta superis placet urbe relinqui,
t hoc animo, perituraeque addere Troiae
uosque iuvat; patet isti ianua leto.
aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus,

natum ante ora patris, patrem qui obtruncat a
aras.
Hoc erat, alma parens, quod me per tela, per igr
eripis, ut mediis hostem in penetralibus, utque
Ascanium, patremque meum, iuxtaque Creüsan
(alterum in alterius mactatos sanguine) cernam?
Arma, viri, ferte arma; vocat lux ultima victos
Reddite me Danais; (sinite instaurata revisam
proelia!) Nunquam omnes hodie moriemur inul
Hinc ferro accingor rursus; clipeoque sinistr
insertabam aptans, meque extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine coniunx
haerebat, parvumque patri tendebat Iulum:
Si periturus abis, et nos rape in omnia tecum;
sin aliquam expertus sumtis spem ponis in arm
hanc primum tutare domum. Cui parvus Iulus
cui pater, et coniunx quondam tua dicta relinqu
Talia vociferans gemitu tectum omne repleba
quum subitum dictuque oritur mirabile monstr
Namque manus inter moestorumque ora parent
ecce levis summo de vertice visus Iuli
fundere lumen apex, tactuque innoxia molles
lambere flamma comas, et circum tempora pasc
Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrante
excutere, et sanctos restinguere fontibus ignes.
At pater Anchises oculos ad sidera laetus
extulit, et coelo palmas cum voce tetendit:
Iupiter omnipotens, precibus si flecteris ullis,
adspice nos; hoc tantum; et, si pietate meremi
da deinde auxilium, pater, atque haec omina fi
Vix ea fatus erat senior; subitoque fragore
intonuit laevum, et de coelo lapsa per umbras
stella facem ducens multa cum luce cucurrit.

summa super labentem culmina tecti,
us Idaea claram se condere silva,
emque vias; tum longo limite sulcus
m, et late circum loca sulfure fumant.
o victus genitor se tollit ad auras,
ue deos, et sanctum sidus adorat:
n nulla mora est; sequor, et, quà ducitis, adsum.
i, servate domum, servate nepotem.
n hoc augurium, vestroque in numine Troia est.
uidem, nec, nate, tibi comes ire recuso.
ille; et iam per moenia clarior ignis
propiusque aestus incendia volvunt.
e, care pater, cervici imponere nostrae;
bibo humeris, nec me labor iste gravabit.
cunque cadent, unum et commune periclum,
us ambobus erit. Mihi paryus Iulus
es, et longe servet vestigia coniunx.
muli, quae dicam, animis advertite vestris.
e egressis tumulus templumque vetustum
e Cereris, iuxtaque antiqua cupressus,
ne patrum multos servata per annos;
diverso sedem veniemus in unam.
nitor, cape sacra manu patriosque Penates;
llo e tanto digressum et caede recenti,
re nefas, donec me flumine vivo
tus, latos humeros subiectaque colla
per fulvique insternor pelle leonis;
oque oneri. Dextrae se parvus Iulus
iit, sequiturque patrem non passibus aequis;
ibit coniunx. Ferimur per opaca locorum;

et me, quem dūdum non ulla iniecta movebant
tela, neque adverso glomerati ex agmine Graii,
nunc omnes terrent aurae, sonus excitat omnis,
suspensum et pariter comitique onerique timent
Iamque propinquabam portis, omnemque videb
evasisse viam; subito quum creber ad aures
visus adesse pedum sonitus, genitorque per u
bram
prospiciens: Nate, exclamat, fuge, nate; proq
quant;
ardentes clipeos atque aera micantia cerno.
Hic mihi nescio quod trepido male numen amicu
confusam eripuit mentem. Namque avia cursu
dum sequor, et nota excedo regione viarum,
heu! misero coniunx fatone erepta Creüsa
substitit, erravitne via, seu lassa resedit,
incertum; nec post oculis est reddita nostris.
Nec prius amissam respexi, animumve reflexi,
quam tumulum antiquae Cereris sedemque sacra
venimus. Hic demum, collectis omnibus, unu
defuit, et comites, natumque, virumque fefelli
Quem non incusavi amens hominumque deor
que?
aut quid in eversa vidi crudelius urbe?
Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Pe
commendo sociis, et curva valle recondo;
ipse urbem repeto, et cingor fulgentibus armis.
Stat, casus renovare omnes, omnemque reverti
per Troiam, et rursus caput obiectare periclis.
Principio muros obscuraque limina portae,
qua gressum extuleram, repeto; et vestigia re
observata sequor per noctem, et lumine lustro.
Horror ubique animos, simul ipsa silentia ter

ım, si forte pedem, si forte tulisset,
Irruerant Danai, et tectum omne tene-
bant.
edax summa ad fastigia vento
xsuperant flammae; furit aestus ad auras.
t Priami sedes arcemque reviso.
ticibus vacuis Iunonis asylo
ecti, Phoenix et dirus Ulixes,
sservabant. Huc undique Troïa gaza,
epta adytis, mensaeque deorum,
e auro solidi, captivaque vestis,
. Pueri et pavidae longo ordine matres
m.
n etiam voces iactare per umbram,
amore vias, moestusque Creüsam
ım ingeminans iterumque iterumque vo-
cavi.
, et tectis urbis sine fine furenti,
ulacrum atque ipsius umbra Creüsae
ante oculos, et nota maior imago.
steteruntque comae, et vox faucibus hae-
sit.
ffari, et curas his demere dictis:
ım insano iuvat indulgere dolori,
niunx? Non haec sine numine divûm
nec te comitem asportare Creüsam
e sinit superi regnator Olympi.
exsilia, et vastum maris aequor arandum:
lesperiam venies, ubi Lydius arva
a virûm leni fluit agmine Thybris.
etae, regnumque, et regia coniunx
lacrimas dilectae pelle Creüsae.
yrmidonum sedes Dolopumve superbas

et me, quem dudum non ulla iniecta movebant
tela, neque adverso glomerati ex agmine Graii,
nunc omnes terrent auras, sonus excitat omnis,
suspensum et pariter comitique onerique timentem.
Iamque propinquabam portis, omnemque videbar
evasisse viam; subito quum creber ad aures
visus adesse pedum sonitus, genitorque per umbram
prospiciens: Nate, exclamat, fuge, nate; propinquant;
ardentes clipeos atque aera micantia cerno.
Hic mihi nescio quod trepido male numen amicum
confusam eripuit mentem. Namque avia cursu
dum sequor, et nota excedo regione viarum,
heu! misero coniunx fatone erepta Creüsa
substitit, erravitne via, seu lassa resedit,
incertum; nec post oculis est reddita nostris.
Nec prius amissam respexi, animumve reflexi,
quam tumulum antiquae Cereris sedemque sacratam
venimus. Hic demum, collectis omnibus, una
defuit, et comites, natumque, virumque fefellit.
Quem non incusavi amens hominumque deorumque?
aut quid in eversa vidi crudelius urbe?
Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates
commendo sociis, et curva valle recondo;
ipse urbem repeto, et cingor fulgentibus armis.
Stat, casus renovare omnes, omnemque reverti
per Troiam, et rursus caput obiectare periclis.
Principio muros obscuraque limina portae,
qua gressum extuleram, repeto; et vestigia retro
observata sequor per noctem, et lumine lustro.
Horror ubique animos, simul ipsa silentia terret

n, si forte pedem, si forte tulisset,
Irruerant Danai, et tectum omne tenebant.
ddax summa ad fastigia vento
superant flammae; furit aestus ad auras.
Priami sedes arcemque reviso.
icibus vacuis Iunonis asylo
ti, Phoenix et dirus Ulixes,
servabant. Huc undique Troïa gaza,
pta adytis, mensaeque deorum,
auro solidi, captivaque vestis,
Pueri et pavidae longo ordine matres
n.
etiam voces iactare per umbram,
nore vias, moestusque Creüsam
n ingeminans iterumque iterumque vocavi.
et tectis urbis sine fine furenti,
ılacrum atque ipsius umbra Creüsae
nte oculos, et nota maior imago.
teteruntque comae, et vox faucibus haesit.
ari, et curas his demere dictis:
n insano iuvat indulgere dolori,
iunx? Non haec sine numine divûm
nec te comitem asportare Creüsam
sinit superi regnator Olympi.
xsilia, et vastum maris aequor arandum:
esperiam venies, ubi Lydius arva
virûm leni fluit agmine Thybris.
ae, regnumque, et regia coniunx
lacrimas dilectae pelle Creüsae.
rmidonum sedes Dolopumve superbas

adspiciam, aut Graiis servitum matribus ibo,
Dardanis, et divae Veneris nurus;
sed me magna deûm genetrix his detinet oris.
Iamque vale, et nati serva communis amorem.
Haec ubi dicta dedit, lacrimantem et multa volentem
dicere deseruit, tenuesque recessit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum;
ter frustra comprensa manus effugit imago,
par levibus ventis, volucrique simillima somno.
Sic demum socios, consumta nocte, reviso.
Atque hic ingentem comitum adfluxisse novorum
invenio admirans numerum, matresque, virosque
collectam exsilio pubem, miserabile vulgus.
Undique convenere, animis opibusque parati,
in quascunque velim pelago deducere terras.
Iamque iugis summae surgebat Lucifer Idae,
ducebatque diem; Danaique obsessa tenebant
limina portarum, nec spes opis ulla dabatur.
Cessi, et sublato montem genitore petivi.

LIBER TERTIUS.

Postquam res Asiae Priamique evertere gentem
immeritam visum superis, ceciditque superbum
Ilium, et omnis humo fumat Neptunia Troia;
diversa exsilia et desertas quaerere terras
auguriis agimur divûm, classemque sub ipsa
Antandro et Phrygiae molimur montibus Idae,
incerti, quo fata ferant, ubi sistere detur;
*contrahi*musque viros. Vix prima inceperat aes

ter Anchises dare fatis vela iubebat;
a quum patriae lacrimans portusque relinquo
mpos, ubi Troia fuit. Feror exsul in altum
sociis natoque, Penatibus et magnis dis.
erra procul vastis colitur Mavortia campis,
aces arant,) acri quondam regnata Lycurgo,
itium antiquum Troiae, sociique Penates,
fortuna fuit. Feror huc, et litore curvo
nia prima loco, fatis ingressus iniquis,
adasque meo nomen de nomine fingo.
cra Dionaeae matri divisque ferebam
icibus coeptorum operum; superoque nitentem
colum regi mactabam in litore taurum.
e fuit iuxta tumulus, quo cornea summo
ulta, et densis hastilibus horrida myrtus.
ssi; viridemque ab humo convellere silvam
tus, ramis tegerem ut frondentibus aras,
ndum et dictu video mirabile monstrum.
, quae prima solo, ruptis radicibus, arbor
ur, huic atro liquuntur sanguine guttae,
am tabo maculant. Mihi frigidus horror
ra quatit, gelidusque coit formidine sanguis.
s et alterius lentum convellere vimen
or, et caussas penitus tentare latentes:
alterius sequitur de cortice sanguis.
novens animo, Nymphas venerabar agrestes,
umque patrem, Geticis qui praesidet arvis,
ndarent visus, omenque levarent.
ed postquam maiore hastilia nisu
r. genibusque adversae obluctor arenae;
an sileam?) gemitus lacrimabilis imo
umulo, et vox reddita fertur ad aures:
erum, Aenea, lacerae? Iam parce sepulto,

parce pias scelerare manus. Non me tibi Troia
externum tulit, aut cruor hic de stipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge litus avarum.
Nam Polydorus ego. Hic confixum ferrea texit
telorum seges, et iaculis increvit acutis.
Tum vero ancipiti mentem formidine pressus
obstupui, steteruntque comae, et vox faucibus haesit.
Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threïcio regi, quum iam diffideret armis
Dardaniae, cingique urbem obsidione videret.
Ille, ut opes fractae Teucrûm, et Fortuna recessit,
res Agamemnonias victriciaque arma secutus,
fas omne abrumpit, Polydorum obtruncat, et auro
vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis,
auri sacra fames! Postquam pavor ossa reliquit,
delectos populi ad proceres primumque parentem
monstra deûm refero, et quae sit sententia, posco.
Omnibus idem animus, scelerata excedere terra,
linqui pollutum hospitium, et dare classibus austros.
Ergo instauramus Polydoro funus, et ingens
aggeritur tumulo tellus; stant Manibus arae,
caeruleis moestae vittis atraque cupresso,
et circum Iliades, crinem de more solutae.
Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
sanguinis et sacri pateras; animamque sepulcro
condimus, et magna supremum voce ciemus.
Inde, ubi prima fides pelago, placataque venti
dant maria, et lenis crepitans vocat auster in altum,
deducunt socii naves, et litora complent.
Provehimur portu, terraeque urbesque recedunt.

olitur medio gratissima tellus
ıatri, et Neptuno Aegaeo,
Arcitenens oras et litora circum
yaro celsa Myconoque revinxit,
e coli dedit, et contemnere ventos.
ıaec fessos tuto placidissima portu
ressi veneramur Apollinis urbem.
rex idem hominum Phoebique sacerdos,
a redimitus tempora lauro
terem Anchisen agnoscit amicum.
ospitio dextras, et tecta subimus.
saxo venerabar structa vetusto:
a, Thymbraee, domum, da moenia fessis,
mansuram urbem. Serva altera Troiae
lliquias Danaûm atque immitis Achilli.
mur? quove ire iubes? ubi ponere sedes?
ıgurium, atque animis illabere nostris.
us eram, tremere omnia visa repente,
laurusque dei, totusque moveri
ı, et mugire adytis cortina reclusis.
timus terram, et vox fertur ad auces:
luri, quae vos a stirpe parentum
ellus, eadem vos ubere laeto
ıces. Antiquam exquirite matrem.
ıeneae cunctis dominabitur oris,
um, et qui nascentur ab illis.
ıs; mixtoque ingens exorta tumultu
ıncti, quae sint ea moenia, quaerunt,
ı vocet errantes, iubeatque reverti.
', veterum volvens monumenta virorum,
oceres, ait, et spes discite vestras.
nagni *medio* iacet insula ponto,

mons Idaeus ubi et gentis cunabula nostrae
centum urbes habitant magnas, uberrima
maximus unde pater, si rite audita recordo
Teucrus Rhoeteas primum est advectus ad
optavitque locum regno. Nondum Ilium
Pergameae steterant; habitabant vallibus i
Hinc mater cultrix Cybelae, Corybantiaque
Idaeumque nemus; hinc fida silentia sacris
et iuncti currum dominae subiere leones.
Ergo agite, et, divûm ducunt qua iussa, se
placemus ventos, et Gnosia regna petamus.
Nec longo distant cursu; modo Iupiter ads
tertia lux classem Cretaeis sistet in oris.
Sic fatus, meritos aris mactavit honores,
taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Ap
nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibu
Fama volat, pulsum regnis cessisse pate
Idomenea ducem, desertaque litora Cretae;
hoste vacare domos, sedesque adstare relict
Linquimus Ortygiae portus, pelagoque vol
bacchatamque iugis Naxon, viridemque D
Olearon, niveamque Paron, sparsasque pe
Cycladas, et crebris legimus freta consita t
Nauticus exoritur vario certamine clamor,
hortantur socii, Cretam proavosque petam
Prosequitur surgens a puppi ventus euntes
et tandem antiquis Curetum allabimur oris
Ergo avidus muros optatae molior urbis,
Pergameamque voco, et laetam cognomine
hortor amare focos, arcemque attollere tecti
Iamque fere sicco subductae litore puppes;
connubiis arvisque novis operata iuventus:
*iura domos*que dabam, subito quum tabida n

ili tractu, miserandaque venit
ie satisque lues, et letifer annus.
dulces animas, aut aegra trahebant
m steriles exurere Sirius agros;
bae, et victum seges aegra negabat.
raclum Ortygiae Phoebumque remenso
er ire mari, veniamque precari:
finem rebus ferat, unde laborum
lium iubeat, quo vertere cursus.
, et terris animalia somnus habebat:
ae divûm Phrygiique Penates,
n a Troia mediisque ex ignibus urbis
visi ante oculos adstare iacentis
multo manifesti lumine, qua se
isertas fundebat luna fenestras;
ri, et curas his demere dictis:
elato Ortygiam dicturus Apollo est,
t tua nos en ultro ad limina mittit.
rdania incensa, tuaque arma secuti,
im sub te permensi classibus aequor,
ros tollemus in astra nepotes,
ue urbi dabimus. Tu moenia magnis
i, longumque fugae ne linque laborem.
edes. Non haec tibi litora suasit
Cretae iussit considere, Apollo.
Hesperiam Graii cognomine dicunt:
ia, potens armis atque ubere glebae:
uere viri: nunc fama, minores
isse ducis de nomine gentem.
ropriae sedes; hinc Dardanus ortus.
ater, genus a quo principe nostrum.
et haec laetus longaevo dicta parenti
anda *refer:* Corythum terrasque requirat

Ausonias. Dictaea negat tibi Iupiter arva.
Talibus attonitus visis ac voce deorum,
(nec sopor illud erat, sed coram agnoscere vultus
velatasque comas praesentiaque ora videbar;
tum gelidus toto manabat corpore sudor)
corripio e stratis corpus, tendoque supinas
ad coelum cum voce manus, et munera libo
intemerata focis. Perfecto laetus honore
Anchisen facio certum, remque ordine pando.
Agnovit prolem ambiguam geminosque parentes,
sequa novo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat: Nate, Iliacis exercite fatis,
sola mihi tales casus Cassandra canebat.
Nunc repeto, haec generi portendere debita nostro
et saepe Hesperiam, saepe Itala regna vocare.
Sed quis ad Hesperiae venturos litora Teucros
crederet? aut quem tum vates Cassandra movere
Cedamus Phoebo, et moniti meliora sequamur.
Sic ait; et cuncti dicto paremus ovantes.
Hanc quoque deserimus sedem, paucisque relictis
vela damus, vastumque cava trabe currimus aequo
Postquam altum tenuere rates, nec iam amplius ulli
apparent terrae, coelum undique, et undique pontus
tum mihi caeruleus supra caput adstitit imber,
noctem hiememque ferens; et inhorruit unda tenebris.
Continuo venti volvunt mare, magnaque surgunt
aequora; dispersi iactamur gurgite vasto.
Involvere diem nimbi, et nox humida coelum
abstulit; ingeminant abruptis nubibus ignes.
Excutimur cursu, et caecis erramus in undis.
Ipse diem noctemque negat discernere coelo,
nec meminisse viae media Palinurus in unda.

incertos caeca caligine soles
pelago, totidem sine sidere noctes:
ra die primum se attollere tandem
ire procul montes, ac volvere fumum.
nt; remis insurgimus; haud mora, nautae
quent spumas, et caerula verrunt.
ex undis Strophadum me litora primum
Strophades Graio stant nomine dictae
nio in magno, quas dira Celaeno
ue colunt aliae, Phineïa postquam
nus, mensasque metu liquere priores.
aud illis monstrum, nec saevior ulla
ra deûm Stygiis sese extulit undis.
olucrum vultus, foedissima ventris
, uncaeque manus, et pallida semper

elati portus intravimus, ecce
n passim campis armenta videmus,
mque pecus, nullo custode, per herbas.
ferro, et divos ipsumque vocamus
praedamque Iovem. Tum litore curvo
isque toros, dapibusque epulamur opimis.
horrifico lapsu de montibus adsunt
et magnis quatiunt clangoribus alas.
ue dapes, contactuque omnia foedant
: tum vox tetrum dira inter odorem.
i secessu longo sub rupe cavata,
clausi circum atque horrentibus umbris,
s mensas, arisque reponimus ignem:
: diverso coeli caecisque latebris
ins praedam pedibus circumvolat uncis,
dapes. Sociis tunc, arma capessant,
lira bellum cum gente gerendum.

Haud secus ac iussi faciunt; tectosque per he
disponunt enses, et scuta latentia condunt.
Ergo, ubi delapsae sonitum per curva dedere
litora, dat signum specula Misenus ab alta
aere cavo. Invadunt socii, et nova proelia te
obscenas pelagi ferro foedare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera ter
accipiunt, celerique fuga sub sidera lapsae
semesam praedam et vestigia foeda relinquun
Una in praecelsa consedit rupe Celaeno,
infelix vates, rupitque hanc pectore vocem:
Bellum etiam pro caede boum stratisque iuve
Laomedontiadae, bellumne inferre paratis,
et patrio Harpyias insontes pellere regno?
Accipite ergo animis atque haec mea figite di
Quae Phoebo pater omnipotens, mihi Phoebus
praedixit, vobis Furiarum ego maxima pand
Italiam cursu petitis; ventisque vocatis
ibitis Italiam, portusque intrare licebit;
sed non ante datam cingetis moenibus urbem
quam vos dira fames nostraeque iniuria caed
ambesas subigat malis absumere mensas.
Dixit, et in silvam pennis ablata refugit.
At sociis subita gelidus formidine sanguis
deriguit; cecidere animi, nec iam amplius a
sed votis precibusque iubent exposcere pacen
sive deae, seu sint dirae obscenaeque volucre
et pater Anchises passis de litore palmis
numina magna vocat, meritosque indicit hor
Di, prohibete minas; di, talem avertite casu
et placidi servate pios. Tum litore funem
deripere, excussosque iubet laxare rudentes.
Tendunt vela Noti; ferimur spumantibus un

ırsum ventusque gubernatorque vocabat.
edio apparet fluctu nemorosa Zacynthos,
iumque, Sameque, et Neritos ardua saxis:
nus scopulos Ithacae, Laërtia regna,
ım altricem saevi exsecramur Ulixi:
; Leucatae nimbosa cacumina montis
ıidatus nautis aperitur Apollo.
ɔetimus fessi, et parvae succedimus urbi:
de prora iacitur, stant litore puppes.
o insperata tandem tellure potiti,
nurque Iovi, votisque incendimus aras;
ue Iliacis celebramus litora ludis.
ınt patrias oleo labente palaestras
socii. Iuvat evasisse tot urbes
ɔas, mediosque fugam tenuisse per hostes.
ı magnum sol circumvolvitur annum,
ialis hiems aquilonibus asperat undas.
ıvo clipeum, magni gestamen Abantis,
ıs adversis figo, et rem carmine signo:
ı haec de Danais victoribus arma.
ɔre tum portus iubeo, et considere transtris.
m socii feriunt mare, et aequora verrunt.
us aërias Phaeacum abscondimus arces,
ue Epiri legimus, portuque subimus
ɔo, et celsam Buthroti accedimus urbem.
incredibilis rerum fama occupat aures,
den Helenum Graias regnare per urbes,
io Aeacidae Pyrrhi sceptrisque potitum;
o Andromachen iterum cessisse marito.
ɔui, miroque incensum pectus amore
lare virum et casus cognoscere tantos.
dior portu, classes et litora linquens;
is quum forte dapes et tristia dona

ante urbem in luco, falsi Simoentis ad undam,
libabat cineri Andromache, Manesque vocabat
Hectoreum ad tumulum, viridi quem cespite inanem
et geminas, caussam lacrimis, sacraverat aras.
Ut me conspexit venientem, et Troïa circum
arma amens vidit, magnis exterrita monstris,
deriguit visu in medio; calor ossa reliquit;
labitur, et longo vix tandem tempore fatur:
Verane te facies, verus mihi nuntius affers,
nate dea? Vivisne? aut, si lux alma recessit,
Hector ubi est? Dixit, lacrimasque effudit, et omnem
implevit clamore locum. Vix pauca furenti
subiicio, et raris turbatus vocibus hisco:
Vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco.
Ne dubita; nam vera vides.
Heu! quis te casus, deiectam coniuge tanto,
excipit? aut quae digna satis fortuna revisit?
Hectoris Andromache Pyrrhin' connubia servas?
Deiecit vultum, et demissa voce locuta est:
O felix una ante alias Priameïa virgo,
hostilem ad tumulum Troiae sub moenibus altis
iussa mori, quae sortitus non pertulit ullos,
nec victoris heri tetigit captiva cubile!
Nos, patria incensa, diversa per aequora vectae,
stirpis Achilleae fastus iuvenemque superbum,
servitio enixae, tulimus; qui deinde, secutus
Ledaeam Hermionen Lacedaemoniosque Hymenaeo
me famulo famulamque Heleno transmisit habendam.
Ast illum, ereptae magno inflammatus amore
coniugis, et scelerum Furiis agitatus, Orestes
excipit incautum, patriasque obtruncat ad aras.
Morte Neoptolemi regnorum reddita cessit
pars Heleno, qui Chaonios cognomine campos,

Chaoniamque omnem Troiano a Chaone dixit,
Pergamaque Iliacamque iugis hanc addidit arcem.
Sed tibi qui cursum venti, quae fata dedere?
aut quisnam ignarum nostris deus appulit oris?
Quid puer Ascanius? superatne et vescitur aura?
quem tibi iam Troia —
Ecqua, tamen puero, est amissae cura parentis?
ecquid in antiquam virtutem animosque viriles,
et pater Aeneas et avunculus excitat Hector?
Talia fundebat lacrimans, longosque ciebat
incassum fletus; quum sese a moenibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus affert,
agnoscitque suos, laetusque ad limina ducit,
et multum lacrimas verba inter singula fundit.
Procedo, et parvam Troiam, simulataque magnis
Pergama, et arentem Xanthi cognomine rivum
agnosco, Scaeaeque amplector limina portae.
Nec non et Teucri socia simul urbe fruuntur;
illos porticibus rex accipiebat in amplis.
Aulai in medio libabant pocula Bacchi,
impositis auro dapibus, paterasque tenebant.
Iamque dies, alterque dies processit; et aurae
vela vocant, tumidoque inflatur carbasus austro:
his vatem aggredior dictis, ac talia quaeso:
Troiugena, interpres divûm, qui numina Phoebi,
qui tripodas, Clarii laurus, qui sidera sentis,
et volucrum linguas, et praepetis omina pennae,
fare age (namque omnem cursum mihi prospera dixit
relligio, et cuncti suaserunt numine divi
Italiam petere, et terras tentare repostas;
sola novum dictuque nefas Harpyia Celaeno
prodigium canit, et tristes denuntiat iras,
obscenamque famem) quae prima pericula vito?

quidve sequens tantos possim superare labores?
Hic Helenus, caesis primum de more iuvencis,
exorat pacem divûm, vittasque resolvit
sacrati capitis, meque ad tua limina, Phoebe,
ipse manu multo suspensum numine ducit;
atque haec deinde canit divino ex ore sacerdos:
Nate dea, (nam te maioribus ire per altum
auspiciis manifesta fides; sic fata deûm rex
sortitur, volvitque vices; is vertitur ordo)
pauca tibi e multis, quo tutior hospita lustres
aequora, et Ausonio possis considere portu,
expediam dictis; prohibent nam cetera Parcae
scire Helenum farique vetat Saturnia Iuno.
Principio Italiam, quam tu iam rere propinquam,
vicinosque, ignare, paras invadere portus,
longa procul longis via dividit invia terris.
Ante et Trinacria lentandus remus in unda,
et salis Ausonii lustrandum navibus aequor,
infernique lacus, Aeaeaeque insula Circae,
quam tuta possis urbem componere terra.
Signa tibi dicam; tu condita mente teneto.
Quum tibi sollicito secreti ad fluminis undam
litoreis ingens inventa sub ilicibus sus,
triginta capitum fetus enixa, iacebit,
alba, solo recubans, albi circum ubera nati;
is locus urbis erit, requies ea certa laborum.
Nec tu mensarum morsus horresce futuros;
fata viam invenient, aderitque vocatus Apollo.
Has autem terras Italique hanc litoris oram,
proxima quae nostri perfunditur aequoris aestu,
effuge; cuncta malis habitantur moenia Graiis.
Hic et Narycii posuerunt moenia Locri,
et Sallentinos obsedit milite campos

Lyctius Idomeneus; hic illa ducis Meliboei
parva Philoctetae subnixa Petelia muro.
Quin, ubi transmissae steterint trans aequora classes,
et, positis aris, iam vota in litore solves,
purpureo velare comas adopertus amictu,
ne qua inter sanctos ignes in honore deorum
hostilis facies occurrat, et omina turbet.
Hunc socii morem sacrorum, hunc ipse teneto;
hac casti maneant in relligione nepotes.
Ast, ubi digressum Siculae te admoverit orae
ventus, et angusti rarescent claustra Pelori,
laeva tibi tellus, et longo laeva petantur
aequora circuitu; dextrum fuge litus et undas.
Haec loca, vi quondam et vasta convulsa ruina,
(tantum aevi longinqua valet mutare vetustas)
dissiluisse ferunt, quum protinus utraque tellus
una foret; venit medio vi pontus, et undis
Hesperium Siculo latus abscidit, arvaque et urbes
litore diductas angusto interluit aestu.
Dextrum Scylla latus, laevum implacata Charybdis
obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos
sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
erigit alternos, et sidera verberat unda.
At Scyllam caecis cohibet spelunca latebris,
ora exsertantem, et naves in saxa trahentem.
Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo
pube tenus; postrema immani corpore pistrix,
delphinum caudas utero commissa luporum.
Praestat Trinacrii metas lustrare Pachyni
cessantem, longos et circumflectere cursus,
quam semel informem vasto vidisse sub antro
Scyllam, et caeruleis canibus resonantia saxa.

Praeterea, si qua est Heleno prudentia,
si qua fides, animum si veris implet A
unum illud tibi, nate dea, praeque om
praedicam, et repetens iterumque ite
nebo:
Iunonis magnae primum prece numen
Iunoni cane vota libens, dominamque
supplicibus supera donis. Sic deniqu
Trinacria fines Italos mittere relicta.
Huc ubi delatus Cumaeam accesseris
divinosque lacus et Averna sonantia si
insanam vatem adspicies, quae rupe su
fata canit, foliisque notas et nomina m
Quaecunque in foliis descripsit carmin
digerit in numerum, atque antro seclu
Illa manent immota locis, neque ab orc
Verum eadem, verso tenuis quum card
impulit, et teneras turbavit ianua fronc
nunquam deinde cavo volitantia prend
nec revocare situs, aut iungere carmin
Inconsulti abeunt, sedemque odere Sib
Hic tibi ne qua morae fuerint dispendi
quamvis increpitent socii, et vi cursus
vela vocet, possisque sinus implere sec
quin adeas vatem, precibusque oracul
Ipsa canat, vocemque volens atque ora
Illa tibi Italiae populos, venturaque be
et, quo quemque modo fugiasque fc
rem,
expediet, cursusque dabit venerata sec
Haec sunt, quae nostra liceat te voce r
Vade age, et ingentem factis fer ad ae
Quae postquam vates sic ore effatus an

auro gravia sectoque elephanto
iaves ferri, stipatque carinis
ıtum, Dodonaeosque lebetas,
ertam hamis auroque trilicem,
ignis galeae cristasque comantes,
)lemi. Sunt et sua dona parenti.
, additque duces;
ıpplet, socios simul instruit armis.
assem velis aptare iubebat
eret vento mora ne qua ferenti.
)i interpres multo compellat honore:
nchisa, Veneris dignate superbo,
bis Pergameis erepte ruinis,
soniae tellus; hanc arripe velis.
ınc pelago praeterlabare necesse est.
rs illa procul, quam pandit Apollo.
felix nati pietate. Quid ultra
fando surgentes demoror austros?
ndromache, digressu moesta supremo,
ı auri subtemine vestes
\scanio chlamydem; nec cedit honore;
)nerat donis, ac talia fatur:
, manuum tibi quae monumenta mearum
ngum Andromachae testentur amorem,
eae. Cape dona extrema tuorum,
super Astyanactis imago.
le manus, sic ora ferebat;
ecum pubesceret aevo.
ıs lacrimis affabar obortis:
bus est fortuna peracta
ex aliis in fata vocamur.

Vobis parta quies; nullum maris aequor arandum
arva neque Ausoniae, semper cedentia retro,
quaerenda. Effigiem Xanthi Troiamque videtis,
quam vestrae fecere manus, melioribus, opto,
auspiciis, et quae fuerit minus obvia Graiis.
Si quando Thybrim vicinaque Thybridis arva
intraro, gentique meae data moenia cernam,
cognatas urbes olim populosque propinquos,
Epiro, Hesperia, quibus idem Dardanus auctor,
atque idem casus, unam faciemus utramque
Troiam animis. Maneat nostros ea cura nepotes.
Provehimur pelago vicina Ceraunia iuxta,
unde iter Italiam cursusque brevissimus undis.
Sol ruit interea, et montes umbrantur opaci;
sternimur optatae gremio telluris ad undam,
sortiti remos, passimque in litore sicco
corpora curamus; fessos sopor irrigat artus.
Necdum orbem medium Nox horis acta subibat:
haud segnis strato surgit Palinurus, et omnes
explorat ventos, atque auribus aëra captat;
sidera cuncta notat tacito labentia coelo,
Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones,
armatumque auro circumspicit Oriona.
Postquam cuncta videt coelo constare sereno,
dat clarum e puppi signum; nos castra movemus,
tentamusque viam, et velorum pandimus alas.
Iamque rubescebat stellis Aurora fugatis;
quum procul obscuros colles humilemque videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achates;
Italiam laeto socii clamore salutant.
Tum pater Anchises magnum cratera corona
induit, implevitque mero, divosque vocavit
stans celsa in puppi:

is et terrae tempestatumque potentes,
am vento facilem, et spirate secundi.
scunt optatae aurae, portusque patescit
opior, templumque apparet in arce Minervae.
gunt socii, et proras ad litora torquent.
ab Euroo fluctu curvatus in arcum;
e salsa spumant adspergine cautes:
et; gemino demittunt brachia muro
scopuli, refugitque ab litore templum.
r hic, primum omen, equos in gramine vidi
tes campum late, candore nivali.
r Anchises: Bellum, o terra hospita, portas;
mantur equi; bellum haec armenta minantur.
nen idem olim curru succedere sueti
ipedes, et frena iugo concordia ferre.
pacis, ait. Tum numina sancta precamur
s armisonae, quae prima accepit ovantes;
a ante aras Phrygio velamur amictu;
otisque Heleni, dederat quae maxima, rite
Argivae iussos adolemus honores.
nora: continuo perfectis ordine votis,
velatarum obvertimus antennarum,
enûmque domos suspectaque linquimus arva.
nus Herculei, si vera est fama, Tarenti
r. Attollit se diva Lacinia contra,
isque arces, et navifragum Scylaceum.
rocul e fluctu Trinacria cernitur Aetna;
ditum ingentem Pelagi pulsataque saxa
us longe, fractasque ad litora voces;
ntque vada, atque aestu miscentur arenae.
r Anchises: Nimirum haec illa Charybdis;
lenus scopulos, haec saxa horrenda canebat.
, *o socii, pariterque insurgite remis.*

Haud minus ac iussi faciunt; primusque rudentem
contorsit laevas proram Palinurus ad undas;
laevam cuncta cohors remis ventisque petivit.
Tollimur in coelum curvato gurgite, et idem
subducta ad Manes imos desidimus unda.
Ter scopuli clamorem inter cava saxa dedere;
ter spumam elisam et rorantia vidimus astra.
Interea fessos ventus cum sole reliquit,
ignarique viae Cyclopum allabimur oris.
Portus ab accessu ventorum immotus, et ingens
ipse; sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis,
interdumque atram prorumpit ad aethera nubem,
turbine fumantem piceo et candente favilla;
attollitque globos flammarum, et sidera lambit:
interdum scopulos avulsaque viscera montis
erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
cum gemitu glomerat, fundoque exaestuat imo.
Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
urgeri mole hac, ingentemque insuper Aetnam
impositam ruptis flammam exspirare caminis;
et fessum quoties mutet latus, intremere omnem
murmure Trinacriam, et coelum subtexere fumo.
Noctem illam tecti silvis immania monstra
perferimus, nec, quae sonitum det caussa, videmus.
Nam neque erant astrorum ignes, nec lucidus aether
siderea polus, obscuro sed nubila coelo,
et Lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
Postera iamque dies primo surgebat Eoo,
humentemque Aurora polo dimoverat umbram;
quum subito e silvis, macie confecta suprema,
ignoti nova forma viri miserandaque cultu
procedit, supplexque manus ad litora tendit.
Respicimus. Dira illuvies, immissaque barba,

tegumen spinis: at caetera Graius,
ı patriis ad Troiam missus in armis.
lardanios habitus et Troïa vidit
l, paullum adspectu conterritus haesit,
ıe gradum; mox sese ad litora praeceps
recibusque tulit: Per sidera testor,
ı, atque hoc coeli spirabile lumen:
Teucri; quascunque abducite terras;
. Scio me Danais e classibus unum,
cos fateor petiisse Penates.
sceleris tanta est iniuria nostri,
ı in fluctus, vastoque immergite ponto.
ɔminum manibus periisse iuvabit.
; genua amplexus, genibusque volutans
Qui sit, fari, quo sanguine cretus,
quae deinde agitet Fortuna, fateri.
lextram Anchises, haud multa moratus,
atque animum praesenti pignore firmat.
eposita tandem formidine, fatur:
ex Ithaca, comes infelicis Ulixi,
emenides, Troiam genitore Adamasto
ansissetque utinam fortuna!) profectus.
m trepidi crudelia limina linquunt,
ı socii vasto Cyclopis in antro
Domus sanie dapibusque cruentis,
, ingens. Ipse arduus, altaque pulsat
talem terris avertite pestem!)
ıilis, nec dictu affabilis ulli.
miserorum et sanguine vescitur atro.)
t, duo de numero quum corpora nostro
ıu magna medio resupinus in antro
d saxum, sanieque exspersa natarent
di, atro quum membra fluentia tabo

manderet, et tepidi tremerent sub dentibus artus.
Haud impune quidem; nec talia passus Ulixes,
oblitusve sui est Ithacus discrimine tanto.
Nam simul, expletus dapibus vinoque sepultus,
cervicem inflexam posuit, iacuitque per antrum
immensus, saniem eructans ac frusta cruento
per somnum commixta mero, nos, magna precati
numina, sortitique vices, una undique circum
fundimur, et telo lumen terebramus acuto
ingens, quod torva solum sub fronte latebat,
Argolici clipei aut Phoebeae lampadis instar,
et tandem laeti sociorum ulciscimur umbras.
Sed fugite, o miseri, fugite, atque a litore funem
rumpite.
Nam, qualis quantusque cavo Polyphemus in antro
lanigeras claudit pecudes, atque ubera pressat,
centum alii curva haec habitant ad litora vulgo
infandi Cyclopes, et altis montibus errant.
Tertia iam lunae se cornua lumine complent,
quum vitam in silvis, inter deserta ferarum
lustra domosque traho, vastosque ab rupe Cyclopas
prospicio, sonitumque pedum vocemque tremisco.
Victum infelicem, baccas lapidosaque corna,
dant rami, et vulsis pascunt radicibus herbae.
Omnia collustrans, hanc primum ad litora classem
conspexi venientem. Huic me, quaecunque fuisset,
addixi; satis est gentem effugisse nefandam.
Vos animam hanc potius quocunque absumite leto.
Vix ea fatus erat; summo quum monte videmus
ipsum inter pecudes vasta se mole moventem
pastorem Polyphemum, et litora nota petentem,
monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen
ademtum.

u pinus regit et vestigia firmat;
nitantur oves; ea sola voluptas,
mali.
os tetigit fluctus, et ad aequora venit,
si fluidum lavit inde cruorem,
endens gemitu; graditurque per aequor
, necdum fluctus latera ardua tinxit.
ıde fugam trepidi celerare, recepto
merito, tacitique incidere funem;
ɔroni certantibus aequora remis.
sonitum vocis vestigia torsit.
ulla datur dextra affectare potestas,
ios fluctus aequare sequendo,
ımensum tollit, quo pontus et omnes
ndae, penitusque exterrita tellus
isque immugiit Aetna cavernis.
lvis Cyclopum et montibus altis
ad portus, et litora complent.
stantes nequidquam lumine torvo
res, coelo capita alta ferentes,
rrendum: quales quum vertice celso
ıs, aut coniferae cyparissi
silva alta Iovis, lucusve Dianae.
ıetus acer agit, quocunque rudentes
ventis intendere vela secundis.
monent Heleni, Scyllam atque Charybdim
que viam leti discrimine parvo,
rsus; certum est dare lintea retro.]
Boreas angusta ab sede Pelori
Vivo praetervehor ostia saxo
legarosque sinus, Thapsumque iacentem.

[Talia monstrabat relegens errata retrorsum
litora Achemenides, comes infelicis Ulixi.]
Sicanio praetenta sinu iacet insula contra
Plemyrium undosum; nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama est huc Elidis amnem
occultas egisse vias subter mare, qui nunc
ore, Arethusa, tuo Siculis confunditur undis.
Iussi numina magna loci veneramur; et inde
exsupero praepingue solum stagnantis Helori.
Hinc altas cautes proiectaque saxa Pachyni
radimus; et fatis nunquam concessa moveri
apparet Camarina procul, campique Geloi.
[immanisque Gela fluvii cognomine dicta.]
Arduus inde Acragas ostentat maxima longe
moenia, magnanimûm quondam generator equorum,
teque datis linquo ventis, palmosa Selinus,
et vada dura lego saxis Lilybeïa caecis.
Hinc Drepani me portus et illaetabilis ora
accipit. Hic, pelagi tot tempestatibus actus,
heu, genitorem, omnis curae casusque levamen,
amitto Anchisen: hic me, pater optime, fessum
deseris, heu, tantis nequidquam erepte periclis!
Nec vates Helenus, quum multa horrenda moneret,
hos mihi praedixit luctus, non dira Celaeno.
Hic labor extremus, longarum haec meta viarum.
Hinc me digressum vestris deus appulit oris.
Sic pater Aeneas, intentis omnibus, unus
fata renarrabat divûm, cursusque docebat.
Conticuit tandem, factoque hic fine quievit.

LIBER QUARTUS.

regina gravi iam dudum saucia cura
lnus alit venis, et caeco carpitur igni.
ulta viri virtus animo, multusque recursat
ntis honos; haerent infixi pectore vultus
erbaque; nec placidam membris dat cura quietem.
ostera Phoebea lustrabat lampade terras
umentemque Aurora polo dimoverat umbram;
uum sic unanimam alloquitur male sana sororem:
Anna soror, quae me suspensam insomnia terrent!
Quis novus hic nostris successit sedibus hospes!
quem sese ore ferens! quam forti pectore et armis!
Credo equidem, nec vana fides, genus esse deorum;
degeneres animos timor arguit. Heu, quibus ille
iactatus fatis! quae bella exhausta canebat!
Si mihi non animo fixum immotumque sederet,
ne cui me vinclo vellem sociare iugali,
postquam primus amor deceptam morte fefellit;
si non pertaesum thalami taedaeque fuisset:
huic uni forsan potui succumbere culpae.
Anna, fatebor enim, miseri post fata Sychaei
coniugis, et sparsos fraterna caede Penates,
solus hic inflexit sensus, animumque labantem
impulit; agnosco veteris vestigia flammae.
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
pallentes umbras Erebi noctemque profundam,

[Talia monstrabat relegens errata retrorsum
litora Achemenides, comes infelicis Ulixi.]
Sicanio praetenta sinu iacet insula contra
Plemyrium undosum; nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama est huc Elidis amnem
occultas egisse vias subter mare, qui nunc
ore, Arethusa, tuo Siculis confunditur undis.
Iussi numina magna loci veneramur; et inde
exsupero praepingue solum stagnantis Helori.
Hinc altas cautes proiectaque saxa Pachyni
radimus; et fatis nunquam concessa moveri
apparet Camarina procul, campique Geloi.
[immanisque Gela fluvii cognomine dicta.]
Arduus inde Acragas ostentat maxima longe
moenia, magnanimûm quondam generator equorum,
teque datis linquo ventis, palmosa Selinus,
et vada dura lego saxis Lilybeïa caecis.
Hinc Drepani me portus et illaetabilis ora
accipit. Hic, pelagi tot tempestatibus actus,
heu, genitorem, omnis curae casusque levamen,
amitto Anchisen: hic me, pater optime, fessum
deseris, heu, tantis nequidquam erepte periclis!
Nec vates Helenus, quum multa horrenda moneret,
hos mihi praedixit luctus, non dira Celaeno.
Hic labor extremus, longarum haec meta viarum.
Hinc me digressum vestris deus appulit oris.
Sic pater Aeneas, intentis omnibus, unus
fata renarrabat divûm, cursusque docebat.
Conticuit tandem, factoque hic fine quievit.

LIBER QUARTUS.

At regina gravi iam dudum saucia cura
vulnus alit venis, et caeco carpitur igni.
Multa viri virtus animo, multusque recursat
gentis honos; haerent infixi pectore vultus
verbaque; nec placidam membris dat cura quietem.
Postera Phoebea lustrabat lampade terras
humentemque Aurora polo dimoverat umbram;
quum sic unanimam alloquitur male sana sororem:
Anna soror, quae me suspensam insomnia terrent!
Quis novus hic nostris successit sedibus hospes!
quem sese ore ferens! quam forti pectore et armis!
Credo equidem, nec vana fides, genus esse deorum;
degeneres animos timor arguit. Heu, quibus ille
iactatus fatis! quae bella exhausta canebat!
Si mihi non animo fixum immotumque sederet,
ne cui me vinclo vellem sociare iugali,
postquam primus amor deceptam morte fefellit;
si non pertaesum thalami taedaeque fuisset:
huic uni forsan potui succumbere culpae.
Anna, fatebor enim, miseri post fata Sychaei
coniugis, et sparsos fraterna caede Penates,
solus hic inflexit sensus, animumque labantem
impulit; agnosco veteris vestigia flammae.
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
pallentes umbras Erebi noctemque profundam,

ante, Pudor, quam te violo, aut tua iura resolvo.
Ille meos, primus qui me sibi iunxit, amores
abstulit; ille habeat secum, servetque sepulcro.
Sic effata, sinum lacrimis implevit obortis.
Anna refert: O luce magis dilecta sorori,
solane perpetua moerens carpere iuventa,
nec dulces natos, Veneris nec praemia noris?
Id cinerem aut Manes credis curare sepultos?
Esto: aegram nulli quondam flexere mariti,
non Libyae, non ante Tyro; despectus Iarbas,
ductoresque alii, quos Africa terra triumphis
dives alit: placitone etiam pugnabis amori?
nec venit in mentem, quorum consederis arvis?
Hinc Gaetulae urbes, genus insuperabile bello,
et Numidae infreni cingunt, et inhospita Syrtis;
hinc deserta siti regio, lateque furentes
Barcaei. Quid bella Tyro surgentia dicam,
germanique minas?
Dis equidem auspicibus reor et Iunone secunda
huc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.
Quam tu urbem, soror, hanc cernes, quae surgere regna
coniugio tali! Teucrûm comitantibus armis,
Punica se quantis attollet gloria rebus!
Tu modo posce deos veniam, sacrisque litatis
indulge hospitio, causasque innecte morandi,
dum pelago desaevit hiems et aquosus Orion,
quassataeque rates, dum non tractabile coelum.
His dictis incensum animum inflammavit amore,
spemque dedit dubiae menti, solvitque pudorem.
Principio delubra adeunt, pacemque per aras
exquirunt: mactant lectas de more bidentes
*legi*ferae Cereri, Phoeboque, patriqueLyaeo,

Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curae.
Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido,
candentis vaccae media inter cornua fundit;
aut ante ora deûm pingues spatiatur ad aras,
instauratque diem donis, pecudumque reclusis
pectoribus inhians spirantia consulit exta.
Heu vatum ignarae mentes! Quid vota furentem,
quid delubra iuvant? Est mollis flamma medullas
interea, et tacitum vivit sub pectore vulnus.
Uritur infelix Dido, totaque vagatur
urbe furens, qualis coniecta cerva sagitta,
quam procul incautam nemora inter Cresia fixit
pastor agens telis, liquitque volatile ferrum
nescius; illa fuga silvas saltusque peragrat
Dictaeos; haeret lateri letalis arundo.
Nunc media Aenean secum per moenia ducit,
Sidoniasque ostentat opes, urbemque paratam,
incipit effari, mediaque in voce resistit:
nunc eadem, labente die, convivia quaerit,
Iliacosque iterum demens audire labores
exposcit, pendetque iterum narrantis ab ore.
Post, ubi digressi, lumenque obscura vicissim
luna premit, suadentque cadentia sidera somnos,
sola domo moeret vacua, stratisque relictis
incubat; illum absens absentem auditque videtque.
Aut gremio Ascanium, genitoris imagine capta,
detinet, infandum si fallere possit amorem.
Non coeptae assurgunt turres; non arma iuventus
exercet, portusve aut propugnacula bello
tuta parant: pendent opera interrupta, minaeque
murorum ingentes, aequataque machina coelo.
Quam simul ac tali persensit peste teneri
cara *Iovis coniunx*, nec famam obstare furori,

talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis:
Egregiam vero laudem et spolia ampla refertis
tuque puerque tuus; magnum et memorabile numen,
una dolo divûm si femina victa duorum est.
Nec me adeo fallit, veritam te moenia nostra
suspectas habuisse domos Carthaginis altae.
Sed quis erit modus? aut quo nunc certamina tanta?
Quin potius pacem aeternam pactosque Hymenaeos
exercemus? Habes, tota quod mente petisti:
ardet amans Dido, traxitque per ossa furorem.
Communem hunc ergo populum paribusque regamus
auspiciis; liceat Phrygio servire marito,
dotalesque tuae Tyrios permittere dextrae.
Olli (sensit enim simulata mente locutam,
quo regnum Italiae Libycas averteret oras)
sic contra est ingressa Venus: Quis talia demens
abnuat, aut tecum malit contendere bello?
Si modo, quod memoras, factum fortuna sequatur.
Sed fatis incerta feror, si Iupiter unam
esse velit Tyriis urbem Troiaque profectis,
miscerive probet populos, aut foedera iungi.
Tu coniunx; tibi fas animum tentare precando.
Perge; sequar. Tum sic excepit regia Iuno:
Mecum erit iste labor. Nunc qua ratione, quod instat,
confieri possit, paucis, adverte, docebo.
Venatum Aeneas unaque miserrima Dido
in nemus ire parant, ubi primos crastinus ortus
extulerit Titan, radiisque retexerit orbem.
His ego nigrantem commixta grandine nimbum,
dum trepidant alae, saltusque indagine cingunt,
desuper infundam, et tonitru coelum omne ciebo.
Diffugient comites, et nocte tegentur opaca.

ım Dido dux et Troianus eandem
ıt. Adero, et, tua si mihi certa voluntas,
o iungam stabili propriamque dicabo.
ıenaeus erit. Non adversata petenti
atque dolis risit Cytherea repertis.
ıum interea surgens Aurora reliquit.
, iubare exorto, delecta iuventus;
a, plagae, lato venabula ferro,
ue ruunt equites, et odora canum vis.
ı thalamo cunctantem ad limina primi
m expectant; ostroque insignis et auro
pes, ac frena ferox spumantia mandit.
progreditur, magna stipante caterva,
ı picto chlamydem circumdata limbo;
etra ex auro, crines nodantur in aurum,
ırpuream subnectit fibula vestem.
et Phrygii comites et laetus Iulus
:. Ipse ante alios pulcherrimus omnes
socium Aeneas, atque agmina iungit.
ubi hibernam Lyciam Xanthique fluenta
ac Delum maternam invisit Apollo,
tque choros, mixtique altaria circum
ıe Dryopesque fremunt pictique Agathyrsi:
s Cynthi graditur, mollique fluentem
remit crinem fingens, atque implicat auro,
ınt humeris: haud illo segnior ibat
tantum egregio decus enitet ore.
m altos ventum in montes atque invia lustra,
e, saxi deiectae vertice, caprae
e iugis; alia de parte patentes
tunt cursu campos atque agmina cervi
lenta fuga glomerant, montesque relinquunt.
Iscanius mediis in vallibus acri

gaudet equo; iamque hos cursu, iam praeterit ill
spumantemque dari pecora inter inertia votis
optat aprum, aut fulvum descendere monte leone
Interea magno misceri murmure coelum
incipit; insequitur commixta grandine nimbus;
et Tyrii comites passim, et Troiana iuventus,
Dardaniusque nepos Veneris, diversa per agros
tecta metu petiere; ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido dux et Troianus eandem
deveniunt. Prima et tellus et pronuba Iuno
dant signum: fulsere ignes, et conscius aether
connubiis; summoque ululârunt vertice Nymph
Ille dies primus leti primusque malorum
caussa fuit. Neque enim specie famave movetur
nec iam furtivum Dido meditatur amorem;
coniugium vocat; hoc praetexit nomine culpam.
Extemplo Libyae magnas it Fama per urbes,
Fama, malum qua non aliud velocius ullum.
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo;
parva metu primo, mox sese attollit in auras,
ingrediturque solo, et caput inter nubila condit.
Illam Terra parens, ira irritata deorum,
extremam, ut perhibent, Coeo Enceladoque so
rem
progenuit, pedibus celerem et pernicibus alis;
monstrum horrendum, ingens, cui, quot sunt c
pore plumae,
tot vigiles oculi subter, mirabile dictu,
tot linguae, totidem ora sonant, tot subrigit aur
Nocte volat coeli medio terraeque per umbram
stridens, nec dulci declinat lumina somno:
luce sedet custos aut summi culmine tecti,
turribus aut altis, et magnas territat urbes,

ravique tenax, quam nuntia veri.
multiplici populos sermone replebat
et pariter facta atque infecta canebat:
eneam, Troiano a sanguine cretum,
ohra viro dignetur iungere Dido;
aem inter se luxu, quam longa, fovere
immemores, turpique cupidine captos.
im dea foeda virûm diffundit in ora.
ad regem cursus detorquet Iarban,
ue animum dictis, atque aggerat iras.
none satus, rapta Garamantide Nympha,
vi centum latis immania regnis,
as posuit; vigilemque sacraverat ignem,
divûm aeternas, pecudumque cruore
lum, et variis florentia limina sertis.
ens animi, et rumore accensus amaro,
te aras, media inter numina divûm,
em manibus supplex orasse supinis:
nipotens, cui nunc Maurusia pictis
ata toris Lenaeum libat honorem,
aec? an te, genitor, quum fulmina torques,
am horremus caecique in nubibus ignes
animos, et inania murmura miscent?
quae nostris errans in finibus urbem
pretio posuit, cui litus arandum,
i leges dedimus, connubia nostra
c dominum Aenean in regna recepit.
lle Paris, cum semiviro comitatu,
nentum mitra crinemque madentem
, rapto potitur: nos munera templis
is ferimus, famamque fovemus inanem.
s orantem dictis, arasque tenentem,
nipotens, oculosque ad moenia torsit

regia, et oblitos famae melioris amantes.
Tum sic Mercurium alloquitur, ac talia mandat:
Vade age, nate, voca Zephyros, et labere pennis:
Dardaniumque ducem, Tyria Carthagine qui nunc
exspectat, fatisque datas non respicit urbes,
alloquere, et celeres defer mea dicta per auras.
Non illum nobis genetrix pulcherrima talem
promisit, Graiûmque ideo bis vindicat armis:
sed fore, qui gravidam imperiis belloque frementem
Italiam regeret, genus alto a sanguine Teucri
proderet, ac totum sub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
nec super ipse sua molitur laude laborem:
Ascanione pater Romanas invidet arces?
Quid struit? aut qua spe inimica in gente moratur,
nec prolem Ausoniam et Lavinia respicit arva?
Naviget: haec summa est; hic nostri nuntius esto.
Dixerat. Ille patris magni parere parabat
imperio: et primum pedibus talaria nectit
aurea, quae sublimem alis, sive aequora supra,
seu terram, rapido pariter cum flamine portant;
tum virgam capit; hac animas ille evocat Orco
pallentes, alias sub Tartara tristia mittit,
dat somnos adimitque, et lumina morte resignat:
illa fretus agit ventos, et turbida tranat
nubila. Iamque volans apicem et latera ardua cernit
Atlantis duri, coelum qui vertice fulcit,
Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris
piniferum caput et vento pulsatur et imbri;
nix humeros infusa tegit: tum flumina mento
praecipitant senis, et glacie riget horrida barba.
Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
constitit: hinc toto praeceps se corpore ad undas

ıvi similis, quae circum litora, circum
ı scopulos, humilis volat aequora iuxta.
liter terras inter coelumque volabat,
ınosum ad Libyae, ventosque secabat,
› veniens ab avo, Cyllenia proles.]
.um alatis tetigit magalia plantis,
ı fundantem arces ac tecta novantem
it: atque illi stellatus iaspide fulva
at, Tyrioque ardebat murice laena,
ı ex humeris; dives quae munera Dido
et tenui telas discreverat auro.
ıo invadit: Tu nunc Carthaginis altae
enta locas, pulchramque uxorius urbem
ı, heu regni rerumque oblite tuarum?
ım tibi me claro demittit Olympo
r, coelum et terras qui numine torquet;
ɔc ferre iubet celeres mandata per auras:
ruis? aut qua spe Libycis teris otia terris?
ılla movet tantarum gloria rerum,
er ipse tua moliris laude laborem,
ım surgentem, et spes heredis Iuli
, cui regnum Italiae Romanaque tellus
ır. Tali Cyllenius ore locutus
s visus medio sermone reliquit,
ıl in tenuem ex oculis evanuit auram.
ıro Aeneas adspectu obmutuit amens,
ıque horrore comae, et vox faucibus haesit.
bire fuga, dulcesque relinquere terras,
s tanto monitu imperioque deorum:
id agat? Quo nunc reginam ambire furentem
ıffatu? quae prima exordia sumat?
nimum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
sque rapit varias, perque omnia versat.

Haec alternanti potior sententia visa est:
Mnesthea Sergestumque vocat fortemque Cloanthum:
classem aptent taciti, sociosque ad litora cogant,
arma parent, et quae sit rebus caussa novandis,
dissimulent: sese interea, quando optima Dido
nesciat, et tantos rumpi non speret amores,
tentaturum aditus, et quae mollissima fandi
tempora, quis rebus dexter modus. Ocius omne
imperio laeti parent, ac iussa facessunt.
At regina dolos (quis fallere possit amantem?)
praesensit, motusque excepit prima futuros,
omnia tuta timens. Eadem impia Fama furenti
detulit, armari classem, cursumque parari.
Saevit inops animi, totamque incensa per urbem
bacchatur: qualis commotis excita sacris
Thyias, ubi audito stimulant trieterica Baccho
orgia, nocturnusque vocat clamore Cithaeron.
Tandem his Aenean compellat vocibus ultro:
Dissimulare etiam sperasti, perfide, tantum
posse nefas, tacitusque mea decedere terra?
nec te noster amor, nec te data dextera quondam,
nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Quin etiam hiberno moliris sidere classem,
et mediis properas Aquilonibus ire per altum,
crudelis? Quid? si non arva aliena domosque
ignotas peteres, et Troia antiqua maneret,
Troia per undosum peteretur classibus aequor?
Mene fugis? Per ego has lacrimas dextramque tuam
quando aliud mihi iam miserae nihil ipsa reliqui
per connubia nostra, per inceptos Hymenaeos,
si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
dulce meum: miserere domus labentis, et istam

iis adhuc precibus locus, exue mentem.
›r Libycae gentes Nomadumque tyranni
fensi Tyrii; te propter eundem
s pudor, et, qua sola sidera adibam,
›r. Cui me moribundam deseris, hospes?
n nomen quoniam de coniuge restat.
ror? an, mea Pygmalion dum moenia frater
aut captam ducat Gaetulus Iarbas?
qua mihi de te suscepta fuisset
m suboles; si quis mihi parvulus aula
eneas, qui te tamen ore referret,
dem omnino capta ac deserta viderer.
t. Ille Iovis monitis immota tenebat
et obnixus curam sub corde premebat.
pauca refert: Ego te, quae plurima fando
re vales, nunquam, regina, negabo
am; nec me meminisse pigebit Elissae,
nor ipse mei, dum spiritus hos regit artus.
ica loquar. Neque ego hanc abscondere furto
ne finge, fugam, nec coniugis unquam
i taedas, aut haec in foedera veni.
a meis paterentur ducere vitam
, et sponte mea componere curas,
roianam primum dulcesque meorum
s colerem; Priami tecta alta manerent,
ra manu posuissem Pergama victis.
c Italiam magnam Gryneus Apollo,
yciae iussere capessere sortes.
, haec patria est. Si te Carthaginis arces,
am, Libycaeque adspectus detinet urbis,
dem, Ausonia Teucros considere terra,
st? Et nos fas extera quaerere regna.
r *Anchisae, quoties* humentibus umbris

Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt,
admonet in somnis et turbida terret imago;
me puer Ascanius, capitisque iniuria cari,
quem regno Hesperiae fraudo et fatalibus arvis.
Nunc etiam interpres divûm, Iove missus ab ipso
(testor utrumque caput) celeres mandata per aur
detulit. Ipse deum manifesto in lumine vidi
intrantem muros, vocemque his auribus hausi.
Desine meque tuis incendere teque querelis;
Italiam non sponte sequor.
Talia dicentem iamdudum aversa tuetur,
huc illuc volvens oculos, totumque pererrat
luminibus tacitis; et sic accensa profatur:
Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctc
perfide; sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanaeque admorunt ubera tigres.
Nam quid dissimulo? aut quae me ad maiora reserv
Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?
num lacrimas victus dedit, aut miseratus amt
tem est?
Quae quibus anteferam? Iam iam nec maxima Iu
nec Saturnius haec oculis pater adspicit aequis.
Nusquam tuta fides. Eiectum litore, egentem
excepi, et regni demens in parte locavi;
amissam classem, socios a morte reduxi;
(heu furiis incensa feror!) nunc augur Apollo,
nunc Lyciae sortes, nunc et Iove missus ab ipso
interpres divûm fert horrida iussa per auras.
Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
sollicitat. Neque te teneo, neque dicta refello.
I, sequere Italiam ventis, pete regna per undas.
Spero equidem mediis, si quid pia numina possi
supplicia hausurum scopulis, et nomine Dido

turum. Sequar atris ignibus absens,
frigida mors anima seduxerit artus,
mbra locis adero. Dabis, improbe, poenas;
; haec Manes veniet mihi fama sub imos.
m dictis sermonem abrumpit, et auras
t, seque ex oculis avertit et aufert,
nulta metu cunctantem et multa parantem
uscipiunt famulae, collapsaque membra
referunt thalamo, stratisque reponunt.
Aeneas, quamquam lenire dolentem
ipit, et dictis avertere curas,
ens, magnoque animum labefactus amore,
n divûm exsequitur, classemque revisit.
Teucri incumbunt, et litore celsas
toto naves. Natat uncta carina;
que ferunt remos et robora silvis
, fugae studio.
cernas, totaque ex urbe ruentes,
gentem formicae farris acervum
ulant, hiemis memores, tectoque reponunt:
campis agmen, praedamque per herbas
t calle angusto; pars grandia trudunt
umenta humeris; pars agmina cogunt,
ue moras; opere omnis semita fervet.
unc, Dido, cernenti talia sensus!
bas gemitus, quum litora fervere late
s arce ex summa, totumque videres
te oculos tantis clamoribus aequor!
mor, quid non mortalia pectora cogis!
in lacrimas, iterum tentare precando
t supplex animos submittere amori,
expertum frustra moritura relinquat.
ides toto properari litore; circum

undique convenere; vocat iam carbasus auras,
puppibus et laeti nautae imposuere coronas.
Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,
et perferre, soror, potero. Miserae hoc tamen unu
exsequere, Anna, mihi; (solam nam perfidus ille
te colere, arcanos etiam tibi credere sensus;
sola viri molles aditus et tempora noras;)
i, soror, atque hostem supplex affare superbum:
Non ego cum Danais Troianam exscindere gentem
Aulide iuravi, classemve ad Pergama misi;
nec patris Anchisae cinerem Manesve revelli.
Cur mea dicta negat duras demittere in aures?
quo ruit? Extremum hoc miserae det munus amant
expectet facilemque fugam, ventosque ferentes.
Non iam coniugium antiquum, quod prodidit, or
nec pulchro ut Latio careat, regnumque relinqua
tempus inane peto, requiem spatiumque furori,
dum mea me victam doceat fortuna dolere.
Extremam hanc oro veniam; miserere sororis;
quam mihi quum dederis, cumulata sorte remi
tam.

Talibus orabat; talesque miserrima fletus
fertque refertque soror. Sed nullis ille movetur
fletibus, aut voces ullas tractabilis audit;
fata obstant, placidasque viri deus obstruit aures.
Ac veluti annoso validam quum robore quercum
Alpini Boreae nunc hinc nunc flatibus illinc
eruere inter se certant; it stridor, et alte
consternunt terram concusso stipite frondes:
ipsa haeret scopulis, et, quantum vertice ad auras
aetherias, tantum radice in Tartara tendit:
haud secus assiduis hinc atque hinc vocibus heroa
*tundi*tur, et magno persentit pectore curas.

nota manet: lacrimae volvuntur inanes.
ero infelix fatis exterrita Dido
rat; taedet coeli convexa tueri.
is inceptum peragat, lucemque relinquat,
icremis quum dona imponeret aris,
im dictu) latices nigrescere sacros,
a obscenum se vertere vina cruorem.
n nulli, non ipsi effata sorori.
fuit in tectis de marmore templum
ntiqui, miro quod honore colebat,
s niveis et festa fronde revinctum.
idiri voces et verba vocantis
nox quum terras obscura teneret;
ulminibus ferali carmine bubo
ri, et longas in fletum ducere voces;
praeterea vatum praedicta piorum
ionitu horrificant. Agit ipse furentem
ferus Aeneas; semperque relinqui
semper longam incomitata videtur
et Tyrios deserta quaerere terra:
um veluti demens videt agmina Pentheus,
eminum, et duplices se ostendere Thebas;
emnonius scenis agitatus Orestes,
facibus matrem et serpentibus atris
it, ultricesque sedent in limine Dirae.
bi concepit furias, evicta dolore,
ue mori, tempus secum ipsa modumque
moestam dictis aggressa sororem,
vultu tegit, ac spem fronte serenat:
ermana, viam, gratare sorori,
i reddat eum, vel eo me solvat amantem.
em iuxta solemque cadentem
ethiopum locus est, ubi maximus Atlas

axem humero torquet, stellis ardentibus aptum.)
Hinc mihi Massylae gentis monstrata sacerdos,
Hesperidum templi custos, epulasque draconi
quae dabat, et sacros servabat in arbore ramos,
spargens humida mella soporiferumque papaver.
Haec se carminibus promittit solvere mentes,
quas velit, ast aliis duras immittere curas;
sistere aquam fluviis, et vertere sidera retro;
nocturnosque ciet Manes; mugire videbis
sub pedibus terram, et descendere montibus ornos.
Testor, cara, deos, et te, germana, tuumque
dulce caput, magicas invitam accingier artes.
Tu secreta pyram tecto interiore sub auras
erige; et arma viri, thalamo quae fixa reliquit
impius, exuviasque omnes, lectumque iugalem,
quo perii, superimponas. Abolere nefandi
cuncta viri monumenta iubet monstratque sacerdos.
Haec effata silet; pallor simul occupat ora.
Non tamen Anna novis praetexere funera sacris
germanam credit, nec tantos mente furores
concipit, aut graviora timet, quam morte Sychaei.
Ergo iussa parat.

At regina, pyra penetrali in sede sub auras
erecta ingenti taedis atque ilice secta,
intenditque locum sertis, et fronde coronat
funerea; super exuvias, ensemque relictum,
effigiemque toro locat, haud ignara futuri.
Stant arae circum, et crines effusa sacerdos
ter centum tonat ore deos, Erebumque, Chaosque,
tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.
Sparserat et latices simulatos fontis Averni;
falcibus et messae ad lunam quaeruntur aënis
pubentes herbae, nigri cum lacte veneni;

itur et nascentis equi de fronte revulsus
tri praereptus amor.
nola manibusque piis altaria iuxta,
ı exuta pedem vinclis, in veste recincta,
ur moritura deos, et conscia fati
ı; tum, si quod non aequo foedere amantes
numen habet iustumque memorque, precatur.
x erat, et placidum carpebant fessa soporem
ra per terras, silvaeque et saeva quierant
ɔra, quum medio volvuntur sidera lapsu,
ı tacet omnis ager, pecudes, pictaeque volucres,
ɹue lacus late liquidos, quaeque aspera dumiş
tenent, somno positae sub nocte silenti,
ɔant curas, et corda oblita laborum.]
ɔn infelix animi Phoenissa, neque unquam
ur in somnos, oculisve aut pectore noctem
it. Ingeminant curae, rursusque resurgens
t amor, magnoque irarum fluctuat aestu.
leo insistit, secumque ita corde volutat:
ɹuid ago? rursusne procos irrisa priores
ɔiar, Nomadumque petam connubia supplex,
ego sim toties iam dedignata maritos?
s igitur classes atque ultima Teucrûm
sequar? quiane auxilio iuvat ante levatos,
ene apud memores veteris stat gratia facti?
me autem (fac velle) sinet? ratibusve superbis
am accipiet? Nescis, heu perdita! necdum
ıedonteae sentis periuria gentis?
tum? sola fuga nautas comitabor ovantes?
ɹriis omnique manu stipata meorum
ar, et quos Sidonia vix urbe revelli,
s agam pelago, et ventis dare vela iubebo?

Quin morere, ut merita es, ferroque averte dolorem
Tu, lacrimis evicta meis, tu prima furentem
his, germana, malis oneras, atque obiicis hosti.
Non licuit thalami expertem sine crimine vitam
degere, more ferae, tales nec tangere curas!
Non servata fides, cineri promissa Sychaeo!
Tantos illa suo rumpebat pectore questus.
Aeneas celsa in puppi, iam certus eundi,
carpebat somnos, rebus iam rite paratis.
Huic se forma dei, vultu redeuntis eodem,
obtulit in somnis, rursusque ita visa monere est,
omnia Mercurio similis, vocemque coloremque
et crines flavos, et membra decora iuventae:
Nate dea, potes hoc sub casu ducere somnos?
nec, quae te circum stent deinde pericula, cernis
demens, nec Zephyros audis spirare secundos?
Illa dolos dirumque nefas in pectore versat,
certa mori, varioque irarum fluctuat aestu.
Non fugis hinc praeceps, dum praecipitare potesta
Iam mare turbari trabibus, saevasque videbis
collucere faces, iam fervere litora flammis,
si te his attigerit terris Aurora morantem.
Eia age, rumpe moras. Varium et mutabile semp
Femina. Sic fatus nocti se immiscuit atrae.
Tum vero Aeneas, subitis exterritus umbris,
corripit e somno corpus, sociosque fatigat:
Praecipites vigilate, viri, et considite transtris;
solvite vela citi. Deus, aethere missus ab alto,
festinare fugam, tortosque incidere funes,
ecce iterum stimulat. Sequimur te, sancte deorum
quisquis es, imperioque iterum paremus ovantes
Adsis o, placidusque iuves, et sidera coelo
dextra feras. Dixit; vaginaque eripit ensem

ieum, strictoque ferit retinacula ferro.
mnes simul ardor habet; rapiuntque ruuntque.
deseruere; latet sub classibus aequor;
torquent spumas, et caerula verrunt.
am prima novo spargebat lumine terras
i croceum linquens Aurora cubile.
ı e speculis ut primum albescere lucem
et aequatis classem procedere velis,
ue et vacuos sensit sine remige portus,
quaterque manu pectus percussa decorum,
esque abscissa comas: Proh Iupiter! ibit
t, et nostris illuserit advena regnis?
ma expedient, totaque ex urbe sequentur,
ntque rates alii navalibus? Ite,
ti flammas; date vela, impellite remos.
oquor? aut ubi sum? quae mentem insania
mutat?
Dido! nunc te facta impia tangunt?
lecuit, quum sceptra dabas. — En dextra fidesque,
secum patrios aiunt portare Penates,
subiisse humeris confectum aetate parentem!
otui abreptum divellere corpus, et undis
re?! non socios, non ipsum absumere ferro
um, patriisque epulandum ponere mensis?—
ı anceps pugnae fuerat fortuna. — Fuisset:
metui moritura? Faces in castra tulissem,
semque foros flammis, natumque patremque
enere exstinxem, memet super ipsa dedissem.
ıi terrarum flammis opera omnia lustras,
harum interpres curarum et conscia Iuno,
nisque Hecate triviis ululata per urbes,
e ultrices, et di morientis Elissae,

accipite haec, meritumque malis advertite numen
et nostras audite preces. Si tangere portus
infandum caput et terris adnare necesse est,
et sic fata Iovis poscunt, hic terminus haeret:
at bello audacis populi vexatus et armis,
finibus extorris, complexu avulsus Iuli,
auxilium imploret, videatque indigna suorum
funera; nec, quum se sub leges pacis iniquae
tradiderit, regno aut optata luce fruatur,
sed cadat ante diem, mediaque inhumatus arena.
Haec precor; hanc vocem extremam cum sangui fundo.
Tum vos, o Tyrii, stirpem et genus omne futuru
exercete odiis, cinerique haec mittite nostro
munera. Nullus amor populis, nec foedera sunto.
Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor,
qui face Dardanios ferroque sequare colonos,
nunc, olim, quocunque dabunt se tempore vires.
Litora litoribus contraria, fluctibus undas
imprecor, arma armis; pugnent ipsique nepotes.
Haec ait, et partes animum versabat in omnes,
invisam quaerens quam primum abrumpere luce
Tum breviter Barcen nutricem affata Sychaei;
namque suam patria antiqua cinis ater habebat:
Annam cara mihi nutrix huc siste sororem;
dic, corpus properet fluviali spargere lympha,
et pecudes secum et monstrata piacula ducat;
sic veniat; tuque ipsa pia tege tempora vitta.
Sacra Iovi Stygio, quae rite incepta paravi,
perficere est animus, finemque imponere curis,
Dardaniique rogum capitis permittere flammae.
Sic ait. Illa gradum studio celebrabat anili.
At trepida et coeptis immanibus effera Dido,

eam volvens aciem, maculisque trementes
a genas, et pallida morte futura,
i domus irrumpit limina, et altos
dit furibunda rogos, ensemque recludit
um, non hos quaesitum munus in usus.
tquam Iliacas vestes notumque cubile
it, paullum lacrimis et mente morata,
tque toro, dixitque novissima verba:
ıxuviae, dum fata deusque sinebant,
hanc animam, meque his exsolvite curis.
, quem dederat cursum fortuna, peregi;
magna mei sub terras ibit ımago.
ɔraeclaram statui; mea moenia vidi:
ım, poenas inimico a fratre recepi;
:u nimium felix, si litora tantum
m Dardaniae tetigissent nostra carinae!
:, os impressa toro: Moriemur inultae!
iamur! ait. Sic, sic iuvat ire sub umbras.
hunc oculis ignem crudelis ab alto
ıs, et nostrae secum ferat omina mortis.
; atque illam media inter talia ferro
m adspiciunt comites, ensemque cruore
ıtem, sparsasque manus. It clamor ad alta
ɔncussam bacchatur fama per urbem;
s, gemituque, et femineo ululatu
munt; resonat magnis plangoribus aether:
er quam si immissis ruat hostibus omnis
ɔ, aut antiqua Tyros; flammaeque furentes
ı perque hominum volvantur perque deorum.
ɔxanimis, trepidoque exterrita cursu,
us ora soror foedans et pectora pugnis,
lios ruit, ac morientem nomine clamat:
d, germana, fuit? me fraude petebas?

hoc rogus iste mihi, hoc ignes araeque parabant?
Quid primum deserta querar? Comitemne sororem
sprevisti moriens? Eadem me ad fata vocasses:
idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tulisset.
His etiam struxi manibus, patriosque vocavi
voce deos, sic te ut posita, crudelis, abessem?
Exstinxti me teque, soror, populumque, patresque
Sidonios, urbemque tuam. [Date, vulnera lymphis
abluam, et, extremus si quis super halitus errat,
ore legam. Sic fata gradus evaserat altos,
semianimemque sinu germanam amplexa fovebat
cum gemitu, atque atros siccabat veste cruores.
Illa, graves oculos conata attollere, rursus
deficit; infixum stridit sub pectore vulnus.
Ter sese attollens cubitoque adnixa levavit;
ter revoluta toro est, oculisque errantibus alto
quaesivit coelo lucem, ingemuitque reperta.
Tum Iuno omnipotens, longum miserata dolorem
difficilesque obitus, Irim demisit Olympo,
quae luctantem animam nexosque resolveret artus.
Nam, quia nec fato, merita nec morte peribat,
sed misera ante diem, subitoque accensa furore,
nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.
Ergo Iris croceis per coelum roscida pennis,
mille trahens varios adverso sole colores,
devolat, et supra caput adstitit: Hunc ego Diti
sacrum iussa fero, teque isto corpore solvo.
Sic ait, et dextra crinem secat; omnis et una
dilapsus calor, atque in ventos vita recessit.

LIBER QUINTUS.

nterea medium Aeneas iam classe tenebat
us iter, fluctusque atros aquilone secabat,
nia respiciens, quae iam infelicis Elissae
ucent flammis. Quae tantum accenderit ignem,
sa latet; duri magno sed amore dolores
uto, notumque, furens quid femina possit,
e per augurium Teucrorum pectora ducunt.
elagus tenuere rates, nec iam amplius ulla
rrit tellus, maria undique, et undique coelum;
caeruleus supra caput adstitit imber,
em hiememque ferens; et inhorruit unda tenebris.
gubernator puppi Palinurus ab alta:
I quianam tanti cinxerunt aethera nimbi?
lve, pater Neptune, paras? Sic deinde locutus
gere arma iubet, validisque incumbere remis,
quatque sinus in ventum, ac talia fatur:
nanime Aenea, non, si mihi Iupiter auctor
deat, hoc sperem Italiam contingere coelo.
ati transversa fremunt et vespere ab atro
urgunt venti, atque in nubem cogitur aër.
nos obniti contra, nec tendere tantum
icimus. Superat quoniam Fortuna, sequamur,
que vocat, vertamus iter. Nec litora longe
reor fraterna Erycis, portusque Sicanos,
odo rite memor servata remetior astra.
pius *Aeneas: Equidem* sic poscere ventos

iamdudum et frustra cerno te tendere contra.
Flecte viam velis. An sit mihi gratior ulla,
quove magis fessas optem demittere naves,
quam quae Dardanium tellus mihi servat Aces
et patris Anchisae gremio complectitur ossa?
Haec ubi dicta, petunt portus, et vela secundi
intendunt Zephyri; fertur cita gurgite classis,
et tandem laeti notae advertuntur arenae.
At procul excelso miratus vertice montis
adventum sociasque rates, occurrit Acestes,
horridus in iaculis et pelle Libystidis ursae,
Troïa Crimiso conceptum flumine mater
quem genuit. Veterum non immemor ille parer
gratatur reduces, et gaza laetus agresti
excipit, ac fessos opibus solatur amicis.
Postera quum primo stellas Oriente fugarat
clara dies, socios in coetum litore ab omni
advocat Aeneas, tumulique ex aggere fatur:
Dardanidae magni, genus alto a sanguine di
annuus exactis completur mensibus orbis,
ex quo relliquias divinique ossa parentis
condidimus terra, moestasque sacravimus aras
Iamque dies, ni fallor, adest, quem semper acer
semper honoratum, sic dî voluistis, habebo.
Hunc ego Gaetulis agerem si Syrtibus exsul,
Argolicove mari deprensus, et urbe Mycenae,
annua vota tamen solemnesque ordine pompas
exsequerer, strueremque suis altaria donis.
Nunc ultro ad cineres ipsius et ossa parentis,
haud equidem sine mente reor, sine numine d
adsumus, et portus delati intramus amicos.
Ergo agite, et laetum cuncti celebremus honor
poscamus ventos; atque haec me sacra quota

t posita templis sibi ferre dicatis.
m vobis Troia generatus Acestes
ero capita in naves; adhibete Penates
s epulis et quos colit hospes Acestes.
ı, si nona diem mortalibus almum
xtulerit, radiisque retexerit orbem,
tae Teucris ponam certamina classis;
ıedum cursu valet, et qui, viribus audax,
o incedit melior levibusque sagittis,
o fidit pugnam committere cestu,
sint, meritaeque exspectent praemia palmae.
:e omnes, et tempora cingite ramis.
:us, velat materna tempora myrto.
'mus facit, hoc aevi maturus Acestes,
Ascanius, sequitur quos cetera pubes.
cilio multis cum millibus ibat
lum, magna medius comitante caterva.
:ite mero libans carchesia Baccho
ımi, duo lacte novo, duo sanguine sacro,
)sque iacit flores, ac talia fatur:
ıncte parens, iterum; salvete recepti
ıam cineres, animaeque umbraeque paternae.
it fines Italos fataliaque arva,
ım Ausonium, quicunque est, quaerere Tybrim.
ıaec, adytis quum lubricus anguis ab imis
ıgens gyros, septena volumina traxit,
s placide tumulum, lapsusque per aras,
) cui terga notae, maculosus et auro
n incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
it varios, adverso sole, colores.
it visu Aeneas: ille agmine longo
ater pateras et levia pocula serpens,

libavitque dapes, rursusque innoxius imo
successit tumulo, et depasta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitori instaurat honores,
incertus, Geniumne loci famulumne parentis
esse putet: caedit binas de more bidentes,
totque sues, totidemque nigrantes terga iuvencos,
vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchisae magni Manesque Acheronte remissos.
Nec non et socii, quae cuique est copia, laeti
dona ferunt, onerant aras, mactantque iuvencos;
ordine aëna locant alii, fusique per herbam
subiiciunt veribus prunas, et viscera torrent.
Exspectata dies aderat, nonamque serena
Auroram Phaëthontis equi iam luce vehebant;
famaque finitimos et clari nomen Acestae
excierat. Laeto complerant litora coetu,
visuri Aeneadas, pars et certare parati.
Munera principio ante oculos circoque locantur
in medio, sacri tripodes, viridesque coronae,
et palmae, pretium victoribus, armaque, et ostro
perfusae vestes, argenti aurique talenta;
et tuba commissos medio canit aggere ludos.
Prima pares ineunt gravibus certamina remis
quattuor ex omni delectae classe carinae.
Velocem Mnestheus agit acri remige Pristin,
mox Italus Mnestheus, genus a quo nomine Memm
ingentemque Gyas ingenti mole Chimaeram,
urbis opus, triplici pubes quam Dardana versu
impellunt, terno consurgunt ordine remi;
Sergestusque, domus tenet a quo Sergia nomen,
Centauro invehitur magna; Scyllaque Cloanthus
caerulea, genus unde tibi, Romane Cluenti.
Est procul in pelago saxum spumantia contra

d tumidis submersum tunditur olim
hiberni condunt ubi sidera Cori;
silet, immotaque attollitur unda
; apricis statio gratissima mergis.
n Aeneas frondenti ex ilice metam
iignum nautis pater, unde reverti
longos ubi circumflectere cursus.
sorte legunt: ipsique in puppibus auro
inge effulgent ostroque decori;
ilea velatur fronde iuventus,
e humeros oleo perfusa nitescit:
transtris, intentaque brachia remis:
pectant signum, exsultantiaque haurit
ir pulsans, laudumque arrecta cupido.
:lara dedit sonitum tuba, finibus omnes,
i, prosiluere suis: ferit aethera clamor
adductis spumant freta versa lacertis;
pariter sulcos, totumque dehiscit
i remis rostrisque tridentibus aequor.
raecipites biiugo certamine campum
ruuntque effusi carcere currus;
missis aurigae undantia lora
i iugis, pronique in verbera pendent.
iu fremituque virûm studiisque faventum
mne nemus, vocemque inclusa volutant
lsati colles clamore resultant.
:e alios, primisque elabitur undis
iter fremitumque Gyas; quem deinde
Cloanthus
ir, melior remis; sed pondere pinus
:. Post hos aequo discrimine Pristis
que locum tendunt superare priorem.
ristis habet, nunc victam praeterit ingens

Centaurus; nunc una ambae iunctisque feruntur
frontibus, et longa sulcant vada salsa carina.
Iamque propinquabant scopulo, metamque tenebant:
quum princeps medioque Gyas in gurgite victor
rectorem navis compellat voce Menoeten:
Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige gressum,
litus ama, et laevas stringat, sine, palmula cautes;
altum alii teneant! Dixit. Sed caeca Menoetes
saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas.
Quo diversus abis? iterum: pete saxa, Menoete,
cum clamore Gyas revocabat, et ecce Cloanthum
respicit instantem tergo, et propiora tenentem.
Ille inter navemque Gyae scopulosque sonantes
radit iter laevum interior, subitoque priorem
praeterit, et metis tenet aequora tuta relictis.
Tum vero exarsit iuveni dolor ossibus ingens;
nec lacrimis caruere genae: segnemque Menoeten,
oblitus decorisque sui sociûmque salutis,
in mare praecipitem puppi deturbat ab alta;
ipse gubernaclo rector subit, ipse magister:
hortaturque viros, clavumque ad litora torquet.
At gravis, ut fundo vix tandem redditus imo est,
iam senior, madidaque fluens in veste, Menoetes
summa petit scopuli, siccaque in rupe resedit.
Illum et labentem Teucri et risere natantem;
et salsos rident revomentem pectore fluctus.
Hic laeta extremis spes est accensa duobus,
Sergesto Mnestheique, Gyan superare morantem.
Sergestus capit ante locum, scopuloque propinquat:
nec tota tamen ille prior praeeunte carina;
parte prior; partim rostro premit aemula Pristis.
At media socios incedens nave per ipsos
hortatur Mnestheus: Nunc, nunc insurgite remis,

Hectorei socii, Troiae quos sorte suprema
delegi comites; nunc illas promite vires,
nunc animos, quibus in Gaetulis syrtibus usi,
Ionioque mari, Maleaeque sequacibus undis.
Non iam prima peto Mnestheus, neque vincere certo;
quamquam o! — sed superent, quibus hoc, Neptune, dedisti;
extremos pudeat rediisse: hoc vincite, cives,
et prohibete nefas. Olli certamine summo
procumbunt: vastis tremit ictibus aerea puppis,
subtrahiturque solum. Tum creber anhelitus artus
aridaque ora quatit; sudor fluit undique rivis.
Attulit ipse viris optatum casus honorem.
Namque furens animi, dum proram ad saxa suburget
interior, spatioque subit Sergestus iniquo,
infelix saxis in procurrentibus haesit.
Concussae cautes: et acuto in murice remi
obnixi crepuere, illisaque prora pependit.
Consurgunt nautae, et magno clamore morantur,
ferratasque trudes et acuta cuspide contos
expediunt, fractosque legunt in gurgite remos.
At laetus Mnestheus, successuque acrior ipso,
agmine remorum celeri, ventisque vocatis,
prona petit maria, et pelago decurrit aperto.
Qualis spelunca subito commota columba,
cui domus et dulces latebroso in pumice nidi,
fertur in arva volans, plausumque exterrita pennis
dat tecto ingentem, mox aëre lapsa quieto
radit iter liquidum, celeres neque commovet alas:
sic Mnestheus, sic ipsa fuga secat ultima Pristis
aequora, sic illam fert impetus ipse volantem.
Et primum in scopulo luctantem deserit alto
Sergestum *brevibusque* vadis, frustraque vocantem

auxilia, et fractis discentem currere remis.
Inde Gyan ipsamque ingenti mole Chimaeram
consequitur; cedit, quoniam spoliata magistro est.
Solus iamque ipso superest in fine Cloanthus,
quem petit, et summis adnixus viribus urget.
Tum vero ingeminat clamor, cunctique sequentem
instigant studiis, resonatque fragoribus aether.
Hi, proprium decus et partum, indignantur, honorem
ni teneant; vitamque volunt pro laude pacisci.
Hos successus alit; possunt, quia posse videntur.
Et fors aequatis cepissent praemia rostris:
ni, palmas ponto tendens utrasque, Cloanthus
fudissetque preces, divosque in vota vocasset:
Di, quibus imperium est pelagi, quorum aequora curro,
vobis laetus ego hoc candentem in litore taurum
constituam ante aras, voti reus, extaque salsos
porriciam in fluctus, et vina liquentia fundam.
Dixit, eumque imis sub fluctibus audiit omnis
Nereïdum Phorcique chorus; Panopeaque virgo
et pater ipse manu magna Portunus euntem
impulit. Illa noto citius volucrique sagitta
ad terram fugit et portu se condidit alto.
Tum satus Anchisa, cunctis ex more vocatis,
victorem magna praeconis voce Cloanthum
declarat, viridique advelat tempora lauro.
Muneraque in naves ternos optare iuvencos,
vinaque, et argenti magnum dat ferre talentum.
Ipsis praecipuos ductoribus addit honores:
victori chlamydem auratam, quam plurima circum
purpura Maeandro duplici Meliboea cucurrit,
intextusque puer frondosa regius Ida
veloces iaculo cervos cursuque fatigat

ıhelanti similis, quem praepes ab Ida
ɜm pedibus rapuit Iovis armiger uncis;
i palmas nequidquam ad sidera tendunt
s; saevitque canum latratus in auras.
deinde locum tenuit virtute secundum,
huic hamis consertam auroque trilicem
, quam Demoleo detraxerat ipse
pud rapidum Simoënta sub Ilio alto,
abere viro, decus et tutamen in armis.
m famuli Phegeus Sagarisque ferebant
icem, connixi humeris; indutus at olim
os cursu palantes Troas agebat.
lona facit geminos ex aere lebetas;
que argento perfecta, atque aspera signis.
› adeo donati omnes, opibusque superbi,
s ibant evincti tempora taeniis:
aevo e scopulo multa vix arte revulsus,
remis, atque ordine debilis uno,
sine honore ratem Sergestus agebat.
saepe viae deprensus in aggere serpens,
uem obliquum rota transiit, aut gravis ictu
cem liquit saxo lacerumque viator,
quam longos fugiens dat corpore tortus;
rox, ardensque oculis, et sibila colla
attollens: pars vulnere clauda retentat
ɜm nodis, seque in sua membra plicantem:
ıigio navis se tarda movebat;
ɜit tamen, et velis subit ostia plenis.
ıum Aeneas promisso munere donat,
m ob navem laetus sociosque reductos.
va datur, operum haud ignara Minervae,
genus, Pholoë, geminique sub ubere nati.
pius *Aeneas misso* certamine tendit

gramineum in campum, quem collibus undique curvis
cingebant silvae; mediaque in valle theatri
circus erat, quo se multis cum millibus heros
consessu medium tulit, exstructoque resedit.
Hic, qui forte velint rapido contendere cursu,
invitat pretiis animos, et praemia ponit.
Undique conveniunt Teucri mixtique Sicani;
Nisus et Euryalus primi,
Euryalus forma insignis viridique iuventa,
Nisus amore pio pueri; quos deinde secutus
regius egregia Priami de stirpe Diores;
hunc Salius simul et Patron: quorum alter Acarnan,
alter ab Arcadio Tegeaeae sanguine gentis;
tum duo Trinacrii iuvenes, Helymus Panopesque,
assueti silvis, comites senioris Acestae;
multi praeterea, quos fama obscura recondit.
Aeneas quibus in mediis sic deinde locutus:
Accipite haec animis, laetasque advertite mentes.
Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.
Gnosia bina dabo levato lucida ferro
spicula, caelatamque argento ferre bipennem.
Omnibus hic erit unus honos. Tres praemia primi
accipient, flavaque caput nectentur oliva:
primus equum phaleris insignem victor habeto;
alter Amazoniam pharetram plenamque sagittis
Threïciis, lato quam circumplectitur auro
balteus, et tereti subnectit fibula gemma;
tertius Argolica hac galea contentus abito.
Haec ubi dicta, locum capiunt, signoque repente
corripiunt spatia audito, limenque relinquunt,
effusi nimbo similes, simul ultima signant.
Primus abit, longeque ante omnia corpora Nisus

emicat, et ventis et fulminis ocior alis.
Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
insequitur Salius; spatio post deinde relicto
tertius Euryalus,
Euryalumque Helymus sequitur: quo deinde sub ipso
ecce volat calcemque terit iam calce Diores,
incumbens humero; spatia et si plura supersint,
transeat elapsus prior, ambiguumve relinquat.
Iamque fere spatio extremo, fessique, sub ipsam
finem adventabant: levi quum sanguine Nisus
labitur infelix; caesis ut forte iuvencis
fusus humum viridesque super madefecerat herbas.
Hic iuvenis iam victor ovans vestigia presso
haud tenuit titubata solo; sed pronus in ipso
concidit immundoque fimo sacroque cruore.
Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum;
nam sese opposuit Salio per lubrica surgens;
ille autem spissa iacuit revolutus arena.
Emicat Euryalus, et munere victor amici
prima tenet, plausuque volat fremituque secundo.
Post Helymus subit, et nunc tertia palma Diores.
Hic totum caveae consessum ingentis, et ora
prima patrum, magnis Salius clamoribus implet,
ereptumque dolo reddi sibi poscit honorem.
Tutatur favor Euryalum, lacrimaeque decorae,
gratior et pulchro veniens in corpore virtus.
Adiuvat, et magna proclamat voce Diores,
qui subiit palmae, frustraque ad praemia venit
ultima, si primi Salio redduntur honores.
Tum pater Aeneas, Vestra, inquit, munera vobis
certa manent, pueri, et palmam movet ordine nemo:
me liceat casus miserari insontis amici.
Sic *fatus, tergum Gaetuli* immane leonis

dat Salio, villis onerosum atque unguibus aureis.
Hic Nisus: Si tanta, inquit, sunt praemia victis,
et te lapsorum miseret: quae munera Niso
digna dabis? primam merui qui laude coronam,
ni me, quae et Salium, fortuna inimica tulisset.
Et simul his dictis faciem ostentabat, et udo
turpia membra fimo. Risit pater optimus olli,
et clipeum efferri iussit, Didymaonis artes,
Neptuni sacro Danais de poste refixum.
Hoc iuvenem egregium praestanti munere donat.
Post, ubi confecti cursus, et dona peregit:
Nunc, si cui virtus animusque in pectore praesens,
adsit, et evinctis attollat brachia palmis.
Sic ait, et geminum pugnae proponit honorem:
victori velatum auro vittisque iuvencum;
ensem atque insignem galeam, solatia victo.
Nec mora; continuo vastis cum viribus effert
ora Dares, magnoque virûm se murmure tollit;
solus qui Paridem sôlitus contendere contra;
idemque ad tumulum, quo maximus occubat Hector,
victorem Buten immani corpore, qui se
Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat,
perculit, et fulva moribundum extendit arena.
Talis prima Dares caput altum in proelia tollit,
ostenditque humeros latos, alternaque iactat
brachia protendens, et verberat ictibus auras.
Quaeritur huic alius; nec quisquam ex agmine tanto
audet adire virum, manibusque inducere cestus.
Ergo alacris, cunctosque putans excedere palma,
Aeneae stetit ante pedes, nec plura moratus;
tum laeva taurum cornu tenet, atque ita fatur:
Nate dea, si nemo audet se credere pugnae,
quae finis standi? quo me decet usque teneri?

) dona iube. Cuncti simul ore fremebant
iidae, reddique viro promissa iubebant.
avis Entellum dictis castigat Acestes,
aus ut viridante toro consederat herbae:
), heroum quondam fortissime frustra,
e tam patiens nullo certamine tolli
ines? Ubi nunc nobis deus ille magister
lquam memoratus Eryx? ubi fama per omnem
riam, et spolia illa tuis pendentia tectis?
b haec: Non laudis amor, nec gloria cessit
netu; sed enim gelidus tardante senecta
s hebet, frigentque effetae in corpore vires.
i, quae quondam fuerat, quaque improbus iste
at fidens, si nunc foret illa iuventas:
quidem pretio inductus pulchroque iuvenco
em; nec dona moror. Sic deinde locutus
lium geminos immani pondere cestus
t, quibus acer Eryx in proelia suetus
aanum, duroque intendere brachia tergo.
ouere animi: tantorum ingentia septem
oum plumbo insuto ferroque rigebant.
mnes stupet ipse Dares, longeque recusat;
nimusque Anchisiades et pondus et ipsa
uc vinclorum immensa volumina versat.
enior tales referebat pectore voces:
si quis cestus ipsius et Herculis arma
t, tristemque hoc ipso in litore pugnam?
ermanus Eryx quondam tuus arma gerebat.
ine cernis adhuc fractoque infecta cerebro.
gnum Alciden contra stetit; his ego suetus,
elior vires sanguis dabat, aemula necdum
ibus geminis canebat sparsa senectus.
nostra Dares haec Troius arma recusat,

idque pio sedet Aeneae, probat auctor Acestes,
aequemus puguas. Erycis tibi terga remitto;
solve metus; et tu Troianos exue cestus.
Haec fatus, duplicem ex humeris reiecit amictum,
et magnos membrorum artus, magna ossa lacertosque
exuit, atque ingens media consistit arena.
Tum satus Anchisa cestus pater extulit aequos,
et paribus palmas amborum innexuit armis.
Constitit in digitos extemplo arrectus uterque,
brachiaque ad superas interritus extulit auras.
Abduxere retro longe capita ardua ab ictu;
immiscentque manus manibus, pugnamque lacessunt,
ille pedum melior motu, fretusque iuventa,
hic membris et mole valens: sed tarda trementi
genua labant: vastos quatit aeger anhelitus artus.
Multa viri nequidquam inter se vulnera iactant,
multa cavo lateri ingeminant, et pectore vastos
dant sonitus: erratque aures et tempora circum
crebra manus, duro crepitant sub vulnere malae.
Stat gravis Entellus, nisuque immotus eodem
corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit.
Ille, velut celsam oppugnat qui molibus urbem
aut montana sedet circum castella sub armis,
nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
arte locum, et variis adsultibus irritus urget.
Ostendit dextram insurgens Entellus, et alte
extulit: ille ictum venientem a vertice velox
praevidit, celerique elapsus corpore cessit:
Entellus vires in ventum effudit; et ultro,
ipse gravis graviterque, ad terram pondere vasto
concidit: ut quondam cava concidit aut Erymantho,

ı magna, radicibus eruta pinus.
unt studiis Teucri et Trinacria pubes;
· coelo, primusque accurrit Acestes,
ımque ab humo miserans attollit amicum.
:ardatus casu neque territus, heros
pugnam redit, ac vim suscitat ira;
or incendit vires et conscia virtus;
emque Daren ardens agit aequore toto,
:tra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
a, nec requies. Quam multa grandine nimbi
ous crepitant: sic densis ictibus heros
:raque manu pulsat versatque Dareta.
er Aeneas procedere longius iras,
e animis Entellum haud passus acerbis;
n imposuit pugnae, fessumque Dareta
mulcens dictis, ac talia fatur:
quae tanta animum dementia cepit?
s alias conversaque numina sentis?
l Dixitque, et proelia voce diremit.
ı fidi aequales, genua aegra trahentem,
nque utroque caput, crassumque cruorem
antem, mixtosque in sanguine dentes,
d naves; galeamque ensemque vocati
t: palmam Entello taurumque relinquunt.
r, superans animis, tauroque superbus:
, vosque haec, inquit, cognoscite, Teucri,
quae fuerint iuvenali in corpore vires,
rvetis revocatum a morte Dareta.
; adversi contra stetit ora iuvenci,
ım adstabat pugnae; durosque reducta
dextra media inter cornua cestus
effractoque illisit in ossa cerebro.
r, *exanimisque* tremens procumbit humi bos.

Ille super tales effundit pectore voces :
Hanc tibi, Eryx, meliorem animam pro morte Daretis
persolvo; hic victor cestus artemque repono.
Protenus Aeneas celeri certare sagitta
invitat, qui forte velint, et praemia ponit;
ingentique manu malum de nave Seresti
erigit; et volucrem traiecto in fune columbam,
quo tendant ferrum, malo suspendit ab alto.
Convenere viri, deiectamque aerea sortem
accepit galea; et primus clamore secundo
Hyrtacidae ante omnes exit locus Hippocoontis;
quem modo navali Mnestheus certamine victor
consequitur, viridi Mnestheus evinctus oliva;
tertius Eurytion, tuus, o clarissime, frater,
Pandare, qui quondam, iussus confundere foedus,
in medios telum torsisti primus Achivos;
extremus galeaque ima subsidit Acestes,
ausus et ipse manu iuvenum tentare laborem.
Tum validis flexos incurvant viribus arcus
pro se quisque viri, et depromunt tela pharetris.
Primaque per coelum nervo stridente sagitta
Hyrtacidae iuvenis volucres diverberat auras;
et venit, adversique infigitur arbore mali.
Intremuit malus, timuitque exterrita pennis
ales, et ingenti sonuerunt omnia plausu.
Post acer Mnestheus adducto constitit arcu,
alta petens, pariterque oculos telumque tetendit:
ast ipsam miserandus avem contingere ferro
non valuit; nodos et vincula linea rupit,
quis innexa pedem malo pendebat ab alto:
illa Notos atque atra volans in nubila fugit.
Tum rapidus, iamdudum arcu contenta parato
tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocavit,

10 laetam coelo speculatus; et alis
'em nigra figit sub nube columbam.
xanimis, vitamque relinquit in astris
, fixamque refert delapsa sagittam.
olus palma superabat Acestes:
'n aërias telum contendit in auras,
s artemque pater arcumque sonantem.
is subitum obiicitur magnoque futurum
monstrum; docuit post exitus ingens;
terrifici cecinerunt omina vates.
volans liquidis in nubibus arsit arundo,
que viam flammis, tenuesque recessit
a in ventos: coelo cœu saepe refixa
runt crinemque volantia sidera ducunt.
haesere animis, Superosque precati
i Teucrique viri. Nec maximus omen
.eneas; sed laetum amplexus Acesten
us cumulat magnis, ac talia fatur:
ıter; nam te voluit rex magnus Olympi
uspiciis exsortem ducere honorem.
nchisae longaevi hoc munus habebis,
mpressum signis: quem Thracius olim
ɜ genitori in magno munere Cisseus
dederat monumentum et pignus amoris.
cingit viridanti tempora lauro;
.m ante omnes victorem appellat Acesten.
us Eurytion praelato invidit honori;
ı solus avem coelo deiecit ab alto.
ıs ingreditur donis, qui vincula rupit;
s, volucri qui fixit arundine malum.
ter Aeneas, nondum certamine misso,
n ad sese comitemque impubis Iuli
ɔ *vocat, et fidam sic* fatur ad aurem:

Vade, age, et Ascanio, si iam puerile paratum
agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,
ducat avo turmas, et sese ostendat in armis,
dic, ait. Ipse omnem longo decedere circo
infusum populum, et campos iubet esse patentes.
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
frenatis lucent in equis: quos omnis euntes
Trinacriae mirata fremit Troiaeque iuventus.
Omnibus in morem tonsa coma pressa corona;
cornea bina ferunt praefixo hastilia ferro;
pars leves humero pharetras; it pectore summo
flexilis obtorti per collum circulus auri.
Tres equitum numero turmae, ternique vagantur
ductores; pueri bis seni quemque secuti
agmine partito fulgent, paribusque magistris.
Una acies iuvenum, duxit quam parvus ovantem
nomen avi referens Priamus, tua clara, Polite,
progenies, auctura Italos: quem Thracius albis
portat equus bicolor maculis; vestigia primi
alba pedis, frontemque ostentans arduus albam.
Alter Atys, genus unde Atii duxere Latini;
parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.
Extremus, formaque ante omnes pulcher, Iulus
Sidonio est invectus equo, quem candida Dido
esse sui dederat monumentum et pignus amoris.
Cetera Trinacriis pubes senioris Acestae
fertur equis.
Excipiunt plausu pavidos, gaudentque tuentes
Dardanidae; veterumque agnoscunt ora parentum.
Postquam omnem laeti consessum oculosque suorum
lustravere in equis: signum clamore paratis
Epytides longe dedit, insonuitque flagello.
Olli discurrere pares, atque agmina terni

ere choris, rursusque vocati
as, infestaque tela tulere.
unt cursus aliosque recursus
iis, alternisque orbibus orbes
ugnaeque cient simulacra sub armis:
fuga nudant, nunc spicula vertunt
pariter nunc pace feruntur.
Creta fertur Labyrinthus in alta
ctum caesis iter ancipitemque
uisse dolum, qua signa sequendi
rensus et irremeabilis error:
acrûm nati vestigia cursu
exuntque fugas et proelia ludo,
imiles, qui per maria humida nando
Libycumque secant, luduntque per undas.
, hos cursus, atque haec certamina primus
ngam muris quum cingeret Albam,
scos docuit celebrare Latinos,
e modo, secum quo Troïa pubes.
ere suos; hinc maxima porro
ı, et patrium servavit honorem,
nc, pueri Troianum dicitur agmen.
ı tenus sancto certamina patri.
m Fortuna fidem mutata novavit.
umulo referunt solemnia ludis;
ı misit Saturnia Iuno
assem, ventosque adspirat eunti,
ıs, necdum antiquum saturata dolorem.
lerans per mille coloribus arcum,
to decurrit tramite virgo.
gentem concursum, et litora lustrat,
videt portus classemque relictam.

At procul in sola secretae Troades acta
amissum Anchisen flebant, cunctaeque profundum
pontum adspectabant flentes. Heu! tot vada fessis
et tantum superesse maris! vox omnibus una.
Urbem orant; taedet pelagi perferre laborem.
Ergo inter medias sese haud ignara nocendi
coniicit, et faciemque deae vestemque reponit;
fit Beroë, Tmarii coniux longaeva Dorycli;
cui genus, et quondam nomen, natique fuissent;
ac sic Dardanidum mediam se matribus infert:
O miserae, quas non manus, inquit, Achaica bello
traxerit ad letum patriae sub moenibus! o gens
infelix, cui te exitio Fortuna reservat?
Septima post Troiae excidium iam vertitur aestas,
quum freta, quum terras omnes, tot inhospita saxa,
sideraque emensae ferimur; dum per mare magnum
Italiam sequimur fugientem, et volvimur undis.
Hic Erycis fines fraterni, atque hospes Acestes.
Quid prohibet muros iacere, et dare civibus urbem?
O patria, et rapti nequidquam ex hoste Penates;
nullane iam Troiae dicentur moenia? nusquam
Hectoreos amnes, Xanthum et Simoënta, videbo?
Quin agite, et mecum infaustas exurite puppes.
Nam mihi Cassandrae per somnum vatis imago
ardentes dare visa faces: Hic quaerite Troiam;
hic domus est, inquit, vobis. Iam tempus agi res;
nec tantis mora prodigiis. En quatuor arae
Neptuno. Deus ipse faces animumque ministrat.
Haec memorans, prima infensum vi corripit ignem,
sublataque procul dextra connixa coruscat,
et iacit. Arrectae mentes, stupefactaque corda
Iliadum. Hic una e multis, quae maxima natu,
Pyrgo, tot Priami natorum regia nutrix:

ö vobis, non haec Rhoeteïa, matres,
li coniux: divini signa decoris,
ue notate oculos; qui spiritus illi,
s, vocisve sonus, vel gressus eunti.
ıet dudum Beroën digressa reliqui
indignantem, tali quod sola careret
nec meritos Anchisae inferret honores.
:a.
ɜ primo ancipites, oculisque malignis,
ɜ, spectare rates, miserum inter amorem
s terrae, fatisque vocantia regna:
a se paribus per coelum sustulit alis,
ıque fuga secuit sub nubibus arcum.
ɔ attonitae monstris actaeque furore
ınt, rapiuntque focis penetralibus ignem;
iant aras, frondem ac virgulta facesque
.t. Furit immissis Vulcanus habenis
per et remos, et pictas abiete puppes.
Anchisae ad tumulum cuneosque theatri
perfert naves Eumelus, et ipsi
ıt atram in nimbo volitare favillam.
:t Ascanius, cursus ut laetus equestres
sic acer equo turbata petivit
ıec exanimes possunt retinere magistri.
ɔr iste novus? quo nunc, quo tenditis, inquit,
:rae cives? Non hostem inimicaque castra
ı, vestras spes uritis. En, ego vester
ı. Galeam ante pedes proiecit inanem,
· indutus belli simulacra ciebat.
t simul Aeneas, simul agmina Teucrûm.
diversa metu per litora passim
ıt; silvasque et sicubi concava furtim
'unt. *Piget incepti lucisque, suosque*

mutatae agnoscunt, excussaque pectore Iuno est.
Sed non idcirco flammae atque incendia vires
indomitas posuere: udo sub robore vivit
stuppa vomens tardum fumum, lentusque carina
est vapor, et toto descendit corpore pestis;
nec vires heroum infusaque flumina prosunt.
Tum pius Aeneas humeris abscindere vestem,
auxilioque vocare deos, et tendere palmas:
Iupiter omnipotens, si nondum exosus ad unum
Troianos, si quid pietas antiqua labores
respicit humanos; da flammam evadere classi
nunc, pater, et tenues Teucrûm res eripe leto;
vel tu, quod superest, infesto fulmine morti,
si mereor, demitte, tuaque hic obrue dextra.
Vix haec ediderat, quum effusis imbribus atra
tempestas sine more furit, tonitruque tremiscunt
ardua terrarum, et campi; ruit aethere toto
turbidus imber aqua, densisque nigerrimus austr
implenturque super puppes; semiusta madescu
robora; restinctus donec vapor omnis, et omnes,
quatuor amissis, servatae a peste carinae.
At pater Aeneas, casu concussus acerbo,
nunc huc ingentes nunc illuc pectore curas
mutabat versans, Siculisne resideret arvis,
oblitus fatorum, Italasne capesseret oras.
Tum senior Nautes, unum Tritonia Pallas
quem docuit, multaque insignem reddidit arte,
haec responsa dabat, vel quae portenderet ira
magna deûm, vel quae fatorum posceret ordo.
Isque his Aeneam solatus vocibus infit:
Nate dea, quo fata trahunt retrahuntque, sequam
Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo e
Est tibi Dardanius divinae stirpis Acestes:

ıe consiliis socium et coniunge volentem;
le, amissis superant qui navibus, et quos
m magni incepti rerumque tuarum est;
ısque senes, et fessas aequore matres,
ıid tecum invalidum metuensque pericliest,
et, his habeant terris, sine, moenia fessi;
ppellabunt permisso nomine Acestam.
ıs incensus dictis senioris amici.
o in curas animum diducitur omnes.
tra polum bigis subvecta tenebat;
inc coelo facies delapsa parentis
: subito tales effundere voces:
hi vita quondam, dum vita manebat,
ʒis; nate, Iliacis exercite fatis;
lovis huc venio, qui classibus ignem
et coelo tandem miseratus ab alto est.
pare, quae nunc pulcherrima Nautes
r: lectos iuvenes, fortissima corda,
Italiam. Gens dura atque aspera cultu
la tibi Latio est. Ditis tamen ante
accede domos, et Averna per alta
us pete, nate, meos. Non me impia namque
ıabent tristesve umbrae; sed amoena piorum
Elysiumque colo. Huc casta Sibylla
ı multo pecudum te sanguine ducet.
ıus omne tuum, et, quae dentur moenia,
disces.
ʒale: torquet medios Nox humida cursus;
vus equis Oriens afflavit anhelis.
et tenues fugit, ceu fumus, in auras.
Quo deinde ruis? quo proripis? inquit,
ʒis? aut quis te nostris complexibus arcet?
norans cinerem et sopitos suscitat ignes;

Pergameumque Larem et canae penetralia Vestae
farre pio et plena supplex veneratur acerra.
Extemplo socios primumque arcessit Acesten,
et Iovis imperium et cari praecepta parentis
edocet, et quae nunc animo sententia constet.
Haud mora consiliis, nec iussa recusat Acestes.
Transscribunt urbi matres, populumque volentem
deponunt, animos nil magnae laudis egentes.
Ipsi transtra novant, flammisque ambesa reponunt
robora navigiis; aptant remosque rudentesque,
exigui numero, sed bello vivida virtus.
Interea Aeneas urbem designat aratro,
sortiturque domos; hoc Ilium et haec loca Troiam
esse iubet. Gaudet regno Troianus Acestes,
indicitque forum, et patribus dat iura vocatis.
Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
fundatur Veneri Idaliae, tumuloque sacerdos
ac lucus late sacer additur Anchiseo.
Iamque dies epulata novem gens omnis, et aris
factus honos; placidi straverunt aequora venti,
creber et adspirans rursus vocat Auster in altum.
Exoritur procurva ingens per litora fletus;
complexi inter se noctemque diemque morantur.
Ipsae iam matres, ipsi, quibus aspera quondam
visa maris facies, et non tolerabile nomen,
ire volunt, omnemque fugae perferre laborem.
Quos bonus Aeneas dictis solatur amicis,
et consanguineo lacrimans commendat Acestae.
Tres Eryci vitulos, et Tempestatibus agnam
caedere deinde iubet, solvique ex ordine funem.
Ipse, caput tonsae foliis evinctus olivae,
stans procul in prora pateram tenet, extaque salsos
porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.

ırgens a puppi ventus euntes.
feriunt mare, et aequora verrunt.
ıterea Neptunum exercita curis
lesque effundit pectore questus:
ı ira nec exsaturabile pectus
eptune, preces descendere in omnes:
ga dies, pietas nec mitigat ulla;
erio fatisve infracta quiescit.
gente Phrygum exedisse nefandis
atis est, nec poenam traxe per omnem:
ɔiae, cineres atque ossa peremtae
Laussas tanti sciat illa furoris.
ɔer Libycis tu testis in undis
subito excierit. Maria omnia coelo
iis nequidquam freta procellis,
ausa tuis.
e etiam Troianis matribus actis
puppes; et classe subegit
ignotae linquere terrae.
t, oro, liceat dare tuta per undas
ɔat Laurentem attingere Thybrim,
to, si dant ea moenia Parcae.
nius haec domitor maris edidit alti:
, Cytherea, meis te fidere regnis,
ucis; merui quoque. Saepe furores
ɔabiem tantam coelique marisque.
terris, Xanthum Simoëntaque testor,
ɔura tui. Quum Troïa Achilles
ɪuens impingeret agmina muris,
ılaret leto, gemerentque repleti
ɛperire viam atque evolvere posset
ınthus; Pelidae tunc ego forti
leneam, nec dis nec viribus aequis,

nube cava rapui: cuperem quum vertere ab imo
structa meis manibus periurae moenia Troiae.
Nunc quoque mens eadem perstat mihi; pelle timorem.
Tutus, quos optas, portus accedet Averni.
Unus erit tantum, amissum quem gurgite quaeret;
unum pro multis dabitur caput.
His ubi laeta deae permulsit pectora dictis:
iungit equos auro genitor, spumantiaque addit
frena feris, manibusque omnes effundit habenas.
Caeruleo per summa levis volat aequora curru.
Subsidunt undae, tumidumque sub axe tonanti
sternitur aequor aquis; fugiunt vasto aethere nimbi.
Tum variae comitum facies; immania cete,
et senior Glauci chorus, Inousque Palaemon,
Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis;
laeva tenent Thetis, et Melite, Panopeaque virgo,
Nesaee, Spioque, Thaliaque Cymodoceque.
Hic patris Aeneae suspensam blanda vicissim
gaudia pertentant mentem; iubet ocius omnes
attolli malos, intendi brachia velis.
Una omnes fecere pedem; pariterque sinistros,
nunc dextros solvere sinus; una ardua torquent
cornua detorquentque; ferunt sua flamina classem.
Princeps ante omnes densum Palinurus agebat
agmen: ad hunc alii cursum contendere iussi.
Iamque fere mediam coeli nox humida metam
contigerat: placida laxarant membra quiete
sub remis fusi per dura sedilia nautae:
quum levis aetheriis delapsus Somnus ab astris
aëra dimovit tenebrosum, et dispulit umbras,
te, Palinure, petens, tibi somnia tristia portans
insonti; puppique deus consedit in alta,

s, funditque has ore loquelas:
ferunt ipsa aequora classem;
aurae; datur hora quieti.
osque oculos furare labori.
ɔer pro te tua munera inibo.
Palinurus lumina fatur:
li vultum fluctusque quietos
mene huic confidere monstro?
quid enim, fallacibus auris
ɔeptus fraude sereni?
:, clavumque affixus et haerens
bat, oculosque sub astra tenebat.
n Lethaeo rore madentem,
ı Stygia, super utraque quassat
ıntique natantia lumina solvit.
ina quies laxaverat artus:
ens, cum puppis parte revulsa,
ıclo, liquidas proiecit in undas
ɔcios nequidquam saepe vocantem.
es se sustulit ales ad auras.
ı non secius aequore classis,
tris Neptuni interrita fertur.
ıpulos Sirenum advecta subibat,
m, multorumque ossibus albos,
uo longe sale saxa sonabant:
sso fluitantem errare magistro
tem nocturnis rexit in undis,
asuque animum concussus amici:
et pelago confise sereno,
, Palinure, iacebis arena.

LIBER SEXTUS.

Sic fatur lacrimans, classique immittit habenas,
et tandem Euboïcis Cumarum allabitur oris.
Obvertunt pelago proras; tum dente tenaci
ancora fundabat naves, et litora curvae
praetexunt puppes; iuvenum manus emicat arden
litus in Hesperium; quaerit pars semina flammae
abstrusa in venis silicis; pars densa ferarum
tecta rapit, silvas, inventaque flumina monstrat.
At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
praesidet, horrendaeque procul secreta Sibyllae,
antrum immane, petit, magnam cui mentem ani
mumque
Delius inspirat vates, aperitque futura.
Iam subeunt Triviae lucos atque aurea tecta.
Daedalus, ut fama est, fugiens Minoïa regna,
praepetibus pennis ausus se credere coelo,
insuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
Chalcidicaque levis tandem super adstitit arce.
Redditus his primum terris, tibi, Phoebe, sacravit
remigium alarum, posuitque immania templa.
In foribus letum Androgei; tum pendere poenas
Cecropidae iussi (miserum!) septena quotannis
corpora natorum; stat ductis sortibus urna:
contra elata mari respondet Gnosia tellus.
Hic crudelis amor tauri, suppostaque furto
Pasiphaë, mixtumque genus prolesque biformis

st, Veneris monumenta nefandae;
mus, et inextricabilis error;
ie sed enim miseratus amorem
dolos tecti ambagesque resolvit,
o vestigia. Tu quoque magnam
i tanto, sineret dolor, Icare, haberes.
casus effingere in auro,
leremanus. Quin protenus omnia
lis, ni iam praemissus Achates
na Phoebi Triviaeque sacerdos,
:i, fatur quae talia regi:
)i tempus spectacula poscit;
ntacto septem mactare iuvencos
idem lectas de more bidentes.
i Aenean (nec sacra morantur
ros vocat alta in templa sacerdos.
cae latus ingens rupis in antrum,
aditus centum, ostia centum;
lem voces, responsa Sibyllae.
limen, quum virgo, Poscere fata
:us, ecce, deus! Cui talia fanti
o non vultus, non color unus,
nsere comae; sed pectus anhelum,
da tument; maiorque videri,
ians; afflata est numine quando
:i. Cessas in vota precesque,
i? cessas? neque enim ante dehiscent
i ora domus. Et talia fata
dus Teucris per dura cucurrit
nditque preces rex pectore ab imo:
Troiae semper miserate labores,
ridis direxti tela manusque
dae; magnas obeuntia terras

LIBER SEXTUS.

Sic fatur lacrimans, classique immitit habenas,
et tandem Euboïcis Cumarum allabitur oris.
Obvertunt pelago proras; tum dente tenaci
ancora fundabat naves, et litora curvae
praetexunt puppes; iuvenum manus emicat ardens
litus in Hesperium; quaerit pars semina flammae
abstrusa in venis silicis; pars densa ferarum
tecta rapit, silvas, inventaque flumina monstrat.
At pius Aeneas arces, quibus altus Apollo
praesidet, horrendaeque procul secreta Sibyllae,
antrum immane, petit, magnam cui mentem animumque
Delius inspirat vates, aperitque futura.
Iam subeunt Triviae lucos atque aurea tecta.
Daedalus, ut fama est, fugiens Minoïa regna,
praepetibus pennis ausus se credere coelo,
insuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
Chalcidicaque levis tandem super adstitit arce.
Redditus his primum terris, tibi, Phoebe, sacrav
remigium alarum, posuitque immania templa.
In foribus letum Androgei; tum pendere poenas
Cecropidae iussi (miserum!) septena quotannis
corpora natorum; stat ductis sortibus urna:
contra elata mari respondet Gnosia tellus.
Hic crudelis amor tauri, suppostaque furto
Pasiphaë, mixtumque genus prolesque biformis

iurus inest, Veneris monumenta nefandae;
or ille domus, et inextricabilis error;
im reginae sed enim miseratus amorem
lus, ipse dolos tecti ambagesque resolvit,
egens filo vestigia. Tu quoque magnam
1 opere in tanto, sineret dolor, Icare, haberes.
natus erat casus effingere in auro,
triae cecidere manus. Quin protenus omnia
erent oculis, ni iam praemissus Achates
, atque una Phoebi Triviaeque sacerdos,
obe Glauci, fatur quae talia regi:
oc ista sibi tempus spectacula poscit;
grege de intacto septem mactare iuvencos
iterit, totidem lectas de more bidentes.
ibus affata Aenean (nec sacra morantur
viri) Teucros vocat alta in templa sacerdos.
im Euboicae latus ingens rupis in antrum,
ti ducunt aditus centum, ostia centum;
uunt totidem voces, responsa Sibyllae.
m erat ad limen, quum virgo, Poscere fata
s, ait; deus, ecce, deus! Cui talia fanti
ires subito non vultus, non color unus,
mtae mansere comae; sed pectus anhelum,
e fera corda tument; maiorque videri,
ortale sonans; afflata est numine quando
opiore dei. Cessas in vota precesque,
ait, Aenea? cessas? neque enim ante dehiscent
ae magna ora domus. Et talia fata
uit. Gelidus Teucris per dura cucurrit
emor, funditque preces rex pectore ab imo:
e, graves Troiae semper miserate labores,
na qui Paridis direxti tela manusque
in Aeacidae; magnas obeuntia terras

tot maria intravi, duce te, penitusque repostas
Massylûm gentes, praetentaque Syrtibus arva;
iam tandem Italiae fugientis prendimus oras.
Hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta.
Vos quoque Pergameae iam fas est parcere genti,
dique deaeque omnes, quibus obstitit Ilium et ingens
gloria Dardaniae. Tuque, o sanctissima vates,
praescia venturi, da, (non indebita posco
regna meis fatis,) Latio considere Teucros,
errantesque deos agitataque numina Troiae.
Tum Phoebo et Triviae solido de marmore templum
instituam, festosque dies de nomine Phoebi.
Te quoque magna manent regnis penetralia nostris;
hic ego namque duas sortes arcanaque fata,
dicta meae genti, ponam, lectosque sacrabo,
alma, viros. Foliis tantum ne carmina manda,
ne turbata volent rapidis ludibria ventis:
ipsa canas oro. Finem dedit ore loquendi.

At, Phoebi nondum patiens, immanis in antro
bacchatur vates, magnum si pectore possit
excussisse deum: tanto magis ille fatigat
os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.
Ostia iamque domus patuere ingentia centum
sponte sua, vatisque ferunt responsa per auras:
O tandem magnis pelagi defuncte periclis,
(sed terra graviora manent:) in regna Lavini
Dardanidae venient; mitte hanc de pectore curam,
sed non et venisse volent. Bella, horrida bella,
et Thybrim multo spumantem sanguine cerno.
Non Simois tibi, nec Xanthus, nec Dorica castra
defuerint. Alius Latio iam partus Achilles,
natus et ipse dea. Nec Teucris addita Iuno
usquam aberit; quum tu supplex in rebus egenis

quas gentes Italûm aut quas non oraveris urbes!
Caussa mali tanti coniunx iterum hospita Teucris,
externique iterum thalami.
Tu ne cede malis, sed contra audentior ito,
qua tua te Fortuna sinet. Via prima salutis,
quod minime reris, Graia pandetur ab urbe.
Talibus ex adyto dictis Cumaea Sibylla
horrendas canit ambages, antroque remugit,
obscuris vera involvens; ea frena furenti
concutit, et stimulos sub pectore vertit Apollo.
Ut primum cessit furor, et rabida ora quierunt,
incipit Aeneas heros: Non ulla laborum,
o virgo, nova mi facies inopinave surgit;
omnia praecepi, atque animo mecum ante peregi.
Unum oro. Quando hic inferni ianua regis
dicitur, et tenebrosa palus Acheronte refuso:
ire ad conspectum cari genitoris et ora
contingat; doceas iter, et sacra ostia pandas.
Illum ego per flammas et mille sequentia tela
eripui his humeris, medioque ex hoste recepi;
ille, meum comitatus iter, maria omnia mecum,
atque omnes pelagique minas coelique ferebat,
invalidus, vires ultra sortemque senectae.
Quin, ut te supplex peterem, et tua limina adirem,
idem orans mandata dabat. Gnatique patrisque,
alma, precor, miserere, (potes namque omnia, nec te
nequidquam lucis Hecate praefecit Avernis:)
si potuit Manes arcessere coniugis Orpheus,
Threïcia fretus cithara fidibusque canoris;
si fratrem Pollux alterna morte redemit,
itque reditque viam toties. Quid Thesea, magnum
quid memorem Alciden? Et mi genus ab Iove summo.

Talibus orabat dictis, arasque tenebat;

quum sic orsa loqui vates: Sate sanguine divûm,
Tros Anchisiada, facilis descensus Averno;
noctes atque dies patet atri ianua Ditis;
sed revocare gradum superasque evadere ad auras,
hoc opus, hic labor est. Pauci, quos aequus amavit
Iupiter, aut ardens evexit ad aethera virtus,
dis geniti potuere. Tenent media omnia silvae,
Cocytusque sinu labens circumvenit atro.
Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est
bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara, et insano iuvat indulgere labori;
accipe, quae peragenda prius. Latet arbore opaca
aureus et foliis et lento vimine ramus,
Iunoni infernae dictus sacer: hunc tegit omnis
lucus, et obscuris claudunt convallibus umbrae.
Sed non ante datur telluris operta subire,
auricomos quam quis decerpserit arbore fetus.
Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
instituit. Primo avulso non deficit alter
aureus; et simili frondescit virga metallo.
Ergo alte vestiga oculis, et rite repertum
carpe manu; namque ipse volens facilisque sequetur,
si te fata vocant: aliter non viribus ullis
vincere, nec duro poteris convellere ferro.
Praeterea iacet exanimum tibi corpus amici,
(heu nescis!) totamque incestat funere classem,
dum consulta petis, nostroque in limine pendes.
Sedibus hunc refer ante suis, et conde sepulcro.
Duc nigras pecudes; ea prima piacula sunto.
Sic demum lucos Stygios, regna invia vivis,
adspicies. Dixit, pressoque obmutuit ore.
Aeneas moesto defixus lumina vultu
ingreditur, linquens antrum, caecosque volutat

ium. Cui fidus Achates
is curis vestigia figit.
ario sermone serebant,
nimem vates, quod corpus human-
dum
li Misenum in litore sicco,
indigna morte peremtum;
i, quo non praestantior alter
iartemque accendere cantu.
i fuerat comes, Hectora circum
signis obibat et hasta.
ita victor spoliavit Achilles,
ese fortissimus heros
non inferiora secutus.
a dum personat aequora concha,
vocat in certamina divos,
i Triton, si credere dignum est,
spumosa immerserat unda.
o circum clamore fremebant;
neas. Tum iussa Sibyllae,
ant flentes, aramque sepulcri
is, coeloque educere certant.
silvam, stabula alta ferarum:
e; sonat icta securibus ilex;
is cuneis et fissile robur
unt ingentes montibus ornos.
pera inter talia primus
ibusque accingitur armis.
io tristi cum corde volutat,
immensam, et sic voce precatur:
lle aureus arbore ramus
i tanto! quando omnia vere
te vates, Misene, locuta est.

P

Vix ea fatus erat, geminae quum forte columbae
ipsa sub ora viri coelo venere volantes,
et viridi sedere solo. Tum maximus heros
maternas agnoscit aves, laetusque precatur:
Este duces, o, si qua via est, cursumque per auras
dirigite in lucos, ubi pinguem dives opacat
ramus humum. Tuque, o, dubiis ne defice rebus
diva parens. Sic effatus vestigia pressit,
observans quae signa ferant, quo tendere pergant.
Pascentes illae tantum prodire volando,
quantum acie possent oculi servare sequentum.
Inde, ubi venere ad fauces graveolentis Averni,
tollunt se celeres; liquidumque per aëra lapsae
sedibus optatis geminae super arbore sidunt,
discolor unde auri per ramos aura refulsit.
Quale solet silvis brumali frigore viscum
fronde virere nova, quod non sua seminat arbos,
et croceo fetu teretes circumdare truncos:
talis erat species auri frondentis opaca
ilice; sic leni crepitabat bractea vento.
Corripit Aeneas extemplo, avidusque refringit
cunctantem, et vatis portat sub tecta Sibyllae.
Nec minus interea Misenum in litore Teucri
flebant, et cineri ingrato suprema ferebant.
Principio pinguem taedis et robore secto
ingentem struxere pyram: cui frondibus atris
intexunt latera, et ferales ante cupressos
constituunt, decorantque super fulgentibus armis
Pars calidos latices et aëna undantia flammis
expediunt, corpusque lavant frigentis et unguunt
Fit gemitus. Tum membra toro defleta reponunt
purpureasque super vestes, velamina nota,
coniiciunt. Pars ingenti subiere feretro,

inisterium,) et subiectam more parentum
nuere facem. Congesta cremantur
na; dapes, fuso crateres olivo.
m collapsi cineres, et flamma quievit,
is vino et bibulam lavere favillam;
lecta cado texit Corynaeus aëno.
r socios pura circumtulit unda,
s rore levi et ramo felicis olivae,
tque viros, dixitque novissima verba.
Aeneas ingenti mole sepulcrum
, suaque arma viro, remumque tubamque,
ub aërio qui nunc Misenus ab illo
aeternumque tenet per saecula nomen.
ctis propere exsequitur praecepta Sibyllae.
a alta fuit, vastoque immanis hiatu,
, tuta lacu nigro nemorumque tenebris:
iper haud ullae poterant impune volantes
iter pennis: talis sese halitus atris
s effundens supera ad convexa ferebat:
ocum Graii dixerunt nomine Aornon.]
· hic primum nigrantes terga iuvencos
it, frontique invergit vina sacerdos;
nas carpens media inter cornua setas,
imponit sacris, libamina prima,
ans Hecaten, coeloque Ereboque potentem;
int alii cultros, tepidumque cruorem
int pateris. Ipse atri velleris agnam
matri Eumenidum magnaeque sorori
it, sterilemque tibi, Proserpina, vaccam;
gio regi nocturnas inchoat aras,
imponit taurorum viscera flammis,
leum super infundens ardentibus extis.
tem, *primi sub lumina* solis et ortus,

sub pedibus mugire solum, et iuga coepta moveri
silvarum, visaeque canes ululare per umbram,
adventante dea. Procul o, procul este, profani,
conclamat vates, totoque absistite luco;
tuque invade viam, vaginaque eripe ferrum;
nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.
Tantum effata, furens antro se immisit aperto.
Ille ducem haud timidis vadentem passibus aequ
Dî, quibus imperium est animarum, Umbraeq
silentes,
et Chaos, et Phlegethon, loca nocte tacentia late,
sit mihi fas audita loqui; sit numine vestro
pandere res alta terra et caligine mersas.
Ibant obscuri sola sub nocte per umbram,
perque domos Ditis vacuas, et inania regna:
quale per incertam lunam sub luce maligna
est iter in silvis, ubi coelum condidit umbra
Iupiter, et rebus nox abstulit atra colorem.
Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus O
Luctus et ultrices posuere cubilia Curae;
pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectus,
et Metus, et malesuada Fames, ac turpis Egestas:
terribiles visu formae: Letumque, Labosque;
tum consanguineus Leti Sopor, et mala mentis
Gaudia; mortiferumque adverso in limine Bellu
ferreique Eumenidum thalami, et Discordia deme
vipereum crinem vittis innexa cruentis.
In medio ramos annosaque brachia pandit
ulmus opaca, ingens, quam sedem Somnia vulgo
vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus haere
Multaque praeterea variarum monstra ferarum,
Centauri, in foribus stabulant, Scyllaeque biform
et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernae

ndum stridens, flammisque armata Chimaera;
ones, Harpyiaeque, et forma tricorporis umbrae.
pit hic subita trepidus formidine ferrum
is; strictamque aciem venientibus obfert,
docta comes tenues sine corpore vitas
neat volitare cava sub imagine formae,
, et frustra ferro diverberet umbras.
ic via, Tartarei quae fert Acherontis ad undas:
lus hic coeno vastaque voragine gurges
it, atque omnem Cocyto eructat arenam.
or has horrendus aquas et flumina servat
ili squalore Charon: cui plurima mento
es inculta iacet; stant lumina flamma;
lus ex humeris nodo dependet amictus.
atem conto subigit, velisque ministrat,
uginea subvectat corpora cymba
enior; sed cruda deo viridisque senectus.
mnis turba ad ripas effusa ruebat,
s atque viri, defunctaque corpora vita
animûm heroum, pueri innuptaeque puellae,
sitique rogis iuvenes ante ora parentum;
multa in silvis auctumni frigore primo
cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
multae glomerantur aves, ubi frigidus annus
pontum fugat, et terris immittit apricis.
nt orantes primi transmittere cursum,
bantque manus ripae ulterioris amore;
a sed tristis nunc hos nunc accipit illos:
ios longe submotos arcet arena.
is, (miratus enim motusque tumultu,)
it, o virgo, quid vult concursus ad amnem?
e petunt animae? vel quo discrimine ripas
aquunt, *illae remis* vada livida verrunt?

Olli sic breviter fata est longaeva sacerdos:
Anchisa generate, deûm certissima proles,
Cocyti stagna alta vides, Stygiamque paludem,
di cuius iurare timent et fallere numen.
Haec omnis, quam cernis, inops inhumataque
est;
portitor ille Charon; hi, quos vehit unda, sepu
Nec ripas datur horrendas et rauca fluenta
transportare prius, quam sedibus ossa quierun
Centum errant annos, volitantque haec litora cir
Tum demum admissi stagna exoptata revisunt
Constitit Anchisa satus, et vestigia pressit,
multa putans, sortemque animo miseratus iniq
Cernit ibi moestos et mortis honore carentes
Leucaspim et Lyciae ductorem classis Oronten
quos, simul a Troia ventosa per aequora vecto
obruit Auster, aqua involvens navemque viro
Ecce gubernator sese Palinurus agebat:
qui Libyco nuper cursu, dum sidera servat,
exciderat puppi mediis effusus in undis.
Hunc ubi vix multa moestum cognovit in umb
sic prior alloquitur: Quis te, Palinure, deorun
eripuit nobis, medioque sub aequore mersit?
Dic age. Namque mihi, fallax haud ante repe
hoc uno responso animum delusit Apollo,
qui fore te ponto incolumem, finesque canebat
venturum Ausonios. En haec promissa fides e
Ille autem: Neque te Phoebi cortina fefellit,
dux Anchisiada, nec me deus aequore mersit.
Namque gubernaclum, multa vi forte revulsu
cui datus haerebam custos, cursusque regeban
praecipitans traxi mecum. Maria aspera iuro,
non ullum pro me tantum cepisse timorem,

e, spoliata armis, excussa magistro,
ıtis navis surgentibus undis.
hibernas immensa per aequora noctes
ɔlentus aqua; vix lumine quarto
ıliam summa sublimis ab unda.
dnabam terrae: iam tuta tenebam,
lelis madida cum veste gravatum,
que uncis manibus capita aspera montis,
sset, praedamque ignara putasset.
ıctus habet, versantque in litore venti.
coeli iucundum lumen et auras,
ɔm oro, per spes surgentis Iuli:
ɜ, invicte, malis aut tu mihi terram
que potes, portusque require Velinos;
ıa via est, si quam tibi diva creatrix
que enim, credo, sine numine divûm
ta paras Stygiamque innare paludem),
misero, et tecum me tolle per undas:
ıaltem placidis in morte quiescam.
ɔrat, coepit quum talia vates:
o Palinure, tibi tam dira cupido?
inhumatus aquas amnemque severum
ɑ adspicies, ripamve iniussus adibis?
deûm flecti sperare precando.
ɔta memor, duri solatia casus.
ıitimi longe lateque per urbes,
ti coelestibus, ossa piabunt;
umulum, et tumulo solemnia mittent;
ıe locus Palinuri nomen habebit.
ırae emotae, pulsusque parumper
tristi: gaudet cognomine terra.
inceptum peragunt, fluvioque propinquant.

Navita quos iam inde ut Stygia prospexit ab un
per tacitum nemus ire, pedemque advertere rip
sic prior aggreditur dictis, atque increpat ultro
Quisquis es, armatus qui nostra ad flumina ter
fare age, quid venias; iam istinc, et comprime g
sum.
Umbrarum hic locus est, Somni Noctisque sopo
corpora viva nefas Stygia vectare carina.
Nec vero Alciden me sum laetatus euntem
accepisse lacu, nec Thesea Pirithoumque:
dis quamquam geniti atque invicti viribus esse
Tartareum ille manu custodem in vincla petivit,
ipsius a solio regis, traxitque trementem:
hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
Quae contra breviter fata est Amphrysia vates:
Nullae hic insidiae tales; absiste moveri;
nec vim tela ferunt. Licet ingens ianitor antro
aeternum latrans exsangues terreat umbras;
casta licet patrui servet Proserpina limen.
Troïus Aeneas, pietate insignis et armis,
ad genitorem imas Erebi descendit ad umbras.
Si te nulla movet tantae pietatis imago;
at ramum hunc (aperit ramum, qui veste latebat
agnoscas. Tumida ex ira tum corda residunt.
Nec plura his. Ille admirans venerabile donum
fatalis virgae, longo post tempore visum,
caeruleam advertit puppim, ripaeque propinquat
Inde alias animas, quae per iuga longa sedebant
deturbat, laxatque foros: simul accipit alveo
ingentem Aenean. Gemuit sub pondere cymba
sutilis, ac multam accepit rimosa paludem.
Tandem trans fluvium incolumis vatemque virum
informi limo glaucaque exponit in ulva.

s haec ingens latratu regna trifauci
ıdverso recubans immanis in antro.
horrere videns iam colla colubris,
ratam et medicatis frugibus offam
le fame rabida tria guttura pandens
iectam, atque immania terga resolvit
ıi, totoque ingens extenditur antro.
eneas aditum custode sepulto,
celer ripam irremeabilis undae.
ıuditae voces, vagitus et ingens,
ue animae flentes in limine primo:
s vitae exsortes, et ab ubere raptos,
ra dies, et funere mersit acerbo.
falso damnati crimine mortis.
ıae sine sorte datae, sine iudice, sedes.
Minos urnam movet; ille silentum
que vocat, vitasque et crimina discit.
a deinde tenent moesti loca, qui sibi letum
eperere manu, lucemque perosi
animas. Quam vellent aethere in alto
ıuperiem et duros perferre labores!
, tristique palus inamabilis unda
novies Styx interfusa coërcet.
cul hinc partem fusi monstrantur in omnem
ampi; sic illos nomine dicunt.
durus amor crudeli tabe peredit,
ant calles, et myrtea circum
: curae non ipsa in morte relinquunt.
dram Procrinque locis, moestamque Eriphylen,
ıati monstrantem vulnera, cernit,
ue, et Pasiphaën; his Laodamia
et iuvenis quondam, nunc femina, Caenis,

rursus et in veterem fato revoluta figuram.
Inter quas Phoenissa recens a vulnere Dido
errabat silva in magna: quam Troïus heros,
ut primum iuxta stetit, agnovitque per umbras
obscuram, qualem primo qui surgere mense
aut videt, aut vidisse putat, per nubila, lunam,
demisit lacrimas, dulcique affatus amore est:
Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
venerat, exstinctam, ferroque extrema secutam?
Funeris heu tibi causa fui? Per sidera iuro,
per superos, et, si qua fides tellure sub ima est,
invitus, regina, tuo de litore cessi.
Sed me iussa deûm, quae nunc has ire per umbras,
per loca senta situ cogunt, noctemque profundam,
imperiis egere suis, nec credere quivi
hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem.
Siste gradum, teque adspectu ne subtrahe nostro.
Quem fugis? Extremum fato, quod te alloquor, hoc est.
Talibus Aeneas ardentem et torva tuentem
lenibat dictis animum, lacrimasque ciebat.
Illa solo fixos oculos aversa tenebat;
nec magis incepto vultum sermone movetur,
quam si dura silex aut stet Marpesia cautes.
Tandem corripuit sese, atque inimica refugit
in nemus umbriferum: coniunx ubi pristinus illi
respondet curis, aequatque Sychaeus amorem.
Nec minus Aeneas, casu percussus iniquo,
prosequitur lacrimans longe, et miseratur euntem.
Inde datum molitur iter. Iamque arva tenebant
ultima, quae bello clari secreta frequentant.
Hic illi occurrit Tydeus, hic inclytus armis
*Parth*enopaeus et Adrasti pallentis imago;

m fleti ad superos belloque caduci
ıe: quos ille omnes longo ordine cernens
Glaucumque, Medontaque, Thersilochumque,
ıoridas, Cererique sacrum Polyphoeten,
ıe, etiam currus, etiam arma tenentem. / 485
ınt animae dextra laevaque frequentes.
ıe semel satis est: iuvat usque morari,
e gradum, et veniendi discere causas.
m proceres, Agamemnoniaeque phalanges,
virum, fulgentiaque arma per umbras, 490
epidare metu: pars vertere terga,
lam petiere rates; pars tollere vocem
inceptus clamor frustratur hiantes. /
ıic Priamiden laniatum corpore toto
m vidit, lacerum crudeliter ora, 495
sque ambas, populataque tempora raptis
ıt truncas inhonesto vulnere nares.
ıgnovit pavitantem et dira tegentem
et notis compellat vocibus ultro:
armipotens, genus alto a sanguine Teucri, 500
crudeles optavit sumere poenas?
n de te licuit? Mihi fama suprema
fessum vasta te caede Pelasgûm
se super confusae stragis acervum.
net tumulum Rhoeteo in litore inanem 505
et magna Manes ter voce vocavi.
arma locum servant. / Te, amice, nequivi
, et patria decedens ponere terra.
'riamides: Nihil o tibi, amice, relictum;
phobo solvisti et funeris umbris. 510
ta mea et scelus exitiale Lacaenae
e malis: illa haec monumenta reliquit.

Namque, ut supremam falsa inter gaudia noctem
egerimus, nosti; et nimium meminisse necesse est.
Quum fatalis equus saltu super ardua venit
Pergama, et armatum peditem gravis attulit alvo:
illa, chorum simulans, evantes orgia circum
ducebat Phrygias; flammam media ipsa tenebat
ingentem, et summa Danaos ex arce vocabat.
Tum me, confectum curis somnoque gravatum
infelix habuit thalamus, pressitque iacentem
dulcis et alta quies placidaeque simillima morti.
Egregia interea coniunx arma omnia tectis
emovet, et fidum capiti subduxerat ensem:
intra tecta vocat Menelaum, et limina pandit;
scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
et famam exstingui veterum sic posse malorum.
Quid moror? irrumpunt thalamo; comes additus una
hortator scelerum Aeolides. Di, talia Graiis
instaurate! pio si poenas ore reposco.
Sed te qui vivum casus, age fare vicissim,
attulerint. Pelagine venis erroribus actus,
an monitu divûm? an quae te Fortuna fatigat,
ut tristis sine sole domos, loca turbida, adires?
Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis
iam medium aetherio cursu traiecerat axem;
et fors omne datum traherent per talia tempus;
sed comes admonuit, breviterque affata Sibylla est:
Nox ruit, Aenea; nos flendo ducimus horas.
Hic locus est, partes ubi se via findit in ambas:
dextera, quae Ditis magni sub moenia tendit;
hac iter Elysium nobis: at laeva malorum
exercet poenas, et ad impia Tartara mittit.
Deiphobus contra: Ne saevi, magna sacerdos;
discedam, explebo numerum, reddarque tenebris.

nostrum; melioribus utere fatis.
fatus, et in verbo vestigia torsit.
t Aeneas subito, et sub rupe sinistra
a videt, triplici circumdata muro·
lus flammis ambit torrentibus amnis
Phlegethon, torquetque sonantia saxa.
rsa, ingens, solidoque adamante columnae:
a virûm, non ipsi exscindere ferro
valeant. Stat ferrea turris ad auras;
que sedens, palla succincta cruenta,
n exsomnis servat noctesque diesque.
diri gemitus, et saeva sonare
tum stridor ferri, tractaeque catenae.
ıeneas strepitumque exterritus hausit:
ırum facies? o virgo, effare; quibusve
poenis? qui tantus plangor ad aures?
ı sic orsa loqui: Dux inclyte Teucrûm,
asto sceleratum insistere limen;
uum lucis Hecate praefecit Avernis,
ı poenas docuit, perque omnia duxit.
aec Rhadamanthus habet, durissima regna,
e auditque dolos; subigitque fateri,
apud superos, furto laetatus inani,
seram commissa piacula mortem.
sontes ultrix accincta flagello
quatit insultans, torvosque sinistra
angues, vocat agmina saeva sororum.
um horrisono stridentes cardine sacrae
r portae. Cernis, custodia qualis
sedeat? facies quae limina servet?
inta atris immanis hiatibus Hydra
tus habet sedem. Tum Tartarus ipse
n *praeceps tantum* tenditque sub umbras,

quantus ad aetherium coeli suspectus Olympum.
Hic genus antiquum Terrae, Titania pubes,
fulmine deiecti, fundo volvuntur in imo:
hic et Aloidas geminos, immania vidi
corpora: qui manibus magnum rescindere coelum
aggressi, superisque Iovem detrudere regnis.
Vidi et crudeles dantem Salmonea poenas,
dum flammas Iovis et sonitus imitatur Olympi.
Quatuor hic invectus equis, et lampada quassans,
per Graiûm populos mediaeque per Elidis urbem
ibat ovans, divûmque sibi poscebat honorem,
demens, qui nimbos et non imitabile fulmen
aere et cornipedum pulsu simularet equorum.
At pater omnipotens densa inter nubila telum
contorsit; non ille faces, nec fumea taedis
lumina; praecipitemque immani turbine adegit.
Nec non et Tityon, Terrae omniparentis alumnum,
cernere erat, per tota novem cui iugera corpus
porrigitur; rostroque immanis vultur obunco
immortale iecur tondens fecundaque poenis
viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.
Quid memorem Lapithas, Ixiona Pirithoumque?
quos super atra silex iam iam lapsura cadentique
imminet adsimilis: lucent genialibus altis
aurea fulcra toris, epulaeque ante ora paratae
regifico luxu; Furiarum maxima iuxta
accubat, et manibus prohibet contingere mensas,
exsurgitque facem attollens, atque intonat ore.
Hic, quibus invisi fratres, dum vita manebat,
pulsatusve parens, et fraus innexa clienti:
aut qui divitiis soli incubuere repertis,
nec partem posuere suis: quae maxima turba est.

)b adulterium caesi; quique arma secuti
nec veriti dominorum fallere dextras,
oenam exspectant. Ne quaere doceri,
enam, aut quae forma viros fortunave mersit;
ngens volvunt alii, radiisve rotarum
pendent. Sedet, aeternumque sedebit,
heseus; Phlegyasque miserrimus omnes
, et magna testatur voce per umbras:
iustitiam moniti, et non temnere divos."
; hic auro patriam, dominumque potentem
t, fixit leges pretio atque refixit:
mum invasit natae vetitosque hymenaeos:
nes immane nefas, ausoque potiti.
hi si linguae centum sint, oraque centum,
ix, omnes scelerum comprendere formas,
oenarum percurrere nomina possim.
ıbi dicta dedit Phoebi longaeva sacerdos:
age, carpe viam, et susceptum perfice munus!
mus, ait. Cyclopum educta caminis
:onspicio, atque adverso fornice portas,
nos praecepta iubent deponere dona.
et pariter, gressi per opaca viarum,
nt spatium medium, foribusque propinquant.
Aeneas aditum, corpusque recenti
ıqua, ramumque adverso in limine figit.
:mum exactis, perfecto munere divae,
ı locos laetos, et amoena vireta
ɔrum nemorum, sedesque beatas.
hic campos aether et lumine vestit
o, solemque suum, sua sidera norunt.
ɡramineis exercent membra palaestris,
ınt ludo, et fulva luctantur arena;
libus plaudunt choreas, et carmina dicunt.

Nec non Threïcius longa cum veste sacerdos
obloquitur numeris septem discrimina vocum
iamque eadem digitis, iam pectine pulsat ebu
Hic genus antiquum Teucri, pulcherrima prol
magnanimi heroes, nati melioribus annis,
Ilusque, Assaracusque, et Troiae Dardanus a
Arma procul currusque virûm miratur inanes
Stant terra defixae hastae, passimque soluti
per campos pascuntur equi. Quae gratia curr
armorumque fuit vivis, quae cura nitentes
pascere equos, eadem sequitur tellure repostos
Conspicit, ecce, alios dextra laevaque per herl
vescentes, laetumque choro paeana canentes,
inter odoratum lauri nemus: unde superne
plurimus Eridani per silvam volvitur amnis.
Hic manus, ob patriam pugnando vulnera pas
quique sacerdotes casti, dum vita manebat,
quique pii vates, et Phoebo digna locuti,
inventas aut qui vitam excoluere per artes,
quique sui memores alios fecere merendo.
Omnibus his nivea cinguntur tempora vitta.
Quos circumfusos sic est affata Sibylla;
Musaeum ante omnes: medium nam plurima
hunc habet, atque humeris exstantem suspicit
Dicite, felices animae, tuque, optime vates:
quae regio Anchisen, quis habet locus? Illius
venimus, et magnos Erebi tranavimus amnes.
Atque huic responsum paucis ita reddidit her
Nulli certa domus; lucis habitamus opacis,
riparumque toros et prata recentia rivis
incolimus. Sed vos, si fert ita corde voluntas
hoc superate iugum; et facili iam tramite sist
Dixit, et ante tulit gressum, camposque niten

ıtentat; dehinc summa cacumina linquunt.
· Anchises penitus convalle virenti
ıimas, superumque ad lumen ituras,
ıtudio recolens, omnemque suorum
sebat numerum, carosque nepotes,
ɔrtunasque virûm, moresque, manusque.
tendentem adversum per gramina vidit
lacris palmas utrasque tetendit;
ɔ genis lacrimae; et vox excidit ore:
ıdem, tuaque exspectata parenti
lurum pietas? datur ora tueri,
et notas audire et reddere voces?
ɔm ducebam animo rebarque futurum,
inumerans; nec me mea cura fefellit.
te terras et quanta per aequora vectum
quantis iactatum, nate, periclis!
tui, ne quid Libyae tibi regna nocerent!
ı: Tua me, genitor, tua tristis imago,
ɔcurrens, haec limina tendere adegit.
Tyrrheno classes. Da iungere dextram,
ɔr; teque amplexu ne subtrahe nostro.
ɔrans largo fletu simul ora rigabat.
us ibi collo dare brachia circum:
ı comprensa manus effugit imago,
ıs ventis, volucrique simillima somno.
videt Aeneas in valle reducta
nemus, et virgulta sonantia silvis,
ıque, domos placidas qui praenatat, amnem Lethaeum.
ɔum innumerae gentes populique volabant,
in pratis, ubi apes aestate serena
nsidunt variis, et candida circum
untur, strepit omnis murmure campus.
*visu subito, causas*que requirit

inscius Aeneas, quae sint ea flumina porro,
quive viri tanto complerint agmine ripas.
Tum pater Anchises: Animae, quibus altera fato
corpora debentur, Lethaei ad fluminis undam
securos latices et longa oblivia potant.
Has equidem memorare tibi atque ostendere coram
iampridem, hanc prolem cupio enumerare meorum:
quo magis Italia mecum laetere reperta.—
O pater, anne aliquas ad coelum hinc ire putandum est
sublimes animas, iterumque in tarda reverti
corpora? Quae lucis miseris tam dira cupido?
Dicam equidem, nec te suspensum, nate, tenebo;
suscipit Anchises, atque ordine singula pandit.
Principio coelum ac terras, camposque liquentes
lucentemque globum Lunae, Titaniaque astra,
spiritus intus alit, totamque infusa per artus
mens agitat molem, et magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitaeque volantum,
et quae marmoreo fert monstra sub aequore pontus
Igneus est ollis vigor et coelestis origo
seminibus, quantum non noxia corpora tardant
terrenique hebetant artus moribundaque membra.
Hinc metuunt, cupiuntque; dolent, gaudentque neque auras
dispiciunt, clausae tenebris et carcere caeco.
Quin et supremo quum lumine vita reliquit,
non tamen omne malum miseris, nec funditus omne
corporeae excedunt pestes; penitusque necesse est
multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur poenis, veterumque malorum
supplicia expendunt. Aliae panduntur inanes
suspensae ad ventos; aliis sub gurgite vasto

uitur scelus, aut exuritur igni.
os patimur Manes ‖ exinde per amplum
lysium, et pauci laeta arva tenemus:
a dies, perfecto temporis orbe,
exemit labem, purumque reliquit
sensum, atque aurai simplicis ignem.
, ubi mille rotam volvere per annos,
ad fluvium deus evocat agmine magno:
nemores supera ut convexa revisant
ncipiant in corpora velle reverti.
Anchises: natumque unaque Sibyllam
trahit in medios, turbamque sonantem:
a capit, unde omnes longo ordine possit
gere, et venientum discere vultus.
;e, Dardaniam prolem quae deinde sequatur
maneant Itala de gente nepotes,
iimas, nostrumque in nomen ituras,
lictis, et te tua fata docebo.
pura iuvenis qui nititur hasta,
rte tenet lucis loca, primus ad auras
alo commixtus sanguine surget,
banum nomen, tua postuma proles:
ongaevo serum Lavinia coniunx
is regem, regumque parentem:
s Longa nostrum dominabitur Alba.
ille Procas, Troianae gloria gentis,
t Numitor, et qui te nomine reddet
neas, pariter pietate vel armis
i unquam regnandam acceperit Albam.
s! quantas ostentant, adspice, vires!
rata gerunt civili tempora quercu.
entum, et Gabios, urbemque Fidenam,

hi Collatinas imponent montibus arces,
[laude pudicitiae celebres, addentque superbos]
Pometios, castrumque Inui, Bolamque, Coramq
Haec tum nomina erunt, nunc sunt sine nomine ter
Quin et avo comitem sese Mavortius addet
Romulus: Assaraci quem sanguinis Ilia mater
educet. Viden' ut geminae stant vertice cristae,
et pater ipse suo superûm iam signat honore?
En, huius, nate, auspiciis illa inclyta Roma
imperium terris, animos aequabit Olympo,
septemque una sibi muro circumdabit arces,
felix prole virûm: qualis Berecyntia mater
invehitur curru Phrygias turrita per urbes,
laeta deûm partu, centum complexa nepotes,
omnes coelicolas, omnes supera alta tenentes.
Huc geminas nunc flecte acies; hanc adspice gente
Romanosque tuos. Hic Caesar, et omnis Iuli
progenies, magnum coeli ventura sub axem.
Hic vir, hic est, tibi quem promitti saepius audis
Augustus Caesar, Divi genus: aurea condet
saecula qui rursus Latio, regnata per arva
Saturno quondam; super et Garamantas et Indo
proferet imperium; iacet extra sidera tellus,
extra anni Solisque vias, ubi coelifer Atlas
axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Huius in adventum iam nunc et Caspia regna
responsis horrent divûm, et Maeotia tellus,
et septemgemini turbant trepida ostia Nili.
Nec vero Alcides tantum telluris obivit;
fixerit aeripedem cervam licet, aut Erymanthi
pacarit nemora, et Lernam tremefecerit arcu:
nec, qui pampineis victor iuga flectit habenis,
Liber, agens celso Nysae de vertice tigres.

amus adhuc virtutem extendere factis?
is Ausonia prohibet consistere terra?
ocul ille autem ramis insignis olivae
ens? Nosco crines incanaque menta
mani; primus qui legibus urbem
t, Curibus parvis et paupere terra
n imperium magnum. Cui deinde subibit,
rumpet patriae, residesque movebit
n arma viros, et iam desueta triumphis
Quem iuxta sequitur iactantior Ancus,
oque iam nimium gaudens popularibus auris.
arquinios reges, animamque superbam
ruti, fascesque videre receptos?
imperium hic primus saevasque secures
natosque pater, nova bella moventes,
im pulchra pro libertate vocabit,
Utcunque ferent ea facta minores:
mor patriae laudumque immensa cupido.
cios, Drusosque procul, saevumque securi
Torquatum, et referentem signa Camillum.
em, paribus quas fulgere cernis in armis,
s animae nunc, et dum nocte prementur,
ntum inter se bellum, si lumina vitae
t, quantas acies stragemque ciebunt,
is socer Alpinis atque arce Monoeci
ns, gener adversis instructus Eois!
i, ne tanta animis adsuescite bella;
iae validas in viscera vertite vires.
rior, tu parce, genus qui ducis Olympo;
ela manu, sanguis meus.
nphata Capitolia ad alta Corintho
et currum, caesis insignis Achivis.
Argos, Agamemnoniasque Mycenas,

ipsumque Aeaciden, genus armipotentis Achilli;
ultus avos Troiae, templa et temerata Minervae.
Quis te, magne Cato, tacitum, aut te, Cosse, relinquat?
quis Gracchi genus? aut geminos, duo fulmina belli,
Scipiadas, cladem Libyae, parvoque potentem
Fabricium, vel te sulco, Serrane, serentem?
Quo fessum rapitis, Fabii? Tu Maximus ille es,
unus qui nobis cunctando restituis rem.
Excudent alii spirantia mollius aera,
credo equidem; vivos ducent de marmore vultus;
orabunt causas melius, coelique meatus
describent radio, et surgentia sidera dicent:
tu regere imperio populos, Romane, memento;
hae tibi erunt artes: pacisque imponere morem,
parcere subiectis, et debellare superbos.
Sic pater Anchises, atque haec mirantibus addit:
Adspice, ut insignis spoliis Marcellus opimis
ingreditur, victorque viros supereminet omnes!
Hic rem Romanam, magno turbante tumultu,
sistet, eques sternet Poenos, Gallumque rebellem.
tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.
Atque hic Aeneas: una namque ire videbat
egregium forma iuvenem et fulgentibus armis,
sed frons laeta parum, et deiecto lumina vultu:
Quis, pater, ille, virum qui sic comitatur euntem?
Filius, anne aliquis magna de stirpe nepotum?
Qui strepitus circa comitum! quantum instar in ipso est!
Sed nox atra caput tristi circumvolat umbra.
Tum pater Anchises, lacrimis ingressus obortis:
O nate, ingentem luctum ne quaere tuorum.
Ostendent terris hunc tantum fata, neque ultra

ıt. Nimium vobis Romana propago
ıs, superi, propria haec si dona fuissent.
ille virûm magnam Mavortis ad urbem
get gemitus! vel quae, Tiberine, videbis
uum tumulum praeterlabere recentem!
Iliaca quisquam de gente Latinos
ı spe tollet avos: nec Romula quondam
ntum tellus iactabit alumno.
s, heu prisca fides, invictaque bello
Non illi se quisquam impune tulisset
mato, seu quum pedes iret in hostem,
ıantis equi foderet calcaribus armos.
erande puer, si qua fata aspera rumpas!
illus eris. Manibus date lilia plenis:
s spargam flores, animamque nepotis
ı accumulem donis, et fungar inani
— Sic tota passim regione vagantur
ampis latis, atque omnia lustrant.
tquam Anchises natum per singula duxit,
ue animum famae venientis amore:
ı viro memorat, quae deinde gerenda,
sque docet populos, urbemque Latini;
ıemque modo fugiatque feratque laborem.
eminae Somni portae: quarum altera fertur
uae veris facilis datur exitus umbris:
ıdenti perfecta nitens elephanto;
ad coelum mittunt insomnia Manes.
ım natum Anchises unaque Sibyllam
ur dictis, portaque emittit eburna:
secat ad naves, sociosque revisit;
l Caietae recto fert limite portum.
ə prora iacitur; stant litore puppes.

LIBER SEPTIMUS.

Tu quoque litoribus nostris, Aeneïa nutrix,
aeternam moriens famam, Caieta, dedisti;
et nunc servat honos sedem tuus, ossaque nomen
Hesperia in magna, si qua est ea gloria, signat.
At pius exsequiis Aeneas rite solutis,
aggere composito tumuli, postquam alta quierunt
aequora, tendit iter velis, portumque relinquit.
Adspirant aurae in noctem, nec candida cursus
luna negat; splendet tremulo sub lumine pontus.
Proxima Circaeae raduntur litora terrae,
dives inaccessos ubi Solis filia lucos
assiduo resonat cantu, tectisque superbis
urit odoratam nocturna in lumina cedrum,
arguto tenues percurrens pectine telas.
Hinc exaudiri gemitus iraeque leonum,
vincla recusantum, et sera sub nocte rudentum;
setigerique sues, atque in praesepibus ursi
saevire, ac formae magnorum ululare luporum:
quos hominum ex facie dea saeva potentibus herbis
induerat Circe in vultus ac terga ferarum.
Quae ne monstra pii paterentur talia Troes,
delati in portus, neu litora dira subirent,
Neptunus ventis implevit vela secundis,
atque fugam dedit, et praeter vada fervida vexit.
Iamque rubescebat radiis mare, et aethere ab alto
Aurora in roseis fulgebat lutea bigis;

ıti posuere, omnisque repente resedit
n lento luctantur marmore tonsae.
Aeneas ingentem ex aequore lucum
Hunc inter fluvio Tiberinus amoeno,
rapidis, et multa flavus arena,
rorumpit; variae circumque supraque
ipis volucres et fluminis alveo
ulcebant cantu, lucoque volabant.
er sociis terraeque advertere proras
t laetus fluvio succedit opaco.
ge, qui reges, Erato, quae tempora rerum,
antiquo fuerit status, advena classem
mum Ausoniis exercitus appulit oris,
, et primae revocabo exordia pugnae.
, tu, diva, mone. Dicam horrida bella,
es, actosque animis in funera reges,
mque manum, totamque sub arma coactam
n. Maior rerum mihi nascitur ordo;
ıs moveo. Rex arva Latinus et urbes
r longa placidas in pace regebat.
ino et nympha genitum Laurente Marica
s. Fauno Picus pater: isque parentem
ıe, refert; tu sanguinis ultimus auctor.
ic, fato divûm, prolesque virilis
, primaque oriens erepta iuventa est.
um et tantas servabat filia sedes,
ra viro, iam plenis nubilis annis.
m magno e Latio totaque petebant
petit ante alios pulcherrimus omnes
ıvis atavisque potens: quem regia coniunx
enerum miro properabat amore;
portenta deûm terroribus obstant.
at tecti medio in penetralibus altis,

sacra comam, multosque metu servata per annos,
quam pater inventam, primas quum conderet arces,
ipse ferebatur Phoebo sacrasse Latinus,
Laurentesque ab ea nomen posuisse colonis.
Huius apes summum densae (mirabile dictu)
stridore ingenti liquidum trans aethera vectae,
obsedere apicem; et, pedibus per mutua nexis,
examen subitum ramo frondente pependit.
Continuo vates, Externum cernimus, inquit,
adventare virum, et partes petere agmen easdem
partibus ex isdem, et summa dominarier arce.
Praeterea, castis adolet dum altaria taedis,
ut iuxta genitorem adstat Lavinia virgo,
visa (nefas!) longis comprendere crinibus ignem,
atque omnem ornatum flamma crepitante cremari,
regalesque accensa comas, accensa coronam,
insignem gemmis; tum fumida lumine fulvo
involvi, ac totis Vulcanum spargere tectis.
Id vero horrendum ac visu mirabile ferri:
namque fore illustrem fama fatisque canebant
ipsam; sed populo magnum portendere bellum.
At rex sollicitus monstris, oracula Fauni,
fatidici genitoris, adit, lucosque sub alta
consulit Albunea, nemorum quae maxima sacro
fonte sonat, saevamque exhalat opaca mephitim.
Hinc Italae gentes, omnisque Oenotria tellus,
in dubiis responsa petunt. Huc dona sacerdos
quum tulit, et caesarum ovium sub nocte silenti
pellibus incubuit stratis, somnosque petivit:
multa modis simulacra videt volitantia miris,
et varias audit voces, fruiturque deorum
colloquio, atque imis Acheronta affatur Avernis.
Hic et tum pater ipse petens responsa Latinus

centum lanigeras mactabat rite bidentes,
atque harum effultus tergo stratisque iacebat
velleribus. Subita ex alto vox reddita luco est:
Ne pete connubiis natam sociare Latinis,
o mea progenies, thalamis neu crede paratis;
externi veniunt generi, qui sanguine nostrum
nomen in astra ferent, quorumque ab stirpe nepotes
omnia sub pedibus, qua Sol utrumque recurrens
adspicit Oceanum, vertique regique videbunt.
Haec responsa patris Fauni, monitusque silenti
nocte datos, non ipse suo premit ore Latinus:
sed circum late volitans iam Fama per urbes
Ausonias tulerat; quum Laomedontia pubes
gramineo ripae religavit ab aggere classem.
Aeneas, primique duces, et pulcher Iulus,
corpora sub ramis deponunt arboris altae;
instituuntque dapes, et adorea liba per herbam
subiiciunt epulis, (sic Iupiter ille monebat)
et Cereale solum pomis agrestibus augent.
Consumtis hic forte aliis, ut vertere morsus
exiguam in Cererem penuria adegit edendi,
et violare manu malisque audacibus orbem
fatalis crusti, patulis nec parcere quadris:
Heus! etiam mensas consumimus? inquit Iulus,
nec plura, alludens. Ea vox audita laborum
prima tulit finem, primamque loquentis ab ore
eripuit pater, ac stupefactus numine pressit.
Continuo, Salve fatis mihi debita tellus,
vosque, ait, o fidi Troiae salvete Penates.
Hic domus, haec patria est. Genitor mihi talia namque,
nunc repeto, Anchises fatorum arcana reliquit:
Quum te, nate, fames ignota ad litora vectum
accisis coget dapibus consumere mensas:

tum sperare domos defessus, ibique memento
prima locare manu molirique aggere tecta.
Haec erat illa fames; haec nos suprema mane
exitiis positura modum.
Quare agite, et primo laeti cum lumine solis,
quae loca, quive habeant homines, ubi moenia
vestigemus, et a portu diversa petamus.
Nunc pateras libate Iovi, precibusque vocate
Anchisen genitorem, et vina reponite mensis.
Sic deinde effatus frondenti tempora ramo
implicat, et Geniumque loci, primamque deo
Tellurem, Nymphasque, et adhuc ignota prec
flumina; tum Noctem, Noctisque orientia sig
Idaeumque Iovem, Phrygiamque ex ordine M
invocat; et duplices coeloque Ereboque parei
Hic pater omnipotens ter coelo clarus ab alto
intonuit, radiisque ardentem lucis et auro
ipse manu quatiens ostendit ab aethere nuben
Diditur hic subito Troiana per agmina rumor,
advenisse diem, quo debita moenia condant.
Certatim instaurant epulas, atque omine mag
crateras laeti statuunt, et vina coronant.
Postera quum prima lustrabat lampade teri
orta dies, urbem, et fines, et litora gentis
diversi explorant; haec fontis stagna Numici,
hunc Thybrim fluvium, hic fortes habitare L
Tum satus Anchisa delectos ordine ab omni
centum oratores augusta ad moenia regis
ire iubet, ramis velatos Palladis omnes;
donaque ferre viro, pacemque exposcere Teuc
Haud mora: festinant iussi, rapidisque ferun
passibus. Ipse humili designat moenia fossa,
moliturque locum; primasque in litore sedes

ı in morem, pinnis atque aggere cingit.
er emensi, turres ac tecta Latinorum
ıebant iuvenes, muroque subibant.
ım pueri et primaevo flore iuventus
r equis, domitantque in pulvere currus;
tendunt arcus, aut lenta lacertis
ıntorquent, cursuque ictuque lacessunt:
ıevectus equo longaevi regis ad aures
ngentes ignota in veste reportat
viros. Ille intra tecta vocari
ɜt solio medius consedit avito.
ıgustum, ingens, centum sublime columnis,
summa, Laurentis regia Pici,
m silvis et relligione parentum.
:a accipere, et primos attollere fasces
men erat; hoc illis curia templum,
ı sedes epulis; hic ariete caeso
soliti patres considere mensis.
m veterum effigies ex ordine avorum
cedro: Italusque, paterque Sabinus
curvam servans sub imagine falcem,
que senex, Ianique bifrontis imago,
adstabant, aliique ab origine reges,
e ob patriam pugnando vulnera passi.
ı praeterea sacris in postibus arma,
ɜndent currus, curvaeque secures,
capitum, et portarum ingentia claustra,
ıe, clipeique, ereptaque rostra carinis.
irinali lituo, parvaque sedebat
ıs trabea, laevaque ancile gerebat
uûm domitor: quem capta cupidine coniunx
rcussum virga, versumque venenis,
n Circe, sparsitque coloribus alas.

Tali intus templo divûm patriaque Latinus
sede sedens Teucros ad sese in tecta vocavit;
atque haec ingressis placido prior edidit ore:
Dicite, Dardanidae, (neque enim nescimus et urbem,
et genus, auditique advertitis aequore cursum,)
quid petitis? quae caussa rates, aut cuius egentes
litus ad Ausonium tot per vada caerula vexit?
Sive errore viae, seu tempestatibus acti
(qualia multa mari nautae patiuntur in alto)
fluminis intrastis ripas, portuque sedetis:
ne fugite hospitium, neve ignorate Latinos
Saturni gentem, haud vinclo nec legibus aequam,
sponte sua veterisque dei se more tenentem.
Atque equidem memini (fama est obscurior annis)
Auruncos ita ferre senes, his ortus ut agris
Dardanus Idaeas Phrygiae penetrarit ad urbes,
Threïciamque Samum, quae nunc Samothracia fertur.
Hinc illum Corythi Tyrrhena ab sede profectum
aurea nunc solio stellantis regia coeli
accipit, et numerum divorum altaribus addit.
Dixerat; et dicta Ilioneus sic voce secutus:
Rex, genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
atra subegit hiems vestris succedere terris,
nec sidus regione viae litusve fefellit:
consilio hanc omnes animisque volentibus urbem
afferimur, pulsi regnis, quae maxima quondam
extremo veniens Sol adspiciebat Olympo.
Ab Iove principium generis; Iove Dardana pubes
gaudet avo; rex ipse, Iovis de gente suprema,
Troïus Aeneas tua nos ad limina misit.
Quanta per Idaeos saevis effusa Mycenis
tempestas ierit campos, quibus actus uterque

Europae atque Asiae fatis concurrerit orbis,
audiit, et si quem tellus extrema refuso
submovet Oceano, et si quem extenta plagarum
quatuor in medio dirimit plaga Solis iniqui.
Diluvio ex illo tot vasta per aequora vecti
dîs sedem exiguam patriis litusque rogamus
innocuum, et cunctis undamque auramque patentem.
Non erimus regno indecores; nec vestra feretur
fama levis, tantive abolescet gratia facti;
nec Troiam Ausonios gremio excepisse pigebit.
Fata per Aeneae iuro, dextramque potentem,
sive fide, seu quis bello est expertus et armis;
multi nos populi, multae (ne temne, quod ultro
praeferimus manibus vittas ac verba precantia)
et petiere sibi et voluere adiungere gentes.
Sed nos fata deûm vestras exquirere terras
imperiis egere suis. Hinc Dardanus ortus;
huc repetit, iussisque ingentibus urget Apollo
Tyrrhenum ad Thybrim et fontis vada sacra Numici.
Dat tibi praeterea fortunae parva prioris
munera, relliquias Troia ex ardente receptas.
Hoc pater Anchises auro libabat ad aras:
hoc Priami gestamen erat, quum iura vocatis
more daret populis; sceptrumque, sacerque tiaras,
Iliadumque labor vestes.

Talibus Ilionei dictis defixa Latinus
obtutu tenet ora, soloque immobilis haeret,
intentos volvens oculos. Nec purpura regem
picta movet, nec sceptra movent Priameia tantum,
quantum in connubio natae thalamoque moratur,
et veteris Fauni volvit sub pectore sortem.
Hunc illum fatis externa ab sede profectum
portendi *generum, paribus*que in regna vocarì

auspiciis; huic progeniem virtute futuram
egregiam, et totum quae viribus occupet orbem.
Tandem laetus ait: Di nostra incepta secundent,
auguriumque suum! Dabitur, Troiane, quod optas
munera nec sperno. Non vobis, rege Latino,
divitis uber agri Troiaeve opulentia deerit.
Ipse modo Aeneas, nostri si tanta cupido est,
si iungi hospitio properat sociusque vocari,
adveniat, vultus neve exhorrescat amicos.
Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.
Vos contra regi mea nunc mandata referte.
Est mihi nata, viro gentis quam iungere nostrae,
non patrio ex adyto sortes, non plurima coelo
monstra sinunt: generos externis affore ab oris,
hoc Latio restare canunt, qui sanguine nostrum
nomen in astra ferant. Hunc illum poscere fata
et reor, et, si quid veri mens augurat, opto.
Haec effatus, equos numero pater eligit omni.
Stabant ter centum nitidi in praesepibus altis.
Omnibus extemplo Teucris iubet ordine duci
instratos ostro alipedes pictisque tapetis.
Aurea pectoribus demissa monilia pendent;
tecti auro; fulvum mandunt sub dentibus aurum.
Absenti Aeneae currum geminosque iugales,
semine ab aetherio, spirantes naribus ignem,
illorum de gente, patri quos daedala Circe
supposita de matre nothos furata creavit.
Talibus Aeneadae donis dictisque Latini
sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.
Ecce autem Inachiis sese referebat ab Argis
saeva Iovis coniunx, aurasque invecta tenebat;
et laetum Aeneam classemque ex aethere longe
Dardaniam Siculo prospexit ab usque Pachyno.

1 tecta videt, iam fidere terrae;
2 rates. Stetit acri fixa dolore.
assans caput, haec effundit pectore dicta:
em invisam, et fatis contraria nostris
gum! Num Sigeis occumbere campis,
i potuere capi? num incensa cremavit
s? Medias acies mediosque per ignes
viam. At, credo, mea numina tandem
at, odiis aut exsaturata quievi?
m patria excussos infesta per undas
.i, et profugis toto me opponere ponto.
: in Teucros vires coelique marisque.
es aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis
Optato conduntur Thybridis alveo,
agi atque mei. Mars perdere gentem
i Lapithum valuit; concessit in iras
i antiquam genitor Calydona Dianae;
us aut Lapithas tantum, aut Calydona merentem?
iagna Iovis coniunx, nil linquere inausum
i infelix, quae memet in omnia verti,
Aenea! Quod si mea numina non sunt
itis: dubitem haud equidem implorare, quod usquam est.
i nequeo Superos, Acheronta movebo.
ur regnis, esto, prohibere Latinis,
iota manet fatis Lavinia coniunx:
, atque moras tantis licet addere rebus:
iborum populos exscindere regum.
atque socer coëant mercede suorum.
Troiano et Rutulo dotabere, virgo;
manet te pronuba. Nec face tantum
iegnans *ignes enixa iugales*;

quin idem Veneri partus suus, et Paris alter,
funestaeque iterum recidiva in Pergama taedae.
Haec ubi dicta dedit, terras horrenda petivit;
luctificam Allecto Dirarum ab sede sororum
infernisque ciet tenebris: cui tristia bella,
iraeque, insidiaeque, et crimina noxia cordi.
Odit et ipse pater Pluton, odere sorores
Tartareae monstrum: tot sese vertit in ora,
tam saevae facies, tot pullulat atra colubris.
Quam Iuno his acuit verbis, ac talia fatur:
Hunc mihi da proprium, virgo sata Nocte, laborem
hanc operam, ne noster honos infractave cedat
fama loco; neu connubiis ambire Latinum
Aeneadae possint, Italosve obsidere fines.
Tu potes unanimos armare in proelia fratres,
atque odiis versare domos; tu verbera tectis
funereasque inferre faces; tibi nomina mille,
mille nocendi artes. Fecundum concute pectus,
disiice compositam pacem, sere crimina belli;
arma velit, poscatque simul, rapiatque iuventus.
Exin Gorgoneis Allecto infecta venenis
principio Latium et Laurentis tecta tyranni
celsa petit, tacitumque obsedit limen Amatae,
quam super adventu Teucrûm Turnique hymenaeis
femineae ardentem curaeque iraeque coquebant.
Huic dea caeruleis unum de crinibus anguem
coniicit, inque sinum praecordia ad intima subdit,
quo furibunda domum monstro permisceat omnem.
Ille, inter vestes et levia pectora lapsus,
volvitur attactu nullo, fallitque furentem,
vipeream inspirans animam; fit tortile collo
aurum ingens coluber, fit longae taenia vittae,
innectitque comas, et membris lubricus errat.

rima lues udo sublapsa veneno
sensus, atque ossibus implicat ignem,
nimus toto percepit pectore flammam ·
st solito matrum de more, loquuta est,
er nata lacrimans Phrygiisque hymenaeis:
sne datur ducenda Lavinia Teucris,
? nec te miseret nataeque tuique?
s miseret, quam primo aquilone relinquet
alta petens, abducta virgine, praedo?
Phrygius penetrât Lacedaemona pastor,
que Helenam Troianas vexit ad urbes!
sancta fides? quid cura antiqua tuorum,
guineo toties data dextera Turno?
xterna petitur de gente Latinis,
et, Faunique premunt te iussa parentis:
quidem sceptris terram quae libera nostris
xternam reor, et sic dicere divos.
, si prima domus repetatur origo,
crisiusque patres, mediaeque Mycenae.
equidquam dictis experta, Latinum
re videt, penitusque in viscera lapsum
furiale malum, totamque pererrat:
infelix, ingentibus excita monstris,
m sine more furit lymphata per urbem.
dam torto volitans sub verbere turbo,
ri magno in gyro vacua atria circum
do exercent; ille actus habena
ertur spatiis; stupet inscia supra
que manus, mirata volubile buxum;
os plagae: non cursu segnior illo
s urbes agitur populosque feroces.
m in silvas, simulato numine Bacchi,
orta nefas, *maioremque* orsa furorem,

evolat, et natam frondosis montibus abdit,
quo thalamum eripiat Teucris, taedasque m
Evoe, Bacche, fremens, solum te virgine digr
vociferans. Etenim molles tibi sumere thyrs
te lustrare choros, sacrum tibi pascere crinen
fama volat; Furiisque accensas pectore matr
idem omnes simul ardor agit, nova quaerere
Deseruere domos; ventis dant colla comasqu
Ast aliae tremulis ululatibus aethera complen
pampineasque gerunt incinctae pellibus hast
Ipsa inter medias flagrantem fervida pinum
sustinet, ac natae Turnique canit hymenaeos
sanguineam torquens aciem; torvumque rep
clamat: Io matres, audite, ubi quaeque, Lati
Si qua piis animis manet infelicis Amatae
gratia, si iuris materni cura remordet:
solvite crinales vittas, capite orgia mecum.
Talem inter silvas, inter deserta ferarum,
reginam Allecto stimulis agit undique Bacchi
Postquam visa satis primos acuisse furores,
consiliumque omnemque domum vertisse La
protenus hinc fuscis tristis dea tollitur alis
audacis Rutuli ad muros, (quam dicitur urbe
Acrisioneis Danaë fundasse colonis,)
praecipiti delata Noto. Locus Ardea quondan
dictus avis; et nunc magnum manet Ardea n
sed fortuna fuit. Tectis hic Turnus in altis
iam mediam nigra carpebat nocte quietem.
Allecto torvam faciem et furialia membra
exuit; in vultus sese transformat aniles,
et frontem obscenam rugis arat; induit albos
cum vitta crines; tum ramum innectit olivae
fit Calybe, Iunonis anus templique sacerdos,

et iuveni ante oculos his se cum vocibus offert:
Turne, tot incassum fusos patiere labores,
et tua Dardaniis transscribi sceptra colonis?
Rex tibi coniugium et quaesitas sanguine dotes
abnegat; externusque in regnum quaeritur heres.
I nunc, ingratis offer te, irrise, periclis;
Tyrrhenas, i, sterne acies; tege pace Latinos.
Haec adeo tibi me, placida quum nocte iaceres,
ipsa palam fari omnipotens Saturnia iussit.
Quare age, et armari pubem portisque moveri
laetus in arma para, et Phrygios, qui flumine pulchro
consedere, duces pictasque exure carinas.
Coelestum vis magna iubet. Rex ipse Latinus,
ni dare coniugium et dicto parere fatetur,
sentiat et tandem Turnum experiatur in armis.
Hic iuvenis, vatem irridens, sic orsa vicissim
ore refert: Classes invectas Thybridis alveo,
non, ut rere, meas effugit nuntius aures:
ne tantos mihi finge metus: nec regia Iuno
immemor est nostri.
Sed te victa situ verique effeta senectus,
o mater, curis nequidquam exercet, et arma
regum inter falsa vatem formidine ludit.
Cura tibi, divûm effigies et templa tueri;
bella viri pacemque regant, quis bella gerenda.
Talibus Allecto dictis exarsit in iras.
At iuveni oranti subitus tremor occupat artus;
deriguere oculi: tot Erinnys sibilat hydris,
tantaque se facies aperit. Tum, flammea torquens
lumina, cunctantem et quaerentem dicere plura
repulit, et geminos erexit crinibus angues,
verberaque insonuit, rabidoque haec addidit ore:
En, ego, *victa situ, quam* veri effeta senectus

arma inter regum falsa formidine ludit,
(respice ad haec) adsum Dirarum ab sede sororum;
bella manu letumque gero.
Sic effata facem iuveni coniecit, et atro
lumine fumantes fixit sub pectore taedas.
Olli somnum ingens rumpit pavor, ossaque et artus
perfundit toto proruptus corpore sudor.
Arma amens fremit; arma toro tectisque requirit.
Saevit amor ferri, et scelerata insania belli;
ira super: magno veluti quum flamma sonore
virgea suggeritur costis undantis aëni,
exsultantque aestu latices; furit intus aquai
fumidus atque alte spumis exuberat amnis;
nec iam se capit unda; volat vapor ater ad auras.
Ergo iter ad regem polluta pace Latinum
indicit primis iuvenum, et iubet arma parari,
tutari Italiam, detrudere finibus hostem;
se satis ambobus Teucrisque venire Latinisque.
Haec ubi dicta dedit, divosque in vota vocavit:
certatim sese Rutuli exhortantur in arma.
Hunc decus egregium formae movet atque iuventae,
hunc atavi reges, hunc claris dextera factis.
Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet:
Allecto in Teucros Stygiis se concitat alis,
arte nova, speculata locum, quo litore pulcher
insidiis cursuque feras agitabat Iulus.
Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo
obiicit, et noto nares contingit odore,
ut cervum ardentes agerent: quae prima laborum
causa fuit, belloque animos accendit agrestes.
Cervus erat forma praestanti et cornibus ingens,
Tyrrhidae pueri quem matris ab ubere raptum
nutribant, Tyrrheusque pater, cui regia parent

et late custodia credita campi.
imperiis soror omni Silvia cura
ntexens ornabat cornua sertis,
ue ferum, puroque in fonte lavabat.
im patiens, mensaeque assuetus herili,
vis; rursusque ad limina nota
im sera quamvis se nocte ferebat.
ul errantem rabidae venantis Iuli
re canes, fluvio quum forte secundo
ripaque aestus viridante levaret.
, eximiae laudis succensus amore,
curvo direxit spicula cornu:
ie erranti deus afuit; actaque multo
erum sonitu perque ilia venit arundo.
quadrupes nota intra tecta refugit,
ue gemens stabulis, questuque cruentus
loranti similis tectum omne replebat.
na soror, palmis percussa lacertos,
vocat, et duros conclamat agrestes.
s enim tacitis latet aspera silvis,)
adsunt: hic torre armatus obusto,
gravidi nodis: quod cuique repertum
elum ira facit. Vocat agmina Tyrrheus,
im quercum cuneis ut forte coactis
rapta spirans immane securi.
speculis tempus dea nacta nocendi
a petit stabuli, et de culmine summo
anit signum, cornuque recurvo
intendit vocem: qua protenus omne
it nemus, et silvae insonuere profundae.
Triviae longe lacus; audiit amnis
lar albus aqua, fontesque Velini;
matres *pressere* ad pectora natos.

Tum vero ad vocem celeres, qua cuccina signum
dira dedit, raptis concurrunt undique telis
indomiti agricolae; nec non et Troïa pubes
Ascanio auxilium castris effundit apertis.
Direxere acies. Non iam certamine agresti,
stipitibus duris agitur sudibusve praeustis;
sed ferro ancipiti decernunt, atraque late
horrescit strictis seges ensibus, aeraque fulgent
sole lacessita, et lucem sub nubila iactant:
fluctus uti primo coepit quum albescere vento,
paullatim sese tollit mare, et altius undas
erigit, inde imo consurgit ad aethera fundo.
Hic iuvenis primam ante aciem stridente sagitta,
natorum Tyrrhei fuerat qui maximus, Almo
sternitur; haesit enim sub gutture vulnus, et udae
vocis iter tenuemque inclusit sanguine vitam;
corpora multa virûm circa, seniorque Galaesus,
dum paci medium se offert: iustissimus unus
qui fuit, Ausoniisque olim ditissimus arvis.
Quinque greges illi balantum, quina redibant
armenta, et terram centum vertebat aratris.
Atque, ea per campos aequo dum Marte geruntur,
promissi dea facta potens, ubi sanguine bellum
imbuit, et primae commisit funera pugnae,
deserit Hesperiam, et coeli convecta per auras
Iunonem victrix affatur voce superba:
En, perfecta tibi bello discordia tristi.
Dic, in amicitiam coëant, et foedera iungant,
quandoquidem Ausonio respersi sanguine Teucros
Hoc etiam his addam, tua si mihi certa voluntas;
finitimas in bella feram rumoribus urbes,
accendamque animos insani Martis amore,
undique ut auxilio veniant: spargam arma per agros.

ra Iuno: Terrorum et fraudis abunde est.
i causae: pugnatur comminus armis.
prima dedit, sanguis novus imbuit arma.
iubia et tales celebrent hymenaeos
Veneris genus et rex ipse Latinus.
aetherias errare licentius auras
ir ille velit, summi regnator Olympi.
i. Ego, si qua super fortuna laborum est,
n. Tales dederat Saturnia voces.
i attollit stridentes anguibus alas,
i petit sedem, supera ardua linquens.
Italiae medio sub montibus altis,
t fama multis memoratus in oris,
valles; densis hunc frondibus atrum
imque latus nemoris, medioque fragosus
im saxis et torto vertice torrens.
s horrendum, saevi spiracula Ditis,
ir, ruptoque ingens Acheronte vorago
aperit fauces: quis condita Erinnys,
numen, terras coelumque levabat.
inus interea extremam Saturnia bello
egina manum. Ruit omnis in urbem
ex acie numerus, caesosque reportant,
i puerum, foedatique ora Galaesi;
tque deos, obtestanturque Latinum.
dest, medioque in crimine caedis et igni
ingeminat: Teucros in regna vocari;
dmisceri Phrygiam; se limine pelli.
orum attonitae Baccho nemora avia matres
thiasis, (neque enim leve nomen Amatae,)
collecti coëunt, Martemque fatigant.
ndum cuncti contra omina bellum,
a *deûm, perverso* numine poscunt.

Certatim regis circumstant tecta Latini.
Ille, velut pelagi rupes immota, resistit;
ut pelagi rupes, magno veniente fragore,
quae sese, multis circum latrantibus undis,
mole tenet; scopuli nequidquam et spumea circum
saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga.
Verum, ubi nulla datur caecum exsuperare potestas
consilium, et saevae nutu Iunonis eunt res:
multa deos aurasque pater testatus inanes,
Frangimur heu fatis, inquit, ferimurque procella!
Ipsi has sacrilego pendetis sanguine poenas,
o miseri. Te, Turne, nefas, te triste manebit
supplicium; votisque deos venerabere seris.
Nam mihi parta quies, omnisque in limine portus;
funere felici spolior. Nec plura locutus
sepsit se tectis, rerumque reliquit habenas.
Mos erat Hesperio in Latio, quem protenus urbes
Albanae coluere sacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, quum prima movent in proelia Martem,
sive Getis inferre manu lacrimabile bellum,
Hyrcanisve Arabisve parant, seu tendere ad Indos,
Auroramque sequi, Parthosque reposcere signa.
Sunt geminae Belli portae, (sic nomine dicunt,)
religione sacrae et saevi formidine Martis:
centum aerei claudunt vectes, aeternaque ferri
robora; nec custos absistit limine Ianus.
Has, ubi certa sedet patribus sententia pugnae,
ipse, Quirinali trabea cinctuque Gabino
insignis, reserat stridentia limina Consul;
ipse vocat pugnas; sequitur tum cetera pubes;
aereaque adsensu conspirant cornua rauco.
Hoc et tum Aeneadis indicere bella Latinus
more iubebatur, tristesque recludere portas.

nuit tactu pater, aversusque refugit
ministeria, et caecis se condidit umbris.
Regina deûm coelo delapsa morantes
lit ipsa manu portas, et cardine verso
ferratos rupit Saturnia postes.
t inexcita Ausonia atque immobilis ante.
pedes ire parat campis, pars arduus altis
rulentus equis furit: omnes arma requirunt.
leves clipeos et spicula lucida tergunt
a pingui, subiguntque in cote secures;
que ferre iuvat, sonitusque audire tubarum.
que adeo magnae positis incudibus urbes
ovant, Atina potens, Tiburque superbum,
a, Crustumerique, et turrigerae Antemnae.
ina tuta cavant capitum, flectuntque salignas
num crates; alii thoracas aënos,
ves ocreas lento ducunt argento.
ris huc et falcis honos, huc omnis aratri
amor; recoquunt patrios fornacibus enses.
ica iamque sonant; it bello tessera signum.
aleam tectis trepidus rapit; ille frementes
ga cogit equos; clipeumque, auroque trilicem
m induitur; fidoque accingitur ense.
ndite nunc Helicona, deae, cantusque movete,
ello exciti reges, quae quemque secutae
lerint campos acies: quibus Itala iam tum
rit terra alma viris, quibus arserit armis.
eministis enim, divae, et memorare potestis:
s vix tenuis famae perlabitur aura.
imus init bellum Tyrrhenis asper ab oris
mtor divûm Mezentius, agminaque armat.
s huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter
uit, *excepto Laurentis* corpore Turni.

Lausus, equûm domitor debellatorque ferarum,
ducit Agyllina nequidquam ex urbe secutos
mille viros; dignus, patriis qui laetior esset
imperiis, et cui pater haud Mezentius esset.
Post hos insignem palma per gramina currum
victoresque ostentat equos, satus Hercule pulchro,
pulcher Aventinus; clipeoque insigne paternum
centum angues, cinctamque gerit serpentibus Hydram;
collis Aventini silva quem Rhea sacerdos
furtivum partu sub luminis edidit oras,
mixta deo mulier, postquam Laurentia victor,
Geryone exstincto, Tirynthius attigit arva,
Tyrrhenoque boves in flumine lavit Iberas.
Pila manu saevosque gerunt in bella dolones;
et tereti pugnant mucrone veruque Sabello.
Ipse pedes, tegumen torquens immane leonis,
terribili impexum seta, cum dentibus albis,
indutus capiti, sic regia tecta subibat,
horridus, Herculeoque humeros innexus amictu.
Tum gemini fratres Tiburtia moenia linquunt,
fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque acerque Coras, Argiva iuventus;
et primam ante aciem densa inter tela feruntur,
ceu duo nubigenae quum vertice montis ab alto
descendunt Centauri, Homolen Othrymque nivalem
linquentes cursu rapido; dat euntibus ingens
silva locum, et magno cedunt virgulta fragore.
Nec Praenestinae fundator defuit urbis,
Vulcano genitum pecora inter agrestia regem
inventumque focis omnis quem credidit aetas,
Caeculus. Hunc legio late comitatur agrestis;
quique altum Praeneste viri, quique arva Gabinae

Iunonis, gelidumque Anienem et roscida rivis
Hernica saxa colunt; quos, dives Anagnia, pascis,
quos, Amasene pater. Non illis omnibus arma
nec clipei currusve sonant. Pars maxima glandes
liventis plumbi spargit; pars spicula gestat
bina manu, fulvosque lupi de pelle galeros
tegmen habent capiti; vestigia nuda sinistri
instituere pedis; crudus tegit altera pero.

At Messapus, equûm domitor, Neptunia proles,
quem neque fas igni cuiquam nec sternere ferro,
iam pridem resides populos, desuetaque bello
agmina, in arma vocat subito, ferrumque retractat.
Hi Fescenninas acies Aequosque Faliscos,
hi Soractis habent arces Flaviniaque arva,
et Cimini cum monte lacum lucosque Capenos.
Ibant aequati numero, regemque canebant,
ceu quondam nivei liquida inter nubila cycni,
quum sese e pastu referunt, et longa canoros
dant per colla modos: sonat amnis, et Asia longe
pulsa palus.
Nec quisquam aeratas acies ex agmine tanto
misceri putet; aëriam sed gurgite ab alto
urgeri volucrum raucarum ad litora nubem.

Ecce, Sabinorum prisco de sanguine, magnum
agmen agens Clausus, magnique ipse agminis instar,
Claudia nunc a quo diffunditur et tribus et gens
per Latium, postquam in partem data Roma Sabinis.
Una ingens Amiterna cohors, priscique Quirites,
Ereti manus omnis, oliviferaeque Mutuscae:
qui Nomentum urbem, qui Rosea rura Velini,
qui Tetricae horrentes rupes, montemque Severum,
Casperiamque colunt, Forulosque, et flumen
Himellae;

qui Thybrim Fabarimque bibunt, quos frigida misit
Nursia, et Hortinae classes, populique Latini,
quosque secans infaustum interluit Allia nomen:
quam multi Libyco volvuntur marmore fluctus,
saevus ubi Orion hibernis conditur undis;
vel quum sole novo densae torrentur aristae,
aut Hermi campo, aut Lyciae flaventibus arvis.
Scuta sonant, pulsuque pedum tremit excita tellus.
Hinc Agamemnonius, Troiani nominis hostis,
curru iungit Halesus equos, Turnoque feroces
mille rapit populos, vertunt felicia Baccho
Massica qui rastris, et quos de collibus altis
Aurunci misere patres, Sidicinaque iuxta
aequora, quique Cales linquunt, amnisque vadosi
accola Vulturni, pariterque Saticulus asper,
Oscorumque manus. Teretes sunt aclides illis
tela; sed haec lento mos est aptare flagello.
Laevas caetra tegit; falcati comminus enses.
Nec tu carminibus nostris indictus abibis,
Oebale, quem generasse Telon Sebethide nympha
fertur, Teleboûm Capreas quum regna teneret,
iam senior; patriis sed non et filius arvis
contentus, late iam tum ditione premebat
Sarrastes populos, et quae rigat aequora Sarnus,
quique Rufras Batulumque tenent atque arva Celennae,
et quos maliferae despectant moenia Abellae:
Teutonico ritu soliti torquere cateias:
tegmina quis capitum raptus de subere cortex,
aerataeque micant peltae, micat aereus ensis.
Et te montosae misere in proelia Nersae,
Ufens, insignem fama et felicibus armis:
horrida praecipue cui gens, assuetaque multo

emorum, duris Aequicula glebis.
erram exercent, semperque recentes
re iuvat praedas, et vivere rapto.
Marruvia venit de gente sacerdos,
ıper galeam et felici comtus oliva,
i regis missu, fortissimus Umbro:
ɜeneri et graviter spirantibus hydris
qui somnos cantuque manuque solebat,
tque iras, et morsus arte levabat.
Dardaniae medicari cuspidis ictum
neque eum iuvere in vulnera cantus
ri, et Marsis quaesitae montibus herbae.
ıs Anguitiae, vitrea te Fucinus unda,
i flevere lacus.
ippolyti proles pulcherrima bello,
insignem quem mater Aricia misit,
Egeriae lucis, humentia circum
nguis ubi et placabilis ara Dianae.
ferunt fama Hippolytum, postquam arte novercae
, patriasque explerit sanguine poenas
distractus equis, ad sidera rursus
et superas coeli venisse sub auras,
revocatum herbis et amore Dianae.
er omnipotens, aliquem indignatus ab umbris
n infernis ad lumina surgere vitae,
ırtorem medicinae talis et artis
Phoebigenam Stygias detrusit ad undas.
ı Hippolytum secretis alma recondit
et nymphae Egeriae nemorique relegat:
i in silvis Italis ignobilis aevum
versoque ubi nomine Virbius esset.
am templo Triviae lucisque sacratis

cornipedes arcentur equi; quod litore currum
et iuvenem monstris pavidi effudere marinis.
Filius ardentes haud secius aequore campi
exercebat equos, curruque in bella ruebat.
Ipse inter primos praestanti corpore Turnus
vertitur arma tenens, et toto vertice supra est:
cui triplici crinita iuba galea alta Chimaeram
sustinet, Aetnaeos efflantem faucibus ignes;
tam magis illa fremens, et tristibus effera flammis,
quam magis effuso crudescunt sanguine pugnae.
At levem clipeum sublatis cornibus Io
auro insignibat, iam setis obsita, iam bos,
argumentum ingens, et custos virginis Argus,
caelataque amnem fundens pater Inachus urna.
Insequitur nimbus peditum, clipeataque totis
agmina densentur campis, Argivaque pubes,
Auruncaeque manus, Rutuli veteresque Sicani,
et Sacranae acies, et picti scuta Labici:
qui saltus, Tiberine, tuos, sacrumque Numici
litus arant, Rutulosque exercent vomere colles,
Circaeumque iugum; quis Iupiter Anxurus arvis
praesidet, et viridi gaudens Feronia luco;
qua Saturae iacet atra palus, gelidusque per imas
quaerit iter valles atque in mare conditur Ufens.
Hos super advenit Volsca de gente Camilla,
agmen agens equitum et florentes aere catervas,
bellatrix: non illa colo calathisve Minervae
femineas assueta manus, sed proelia virgo
dura pati, cursuque pedum praevertere ventos.
Illa vel intactae segetis per summa volaret
gramina, nec teneras cursu laesisset aristas;
vel mare per medium, fluctu suspensa tumenti,
ferret iter, celeres nec tingueret aequore plantas.

a omnis tectis agrisque effusa iuventus
aque miratur matrum, et prospectat euntem,
itis inhians animis: ut regius ostro
t honos leves humeros, ut fibula crinem
internectat; Lyciam ut gerat ipsa pharetram,
istoralem praefixa cuspide myrtum.

LIBER OCTAVUS.

Jt belli signum Laurenti Turnus ab arce
ilit, et rauco strepuerunt cornua cantu;
ie acres concussit equos; utque impulit arma:
mplo turbati animi; simul omne tumultu
urat trepido Latium, saevitque iuventus
a. Ductores primi, Messapus et Ufens,
emtorque deûm Mezentius, undique cogunt
ilia, et latos vastant cultoribus agros.
itur et magni Venulus Diomedis ad urbem,
petat auxilium, et, Latio consistere Teucros,
ectum Aenean classi, victosque Penates
rre, et fatis regem se dicere posci,
eat, multasque viro se adiungere gentes
danio, et late Latio increbrescere nomen.
d struat his coeptis, quem, si Fortuna sequatur,
ntum pugnae cupiat, manifestius ipsi,
m Turno regi, aut regi apparere Latino.
alia per Latium; quae Laomedontius heros
cta videns, magno curarum fluctuat aestu;
ie animum *nunc huc* celerem, nunc dividit illuc,

in partesque rapit varias, perque omnia versat:
sicut aquae tremulum labris ubi lumen aënis
sole repercussum, aut radiantis imagine Lunae,
omnia pervolitat late loca, iamque sub auras
erigitur, summique ferit laquearia tecti.
Nox erat, et terras animalia fessa per omnes
alituum pecudumque genus sopor altus habebat:
quum pater in ripa gelidique sub aetheris axe
Aeneas, tristi turbatus pectora bello,
procubuit, seramque dedit per membra quietem.
Huic deus ipse loci fluvio Tiberinus amoeno
populeas inter senior se attollere frondes
visus; eum tenuis glauco velabat amictu
carbasus, et crines umbrosa tegebat arundo;
tum sic affari, et curas his demere dictis:
O sate gente deûm, Troianam ex hostibus urbem
qui revehis nobis, aeternaque Pergama servas,
exspectate solo Laurenti arvisque Latinis,
hic tibi certa domus, certi, ne absiste, Penates,
neu belli terrere minis. Tumor omnis et irae
concessere deûm.
Iamque tibi, ne vana putes haec fingere somnum,
litoreis ingens inventa sub ilicibus sus,
triginta capitum fetus enixa, iacebit,
alba, solo recubans, albi circum ubera nati.
Hic locus urbis erit, requies ea certa laborum:
ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
Ascanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano. Nunc qua ratione, quod instat,
expedias victor, paucis, adverte, docebo.
Arcades his oris, genus a Pallante profectum,
qui regem Evandrum comites, qui signa secuti,
delegere locum, et posuere in montibus urbem,

proavi de nomine Pallanteum.
n assidue ducunt cum gente Latina;
is adhibe socios, et foedera iunge.
te ripis et recto flumine ducam,
n remis superes subvectus ut amnem.
e, nate dea; primisque cadentibus astris
r rite preces, iramque minasque
ius supera votis. Mihi victor honorem;
i. Ego sum, pleno quem flumine cernis
em ripas, et pinguia culta secantem,
s Thybris, coelo gratissimus amnis.
magna domus, celsis caput urbibus, exit.
deinde lacu fluvius se condidit alto,
as. Nox Aenean somnusque reliquit.
t, aetherii spectans orientia Solis
rite cavis undam de flumine palmis
ac tales effundit ad aethera voces:
e Laurentes, Nymphae, genus amnibus unde est,
Thybri tuo genitor cum flumine sancto,
Aenean, et tandem arcete periclis.
inque lacus, miserantem incommoda nostra,
et, quocunque solo pulcherrimus exis;
ionore meo, semper celebrabere donis,
Hesperidum fluvius regnator aquarum:
intum, et propius tua numina firmes!
orat, geminasque legit de classe biremes,
ue aptat; socios simul instruit armis.
utem, subitum atque oculis mirabile monstrum,
per silvam cum fetu concolor albo
t, viridique in litore conspicitur sus:
s Aeneas tibi enim, tibi, maxima Iuno,

mactat, sacra ferens, et cum grege sistit ad aram.
Thybris ea fluvium, quam longa est, nocte tument
leniit; et tacita refluens ita substitit unda,
mitis ut in morem stagni placidaeque paludis
sterneret aequor aquis, remo ut luctamen abesset.
Ergo iter inceptum celerant rumore secundo.
Labitur uncta vadis abies; mirantur et undae,
miratur nemus insuetum fulgentia longe
scuta virûm fluvio pictasque innare carinas.
Olli remigio noctemque diemque fatigant,
et longos superant flexus, variisque teguntur
arboribus, viridesque secant placido aequore silvi
Sol medium coeli conscenderat igneus orbem,
quum muros arcemque procul ac rara domorum
tecta vident, quae nunc Romana potentia coelo
aequavit; tum res inopes Evandrus habebat.
Ocius advertunt proras, urbique propinquant.
Forte die solemnem illo rex Arcas honorem
Amphitryoniadae magno divisque ferebat
ante urbem in luco. Pallas huic filius una,
una omnes iuvenum primi, pauperque senatus,
tura dabant, tepidusque cruor fumabat ad aras.
Ut celsas videre rates, atque inter opacum
allabi nemus, et tacitis incumbere remis:
terrentur visu subito, cunctique relictis
consurgunt mensis. Audax quos rumpere Palla
sacra vetat, raptoque volat telo obvius ipse;
et procul e tumulo: Iuvenes, quae caussa subeg
ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit.
Qui genus? unde domo? pacemne huc fertis, an ar
Tum pater Aeneas puppi sic fatur ab alta,
paciferaeque manu ramum praetendit olivae:
Troiugenas ac tela vides inimica Latinis,

bello profugos egere superbo.
ım petimus. Ferte haec et dicite, lectos
ae venisse duces, socia arma rogantes.
uit tanto percussus nomine Pallas:
e o, quicunque es, ait, coramque parentem
e, ac nostris succede Penatibus hospes!
ue manu, dextramque amplexus inhaesit.
si subeunt luco, fluviumque relinquunt.
regem Aeneas dictis affatur amicis:
Graiugenûm, cui me Fortuna precari,
omtos voluit praetendere ramos;
idem extimui, Danaûm quod ductor, et Arcas,
ab stirpe fores geminis coniunctus Atridis;
me virtus, et sancta oracula divûm,
ue patres, tua terris dida fama,
ere tibi, et fatis egere volentem.
is, Iliacae primus pater urbis et auctor,
ut Graii perhibent, Atlantide cretus,
ir Teucros; Electram maximus Atlas
etherios humero qui sustinet orbes.
ercurius pater est, quem candida Maia
gelido conceptum vertice fudit;
n, auditis si quidquam credimus, Atlas,
las generat, coeli qui sidera tollit.
is amborum scindit se sanguine ab uno.
is, non legatos, neque prima per artem
nta tui pepigi: me, me ipse, meumque
put, et supplex ad limina veni.
dem, quae te, crudeli Daunia bello
ur; nos si pellant, nihil afore credunt,
nem Hesperiam penitus sua sub iuga mittant,
quod supra, teneant, quodque alluit infra.
daque *fidem*. *Sunt* nobis fortia bello

pectora, sunt animi, et rebus spectata iuventus.
Dixerat Aeneas. Ille os oculosque loquentis
iamdudum, et totum lustrabat lumine corpus.
Tum sic pauca refert: Ut te, fortissime Teucrûm,
accipio agnoscoque libens! ut verba parentis
et vocem Anchisae magni vultumque recordor!
Nam memini Hesionae visentem regna sororis
Laomedontiadem Priamum, Salamina petentem,
protenus Arcadiae gelidos invisere fines.
Tum mihi prima genas vestibat flore iuventa;
mirabarque duces Teucros, mirabar et ipsum
Laomedontiadem; sed cunctis altior ibat
Anchises. Mihi mens iuvenali ardebat amore
compellare virum, et dextrae coniungere dextram.
Accessi, et cupidus Phenei sub moenia duxi.
Ille mihi insignem pharetram Lyciasque sagittas
discedens chlamydemque auro dedit intertextam,
frenaque bina, meus quae nunc habet, aurea, Pallas.
Ergo et, quam petitis, iuncta est mihi foedere dextra,
et, lux quum primum terris se crastina reddet,
auxilio laetos dimittam, opibusque iuvabo.
Interea sacra haec, quando huc venistis amici,
annua, quae differre nefas, celebrate faventes
nobiscum, et iam nunc sociorum adsuescite mensis.
Haec ubi dicta, dapes iubet et sublata reponi
pocula, gramineoque viros locat ipse sedili;
praecipuumque toro et villosi pelle leonis
accipit Aenean, solioque invitat acerno.
Tum lecti iuvenes certatim araeque sacerdos
viscera tosta ferunt taurorum, onerantque canistris
dona laboratae Cereris, Bacchumque ministrant.
Vescitur Aeneas, simul et Troiana iuventus,
perpetui tergo bovis, et lustralibus extis.

n exemta fames, et amor compressus edendi,
us ait: Non haec solemnia nobis,
e dapes, hanc tanti numinis aram
stitio veterumque ignara deorum
saevis, hospes Troiane, periclis
mus, meritosque novamus honores.
m saxis suspensam hanc adspice rupem:
ocul ut moles, desertaque montis
, et scopuli ingentem traxere ruinam.
ca fuit, vasto submota recessu,
is Caci facies quam dira tenebat,
ssam radiis; semperque recenti
at humus, foribusque affixa superbis
tristi pendebant pallida tabo.
tro Vulcanus erat pater: illius atros
ignes, magna se mole ferebat.
obis aliquando optantibus aetas
dventumque dei. Nam maximus ultor,
aece Geryonae spoliisque superbus,
rat, taurosque hac victor agebat
vallemque boves amnemque tenebant.
ci mens effera, ne quid inausum
tum scelerisve dolive fuisset,
stabulis praestanti corpore tauros
idem forma superante iuvencas,
ne qua forent pedibus vestigia rectis,
eluncam tractos, versisque viarum
tos, saxo occultabat opaco.
ulla ad speluncam signa ferebant.
um iam stabulis saturata moveret
niades armenta, abitumque pararet,
ugire boves, atque omne querelis

impleri nemus, et colles clamore relinqui.
Reddidit una boum vocem, vastoque sub antro
mugiit, et Caci spem custodita fefellit.
Hic vero Alcidae furiis exarserat atro
felle dolor: rapit arma manu nodisque gravatum
robur; et aërii cursu petit ardua montis.
Tum primum nostri Cacum videre timentem
turbatumque oculis. Fugit ilicet ocior Euro,
speluncamque petit; pedibus timor addidit alas.
Ut sese inclusit, ruptisque immane catenis
deiecit saxum, ferro quod et arte paterna
pendebat, fultosque emuniit obiice postes:
ecce furens animis aderat Tirynthius, omnemque
accessum lustrans, huc ora ferebat et illuc,
dentibus infrendens. Ter totum fervidus ira
lustrat Aventini montem; ter saxea tentat
limina nequidquam, ter fessus valle resedit.
Stabat acuta silex, praecisis undique saxis,
speluncae dorso insurgens, altissima visu;
dirarum nidis domus opportuna volucrum:
hanc, ut prona iugo laevum incumbebat ad amnem,
dexter in adversum nitens concussit, et imis
avulsam solvit radicibus; inde repente
impulit: impulsu quo maximus intonat aether;
dissultant ripae, refluitque exterritus amnis.
At specus et Caci detecta apparuit ingens
regia, et umbrosae penitus patuere cavernae:
non secus, ac si qua penitus vi terra dehiscens
infernas reseret sedes, et regna recludat
pallida, dis invisa; superque immane barathrum
cernatur, trepidentque immisso lumine Manes.
Ergo insperata deprensum in luce repente,
inclusumque cavo saxo, atque insueta rudentem

Alcides telis premit, omniaque arma
, et ramis vastisque molaribus instat.
m, neque enim fuga iam super ulla pericli,
s ingentem fumum, mirabile dictu,
involvitque domum caligine caeca,
tum eripiens oculis; glomeratque sub antro
am noctem commixtis igne tenebris.
it Alcides animis, seque ipse per ignem
ti iniecit saltu, qua plurimus undam
igit, nebulaque ingens specus aestuat atra.
um in tenebris incendia vana vomentem
in nodum complexus, et angit inhaerens
culos, et siccum sanguine guttur.
r extemplo foribus domus atra revulsis,
aeque boves abiurataeque rapinae
tenduntur, pedibusque informe cadaver
itur. Nequeunt expleri corda tuendo
s oculos, vultum, villosaque setis
semiferi, atque exstinctos faucibus ignes.
celebratus honos, laetique minores
re diem, primusque Potitius auctor,
s Herculei custos Pinaria sacri.
am luco statuit, quae Maxima semper
nobis, et erit quae maxima semper.
gite, o iuvenes, tantarum in munere laudum
fronde comas, et pocula porgite dextris,
nemque vocate deum, et date vina volentes.
: Herculea bicolor quum populus umbra
que comas foliisque innexa pependit;
implevit dextram scyphus. Ocius omnes
am laeti libant, divosque precantur.
xo interea propior fit Vesper Olympo:
sacerdotes primusque Potitius ibant,

pellibus in morem cincti, flammasque ferebant.
Instaurant epulas, et mensae grata secundae
dona ferunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
Tum Salii ad cantus, incensa altaria circum,
populeis adsunt evincti tempora ramis;
hic iuvenum chorus, ille senum; qui carmine laudes
Herculeas et facta ferunt: ut prima novercae
monstra manu geminosque premens eliserit angues;
ut bello egregias idem disiecerit urbes,
Troiamque Oechaliamque; ut duros mille labores
rege sub Eurystheo, fatis Iunonis iniquae,
pertulerit. Tu nubigenas, invicte, bimembres,
Hylaeumque Pholumque, manu, tu Cresia mactas
prodigia, et vastum Nemeae sub rupe leonem.
Te Stygii tremuere lacus, te ianitor Orci
ossa super recubans antro semesa cruento;
nec te ullae facies, non terruit ipse Typhoeus
arduus, arma tenens; non te rationis egentem
Lernaeus turba capitum circumstetit anguis.
Salve, vera Iovis proles, decus addite divis:
et nos, et tua dexter adi pede sacra secundo.
Talia carminibus celebrant: super omnia Caci
speluncam adiiciunt, spirantemque ignibus ipsum.
Consonat omne nemus strepitu, collesque resultant.
Exin se cuncti divinis rebus ad urbem
perfectis referunt. Ibat rex obsitus aevo,
et comitem Aenean iuxta natumque tenebat
ingrediens, varioque viam sermone levabat.
Miratur, facilesque oculos fert omnia circum
Aeneas, capiturque locis; et singula laetus
exquiritque auditque virûm monumenta priorum.
Tum rex Evandrus, Romanae conditor arcis:

iec nemora indigenae Fauni Nymphaeque tenebant,
nsque virûm truncis et duro robore nata:
ıls neque mos neque cultus erat; nec iungere tauros
t componere opes norant, aut parcere parto:
d rami atque asper victu venatus alebat.
imus ab aetherio venit Saturnus Olympo,
ma Iovis fugiens, et regnis exsul ademtis:
genus indocile ac dispersum montibus altis
mposuit, legesque dedit, Latiumque vocari
aluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
ırea quae perhibent, illo sub rege fuerunt
ecula; sic placida populos in pace regebat,
terior donec paullatim ac decolor aetas,
belli rabies, et amor successit habendi.
ım manus Ausonia et gentes venere Sicanae,
epius et nomen posuit Saturnia tellus.
ım reges, asperque immani corpore Thybris.
quo post Itali fluvium cognomine Thybrim
ximus; amisit verum vetus Albula nomen.
e pulsum patria, pelagique extrema sequentem,
ortuna omnipotens et ineluctabile fatum
s posuere locis: matrisque egere tremenda
ırmentis Nymphae monita, et deus auctor Apollo.
ix ea dicta: dehinc progressus monstrat et aram,
Carmentalem Romani nomine portam
ıam memorant, Nymphae priscum Carmentis honorem,
ıtis fatidicae: cecinit quae prima futuros
eneadas magnos et nobile Pallanteum.
inc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum
tulit, et gelida monstrat sub rupe Lupercal;
arrhasio dictum *Panos* de more Lycaei.

Nec non et sacri monstrat nemus Argileti,
testaturque locum, et letum docet hospitis Argi.
Hinc ad Tarpeiam sedem et Capitolia ducit,
aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.
Iam tum relligio pavidos terrebat agrestes
dira loci; iam tum silvam saxumque tremebant.
Hoc nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem
quis deus, incertum est, habitat deus; Arcades ipsu
credunt se vidisse Iovem, quum saepe nigrantem
aegida concuteret, dextra nimbosque cieret.
Haec duo praeterea disiectis oppida muris,
relliquias veterumque vides monumenta virorum.
Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem:
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.
Talibus inter se dictis ad tecta subibant
pauperis Evandri, passimque armenta videbant
Romanoque foro et lautis mugire Carinis.
Ut ventum ad sedes: Haec, inquit, limina victor
Alcides subiit; haec illum regia cepit.
Aude, hospes, contemnere opes, et te quoque dignu
finge deo; rebusque veni non asper egenis.
Dixit, et angusti subter fastigia tecti
ingentem Aenean duxit, stratisque locavit
effultum foliis et pelle Libystidis ursae.
Nox ruit, et fuscis tellurem amplectitur alis.
At Venus haud animo nequidquam exterrita mat
Laurentumque minis et duro mota tumultu,
Vulcanum alloquitur, thalamoque haec coniu
aureo
incipit, et dictis divinum adspirat amorem:
Dum bello Argolici vastabant Pergama reges
debita casurasque inimicis ignibus arces:
non ullum auxilium miseris, non arma rogavi

artis opisque tuae; nec te, carissime coniunx,
incassumve tuos volui exercere labores:
quamvis et Priami deberem plurima natis,
et durum Aeneae flevissem saepe laborem.
Nunc Iovis imperiis Rutulorum constitit oris.
Ergo eadem supplex venio, et sanctum mihi numen
arma rogo genitrix nato. Te filia Nerei,
te potuit lacrimis Tithonia flectere coniunx.
Adspice, qui coëant populi, quae moenia clausis
ferrum acuant portis in me excidiumque meorum.
Dixerat; et niveis hinc atque hinc diva lacertis
cunctantem amplexu molli fovet. Ille repente
accepit solitam flammam; notusque medullas
intravit calor, et labefacta per ossa cucurrit;
non secus atque olim tonitru quum rupta corusco
ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
Sentit, laeta dolis et formae conscia, coniunx.
Tum pater aeterno fatur devinctus amore:
Quid caussas petis ex alto? Fiducia cessit
quo tibi, diva, mei? Similis si cura fuisset,
tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset;
nec pater omnipotens Troiam, nec fata vetabant
stare, decemque alios Priamum superesse per annos.
At nunc, si bellare paras, atque haec tibi mens est:
quidquid in arte mea possum promittere curae,
quod fieri ferro liquidove potest electro,
quantum ignes animaeque valent; absiste precando
viribus indubitare tuis. Ea verba locutus
optatos dedit amplexus, placidumque petivit
coniugis infusus gremio per membra soporem.

Inde, ubi prima quies medio iam noctis abactae
curriculo expulerat somnum; quum femina primum,
cui *tolerare colo vitam* tenuique Minerva

impositum, cinerem et sopitos suscitat ignes,
noctem addens operi; famulasque ad lumina longo
exercet penso, castum ut servare cubile
coniugis, et possit parvos educere natos:
haud secus ignipotens, nec tempore segnior illo
mollibus e stratis opera ad fabrilia surgit.
Insula Sicanium iuxta latus Aeoliamque
erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:
quam subter specus et Cyclopum exesa caminis
antra Aetnaea tonant, validique incudibus ictus
auditi referunt gemitum, striduntque cavernis
stricturae Chalybum, et fornacibus ignis anhelat;
Vulcani domus, et Vulcania nomine tellus.
Hoc tunc ignipotens coelo descendit ab alto.
Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
Brontesque, Steropesque, et nudus membra Pyracmon.
His informatum manibus iam parte polita
fulmen erat, toto genitor quae plurima coelo
deiicit in terras; pars imperfecta manebat.
Tres imbris torti radios, tres nubis aquosae
addiderant, rutili tres ignis et alitis austri.
Fulgores nunc horrificos, sonitumque metumque
miscebant operi, flammisque sequacibus iras.
Parte alia Marti currumque rotasque volucres
instabant, quibus ille viros, quibus excitat urbes;
aegidaque horriferam, turbatae Palladis arma,
certatim squamis serpentum auroque polibant,
connexasque angues, ipsamque in pectore divae
Gorgona, desecto vertentem lumina collo.
Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores,
Aetnaei Cyclopes, et huc advertite mentem.
Arma acri facienda viro. Nunc viribus usus,

anibus rapidis, omni nunc arte magistra.
itate moras. Nec plura effatus; et illi
ncubuere omnes, pariterque laborem
Fluit aes rivis, aurique metallum,
cusque chalybs vasta fornace liquescit.
em clipeum informant, unum omnia contra
tinorum; septenosque orbibus orbes
iunt. Alii ventosis follibus auras
nt redduntque; alii stridentia tingunt
cu; gemit impositis incudibus antrum;
r sese multa vi brachia tollunt
erum, versantque tenaci forcipe massam.
pater Aeoliis properat dum Lemnius oris,
rum ex humili tecto lux suscitat alma,
tini volucrum sub culmine cantus.
git senior, tunicaque inducitur artus,
hena pedum circumdat vincula plantis.
teri atque humeris Tegeaeum subligat ensem,
a ab laeva pantherae terga retorquens.
n et gemini custodes limine ab alto
lunt gressumque canes comitantur herilem.
is Aeneae sedem et secreta petebat,
um memor et promissi muneris, heros.
inus Aeneas se matutinus agebat.
huic Pallas, illi comes ibat Achates.
ssi iungunt dextras, mediisque residunt
s, et licito tandem sermone fruuntur.
ior haec:
e Teucrorum ductor, quo sospite nunquam
idem Troiae victas aut regna fatebor;
d belli auxilium pro nomine tanto
e vires. Hinc Tusco claudimur amni,
utulus premit, et murum circumsonat armis.

Sed tibi ego ingentes populos opulentaque regni
iungere castra paro, quam fors inopina salutem
ostentat; fatis huc te poscentibus affers.
Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
urbis Agyllinae sedes: ubi Lydia quondam
gens, bello praeclara, iugis insedit Etruscis.
Hanc multos florentem annos rex deinde superb
imperio et saevis tenuit Mezentius armis.
Quid memorem infandas caedes, quid facta tyr
effera? Di capiti ipsius generique reservent!
Mortua quin etiam iungebat corpora vivis,
componens manibusque manus atque oribus or
tormenti genus, et sanie taboque fluentes
complexu in misero longa sic morte necabat.
At fessi tandem cives infanda furentem
armati circumsistunt ipsumque domumque,
obtruncant socios, ignem ad fastigia iactant.
Ille inter caedes Rutulorum elapsus in agros
confugere, et Turni defendier hospitis armis.
Ergo omnis furiis surrexit Etruria iustis;
regem ad supplicium praesenti Marte reposcunt
His ego te, Aenea, ductorem millibus addam.
Toto namque fremunt condensae litore puppes,
signaque ferre iubent; retinet longaevus harus
fata canens: O Maeoniae delecta iuventus,
flos veterum virtusque virûm, quos iustus in ho
fert dolor, et merita accendit Mezentius ira;
nulli fas Italo tantam subiungere gentem:
externos optate duces. Tum Etrusca resedit
hoc acies campo, monitis exterrita divûm.
Ipse oratores ad me regnique coronam
cum sceptro misit, mandatque insignia Tarcho,
succedam castris, Tyrrhenaque regna capessam

Sed mihi tarda gelu saeclisque effeta senectus
invidet imperium, seraeque ad fortia vires.
Natum exhortarer, ni, mixtus matre Sabella,
hinc partem patriae traheret. Tu, cuius et annis
et generi fata indulgent, quem numina poscunt,
ingredere, o Teucrûm atque Italum fortissime ductor.
Hunc tibi praeterea, spes et solatia nostri,
Pallanta adiungam; sub te tolerare magistro
militiam et grave Martis opus, tua cernere facta
assuescat, primis et te miretur ab annis.
Arcadas huic equites bis centum, robora pubis
lecta, dabo; totidemque suo tibi nomine Pallas.
Vix ea fatus erat, defixique ora tenebant
Aeneas Anchisiades et fidus Achates,
multaque dura suo tristi cum corde putabant,
ni signum coelo Cytherea dedisset aperto.
Namque improviso vibratus ab aethere fulgor
cum sonitu venit, et ruere omnia visa repente,
Tyrrhenusque tubae mugire per aethera clangor.
Suspiciunt: iterum atque iterum fragor increpat ingens.
Arma inter nubem, coeli in regione serena,
per sudum rutilare vident, et pulsa tonare.
Obstupuere animis alii; sed Troius heros
agnovit sonitum et divae promissa parentis.
Tum memorat: Ne vero, hospes, ne quaere profecto,
quem casum portenta ferant; ego poscor Olympo.
Hoc signum cecinit missuram diva creatrix,
si bellum ingrueret; Vulcaniaque arma per auras
aturam auxilio.
leu quantae miseris caedes Laurentibus instant!
uas poenas mihi, Turne, dabis! quam multa sub
undas
uta virûm *galeasque* et fortia corpora volvea,

Thybri pater! Poscant acies, et foedera rumpant.
Haec ubi dicta dedit, solio se tollit ab alto;
et primum Herculeis sopitas ignibus aras
excitat, hesternumque Larem parvosque Penates
laetus adit: mactant lectas de more bidentes
Evandrus pariter, pariter Troiana iuventus.
Post hinc ad naves graditur, sociosque revisit:
quorum de numero, qui sese in bella sequantur,
praestantes virtute legit; pars cetera prona
fertur aqua, segnisque secundo defluit amni,
nuntia ventura Ascanio rerumque patrisque.
Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arva:
ducunt exsortem Aeneae; quem fulva leonis
pellis obit totum, praefulgens unguibus aureis.
Fama volat parvam subito vulgata per urbem,
ocius ire equites Tyrrheni ad litora regis.
Vota metu duplicant matres, propiusque periclo
it timor, et maior Martis iam apparet imago.
Tum pater Evandrus, dextram complexus euntis,
haeret, inexpletum lacrimans, ac talia fatur:
O mihi praeteritos referat si Iupiter annos,
qualis eram, quum primam aciem Praenestesub ipsa
stravi scutorumque incendi victor acervos,
et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi!
nascenti cui tres animas Feronia mater
(horrendum dictu) dederat. Terna arma movenda,
ter leto sternendus erat: cui tunc tamen omnes
abstulit haec animas dextra, et totidem exuit armis.
Non ego nunc dulci amplexu divellerer usquam,
nate, tuo; neque finitimo Mezentius unquam
huic capiti insultans tot ferro saeva dedisset
funera, tam multis viduasset civibus urbem.
At vos, o superi, et divûm tu maxime rector

Arcadii, quaeso, miserescite regis,
s audite preces: Si numina vestra
em Pallanta mihi, si fata reservant,
ıs eum vivo, et venturus in unum,
o; patiar quemvis durare laborem:
ıem infandum casum, Fortuna, minaris,
unc o liceat crudelem abrumpere vitam,
ae ambiguae, dum spes incerta futuri,
care puer, mea sola et sera voluptas,
u teneo; gravior ne nuntius aures
. Haec genitor digressu dicta supremo
t: famuli collapsum in tecta ferebant.
ıe adeo exierat portis equitatus apertis:
nter primos et fidus Achates;
Troiae proceres; ipse agmine Pallas
), chlamyde et pictis conspectus in armis:
bi Oceani perfusus Lucifer unda,
ænus ante alios astrorum diligit ignes,
s sacrum coelo, tenebrasque resolvit.
vidae in muris matres, oculisque sequuntur
ım nubem et fulgentes aere catervas.
dumos, qua proxima meta viarum,
ændunt. It clamor, et agmine facto
ædante putrem sonitu quatit ungula campum.
ns gelidum lucus prope Caeritis amnem,
e patrum late sacer; undique colles
e cavi et nigra nemus abiete cingunt;
fama est veteres sacrasse Pelasgos,
ı pecorisque deo, lucumque diemque,
ıi fines aliquando habuere Latinos.
ocul hinc Tarcho et Tyrrheni tuta tenebant:
ıcis, celsoque omnis de colle videri
rat legio, et latis tendebat in arvis.

Huc pater Aeneas et bello lecta iuventus
succedunt, fessique et equos et corpora curant.
At Venus aetherios inter dea candida nimbos
dona ferens aderat; natumque in valle reducta
ut procul egelido secretum flumine vidit,
talibus affata est dictis, seque obtulit ultro:
En perfecta mei promissa coniugis arte
munera: ne mox aut Laurentes, nate, superbos,
aut acrem dubites in proelia poscere Turnum.
Dixit, et amplexus nati Cytherea petivit;
arma sub adversa posuit radiantia quercu.
Ille, deae donis et tanto laetus honore,
expleri nequit, atque oculos per singula volvit,
miraturque, interque manus et brachia versat
terribilem cristis galeam flammasque vomentem,
fatiferumque ensem, loricam ex aere rigentem,
sanguineam, ingentem, qualis quum caerula nubes
solis inardescit radiis longeque refulget;
tum leves ocreas electro auroque recocto,
hastamque, et clipei non enarrabile textum.
Illic res Italas, Romanorumque triumphos,
haud vatum ignarus venturique inscius aevi,
fecerat Ignipotens; illic genus omne futurae
stirpis ab Ascanio, pugnataque in ordine bella.
Fecerat et viridi fetam Mavortis in antro
procubuisse lupam: geminos huic ubera circum
ludere pendentes pueros, et lambere matrem
impavidos; illam tereti cervice reflexam
mulcere alternos, et corpora fingere lingua.
Nec procul hinc Romam, et raptas sine more Sabinas
consessu caveae, magnis Circensibus actis,
addiderat, subitoque novum consurgere bellum
Romulidis, Tatioque seni, Curibusque severis.

ı, inter se posito certamine, reges
vis ante aram, paterasque tenentes,
:t caesa iungebant foedera porca.
cul inde citae Metum in diversa quadrigae
ıt (at tu dictis, Albane, maneres!)
ue viri mendacis viscera Tullus
n, et sparsi rorabant sanguine vepres.
Tarquinium eiectum Porsena iubebat
ingentique urbem obsidione premebat;
in ferrum pro libertate ruebant.
ignanti similem, similemque minanti
s, pontem auderet quod vellere Cocles,
ı vinclis innaret Cloelia ruptis.
ɔ custos Tarpeiae Manlius arcis
ı templo, et Capitolia celsa tenebat,
ıue recens horrebat regia culmo.
: auratis volitans argenteus anser
ɜ, Gallos in limine adesse, canebat;
dumos aderant, arcemque tenebant,
nebris et dono noctis opacae:
ɜaries ollis, atque aurea vestis;
ıcent sagulis; tum lactea colla
ctuntur; duo quisque Alpina coruscant
ıu, scutis protecti corpora longis.
tantes Salios, nudosque Lupercos,
ıue apices, et lapsa ancilia coelo
; castae ducebant sacra per urbem
ıatres in mollibus. Hinc procul addit
etiam sedes, alta ostia Ditis,
m poenas, et te, Catilina, minaci
n scopulo, Furiarumque ora trementem;
ıe pios; his dantem iura Catonem.
tumidi late maris ibat imago

aurea: sed fluctu spumabant caerula cano;
et circum argento clari delphines in orbem
aequora verrebant caudis, aestumque secabant.
In medio classes aeratas, Actia bella,
cernere erat; totumque instructo Marte videres
fervere Leucaten, auroque effulgere fluctus.
Hinc Augustus agens Italos in proelia Caesar
cum Patribus, Populoque, Penatibus et magnis dis,
stans celsa in puppi: geminas cui tempora flammas
laeta vomunt, patriumque aperitur vertice sidus.
Parte alia ventis et dis Agrippa secundis
arduus agmen agens: cui, belli insigne superbum,
tempora navali fulgent rostrata corona.
Hinc ope barbarica variisque Antonius armis,
victor ab Aurorae populis et litore rubro,
Aegyptum, viresque Orientis, et ultima secum
Bactra vehit; sequiturque, nefas! Aegyptia coniunx.
Una omnes ruere, ac totum spumare, reductis
convulsum remis rostrisque tridentibus, aequor.
Alta petunt: pelago credas innare revulsas
Cycladas, aut montes concurrere montibus altos:
tanta mole viri turritis puppibus instant.
Stuppea flamma manu telisque volatile ferrum
spargitur; arva nova Neptunia caede rubescunt.
Regina in mediis patrio vocat agmina sistro;
necdum etiam geminos a tergo respicit angues;
omnigenûmque deûm monstra, et latrator Anubis,
contra Neptunum, et Venerem, contraque Minervam
tela tenent. Saevit medio in certamine Mavors
caelatus ferro, tristesque ex aethere Dirae;
et scissa gaudens vadit Discordia palla;
quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.
Actius haec cernens arcum intendebat Apollo

desuper: omnis eo terrore Aegyptus, et Indi,
omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaei.
Ipsa videbatur ventis regina vocatis
vela dare, et laxos iam iamque immittere funes.
Illam inter caedes pallentem morte futura
fecerat ignipotens undis et Iapyge ferri;
contra autem magno moerentem corpore Nilum,
pandentemque sinus, et tota veste vocantem
caeruleum in gremium latebrosaque flumina victos.
At Caesar, triplici invectus Romana triumpho
moenia, dis Italis votum immortale sacrabat,
maxima tercentum totam delubra per Urbem.
Laetitia ludisque viae plausuque fremebant;
omnibus in templis matrum chorus; omnibus arae;
ante aras terram caesi stravere iuvenci.
Ipse, sedens niveo candentis limine Phoebi,
dona recognoscit populorum, aptatque superbis
postibus: incedunt victae longo ordine gentes,
quam variae linguis, habitu tam vestis et armis.
Hic Nomadum genus et discinctos Mulciber Afros,
hic Lelegas Carasque sagittiferosque Gelonos
finxerat; Euphrates ibat iam mollior undis,
extremique hominum Morini Rhenusque bicornis;
indomitique Dahae, et pontem indignatus Araxes.
Talia per clipeum Vulcani, dona parentis,
miratur, rerumque ignarus imagine gaudet;
attollens humero famamque et fata nepotum.

LIBER NONUS.

Atque ea diversa penitus dum parte geruntur,
Irim de coelo misit Saturnia Iuno
audacem ad Turnum. Luco tum forte parentis
Pilumni Turnus sacrata valle sedebat.
Ad quem sic roseo Thaumantias ore locuta est:
Turne, quod optanti divûm promittere nemo
auderet, volvenda dies, en, attulit ultro!
Aeneas, urbe, et sociis, et classe relicta,
sceptra Palatini sedemque petit Evandri.
Nec satis: extremas Corythi penetravit ad urbes;
Lydorumque manum, collectos armat agrestes.
Quid dubitas? Nunc tempus equos, nunc poscere currus.
Rumpe moras omnes, et turbata arripe castra.
Dixit, et in coelum paribus se sustulit alis;
ingentemque fuga secuit sub nubibus arcum.
Agnovit iuvenis, duplicesque ad sidera palmas
sustulit, et tali fugientem est voce secutus:
Iri, decus coeli, quis te mihi nubibus actam
detulit in terras? Unde haec tam clara repente
tempestas? Medium video discedere coelum,
palantesque polo stellas. Sequor omina tanta,
quisquis in arma vocas. Et sic effatus ad undam
processit, summoque hausit de gurgite lymphas,
multa deos orans; oneravitque aethera votis.
Iamque omnis campis exercitus ibat apertis,

quum, dives pictai vestis et auri.
ius primas acies, postrema coërcent
dae iuvenes; medio dux agmine Turnus,
ır arma tenens, et toto vertice supra est,]
ıtem surgens sedatis amnibus altus
itum Ganges, aut pingui flumine Nilus
refluit campis, et iam se condidit alveo.
ɔitam nigro glomerari pulvere nubem
:iunt Teucri, ac tenebras insurgere campis.
ı ab adversa conclamat mole Caïcus:
lobus, o cives, caligine volvitur atra?
iti ferrum, date tela, scandite muros!
adest, eia. Ingenti clamore per omnes
ıt se Teucri portas, et moenia complent.
ıe ita discedens praeceperat optimus armis
.: si qua interea Fortuna fuisset,
uere auderent aciem, neu credere campo;
modo et tutos servarent aggere muros.
ɛtsi conferre manum pudor iraque monstrat,
nt portas tamen, et praecepta facessunt,
que cavis exspectant turribus hostem.
ɜ, ut ante volans tardum praecesserat agmen,
lectis equitum comitatus et urbi
'isus adest: maculis quem Thracius albis
ɛquus, cristaque tegit galea aurea rubra.
. erit, mecum, iuvenes, qui primus in hostem?
.: et iaculum attorquens emittit in auras,
ɔium pugnae, et campo sese arduus infert.
:e excipiunt socii, fremituque sequuntur
ɔno; Teucrûm mirantur inertia corda;
quo dare se campo, non obvia ferre
iros, sed castra fovere. Huc turbidus atque huc
equo muros, aditumque per avia quaerit.

quid dubitem, et quae nunc animo sententia surgat
Aenean acciri omnes, populusque patresque,
exposcunt, mittique viros, qui certa reportent.
Si tibi, quae posco, promittunt, (nam mihi facti
fama sat est;) tumulo videor reperire sub illo
posse viam ad muros et moenia Pallantea.
Obstupuit magno laudum percussus amore
Euryalus; simul his ardentem affatur amicum:
Mene igitur socium summis adiungere rebus,
Nise, fugis? solum te in tanta pericula mittam?
Non ita me genitor, bellis assuetus, Opheltes,
Argolicum terrorem inter Troiaeque labores
sublatum erudiit; nec tecum talia gessi,
magnanimum Aenean et fata extrema secutus.
Est hic, est animus lucis contemtor, et istum
qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem.
Nisus ad haec: Equidem de te nil tale verebar;
nec fas; non. Ita me referat tibi magnus ovanten
Iupiter, aut quicunque oculis haec adspicit aequis.
Sed si quis, (quae multa vides discrimine tali)
si quis in adversum rapiat casusve deusve,
te superesse velim; tua vita dignior aetas.
Sit, qui me raptum pugna, pretiove redemtum,
mandet humo solita; aut si qua id Fortuna vetabit
absenti ferat inferias, decoretque sepulcro.
Neu matri miserae tanti sim caussa doloris:
quae te, sola, puer, multis e matribus ausa,
persequitur, magni nec moenia curat Acestae.
Ille autem: Caussas nequidquam nectis inanes,
nec mea iam mutata loco sententia cedit.
Acceleremus, ait. Vigiles simul excitat. Illi
succedunt, servantque vices; statione relicta
ipse comes Niso graditur, regemque requirunt.

er terras omnes animalia somno
ıras et corda oblita laborum:
ɜucrûm primi, delecta iuventus,
ıummis regni de rebus habebant,
nt, quisve Aeneae iam nuntius esset;
ɜ adnixi hastis, et scuta tenentes,
et campi medio. Tum Nisus et una
ɔnfestim alacres admittier orant;
ım, pretiumque morae fore. Primus Iulus
ɔidos, ac Nisum dicere iussit.
yrtacides: Audite o mentibus aequis,
neve haec nostris spectentur ab annis,
us. Rutuli somno vinoque soluti
; locum insidiis conspeximus ipsi,
ɑ bivio portae, quae proxima ponto;
gnes, aterque ad sidera fumus
ɨi Fortuna permittitis uti,
Aenean ad moenia Pallantea
.m spoliis, ingenti caede peracta,
ɛtis. Nec nos via fallit euntes:
ɔscuris primam sub vallibus urbem
iduo et totum cognovimus amnem.
ɡravis atque animi maturus Aletes:
uorum semper sub numine Troia est,
omnino Teucros delere paratis,
ɨ animos iuvenum et tam certa tulistis
c memorans, humeros dextrasque tenebat
et vultum lacrimis atque ora rigabat:
ɨ, quae digna, viri, pro laudibus istis
ɨsse rear solvi? Pulcherrima primum
ıe dabunt vestri: tum cetera reddet
us Aeneas, atque integer aevi
meriti *tanti non* immemor unquam.

Immo ego vos, cui sola salus genitore reducto,
excipit Ascanius, per magnos, Nise, Penates,
Assaracique Larem, et canae penetralia Vestae
obtestor: (quaecunque mihi fortuna fidesque est,
in vestris pono gremiis:) revocate parentem,
reddite conspectum; nihil illo triste recepto.
Bina dabo argento perfecta atque aspera signis
pocula, devicta genitor quae cepit Arisba;
et tripodas geminos, auri duo magna talenta;
cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
Si vero capere Italiam sceptrisque potiri
contigerit victori, et praedae ducere sortem:
vidisti, quo Turnus equo, quibus ibat in armis
aureus; ipsum illum, clipeum cristasque rubentes
excipiam sorti, iam nunc tua praemia, Nise;
praeterea bis sex genitor lectissima matrum
corpora, captivosque dabit, suaque omnibus arma.
insuper his, campi quod rex habet ipse Latinus.
Te vero, mea quem spatiis propioribus aetas
insequitur, venerande puer, iam pectore toto
accipio, et comitem casus complector in omnes.
Nulla meis sine te quaeretur gloria rebus;
seu pacem seu bella geram; tibi maxima rerum
verborumque fides. Contra quem talia fatur
Euryalus: Me nulla dies tam fortibus ausis
dissimilem arguerit; tantum: Fortuna secunda
aut adversa cadat. Sed te super omnia dona
unum oro: genetrix Priami de gente vetusta
est mihi, quam miseram tenuit non Ilia tellus
mecum excedentem, non moenia regis Acestae.
Hanc ego nunc ignaram huius quodcunque pericli est
inque salutatam linquo; Nox et tua testis
dextera, quod nequeam lacrimas perferre parentis.

, solare inopem, et succurre relictae.
me spem ferre tui: audentior ibo
mnes. Percussa mente dederunt
e lacrimas; ante omnes pulcher Iulus;
num patriae strinxit pietatis imago.
ffatur:
igna tuis ingentibus omnia coeptis.
rit ista mihi genetrix, nomenque Creüsae
uerit, nec partum gratia talem
ıet. Casus factum quicunque sequentur:
hoc iuro, per quod pater ante solebat:
ɔolliceor reduci, rebusque secundis,
n matrique tuae generique manebunt.
crimans; humero simul exuit ensem
mira quem fecerat arte Lycaon
ıtque habilem vagina aptarat eburna.
Mnestheus pellem horrentisque leonis
galeam fidus permutat Aletes.
ırmati incedunt: quos omnis euntes
. manus ad portas iuvenumque senumque
ır votis. Nec non et pulcher Iulus,
ɜ animumque gerens curàmque virilem,
:i mandata dabat portanda. Sed aurae
ɔerpunt, et nubibus irrita donant.
superant fossas, noctisque per umbram
nica petunt, multis tamen ante futuri
assim somno vinoque per herbam
sa vident, arrectos litore currus,
rotasque viros, simul arma iacere,
l. Prior Hyrtacides sic ore locutus:
audendum dextra. Nunc ipsa vocat res.
ıt. Tu, ne qua manus se attollere nobis
ssit, custodi, et consule longe.

Haec ego vasta dabo, et lato te limite ducam.
Sic memorat, vocemque premit; simul ense super
bum
Rhamnetem aggreditur, qui forte tapetibus altis
exstructus toto proflabat pectore somnum;
rex idem, et regi Turno gratissimus augur:
sed non augurio potuit depellere pestem.
Tres iuxta famulos temere inter tela iacentes,
armigerumque Remi premit, aurigamque sub ips
nactus equis; ferroque secat pendentia colla.
Tum caput ipsi aufert domino, truncumque relinqu
sanguine singultantem; atro tepefacta cruore
terra torique madent. Nec non Lamyrumque La
mumque,
et iuvenem Serranum, illa qui plurima nocte
luserat, insignis facie, multoque iacebat
membra deo victus; felix, si protenus illum
aequasset nocti ludum, in lucemque tulisset.
Impastus ceu plena leo per ovilia turbans;
suadet enim vesana fames; manditque trahitque
molle pecus mutumque metu; fremit ore cruento
nec minor Euryali caedes: incensus et ipse
perfurit; ac multam in medio sine nomine plebem
Fadumque, Herbesumque subit, Rhoetumque
Abarimque,
ignaros; Rhoetum vigilantem, et cuncta videntem
sed magnum metuens se post cratera tegebat:
pectore in adverso totum cui comminus ensem
condidit assurgenti, et multa morte recepit
purpureum: vomit ille animam, et cum sanguin
mixta
vina refert moriens: hic furto fervidus instat.
Iamque ad Messapi socios tendebat, ubi ignem

·emum, et religatos rite videbat
nen equos: breviter quum talia Nisus
. nimia caede atque cupidine ferri)
, ait; nam lux inimica propinquat.
xhaustum satis est; via facta per hostes.
ı solido argento perfecta relinquunt
·aterasque simul, pulchrosque tapetas.
ıaleras Rhamnetis et aurea bullis
ɔurti Remulo ditissimus olim
dona, hospitio quum iungeret absens,
lle suo moriens dat habere nepoti;
n bello Rutuli pugnaque potiti:]
ıtque humeris nequidquam fortibus aptat.
ɑ Messapi habilem cristisque decoram
cedunt castris, et tuta capessunt.
raemissi equites ex urbe Latina,
legio campis instructa moratur,
rno regi responsa ferebant,
scutati omnes, Volscente magistro.
pinquabant castris, muroque subibant,
ıl hos laevo flectentes limite cernunt;
·yalum sublustri noctis in umbra
memorem, radiisque adversa refulsit.
e est visum. Conclamat ab agmine Vol-
scens:
quae caussa viae? quive estis in armis?
is iter? Nihil illi tendere contra;
fugam in silvas, et fidere nocti.
ɹuites sese ad divortia nota
ıinc, omnemque abitum custode coronant.
ate dumis atque ilice nigra
am densi complerant undique sentes;
ıultos *lucebat* semita calles.

Euryalum tenebrae ramorum onerosaque praeda
impediunt, fallitque timor regione viarum.
Nisus abit: iamque imprudens evaserat hostes,
atque locos, qui post Albae de nomine dicti
Albani: tum rex stabula alta Latinus habebat.
Ut stetit, et frustra absentem respexit amicum:
Euryale, infelix qua te regione reliqui?
quave sequar, rursus perplexum iter omne re
volvens
fallacis silvae? simul et vestigia retro
observata legit, dumisque silentibus errat.
Audit equos, audit strepitus et signa sequentum.
Nec longum in medio tempus: quum clamor ad aure
pervenit, ac videt Euryalum; quem iam manus omni
fraude loci et noctis, subito turbante tumultu,
oppressum rapit, et conantem plurima frustra.
Quid faciat? qua vi iuvenem, quibus audeat armi
eripere? An sese medios moriturus in enses
inferat, et pulchram properet per vulnera mortem!
Ocius adducto torquens hastile lacerto,
suspiciens altam Lunam, sic voce precatur:
Tu, dea, tu praesens nostro succurre labori,
astrorum decus, et nemorum Latonia custos:
si qua tuis unquam pro me pater Hyrtacus aris
dona tulit, si qua ipse meis venatibus auxi,
suspendive tholo, aut sacra ad fastigia fixi:
hunc sine me turbare globum, et rege tela per aura
Dixerat, et toto connixus corpore ferrum
coniicit: hasta volans noctis diverberat umbras,
et venit aversi in tergum Sulmonis, ibique
frangitur, ac fisso transit praecordia ligno.
Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen
frigidus, et longis singultibus ilia pulsat.

circumspiciunt. Hoc acrior idem
ud summa telum librabat ab aure.
epidant, iit hasta Tago per tempus utrumque
s, traiectoque haesit tepefacta cerebro.
atrox Volscens, nec teli conspicit usquam
m, nec quo se ardens immittere possit.
en interea calido mihi sanguine poenas
es amborum, inquit: simul ense recluso
Euryalum. Tum vero exterritus, amens
nat Nisus; nec se celare tenebris
s, aut tantum potuit perferre dolorem:
, adsum, qui feci, in me convertite ferrum,
li, mea fraus omnis; nihil iste nec ausus,
uit; coelum hoc et conscia sidera testor;
infelicem nimium dilexit amicum.
icta dabat: sed viribus ensis adactus
iit costas, et candida pectora rumpit.
ir Euryalus leto, pulchrosque per artus
, inque humeros cervix collapsa recumbit:
eus veluti quum flos, succisus aratro,
scit moriens: lassove papavera collo
re caput, pluvia quum forte gravantur.
is ruit in medios, solumque per omnes
item petit; in solo Volscente moratur.
circum glomerati hostes, hinc comminus atque hinc
ant. Instat non secius, ac rotat ensem
eum; donec Rutuli clamantis in ore
it adverso, et moriens animam abstulit hosti.
per exanimem sese proiecit amicum
us, placidaque ibi demum morte quievit.
unati ambo! si quid mea carmina possunt,
lies unquam memori vos eximet aevo,

dum domus Aeneae Capitoli immobile saxum
accolet, imperiumque pater Romanus habebit.
Victores praeda Rutuli spoliisque potiti,
Volscentem exanimum flentes in castra ferebant.
Nec minus in castris luctus, Rhamnete reperto
exsangui, et primis una tot caede peremtis,
Serranoque Numaque. Ingens concursus ad ipsa
corpora, seminecesque viros, tepidaque recentem
caede locum, et plenos spumanti sanguine rivos.
Agnoscunt spolia inter se, galeamque nitentem
Messapi, et multo phaleras sudore receptas.
Et iam prima novo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
iam sole infuso, iam rebus luce retectis,
Turnus in arma viros, armis circumdatus ipse,
suscitat; aeratasque acies in proelia cogit
quisque suas, variisque acuunt rumoribus iras.
Quin ipsa arrectis (visu mirabile) in hastis
praefigunt capita, et multo clamore sequuntur,
Euryali et Nisi.
Aeneadae duri murorum in parte sinistra
opposuere aciem, (nam dextera cingitur amni,)
ingentesque tenent fossas, et turribus altis
stant moesti; simul ora virûm praefixa movebant,
nota nimis miseris, atroque fluentia tabo.
Interea pavidam volitans pennata per urbem
nuntia Fama ruit, matrisque allabitur aures
Euryali. At subitus miserae calor ossa reliquit;
excussi manibus radii, revolutaque pensa.
Evolat infelix, et, femineo ululatu,
scissa comam, muros amens atque agmina cursu
prima petit: non illa virûm, non illa pericli,
telorumque memor: coelum dehinc questibus implet

;o te, Euryale, adspicio? tune, illa senectae
ae requies, potuisti linquere solam,
:? nec te, sub tanta pericula missum,
:tremum miserae data copia matri?
rra ignota canibus date praeda Latinis
que iaces! nec te tua funere mater
i, pressive oculos, aut vulnera lavi,
gens, tibi quam noctes festina diesque
n, et tela curas solabar aniles.
uar? aut quae nunc artus, avulsaque membra,
; lacerum tellus habet? Hoc mihi de te,
fers? hoc sum terraque marique secuta?
ıe, si qua est pietas; in me omnia tela
;, o Rutuli; me primam absumite ferro;
magne pater divûm, miserere, tuoque
ı hoc detrude caput sub Tartara telo:
aliter nequeam crudelem abrumpere vitam.
u concussi animi, moestusque per omnes
ıus; torpent infractae ad proelia vires.
ıcendentem luctus Idaeus et Actor,
nonitu et multum lacrimantis Iuli,
ınt, interque manus sub tecta reponunt.
ba terribilem sonitum procul aere canoro
it; sequitur clamor, coelumque remugit.
ınt acta pariter testudine Volsci;
; implere parant, ac vellere vallum.
nt pars aditum, et scalis adscendere muros,
a est acies, interlucetque corona
ı spissa viris. Telorum effundere contra
enus Teucri, ac duris detrudere contis,
longo muros defendere bello.
ıoque infesto volvebant pondere, si qua
tectam aciem perrumpere: quum tamen omnes

ferre iuvat subter densa testudine casus.
Nec iam sufficiunt; nam, qua globus imminet ingens
immanem Teucri molem volvuntque ruuntque;
quae stravit Rutulos late, armorumque resolvit
tegmina. Nec curant caeco contendere Marte
amplius audaces Rutuli, sed pellere vallo
missilibus certant.
Parte alia horrendus visu quassabat Etruscam
pinum et fumiferos infert Mezentius ignes;
at Messapus, equûm domitor, Neptunia proles,
rescindit vallum, et scalas in moenia poscit.
Vos, o Calliope, precor, adspirate canenti,
quas ibi tunc ferro strages, quae funera Turnus
ediderit; quem quisque virum demiserit Orco;
et mecum ingentes oras evolvite belli.
Et meministis enim, divae, et memorare potestis.
Turris erat vasto suspectu, et pontibus altis,
opportuna loco; summis quam viribus omnes
expugnare Itali, summaque evertere opum vi
certabant: Troes contra defendere saxis,
perque cavas densi tela intorquere fenestras.
Princeps ardentem coniecit lampada Turnus,
et flammam affixit lateri; quae plurima vento
corripuit tabulas, et postibus haesit adesis.
Turbati trepidare intus, frustraque malorum
velle fugam. Dum se glomerant, retroque residun
in partem, quae peste caret: tum pondere turris
procubuit subito, et coelum tonat omne fragore.
Semineces ad terram, immani mole secuta,
confixique suis telis, et pectora duro
transfossi ligno, veniunt. Vix unus Helenor,
et Lycus elapsi; quorum primaevus Helenor,
Maeonio regi quem serva Licymnia furtim

sustulerat, vetitisque ad Troiam miserat armis,
ense levis nudo, parmaque inglorius alba.
Isque ubi se Turni media inter millia vidit,
hinc acies atque hinc acies adstare Latinas;
ut fera, quae, densa venantum septa corona,
contra tela furit, seseque haud nescia morti
iniicit, et saltu supra venabula fertur:
haud aliter iuvenis medios moriturus in hostes
irruit; et, qua tela videt densissima, tendit.
At pedibus longe melior Lycus, inter et hostes,
inter et arma, fuga muros tenet, altaque certat
prendere tecta manu, sociûmque attingere dextras.
Quem Turnus, pariter cursu teloque secutus,
increpat his victor: Nostrasne evadere, demens,
sperasti te posse manus? Simul arripit ipsum
pendentem, et magna muri cum parte revellit:
qualis ubi aut leporem, aut candenti corpore cycnum,
sustulit alta petens pedibus Iovis armiger uncis;
quaesitum aut matri multis balatibus agnum
Martius a stabulis rapuit lupus. Undique clamor
tollitur. Invadunt, et fossas aggere complent;
ardentes taedas alii ad fastigia iactant.
Ilioneus saxo atque ingenti fragmine montis
Lucetium, portae subeuntem ignesque ferentem;
Emathiona Liger, Corynaeum sternit Asilas:
hic iaculo bonus, hic longe fallente sagitta;
Ortygium Caeneus, victorem Caenea Turnus;
Turnus Itym, Cloniumque, Dioxippum Promolumque
et Sagarim, et summis stantem pro turribus Idan;
Privernum Capys. Hunc primo levis hasta Themillae
strinxerat: ille manum proiecto tegmine demens
ad vulnus tulit; ergo alis allapsa sagitta,
et laevo *affixa est lateri* manus, abditaque intus

spiramenta animae letali vulnere rupit.
Stabat in egregiis Arcentis filius armis;
pictus acu chlamydem, et ferrugine clarus Hibera,
insignis facie; genitor quem miserat Arcens,
eductum matris luco, Symaethia circum
flumina, pinguis ubi et placabilis ara Palici.
Stridentem fundam, positis Mezentius hastis,
ipse ter adducta circum caput egit habena;
et media adversi liquefacto tempora plumbo
diffidit, ac multa porrectum extendit arena.
Tum primum bello celerem intendisse sagittam
dicitur, ante feras solitus terrere fugaces,
Ascanius, fortemque manu fudisse Numanum,
cui Remulo cognomen erat; Turnique minorem
germanam nuper thalamo sociatus habebat.
Is primam ante aciem digna atque indigna relatu
vociferans, tumidusque novo praecordia regno
ibat, et ingentem sese clamore ferebat:
Non pudet obsidione iterum valloque teneri,
bis capti Phryges, et morti praetendere muros?
En, qui nostra sibi bello connubia poscunt!
Quis deus Italiam, quae vos dementia adegit?
Non hic Atridae, nec fandi fictor Ulixes.
Durum ab stirpe genus, natos ad flumina primum
deferimus, saevoque gelu duramus et undis;
venatu invigilant pueri, silvasque fatigant;
flectere ludus equos, et spicula tendere cornu.
At patiens operum parvoque assueta iuventus
aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.
Omne aevum ferro teritur, versaque iuvencûm
terga fatigamus hasta: nec tarda senectus
debilitat vires animi, mutatque vigorem.
Canitiem galea premimus; semperque recentes

ortare iuvat praedas, et vivere rapto.
; picta croco et fulgenti murice vestis:
iae cordi; iuvat indulgere choreis;
ıicae manicas, et habent redimicula mitrae.
e Phrygiae, neque enim Phryges, ite per alta
ɣma, ubi assuetis biforem dat tibia cantum.
ɔana vos buxusque vocat Berecyntia Matris
e, sinite arma viris, et cedite ferro.
lia iactantem dictis, ac dira canentem,
ulit Ascanius; nervoque obversus equino
ndit telum, diversaque brachia ducens
itit, ante Iovem supplex per vota precatus:
ɛr omnipotens, audacibus adnue coeptis.
ibi ad tua templa feram solemnia dona,
tuam ante aras aurata fronte iuvencum
ɜntem, pariterque caput cum matre ferentem,
ornu petat et pedibus qui spargat arenam.
t et coeli Genitor de parte serena
uit laevum; sonat una fatifer arcus.
it horrendum stridens adducta sagitta;
ıe caput Remuli venit, et cava tempora ferro
it. I, verbis virtutem illude superbis.
ıpti Phryges haec Rutulis responsa remittunt.
ıntum Ascanius. Teucri clamore sequuntur,
aque fremunt, animosque ad sidera tollunt.
ria tum forte plaga crinitus Apollo
ɔer Ausonias acies urbemque videbat,
sedens, atque his victorem affatur Iulum:
ı nova virtute, puer; sic itur ad astra,
ɜnite, et geniture deos. Iure omnia bella
sub Assaraci fato ventura resident;
ı Troia capit. Simul, haec effatus, ab alto
se mittit, spirantes dimovet auras,

Ascaniumque petit. Formam tum vertitur oris
antiquum in Buten. Hic Dardanio Anchisae
armiger ante fuit, fidusque ad limina custos;
tum comitem Ascanio pater addidit. Ibat Apollo,
omnia longaevo similis, vocemque, coloremque
et crines albos, et saeva sonoribus arma;
atque his ardentem dictis affatur Iulum:
Sit satis, Aenide, telis impune Numanum
oppetiisse tuis; primam hanc tibi magnus Apollo
concedit laudem, et paribus non invidet armis;
cetera parce, puer, bello. Sic orsus Apollo
mortales medio adspectus sermone reliquit,
et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
Agnovere deum proceres divinaque tela
Dardanidae, pharetramque fuga sensere sonantem.
Ergo avidum pugnae, dictis ac numine Phoebi,
Ascanium prohibent; ipsi in certamina rursus
succedunt, animasque in aperta pericula mittunt.
It clamor totis per propugnacula muris:
intendunt acres arcus, amentaque torquent.
Sternitur omne solum telis; tum scuta cavaeque
dant sonitum flictu galeae; pugna aspera surgit:
quantus ab occasu veniens, pluvialibus Haedis,
verberat imber humum; quam multa grandine nimbi
in vada praecipitant, quum Iupiter horridus austris
torquet aquosam hiemem, et coelo cava nubila rumpit.
Pandarus et Bitias, Idaeo Alcanore creti,
quos Iovis eduxit luco silvestris Iaera,
abietibus iuvenes patriis et montibus aequos,
portam, quae ducis imperio commissa, recludunt
freti armis, ultroque invitant moenibus hostem.
Ipsi intus dextra ac laeva pro turribus adstant

ırro, et cristis capita alta corusci;
ériae liquentia flumina circum,
i ripis, Athesim seu propter amoenum,
ınt geminae quercus, intonsaque coelo
capita, et sublimi vertice nutant.
nt, aditus Rutuli ut videre patentes.
› Quercens, et pulcher Aquicolus armis,
ps animi Tmarus et Mavortius Haemon,
us totis aut versi terga dedere,
portae posuere in limine vitam.
gis increscunt animis discordibus irae,
›llecti Troes glomerantur eodem,
re manum et procurrere longius audent.
ri Turno, diversa in parte furenti,
que viros, perfertur nuntius, hostem
aede nova, et portas praebere patentes.
nceptum, atque immani concitus ira
ım ruit ad portam fratresque superbos;
m Antiphaten, is enim se primus agebat,
ı de matre nothum Sarpedonis alti,
sternit iaculo; volat Itala cornus
tenerum, stomachoque infixa sub altum
bit; reddit specus atri vulneris undam
'em, et fixo ferrum in pulmone tepescit.
ıropem atque Erymanta manu, tum sternit
Aphidnum;
an ardentem oculis, animisque frementem,
ılo; neque enim iaculo vitam ille dedisset;
num stridens contorta phalarica venit,
acta modo; quam nec duo taurea terga,
lici squama lorica fidelis et auro
t; collapsa ruunt immania membra.
s gemitum, et clipeum super intonat ingens.

Talis in Euboico Baiarum litore quondam
saxea pila cadit; magnis quam molibus ante
constructam ponto iaciunt; sic illa ruinam
prona trahit, penitusque vadis illisa recumbit;
miscent se maria, et nigrae attolluntur arenae:
tum sonitu Prochyta alta tremit, durumque cubi
Inarime Iovis imperiis imposta Typhoeo.
Hic Mars armipotens animum viresque Latinis
addidit, et stimulos acres sub pectore vertit;
immisitque Fugam Teucris atrumque Timorem.
Undique conveniunt, quoniam data copia pugn
bellatorque animo deus incidit.
Pandarus, ut fuso germanum corpore cernit,
et quo sit fortuna loco, qui casus agat res:
portam vi multa converso cardine torquet,
obnixus latis humeris, multosque suorum
moenibus exclusos duro in certamine linquit;
ast alios secum includit recipitque ruentes,
demens, qui Rutulûm in medio non agmine reg
viderit irrumpentem, ultroque incluserit urbi:
immanem veluti pecora inter inertia tigrim.
Continuo nova lux oculis effulsit, et arma
horrendum sonuere; tremunt in vertice cristae
sanguineae, clipeusque micantia fulmina mittit.
Agnoscunt faciem invisam atque immania memb
turbati subito Aeneadae. Tum Pandarus ingens
emicat, et mortis fraternae fervidus ira
effatur: Non haec dotalis regia Amatae;
nec muris cohibet patriis media Ardea Turnum.
Castra inimica vides: nulla hinc exire potestas.
Olli subridens sedato pectore Turnus:
Incipe, si qua animo virtus, et consere dextram,
hic etiam inventum Priamo narrabis Achillem.

it. Ille rudem nodis et cortice crudo
uet summis adnixus viribus hastam.
ere aurae vulnus; Saturnia Iuno
it veniens; portaeque infigitur hasta.
a hoc telum, mea quod vi dextera versat,
es; neque enim is teli nec vulneris auctor.
, et sublatum alte consurgit in ensem,
liam ferro gemina inter tempora frontem
t, impubesque immani vulnere malas.
nus; ingenti concussa est pondere tellus.
sos artus atque arma cruenta cerebro
t humi moriens; atque illi partibus aequis
put atque illuc humero ex utroque pependit.
iunt versi trepida formidine Troes.
continuo victorem ea cura subisset,
ere claustra manu sociosque immittere portis:
us ille dies bello gentique fuisset.
ror ardentem caedisque insana cupido
adversos.
pio Phalerim et, succiso poplite, Gygen
t; hinc raptas fugientibus ingerit hastas
um: Iuno vires animumque ministrat.
Halym comitem, et confixa Phegea parma;
s deinde in muris Martemque cientes,
drumque Haliumque Noëmonaque Prytanimque;
a tendentem contra, sociosque vocantem,
ti gladio connixus ab aggere dexter
at; huic uno deiectum comminus ictu
alea longe iacuit caput. Inde ferarum
orem Amycum, quo non felicior alter
e tela manu, ferrumque armare veneno;
tium Aeoliden, et amicum Crethea Musae,

Crethea Musarum comitem, cui carmina semper
et citharae cordi, numerosque intendere nervis:
semper equos, atque arma virûm, pugnasque canebat.
Tandem ductores, audita caede suorum,
conveniunt Teucri, Mnestheus acerque Serestus;
palantesque vident socios, hostemque receptum.
Et Mnestheus: Quo deinde fugam? quo tenditis? inquit.
Quos alios muros, quae iam ultra moenia habetis?
Unus homo, et vestris, o cives, undique saeptus
aggeribus, tantas strages impune per urbem
ediderit? iuvenum primos tot miserit Orco?
Non infelicis patriae, veterumque deorum,
et magni Aeneae segnes miseretque pudetque?
Talibus accensi firmantur, et agmine denso
consistunt. Turnus paullatim excedere pugna,
et fluvium petere, ac partem, quae cingitur amni.
Acrius hoc Teucri clamore incumbere magno,
et glomerare manum. Ceu saevum turba leonem
quum telis premit infensis; at territus ille,
asper, acerba tuens, retro redit; et neque terga
ira dare aut virtus patitur, nec tendere contra,
ille quidem hoc cupiens, potis est per tela virosque:
haud aliter retro dubius vestigia Turnus
improperata refert, et mens exaestuat ira.
Quin etiam bis tum medios invaserat hostes;
bis confusa fuga per muros agmina vertit.
Sed manus e castris propere coit omnis in unum.
Nec contra vires audet Saturnia Iuno
sufficere; aëriam coelo nam Iupiter Irim
demisit, germanae haud mollia iussa ferentem,
ni Turnus cedat Teucrorum moenibus altis.

› nec clipeo iuvenis subsistere tantum,
lextra valet: iniectis sic undique telis
iitur. Strepit assiduo cava tempora circum
itu galea, et saxis solida aera fatiscunt,
ıssaeque iubae capiti; nec sufficit umbo
us; ingeminant hastis et Troes et ipse
ıineus Mnestheus. Tum toto corpore sudor
itur, et piceum (nec respirare potestas)
ıen agit; fessos quatit aeger anhelitus artus.
ı demum praeceps saltu sese omnibus armis
ıvium dedit. Ille suo cum gurgite flavo
pit venientem, ac mollibus extulit undis,
etum sociis abluta caede remisit.

LIBER DECIMUS.

'anditur interea domus omnipotentis Olympi,
ɔiliumque vocat divûm pater atque hominum rex
ream in sedem: terras unde arduus omnes,
raque Dardanidûm adspectat, populosque Latinos.
sidunt tectis bipatentibus. Incipit ipse:
ɔelicolae magni, quianam sententia vobis
ıa retro, tantumque animis certatis iniquis?
ıueram bello Italiam concurrere Teucris.
ıe contra vetitum discordia? quis metus aut hos
hos arma sequi, ferrumque lacessere suasit?
ɔeniet iustum pugnae, ne arcessite, tempus,
ım fera Carthago Romanis arcibus olim
ɔium magnum atque Alpes immittet apertas:
ı certare *odiis, tum* res rapuisse licebit.

Nunc sinite; et placidum laeti componite foedus.
Iupiter haec paucis; at non Venus aurea contra
pauca refert:
O pater, o hominum divûmque aeterna potestas!
(namque aliud quid sit, quod iam implorare quea-
mus?)
cernis ut insultent Rutuli, Turnusque feratur
per medios insignis equis, tumidusque secundo
Marte ruat? Non clausa tegunt iam moenia Teucros.
Quin intra portas atque ipsis proelia miscent
aggeribus moerorum; et inundant sanguine fossae.
Aeneas ignarus abest. Nunquamne levari
obsidione sines? Muris iterum imminet hostis
nascentis Troiae; nec non exercitus alter,
atque iterum in Teucros Aetolis surgit ab Arpis
Tydides. Equidem, credo, mea vulnera restant;
et tua progenies mortalia demoror arma!
Si sine pace tua, atque invito numine, Troes
Italiam petiere: luant peccata; neque illos
iuveris auxilio. Sin tot responsa secuti,
quae Superi Manesque dabant: cur nunc tua quis-
quam
vertere iussa potest, aut cur nova condere fata?
Quid repetam exustas Erycino in litore classes?
quid tempestatum regem, ventosque furentes
Aeolia excitos? aut actam nubibus Irim?
Nunc etiam Manes (haec intentata manebat
sors rerum) movet: et superis immissa repente
Allecto, medias Italûm bacchata per urbes.
Nil super imperio moveor: speravimus ista,
dum fortuna fuit: vincant, quos vincere mavis.
Si nulla est regio, Teucris quam det tua coniunx
dura: per eversae, genitor, fumantia Troiae

estor: liceat dimittere ab armis
Ascanium, liceat superesse nepotem.
e ignotis iactetur in undis,
nque viam dederit Fortuna, sequatur:
, et dirae valeam subducere pugnae.
is, est celsa mihi Paphus, atque Cythera,
domus: positis inglorius armis
evum. Magna ditione iubeto
remat Ausoniam: nihil urbibus inde
riis. Quid pestem evadere belli
golicos medium fugisse per ignes;
s vastaeque exhausta pericula terrae,
n Teucri recidivaque Pergama quaerunt?
cineres patriae insedisse supremos,
a, quo Troia fuit? Xanthum et Simoënta
miseris; iterumque revolvere casus
liacos Teucris. Tum regia Iuno
gravi: Quid me alta silentia cogis
; obductum verbis vulgare dolorem?
ninum quisquam divûmque subegit
aut hostem regi se inferre Latino?
s petiit auctoribus, esto,
impulsus furiis: num linquere castra
us, aut vitam committere ventis?
summam belli, num credere muros?
ve fidem aut gentes agitare quietas?
n fraudem, quae dura potentia nostri
ic Iuno, demissave nubibus Iris?
st, Italos Troiam circumdare flammis
et patria Turnum consistere terra,
is avus, cui diva Venilia mater:
Troianos atra vim ferre Latinis?
iugo premere, atque avertere praedas?

quid, soceros legere, et gremiis abducere pactas?
pacem orare manu, praefigere puppibus arma?
Tu potes Aenean manibus subducere Graiûm,
proque viro nebulam et ventos obtendere inanes;
et potes in totidem classem convertere Nymphas:
nos aliquid Rutulos contra iuvisse, nefandum est?
Aeneas ignarus abest: ignarus et absit.
Est Paphus, Idaliumque tibi, sunt alta Cythera:
quid gravidam bellis urbem et corda aspera tentas?
Nosne tibi fluxas Phrygiae res vertere fundo
conamur? nos? an miseros qui Troas Achivis
obiecit? Quae causa fuit, consurgere in arma
Europamque Asiamque, et foedera solvere furto?
Me duce Dardanius Spartam expugnavit adulter?
aut ego tela dedi, fovive Cupidine bella?
Tum decuit metuisse tuis; nunc sera querelis
haud iustis assurgis, et irrita iurgia iactas.
Talibus orabat Iuno: cunctique fremebant
coelicolae assensu vario; ceu flamina prima
quum deprensa fremunt silvis, et caeca volutant
murmura, venturos nautis prodentia ventos.
Tum pater omnipotens, rerum cui summa potestas,
infit. Eo dicente deûm domus alta silescit,
et tremefacta solo tellus; silet arduus aether;
tum Zephyri posuere; premit placida aequora pontus.
Accipite ergo, animis atque haec mea figite dicta.
Quandoquidem Ausonios coniungi foedere Teucris
haud licitum, nec vestra capit discordia finem:
quae cuique est fortuna hodie, quam quisque secat
spem,
Tros Rutulusve fuat, nullo discrimine habebo;
seu fatis Italûm castra obsidione tenentur,
sive errore malo Troiae monitisque sinistris.

is solvo. Sua cuique exorsa laborem
ue ferent. Rex Iupiter omnibus idem.
invenient. Stygii per flumina fratris,
rentes atraque voragine ripas
otum nutu tremefecit Olympum.
ndi. Solio tum Iupiter aureo
licolae medium quem ad limina ducunt.
Rutuli portis circum omnibus instant
ede viros, et moenia cingere flammis.
neadum vallis obsessa tenetur;
lla fugae. Miseri stant turribus altis
m, et rara muros cinxere corona:
rasides, Hicetaoniusque Thymoetes,
ie duo, et senior cum Castore Thymbris,
s. Hos germani Sarpedonis ambo,
t Themon, Lycia comitantur ab alta.
s toto connixus corpore saxum,
m exiguam montis, Lyrnesius Acmon,
genitore minor, nec fratre Menestheo.
illi certant defendere saxis,
ignem, nervoque aptare sagittas.
medios, Veneris iustissima cura,
caput, ecce, puer detectus honestum,
ma, micat, fulvum quae dividit aurum,
ecus, aut capiti; vel quale per artem
buxo, aut Oricia terebintho,
; fusos cervix cui lactea crines
nolli subnectens circulus auro.
magnanimae viderunt, Ismare, gentes
rigere et calamos armare veneno,
enerose domo: ubi pinguia culta
ie viri, Pactolosque irrigat auro.
Menestheus, quem pulsi pristina Turni

aggere moerorum sublimem gloria tollit,
et Capys: hinc nomen Campanae ducitur urbi
Illi inter sese duri certamina belli
contulerant: media Aeneas freta nocte secabat.
Namque ut, ab Evandro castris ingressus Etru
regem adit, et regi memorat nomenque genusq
quidve petat, quidve ipse ferat; Mezentius arn
quae sibi conciliet; violentaque pectora Turni
edocet; humanis quae sit fiducia rebus
admonet, immiscetque preces: haud fit mora: Ta
iungit opes, foedusque ferit; tum libera fati
classem conscendit iussis gens Lydia divûm,
externo commissa duci. Aeneïa puppis
prima tenet, rostro Phrygios subiuncta leones.
Imminet Ida super, profugis gratissima Teucri
Hic magnus sedet Aeneas, secumque volutat
eventus belli varios; Pallasque sinistro
affixus lateri iam quaerit sidera, opacae
noctis iter, iam quae passus terraque marique.
Pandite nunc Helicona, deae, cantusque mo
quae manus interea Tuscis comitetur ab oris
Aenean, armetque rates, pelagoque vehatur.
Massicus aerata princeps secat aequora tigri:
sub quo mille manus iuvenum, qui moenia Cl
quique urbem liquere Cosas: quis tela sagittae
gorytique leves humeris et letifer arcus.
Una torvus Abas: huic totum insignibus armi
agmen, et aurato fulgebat Apolline puppis.
Sexcentos illi dederat Populonia mater
expertos belli iuvenes; ast Ilva trecentos
insula, inexhaustis Chalybum generosa metall
Tertius, ille hominum divûmque interpres A
cui pecudum fibrae, coeli cui sidera parent,

ae volucrum, et praesagi fulminis ignes,
pit densos acie atque horrentibus hastis.
ere iubent Alpheae ab origine Pisae,
usca solo. Sequitur pulcherrimus Astur,
uo fidens et versicoloribus armis.
im adiiciunt, (mens omnibus una sequendi,)
rete domo, qui sunt Minionis in arvis,
veteres, intempestaeque Graviscae.
go te, Ligurum ductor fortissime bello,
im, Cinyra et paucis comitate Cupavo,
orinae surgunt de vertice pennae,
Amor, vestrum, formaeque insigne paternae.
ferunt, luctu Cycnum Phaëthontis amati,
s inter frondes umbramque sororum
it, et moestum Musa solatur amorem,
n molli pluma duxisse senectam,
tem terras, et sidera voce sequentem.
equales comitatus classe catervas,
n remis Centaurum promovet; ille
uae, saxumque undis immane minatur
et longa sulcat maria alta carina.
iam patriis agmen ciet Ocnus ab oris,
Mantus et Tusci filius amnis,
os matrisque dedit tibi, Mantua, nomen,
dives avis; sed non genus omnibus unum.
i triplex, populi sub gente quaterni;
ut populis; Tusco de sanguine vires.
oque quingentos in se Mezentius armat,
tre Benaco velatus arundine glauca
infesta ducebat in aequora pinu.
Aulestes, centenaque arbore fluctum
assurgens: spumant vada marmore verso.
bit immanis Triton et caerula concha

exterrens freta: cui laterum tenus hispida nanti
frons hominem praefert, in pristin desinit alvus;
spumea semifero sub pectore murmurat unda.
Tot lecti proceres ter denis navibus ibant
subsidio Troiae, et campos salis aere secabant.
Iamque dies coelo concesserat, almaque curru
noctivago Phoebe medium pulsabat Olympum:
Aeneas (neque enim membris dat cura quietem)
ipse sedens clavumque regit velisque ministrat.
Atque illi medio in spatio chorus, ecce, suarum
occurrit comitum; Nymphae, quas alma Cybebe
numen habere maris, Nymphasque e navibus esse
iusserat, innabant pariter, fluctusque secabant,
quot prius aeratae steterant ad litora prorae.
Agnoscunt longe regem, lustrantque choreis.
Quarum quae fandi doctissima, Cymodocea,
pone sequens dextra puppim tenet, ipsaque dorso
eminet, ac laeva tacitis subremigat undis.
Tum sic ignarum alloquitur: Vigilasne, deûm gens,
Aenea? Vigila, et velis immitte rudentes.
Nos sumus, Idaeae sacro de vertice pinus,
nunc pelagi Nymphae, classis tua. Perfidus ut nos
praecipites ferro Rutulus flammaque premebat,
rupimus invitae tua vincula, teque per aequor
quaerimus. Hanc Genetrix faciem miserata refecit,
et dedit esse deas, aevumque agitare sub undis.
At puer Ascanius muro fossisque tenetur
tela inter media atque horrentes Marte Latinos.
Iam loca iussa tenet forti permixtus Etrusco
Arcas eques. Medias illis opponere turmas,
ne castris iungant, certa est sententia Turno.
Surge age, et Aurora socios veniente vocari
primus in arma iube, et clipeum cape, quem dedit ipse

;nipotens, atque oras ambiit auro.
x, mea si non irrita dicta putaris,
ıtulae spectabit caedis acervos.
dextra discedens impulit altam,
a modi, puppim. Fugit illa per undas
ılo et ventos aequante sagitta.
elerant cursus. Stupet inscius ipse
siades; animos tamen omine tollit.
er supera adspectans convexa precatur:
ıs Idaea deûm, cui Dindyma cordi,
ue urbes, biiugique ad frena leones;
ıc pugnae princeps, tu rite propinques
Phrygibusque adsis pede, diva, secundo.
atus; et interea revoluta ruebat
ı luce dies, noctemque fugarat.
› sociis edicit, signa sequantur,
os aptent armis, pugnaeque parent se.
conspectu Teucros habet et sua castra,
in puppi; clipeum quum deinde sinistra
ɛntem. Clamorem ad sidera tollunt
› e muris; spes addita suscitat iras:
iaciunt. Quales sub nubibus atris
ɛ dant signa grues, atque aethera tranant
ı, fugiuntque notos clamore secundo.
regi ducibusque ea mira videri
donec versas ad litora puppes
totumque allabi classibus aequor.
capiti, cristisque a vertice flamma
ɛt vastos umbo vomit aureus ignes:
ac liquida si quando nocte cometae
lugubre rubent, aut Sirius ardor:
ıorbosque ferens mortalibus aegris
t *laevo contristat* lumine coelum.

Haud tamen audaci Turno fiducia cessit
litora praecipere, et venientes pellere terra.
[Ultro animos tollit dictis, atque increpat ultro:]
Quod votis optastis, adest, perfringere dextra.
In manibus Mars ipse, viri. Nunc coniugis esto
quisque suae tectique memor; nunc magna referto
facta, patrum laudes. Ultro occurramus ad undam,
dum trepidi, egressisque labant vestigia prima.
Audentes Fortuna iuvat.
Haec ait, et secum versat, quos ducere contra,
vel quibus obsessos possit concredere muros.
Interea Aeneas socios de puppibus altis
pontibus exponit. Multi servare recursus
languentis pelagi, et brevibus se credere saltu;
per remos alii. Speculatus litora Tarcho,
qua vada non spirant, nec fracta remurmurat unda,
sed mare inoffensum crescenti allabitur aestu;
advertit subito proras, sociosque precatur:
Nunc, o lecta manus, validis incumbite remis;
tollite, ferte rates; inimicam findite rostris
hanc terram, sulcumque sibi premat ipsa carina.
Frangere nec tali puppim statione recuso,
arrepta tellure semel. Quae talia postquam
effatus Tarcho: socii consurgere tonsis,
spumantesque rates arvis inferre Latinis,
donec rostra tenent siccum, et sedere carinae
omnes innocuae. Sed non puppis tua, Tarcho.
Namque, inflicta vadis, dorso dum pendet iniquo,
anceps sustentata diu, fluctusque fatigat:
solvitur, atque viros mediis exponit in undis;
fragmina remorum quos et fluitantia transtra
impediunt, retrahitque pedem simul unda relabens.
Nec Turnum segnis retinet mora, sed rapit acer

ıciem in Teucros, et contra in litore sistit.
:anunt. Primus turmas invasit agrestes
, omen pugnae, stravitque Latinos,
Therone, virûm qui maximus ultro
ı petit; huic gladio perque aerea suta,
ıicam squalentem auro, latus haurit apertum.
ichan ferit, exsectum iam matre peremta,
Phoebe, sacrum, casus evadere ferri
cuit parvo. Nec longe, Cissea durum
emque Gyan, sternentes agmina clava,
leto: nihil illos Herculis arma,
idae iuvere manus, genitorque Melampus,
ı comes, usque graves quum terra labores
it. Ecce Pharo, voces dum iactat inertes,
ıens iaculum clamanti sistit in ore.
ıque, flaventem prima lanugine malas
ıqueris Clytium infelix, nova gaudia, Cydon,
ıia stratus dextra, securus amorum,
enum tibi semper erant, miserande, iaceres,
um stipata cohors foret obvia, Phorci
ies, septem numero, septenaque tela
unt: partim galea clipeoque resultant
deflexit partim stringentia corpus
enus. Fidum Aeneas affatur Achaten:
e tela mihi; non ullum dextera frustra
in Rutulos, steterunt quae in corpore Graiûm
:ampis. Tum magnam corripit hastam,
: illa volans clipei transverberat aera
s, et thoraca simul cum pectore rumpit.
ater subit Alcanor, fratremque ruentem
at dextra: traiecto missa lacerto
ıs hasta fugit, servatque cruenta tenorem;
que ex humero nervis moribunda pependit.

Tum Numitor, iaculo fratris de corpore rapto,
Aenean petiit: sed non et figere contra
est licitum, magnique femur perstrinxit Achatae.
Hic Curibus, fidens primaevo corpore, Clausus
advenit, et rigida Dryopem ferit eminus hasta
sub mentum, graviter pressa, pariterque loquentis
vocem animamque rapit, traiecto gutture; at ille
fronte ferit terram, et crassum vomit ore cruorem.
Tres quoque Threïcios Boreae de gente suprema,
et tres, quos Idas pater et patria Ismara mittit,
per varios sternit casus. Accurrit Halesus,
Auruncaeque manus; subit et Neptunia proles,
insignis Messapus equis. Expellere tendunt
nunc hi, nunc illi; certatur limine in ipso
Ausoniae. Magno discordes aethere venti
proelia ceu tollunt, animis et viribus aequis,
non ipsi inter se, non nubila, non mare, cedunt;
anceps pugna diu; stant obnixa omnia contra:
haud aliter Troianae acies aciesque Latinae
concurrunt, haeret pede pes, densusque viro vir.
At parte ex alia, qua saxa rotantia late
impulerat torrens arbustaque diruta ripis,
Arcadas, insuetos acies inferre pedestres,
ut vidit Pallas Latio dare terga sequaci;
aspera quis natura loci dimittere quando
suasit equos: unum quod rebus restat egenis,
nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris:
Quo fugitis, socii? Per vos et fortia facta,
per ducis Evandri nomen, devictaque bella,
spemque meam, patriae quae nunc subit aemu
laudi,
fidite ne pedibus. Ferro rumpenda per hostes
est via. Qua globus ille virûm densissimus urge

et Pallanta ducem patria alta reposcit.
ı nulla premunt; mortali urgemur ab hoste
s; totidem nobis animaeque manusque.
ıaris magna claudit nos obiice pontus;
m terra fugae. Pelagus Troiamne petemus?
t, et medius densos prorumpit in hostes.
huic primum, fatis adductus iniquis,
ıs: hunc, magno vellit dum pondere saxum,
ligit telo, discrimina costis
lium qua spina dabat; hastamque receptat
haerentem. Quem non super occupat Hisbo,
lem hoc sperans: nam Pallas ante ruentem,
rit, incautum crudeli morte sodalis,
atque ensem tumido in pulmone recondit.
henelum petit, et Rhoeti de gente vetusta
ıolum, thalamos ausum incestare novercae.
ım, gemini, Rutulis cecidistis in arvis,
Laride Thymberque, simillima proles,
ta suis gratusque parentibus error;
dura dedit vobis discrimina Pallas:
ıi, Thymbre, caput Evandrius abstulit ensis:
a suum, Laride, dextera quaerit;
imesque micant digiti, ferrumque retractant.
s accensos monitu, et praeclara tuentes
ri, mixtus dolor et pudor armat in hostes.
ıllas biiugis fugientem Rhoetea praeter
Hoc spatium, tantumque morae fuit Ilo.
ıque procul validam direxerat hastam:
nedius Rhoeteus intercipit, optime Teuthra,
ns, fratremque Tyren; curruque volutus
emianimis Rutulorum calcibus arva.
t, optato ventis aestate coortis,
a *immittit silvis* incendia pastor;

Sic ait, atque oculos Rutulorum reiicit arvis.
At Pallas magnis emittit viribus hastam,
vaginaque cava fulgentem deripit ensem.
Illa volans, humeris surgunt qua tegmina summa,
incidit, atque, viam clipei molita per oras,
tandem etiam magno strinxit de corpore Turni.
Hic Turnus ferro praefixum robur acuto
in Pallanta diu librans iacit, atque ita fatur:
Adspice, num mage sit nostrum penetrabile telum.
Dixerat; at clipeum, tot ferri terga, tot aeris
quum pellis totiens obeat circumdata tauri,
vibranti medium cuspis transverberat ictu,
loricaeque moras et pectus perforat ingens.
Ille rapit calidum frustra de vulnere telum:
una eademque via sanguis animusque sequuntur.
Corruit in vulnus; sonitum super arma dedere;
et terram hostilem moriens petit ore cruento.
Quem Turnus super adsistens:
Arcades, haec, inquit, memores mea dicta referte
Evandro: Qualem meruit, Pallanta remitto.
Quisquis honos tumuli, quidquid solamen humandi est,
largior. Haud illi stabunt Aeneïa parvo
hospitia. Et laevo pressit pede, talia fatus,
exanimem, rapiens immania pondera baltei,
impressumque nefas: una sub nocte iugali
caesa manus iuvenum foede, thalamique cruenti;
quae Clonus Eurytides multo caelaverat auro:
quo nunc Turnus ovat spolio gaudetque potitus.
Nescia mens hominum fati sortisque futurae,
et servare modum, rebus sublata secundis!
Turno tempus erit, magno quum optaverit emtum
intactum Pallanta, et quum spolia ista diemque

t socii multo gemitu lacrimisque
n scuto referunt Pallanta frequentes.
que decus magnum rediture parenti!
ima dies bello dedit, haec eadem aufert,
ıen ingentes Rutulorum linquis acervos!
a fama mali tanti, sed certior auctor
eneae, tenui discrimine leti
: tempus, versis succurrere Teucris.
uaeque metit gladio, latumque per agmen
nitem agit ferro; te, Turne, superbum
a quaerens. Pallas, Evander, in ipsis
ıt oculis; mensae, quas advena primas
, dextraeque datae. Sulmone creatos
ic iuvenes, totidem, quos educat Ufens,
apit, inferias quos immolet umbris,
e rogi perfundat sanguine flammas.
) procul infensam contenderat hastam.
ubit; at tremebunda supervolat hasta;
ımplectens effatur talia supplex:
s Manes, per spes surgentis Iuli
hanc animam serves natoque patrique.
s alta; iacent penitus defossa talenta
;enti; sunt auri pondera facti
mihi. Non hic victoria Teucrûm
aut anima una dabit discrimina tanta.
Aeneas contra cui talia reddit:
que auri memoras quae multa talenta,
ce tuis. Belli commercia Turnus
ta prior iam tum Pallante peremto.
Anchisae Manes, hoc sentit Iulus.
;aleam laeva tenet, atque reflexa
antis capulo tenus applicat ensem.
] Haemonides, Phoebi Triviaeque sacerdos,

infula cui sacra redimibat tempora vitta,
totus collucens veste atque insignibus armis.
Quem congressus agit campo, lapsumque superstans
immolat, ingentique umbra tegit; arma Serestus
lecta refert humeris, tibi, rex Gradive, tropaeum.
Instaurant acies Vulcani stirpe creatus
Caeculus et veniens Marsorum montibus Umbro.
Dardanides contra furit. Anxuris ense sinistram
et totum clipei ferro deiecerat orbem.
Dixerat ille aliquid magnum, vimque affore verbo
crediderat, coeloque animum fortasse ferebat,
canitiemque sibi et longos promiserat annos.
Tarquitus exsultans contra fulgentibus armis,
silvicolae Fauno Dryope quem Nympha crearat,
obvius ardenti sese obtulit: ille reducta
loricam clipeique ingens onus impedit hasta;
tum caput orantis nequidquam, et multa parantis
dicere, deturbat terrae, truncumque tepentem
provolvens, super haec inimico pectore fatur:
Istic nunc, metuende, iace! Non te optima mater
condet humi, patriove onerabit membra sepulcro:
alitibus linquere feris; aut gurgite mersum
unda feret, piscesque impasti vulnera lambent.
Protenus Antaeum et Lucam, prima agmina Turni,
persequitur, fortemque Numam, fulvumque Camertem,
magnanimo Volscente satum; ditissimus agri
qui fuit Ausonidûm; et tacitis regnavit Amyclis.
Aegaeon qualis, centum cui brachia dicunt,
centenasque manus, quinquaginta oribus ignem
pectoribusque arsisse, Iovis quum fulmina contra
tot paribus streperet clipeis, tot stringeret enses:
sic toto Aeneas desaevit in aequore victor,

l intepuit mucro. Quin ecce Niphaei
uges in equos adversaque pectora tendit.
lli, longe gradientem et dira frementem
'e, metu versi retroque ruentes
ntque ducem, rapiuntque ad litora currus.
biiugis infert se Lucagus albis
os, fraterque Liger; sed frater habenis
juos, strictum rotat acer Lucagus ensem.
ılit Aeneas tanto fervore furentes:
ıdversaque ingens apparuit hasta.
;er:
)medis equos, non currus cernis Achilli,
ygiae campos: nunc belli finis et aevi
itur terris. Vesano talia late
ılant Ligeri: sed non et Troïus heros
rat contra; iaculum nam torquet in hostem.
s ut pronus tendens in verbera telo
ıit biiugos; proiecto dum pede laevo
pugnae: subit oras hasta per imas
s clipei, tum laevum perforat inguen;
ıs curru moribundus volvitur arvis.
ius Aeneas dictis affatur amaris:
, nulla tuos currus fuga segnis equorum
t, aut vanae vertere ex hostibus umbrae.
is saliens iuga deseris. Haec ita fatus
biiugos. Frater tendebat inermes
palmas, curru delapsus eodem:
per qui te talem genuere parentes,
ane, sine hanc animam, et miserere precantis.
s oranti Aeneas: Haud talia dudum
bas. Morere, et fratrem ne desere frater.
ıtebras animae, pectus mucrone recludit.
er campos edebat funera ductor

Dardanius, torrentis aquae vel turbinis atri
more furens. Tandem erumpunt, et castra relinquu
Ascanius puer et nequidquam obsessa iuventus.
Iunonem interea compellat Iupiter ultro:
O germana mihi atque eadem gratissima coniunx
ut rebare, Venus (nec te sententia fallit)
Troianas sustentat opes, non vivida bello
dextra viris, animusque ferox, patiensque pericli
Cui Iuno submissa: Quid o, pulcherrime coniun
sollicitas aegram et tua tristia dicta timentem?
Si mihi, quae quondam fuerat, quamque esse c
cebat,
vis in amore foret! Non hoc mihi namque negar
omnipotens, quin et pugnae subducere Turnum,
et Dauno possem incolumem servare parenti.
Nunc pereat, Teucrisque pio det sanguine poenas,
ille tamen nostra deducit origine nomen,
Pilumnusque illi quartus pater; et tua larga
saepe manu multisque oneravit limina donis.
Cui rex aetherii breviter sic fatus Olympi:
Si mora praesentis leti tempusque caduco
oratur iuveni, meque hoc ita ponere sentis:
tolle fuga Turnum, atque instantibus eripe fatis.
Hactenus indulsisse vacat. Sin altior istis
sub precibus venia ulla latet, totumque moveri
mutarive putas bellum: spes pascis inanes.
Et Iuno allacrimans: Quid si, quod voce gravaris
mente dares, atque haec Turno rata vita maneret!
Nunc manet insontem gravis exitus, aut ego veri
vana feror. Quod ut o potius formidine falsa
ludar, et in melius tua, qui potes, orsa reflectas!
Haec ubi dicta dedit, coelo se protenus alto
misit, agens hiemem, nimbo succincta, per auras

que aciem et Laurentia castra petivit.
ɔa nube cava tenuem sine viribus umbram
m Aeneae (visu mirabile monstrum)
iis ornat telis; clipeumque iubasque
ıssimulat capitis; dat inania verba;
ɔ mente sonum, gressusque effingit euntis:
ıbita quales fama est volitare figuras,
ıe sopitos deludunt somnia sensus.
ıas laeta ante acies exsultat imago,
ue virum telis, et voce lacessit.
ui Turnus, stridentemque eminus hastam
; illa dato vertit vestigia tergo.
ɔro Aenean aversum ut cedere Turnus
t, atque animo spem turbidus hausit inanem:
ɣis, Aenea? Thalamos ne desere pactos;
ɔitur dextra tellus quaesita per undas.
ociferans sequitur, strictumque coruscat
ıem; nec ferre videt sua gaudia ventos.
ıtis celsi coniuncta crepidine saxi
is stabat scalis, et ponte parato;
: Clusinis advectus Osinius oris.
ɔe trepida Aeneae fugientis imago
in latebras; nec Turnus segnior instat;
ratque moras, et pontes transilit altos.
ɔram attigerat: rumpit Saturnia funem,
nque rapit revoluta per aequora navem.
autem Aeneas absentem in proelia poscit;
ıulta virûm demittit corpora morti.]
vis haud ultra latebras iam quaerit imago;
ılime volans nubi se immiscuit atrae:
Turnum medio interea fert aequore turbo.
t ignarus rerum, ingratusque salutis,
ices cum voce manus ad sidera tendit:

Omnipotens genitor, tanton' me crimine dignum
duxisti, et tales voluisti expendere poenas?
Quo feror? unde abii? quae me fuga, quemve reducet?
Laurentesne iterum muros aut castra videbo?
Quid manus illa virûm, qui me meaque arma secuti
quosne (nefas) omnes infanda morte reliqui?
et nunc palantes video, gemitumque cadentum
accipio. Quid ago? aut quae iam satis ima dehisca
terra mihi? Vos o potius miserescite, venti!
In rupes, in saxa (volens vos Turnus adoro)
ferte ratem, saevisque vadis immittite Syrtis,
quo neque me Rutuli, nec conscia fama sequatur.
Haec memorans, animo nunc huc, nunc fluctuat illuc
an sese mucrone ob tantum dedecus amens
induat, et crudum per costas exigat ensem;
fluctibus an iaciat mediis, et litora nando
curva petat, Teucrûmque iterum se reddat in arma
Ter conatus utramque viam: ter maxima Iuno
continuit; iuvenemque animi miserata repressit.
Labitur alta secans fluctuque aestuque secundo;
et patris antiquam Dauni defertur ad urbem.
At Iovis interea monitis Mezentius ardens
succedit pugnae, Teucrosque invadit ovantes.
Concurrunt Tyrrhenae acies, atque omnibus uni,
uni odiisque viro telisque frequentibus instant.
Ille, velut rupes, vastum quae prodit in aequor,
obvia ventorum furiis, expostaque ponto,
vim cunctam atque minas perfert coelique marisque
ipsa immota manens: prolem Dolichaonis Hebrum
sternit humi, cum quo Latagum, Palmumque fugacem:
sed Latagum saxo atque ingenti fragmine montis

occupat os faciemque adversam; poplite Palmum
succiso volvi segnem sinit; armaque Lauso
donat habere humeris, et vertice figere cristas.
Nec non Evanthem Phrygium, Paridisque Mimanta
aequalem comitemque: una quem nocte Theano
in lucem genitori Amyco dedit, et face praegnans
Cisseïs regina Parin: Paris urbe paterna
occubat; ignarum Laurens habet ora Mimanta.
Ac velut ille canum morsu de montibus altis
actus aper, multos Vesulus quem pinifer annos
defendit, multosve palus Laurentia, silva
pastus arundinea, postquam inter retia ventum est,
substitit, infremuitque ferox, et inhorruit armos:
nec cuiquam irasci propiusque accedere virtus;
sed iaculis tutisque procul clamoribus instant:
ille autem impavidus partes cunctatur in omnes,
dentibus infrendens, et tergo decutit hastas:
haud aliter, iustae quibus est Mezentius irae,
non ulli est animus stricto concurrere ferro;
missilibus longe et vasto clamore lacessunt.
Venerat antiquis Corythi de finibus Acron,
Graius homo; infectos linquens profugus hymenaeos:
hunc ubi miscentem longe media agmina vidit,
purpureum pennis et pactae coniugis ostro:
impastus stabula alta leo ceu saepe peragrans,
(suadet enim vesana fames) si forte fugacem
conspexit capream, aut surgentem in cornua cervum,
gaudet, hians immane, comasque arrexit, et haeret
visceribus super incumbens; lavit improba teter
ora cruor:
sic ruit in densos alacer Mezentius hostes.
Sternitur infelix Acron, et calcibus atram
tundit humum exspirans, infractaque tela cruentat.

Atque idem fugientem haud est dignatus Oroden
sternere, nec iacta caecum dare cuspide vulnus:
obvius adversoque occurrit, seque viro vir
contulit, haud furto melior, sed fortibus armis.
Tum super abiectum posito pede nixus et hasta:
Pars belli haud temnenda, viri, iacet altus Orodes.
Conclamant socii laetum paeana secuti.
Ille autem exspirans: Non me, quicunque es, inulto,
victor, nec longum laetabere: te quoque fata
prospectant paria, atque eadem mox arva tenebis.
Ad quem subridens mixta Mezentius ira:
Nunc morere: ast de me divûm pater atque hominum rex
viderit. Hoc dicens eduxit corpore telum.
Olli dura quies oculos et ferreus urget
somnus; in aeternam clauduntur lumina noctem.
Caedicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaspen;
Partheniumque Rapo et praedurum viribus Orsen:
Messapus Cloniumque Lycaoniumque Ericeten;
illum infrenis equi lapsu tellure iacentem,
hunc peditem pedes. Et Lycius processerat Agis:
quem tamen haud expers Valerus virtutis avitae
deiicit; at Thronium Salius, Saliumque Nealces,
insignis iaculo et longe fallente sagitta.
Iam gravis aequabat luctus et mutua Mavors
funera, caedebant pariter pariterque ruebant
victores victique; neque his fuga nota, neque illis.
Di Iovis in tectis iram miserantur inanem
amborum, et tantos mortalibus esse labores;
hinc Venus, hinc contra spectat Saturnia Iuno.
Pallida Tisiphone media inter millia saevit.
At vero ingentem quatiens Mezentius hastam
turbidus ingreditur campo. Quam magnus Orion,

ı pedes incedit medii per maxima Nerei
a viam scindens, humero supereminet undas;
ummis referens annosam montibus ornum,
diturque solo et caput inter nubila condit:
ıe vastis infert Mezentius armis.
contra Aeneas, speculatus in agmine longo,
ıs ire parat. Manet imperterritus ille,
m magnanimum opperiens, et mole sua stat;
oculis spatium emensus, quantum satis hastae:
a, mihi deus, et telum, quod missile libro,
adsint! Voveo praedonis corpore raptis
um spoliis ipsum te, Lause, tropaeum
ae. Dixit, stridentemque eminus hastam
t, illa volans clipeo est excussa, proculque
ium Antoren latus inter et ilia figit;
ılis Antoren comitem, qui missus ab Argis
rat Evandro, atque Itala consederat urbe.
itur infelix alieno vulnere, coelumque
cit, et dulces moriens reminiscitur Argos.
pius Aeneas hastam iacit: illa per orbem
ævum triplici, per linea terga, tribusque
iit intextum tauris opus, imaque sedit
ne; sed vires haud pertulit. Ocius ensem
as, viso Tyrrheni sanguine laetus,
a femine, et trepidanti fervidus instat.
nuit cari graviter genitoris amore,
lit, Lausus; lacrimaeque per ora volutae.
nortis durae casum, tuaque optima facta,
a fidem tanto est operi latura vetustas,
quidem, nec te, iuvenis memorande, silebo.
edem referens, et inutilis, inque ligatus
ıat, clipeoque inimicum hastile trahebat.
ıpit iuvenis, seseque immiscuit armis;

iamque assurgentis dextra plagamque ferentis
Aeneae subiit mucronem, ipsumque morando
sustinuit; socii magno clamore sequuntur,
dum genitor nati parma protectus abiret;
telaque coniiciunt, proturbantque eminus hostem
missilibus. Furit Aeneas, tectusque tenet se.
Ac velut, effusa si quando grandine nimbi
praecipitant, omnis campis diffugit arator,
omnis et agricola, et tuta latet arce viator,
aut amnis ripis, aut alti fornice saxi,
dum pluit in terris, ut possint, sole reducto,
exercere diem: sic obrutus undique telis
Aeneas nubem belli, dum detonet, omnem
sustinet, et Lausum increpitat, Lausoque minatur:
Quo moriture ruis, maioraque viribus audes?
Fallit te incautum pietas tua. Nec minus ille
exsultat demens. Saevae iamque altius irae
Dardanio surgunt ductori, extremaque Lauso
Parcae fila legunt: validum namque exigit ensem
per medium Aeneas iuvenem, totumque recondit;
transiit et parmam mucro, levia arma minacis,
et tunicam, molli mater quam neverat auro;
implevitque sinum sanguis; tum vita per auras
concessit moesta ad Manes, corpusque reliquit.
At vero ut vultum vidit morientis et ora,
ora modis Anchisiades pallentia miris:
ingemuit miserans graviter, dextramque tetendit,
et mentem patriae strinxit pietatis imago.
Quid tibi nunc, miserande puer, pro laudibus istis
quid pius Aeneas tanta dabit indole dignum?
Arma, quibus laetatus, habe tua; teque parentum
Manibus et cineri, si qua est ea cura, remitto.
Hoc tamen infelix miseram solabere mortem:

Aeneae magni dextra cadis. Increpat ultro
cunctantes socios, et terra sublevat ipsum,
sanguine turpantem comtos de more capillos.
Interea genitor Tiberini ad fluminis undam
vulnera siccabat lymphis, corpusque levabat
arboris acclinis trunco. Procul aerea ramis
dependet galea, et prato gravia arma quiescunt.
Stant lecti circum iuvenes: ipse aeger, anhelans,
colla fovet, fusus propexam in pectore barbam;
multa super Lauso rogitat, multosque remittit,
qui revocent, moestique ferant mandata parentis.
At Lausum socii exanimem super arma ferebant
flentes, ingentem, atque ingenti vulnere victum.
Agnovit longe gemitum praesaga mali mens.
Canitiem multo deformat pulvere, et ambas
ad coelum tendit palmas, et corpore inhaeret.
Tantane me tenuit vivendi, nate, voluptas,
ut pro me hostili paterer succedere dextrae,
quem genui? Tuane haec genitor per vulnera servor,
morte tua vivens? Heu, nunc misero mihi demum
exsilium infelix! nunc alte vulnus adactum!
Idem ego, nate, tuum maculavi crimine nomen,
pulsus ob invidiam solio sceptrisque paternis.
Debueram patriae poenas odiisque meorum:
omnes per mortes animam sontem ipse dedissem.
Nunc vivo! neque adhuc homines lucemque relinquo!
Sed linquam. Simul hoc dicens attollit in aegrum
se femur; et, quamquam vis alto vulnere tardat,
haud deiectus, equum duci iubet. Hoc decus illi,
hoc solamen erat; bellis hoc victor abibat
omnibus. Alloquitur moerentem, et talibus infit:
Rhoebe, diu (res si qua diu mortalibus ulla est)
vixi*mus*. *Aut hodie* victor spolia illa cruenta

et caput Aeneae referes, Lausique dolorum
ultor eris mecum: aut, aperit si nulla viam vis,
occumbes pariter. Neque enim, fortissime, credo,
iussa aliena pati et dominos dignabere Teucros.
Dixit, et exceptus tergo consueta locavit
membra, manusque ambas iaculis oneravit acutis,
aere caput fulgens, cristaque hirsutus equina.
Sic cursum in medios rapidus dedit. Aestuat ingens
uno in corde pudor, mixtoque insania luctu;
[et Furiis agitatus amor, et conscia virtus.]
atque hic Aenean magna ter voce vocavit.
Aeneas agnovit enim, laetusque precatur:
Sic pater ille deûm faciat, sic altus Apollo!
incipias conferre manum.
Tantum effatus, et infesta subit obvius hasta.
Ille autem: Quid me, erepto, saevissime, nato,
terres? Haec via sola fuit, qua perdere posses.
Nec mortem horremus, nec divûm parcimus ulli.
Desine: iam venio moriturus, et haec tibi porto
dona prius. Dixit, telumque intorsit in hostem;
inde aliud super atque aliud figitque, volatque
ingenti gyro: sed sustinet aureus umbo.
Ter circum adstantem laevos equitavit in orbes,
tela manu iaciens; ter secum Troïus heros
immanem aerato circumfert tegmine silvam.
Inde ubi tot traxisse moras, tot spicula taedet
vellere, et urgetur pugna congressus iniqua:
multa movens animo, iam tandem erumpit, et inter
bellatoris equi cava tempora coniicit hastam.
Tollit se arrectum quadrupes, et calcibus auras
verberat, effusumque equitem super ipse secutus
implicat, eiectoque incumbit cernuus armo.
Clamore incendunt coelum Troesque Latinique.

Advolat Aeneas, vaginaque eripit ensem,
et super haec: Ubi nunc Mezentius acer, et illa
effera vis animi? Contra Tyrrhenus, ut auras
suspiciens hausit coelum, mentemque recepit:
Hostis amare, quid increpitas, mortemque minaris? 900
Nullum in caede nefas; nec sic ad proelia veni;
nec tecum meus haec pepigit mihi foedera Lausus.
Unum hoc, per, si qua est victis venia hostibus, oro;
corpus humo patiare tegi. Scio acerba meorum
circumstare odia: hunc, oro, defende furorem; 905
et me consortem nati concede sepulcro.
Haec loquitur, iuguloque haud inscius accipit ensem,
undantique animam diffundit in arma cruore.

LIBER UNDECIMUS.

Oceanum interea surgens Aurora reliquit:
Aeneas, quamquam et sociis dare tempus humandis
praecipitant curae, turbataque funere mens est,
vota deûm primo victor solvebat Eoo.
Ingentem quercum decisis undique ramis 5
constituit tumulo, fulgentiaque induit arma,
Mezenti ducis exuvias; tibi, magne, tropaeum,
bellipotens. Aptat rorantes sanguine cristas,
telaque trunca viri, et bis sex thoraca petitum
perfossumque locis: clipeumque ex aere sinistrae 10
subligat, atque ensem collo suspendit eburnum.
Tum socios (namque omnis eum stipata tegebat
turba ducum,) sic incipiens hortatur ovantes:

Maxima res effecta, viri; timor omnis abesto,
quod superest; haec sunt spolia, et de rege superl
primitiae; manibusque meis Mezentius hic est.
Nunc iter ad regem nobis murosque Latinos.
Arma parate animis, et spe praesumite bellum,
ne qua mora ignaros, ubi primum vellere signa
adnuerint superi, pubemque educere castris,
impediat, segnisve metu sententia tardet.
Interea socios inhumataque corpora terrae
mandemus: qui solus honos Acheronte sub imo et
Ite, ait; egregias animas, quae sanguine nobis
hanc patriam peperere suo, decorate supremis
muneribus; moestamque Evandri primus ad urbe
mittatur Pallas, quem non virtutis egentem
abstulit atra dies, et funere mersit acerbo.

Sic ait illacrimans, recipitque ad limina gressun
corpus ubi exanimi positum Pallantis Acoetes
servabat senior, qui Parrhasio Evandro
armiger ante fuit; sed non felicibus aeque
tum comes auspiciis caro datus ibat alumno.
Circum omnis famulûmque manus Troianaque tur
et moestum Iliades crinem de more solutae.
Ut vero Aeneas foribus sese intulit altis:
ingentem gemitum tunsis ad sidera tollunt
pectoribus, moestoque immugit regia luctu.
Ipse, caput nivei fultum Pallantis et ora
ut vidit, levique patens in pectore vulnus
cuspidis Ausoniae, lacrimis ita fatur obortis:
Tene, inquit, miserande puer, quum laeta venire
invidit Fortuna mihi, ne regna videres
nostra, neque ad sedes victor veherere paternas?
Non haec Evandro de te promissa parenti
discedens dederam, quum me complexus euntem

magnum imperium, metuensque moneret
iros, cum dura proelia gente.
quidem spe multum captus inani,
facit, cumulatque altaria donis:
n exanimum, et nil iam coelestibus ullis
vano moesti comitamur honore.
i funus crudele videbis!
ditus, exspectatique triumphi?
iagna fides? At non, Evandre, pudendis
pulsum adspicies; nec sospite dirum
o funus pater. Hei mihi, quantum
Ausonia, et quantum tu perdis, Iule!
deflevit, tolli miserabile corpus
toto lectos ex agmine mittit
, qui supremum comitentur honorem,
e patris lacrimis: solatia luctus
ntis, misero sed debita patri.
s alii crates et molle feretrum
:unt virgis et vimine querno,
ue toros obtentu frondis inumbrant.
n agresti sublimem stramine ponunt:
gineo demessum pollice florem
riolae, seu languentis hyacinthi:
ılgor adhuc, nec dum sua forma recessit;
ater alit tellus, viresque ministrat.
ias vestes auroque ostroque rigentes
eas, quas illi laeta laborum
ondam manibus Sidonia Dido
enui telas discreverat auro.
m iuveni supremum moestus honorem
ırasque comas obnubit amictu;
raeterea Laurentis praemia pugnae
longo praedam iubet ordine duci.

Addit equos, et tela, quibus spoliaverat hostem.
Vinxerat et post terga manus, quos mitteret umbris
inferias, caeso sparsuros sanguine flammam;
indutosque iubet truncos hostilibus armis
ipsos ferre duces, inimicaque nomina figi.
Ducitur infelix aevo confectus Acoetes,
pectora nunc foedans pugnis, nunc unguibus ora,
[sternitur et toto proiectus corpore terrae.]
Ducunt et Rutulo perfusos sanguine currus.
Post bellator equus, positis insignibus, Aethon
it lacrimans, guttisque humectat grandibus ora.
Hastam alii galeamque ferunt; nam cetera Turnus
victor habet. Tum moesta phalanx, Teucrique sequuntur,
Tyrrhenique duces, et versis Arcades armis.
Postquam omnis longe comitum processerat ordo,
substitit Aeneas, gemituque haec addidit alto:
Nos alias hinc ad lacrimas eadem horrida belli
fata vocant. Salve aeternum mihi, maxime Palla,
aeternumque vale. Nec plura effatus ad altos
tendebat muros, gressumque in castra ferebat.
Iamque oratores aderant ex urbe Latina,
velati ramis oleae, veniamque rogantes:
corpora, per campos ferro quae fusa iacebant,
redderet, ac tumulo sineret succedere terrae;
nullum cum victis certamen et aethere cassis:
parceret hospitibus quondam socerisque vocatis.
Quos bonus Aeneas, haud aspernanda precantes,
prosequitur venia, et verbis haec insuper addit:
Quaenam vos tanto Fortuna indigna, Latini,
implicuit bello, qui nos fugiatis amicos?
Pacem me exanimis et Martis sorte peremtis
oratis? Equidem et vivis concedere vellem.

Nec veni, nisi fata locum sedemque dedissent;
nec bellum cum gente gero: rex nostra reliquit
hospitia, et Turni potius se credidit armis.
Aequius huic Turnum fuerat se opponere Marti.
Si bellum finire manu, si pellere Teucros
apparat: his mecum decuit concurrere telis;
vixet, cui vitam deus aut sua dextra dedisset.
Nunc ite, et miseris supponite civibus ignem.
Dixerat Aeneas. Olli obstupuere silentes;
conversique oculos inter se atque ora tenebant.
Tum senior semperque odiis et crimine Drances
infensus iuveni Turno sic ore vicissim
orsa refert: O fama ingens, ingentior armis,
vir Troiane, quibus coelo te laudibus aequem?
Iustitiaene prius mirer, belline laborum?
Nos vero haec patriam grati referemus ad urbem,
et te, si qua viam dederit fortuna, Latino
iungemus regi. Quaerat sibi foedera Turnus.
Quin et fatales murorum attollere moles,
saxaque subvectare humeris Troiana iuvabit.
Dixerat haec, unoque omnes eadem ore fremebant.
Bis senos pepigere dies, et, pace sequestra,
per silvas Teucri, mixtique impune Latini,
erravere iugis. Ferro sonat icta bipenni
fraxinus; evertunt actas ad sidera pinus;
robora nec cuneis et olentem scindere cedrum,
nec plaustris cessant vectare gementibus ornos.
Et iam Fama volans, tanti praenuntia luctus,
Evandrum Evandrique domos et moenia complet,
quae modo victorem Latio Pallanta ferebat.
Arcades ad portas ruere, et de more vetusto
funereas rapuere faces; lucet via longo
ordine flammarum, et late discriminat agros.

Contra turba Phrygum veniens plangentia iungunt
agmina. Quae postquam matres succedere tectis
viderunt, moestam incendunt clamoribus urbem.
At non Evandrum potis est vis ulla tenere;
sed venit in medios. Feretro Pallanta reposto
procubuit super, atque haeret lacrimansque gemensque,
et via vix tandem voci laxata dolore est:
Non haec, o Palla, dederas promissa parenti.
Cautius ut saevo velles te credere Marti!
Haud ignarus eram, quantum nova gloria in armis
et praedulce decus primo certamine posset.
Primitiae iuvenis miserae! bellique propinqui
dura rudimenta! et nulli exaudita deorum
vota precesque meae! tuque, o sanctissima coniunx,
felix morte tua, neque in hunc servata dolorem.
Contra ego vivendo vici mea fata, superstes
restarem ut genitor. Troum socia arma secutum
obruerent Rutuli telis! animam ipse dedissem,
atque haec pompa domum me, non Pallanta, referret!
Nec vos arguerim, Teucri, nec foedera, nec, quas
iunximus hospitio, dextras; sors ista senectae
debita erat nostrae. Quod si immatura manebat
mors natum: caesis Volscorum millibus ante,
ducentem in Latium Teucros, cecidisse iuvabit.
Quin ego non alio digner te funere, Palla,
quam pius Aeneas, et quam magni Phryges, et quam
Tyrrhenique duces, Tyrrhenum exercitus omnis.
Magna tropaea ferunt, quos dat tua dextera leto.
Tu quoque nunc stares immanis truncus in armis,
esset par aetas et idem si robur ab annis,
Turne. Sed infelix Teucros quid demoror armis?
Vadite, et haec memores regi mandata referte:

ı moror invisam, Pallante peremto,
sa tua est, Turnum gnatoque patrique
re vides. Meritis vacat hic tibi solus
ɜ locus. Non vitae gaudia quaero;
ɔd nato Manes perferre sub imos.
nterea miseris mortalibus almam
ıcem, referens opera atque labores.
ıeneas, iam curvo in litore Tarcho
pyras: huc corpora quisque suorum
ɜ patrum; subiectisque ignibus atris
tenebras altum caligine coelum.
accensos, cincti fulgentibus armis,
ogos; ter moestum funeris ignem
n equis; ululatusque ore dedere.
t tellus lacrimis, sparguntur et arma.
norque virûm clangorque tubarum.
olia occisis derepta Latinis
gni; galeas, ensesque decoros,
ɜrventesque rotas; pars munera nota,
peos, et non felicia tela.
ı circa mactantur corpora Morti;
e sues raptasque ex omnibus agris
n iugulant pecudes. Tum litore toto
ectant socios, semiustaque servant
'ue avelli possunt, nox humida donec
lum stellis ardentibus aptum.
us et miseri diversa in parte Latini
struxere pyras, et corpora partim
n terrae infodiunt, avectaque partim
llunt in agros, urbique remittunt.
fusaeque ingentem caedis acervum,
ɔ nec honore, cremant; tunc undique vasti
ɛbris collucent ignibus agri.

Tertia lux gelidam coelo dimoverat umbram:
moerentes altum cinerem et confusa ruebant
ossa focis, tepidoque onerabant aggere terrae.
Iam vero in tectis praedivitis urbe Latini
praecipuus fragor, et longi pars maxima luctus.
Hic matres, miseraeque nurus, hic cara sororum
pectora moerentum, puerique parentibus orbi,
dirum exsecrantur bellum Turnique hymenaeos.
Ipsum armis, ipsumque iubent decernere ferro,
qui regnum Italiae et primos sibi poscat honores.
Ingravat haec saevus Drances, solumque vocari
testatur, solum posci in certamina Turnum.
Multa simul contra variis sententia dictis
pro Turno; et magnum reginae nomen obumbrat:
multa virum meritis sustentat fama tropaeis.
Hos inter motus, medio in flagrante tumultu,
ecce, super moesti magna Diomedis ab urbe
legati responsa ferunt: nihil omnibus actum
tantorum impensis operum; nil dona, neque aurum,
nec magnas valuisse preces; alia arma Latinis
quaerenda, aut pacem Troiano ab rege petendum.
Deficit ingenti luctu rex ipse Latinus.
Fatalem Aenean manifesto numine ferri,
admonet ira deûm, tumulique ante ora recentes.
Ergo concilium magnum, primosque suorum
imperio accitos, alta intra limina cogit.
Olli convenere, fluuntque ad regia plenis
tecta viis. Sedet in mediis et maximus aevo,
et primus sceptris, haud laeta fronte, Latinus.
Atque hic legatos Aetola ex urbe remissos,
quae referant, fari iubet, et responsa reposcit
ordine cuncta suo. Tum facta silentia linguis,
et Venulus dicto parens ita farier infit:

ıs, o cives, Diomedem Argivaque castra;
emensi casus superavimus omnes,
ısque manum, qua concidit Ilia tellus.
ı Argyripam, patriae cognomine gentis,
'gani condebat Iapygis arvis.
. introgressi, et coram data copia fandi:
raeferimus, nomen patriamque docemus;
n intulerint, quae causa attraxerit Arpos.
le haec placido sic reddidit ore:
tae gentes, Saturnia regna,
usonii, quae vos fortuna quietos
suadetque ignota lacessere bella?
ıe Iliacos ferro violavimus agros,
quae muris bellando exhausta sub altis,
ois premat ille viros) infanda per orbem
et scelerum poenas expendimus omnes,
o miseranda manus. Scit triste Minervae
Euboicae cautes, ultorque Caphareus.
illa diversum ad litus abacti,
'otei Menelaus ad usque columnas
Aetnaeos vidit Cyclopas Ulixes.
optolemi referam, versosque Penates
? Libycone habitantes litore Locros?
naeus magnorum ductor Achivûm
nfandae prima intra limina dextra
devictam Asiam subsedit adulter.
deos, patriis ut redditus aris
ı optatum et pulchram Calydona viderem!
m horribili visu portenta sequuntur,
ıissi petierunt aethera pennis,
sque vagantur aves (heu dira meorum
) et scopulos lacrimosis vocibus implent.
ex illo mihi iam speranda fuerunt

tempore, quum ferro coelestia corpora demens
appetii, et Veneris violavi vulnere dextram.
Ne vero, ne me ad tales impellite pugnas.
Nec mihi cum Teucris ullum post eruta bellum
Pergama; nec veterum memini laetorve malorum.
Munera, quae patriis ad me portatis ab oris,
vertite ad Aenean. Stetimus tela aspera contra,
contulimusque manus: experto credite, quantus
in clipeum assurgat, quo turbine torqueat hastam.
Si duo praeterea tales Idaea tulisset
terra viros: ultro Inachias venisset ad urbes
Dardanus, et versis lugeret Graecia fatis.
Quidquid apud durae cessatum est moenia Troiae,
Hectoris Aeneaeque manu victoria Graiûm
haesit, et in decimum vestigia retulit annum.
Ambo animis, ambo insignes praestantibus armis,
hic pietate prior. Coëant in foedera dextrae,
qua datur: ast, armis concurrant arma, cavete.
Et responsa simul quae sint, rex optime, regis
audisti, et quae sit magno sententia bello.

Vix ea legati; variusque per ora cucurrit
Ausonidûm turbata fremor: ceu, saxa morantur
quum rapidos amnes, fit clauso gurgite murmur,
vicinaeque fremunt ripae crepitantibus undis.
Ut primum placati animi, et trepida ora quierunt,
praefatus divos solio rex infit ab alto:

Ante equidem summa de re statuisse, Latini,
et vellem, et fuerat melius; non tempore tali
cogere concilium, quum muros assidet hostis.
Bellum importunum, cives, cum gente deorum
invictisque viris gerimus: quos nulla fatigant
proelia, nec victi possunt absistere ferro.
Spem, si quam adscitis Aetolûm habuistis in armis,

Spes sibi quisque. Sed haec, quam angusta, videtis.
qua rerum iaceant perculsa ruina,
ulos interque manus sunt omnia vestras.
emquam incuso. Potuit quae plurima virtus
iit. Toto certatum est corpore regni.
ideo, quae sit dubiae sententia menti,
am, et paucis (animos adhibete) docebo.
tiquus ager Tusco mihi proximus amni,
in occasum, fines super usque Sicanos;
ci Rutulique serunt et vomere duros
it colles, atque horum asperrima pascunt.
mnis regio et celsi plaga pinea montis
micitiae Teucrorum; et foederis aequas
is leges, sociosque in regna vocemus;
int, si tantus amor, et moenia condant.
os fines aliamque capessere gentem
mus, poscuntque solo decedere nostro:
as Italo texamus robore naves,
ires complere valent: iacet omnis ad undam
es; ipsi numerumque modumque carinis
iant; nos aera, manus, navalia demus.
ea, qui dicta ferant, et foedera firment,
i oratores prima de gente Latinos
et, pacisque manu praetendere ramos,
a portantes aurique eborisque talenta
m regni trabeamque insignia nostri.
ite in medium, et rebus succurrite fessis.
i Drances, idem infensus, quem gloria Turni
a invidia stimulisque agitabat amaris,
opum, et lingua melior, sed frigida bello
i, consiliis habitus non futilis auctor,
e *potens; genus* huic materna superbum

nobilitas dabat, incertum de patre ferebat,
surgit, et his onerat dictis atque aggerat iras:
Rem nulli obscuram, nostrae nec vocis egentem,
consulis, o bone rex. Cuncti se scire fatentur,
quid fortuna ferat populi; sed dicere mussant.
Det libertatem fandi, flatusque remittat,
cuius ob auspicium infaustum moresque sinistros
(dicam equidem, licet arma mihi mortemque minet)
lumina tot cecidisse ducum, totamque videmus
consedisse urbem luctu: dum Troïa tentat
castra, fugae fidens, et coelum territat armis.
Unum etiam donis istis, quae plurima mitti
Dardanidis dicique iubes, unum, optime regum,
adiicias; nec te ullius violentia vincat,
quin natam egregio genero dignisque hymenaeis
des, pater, et pacem hanc aeterno foedere iungas.
Quod si tantus habet mentes et pectora terror:
ipsum obtestemur, veniamque oremus ab ipso;
cedat, ius proprium regi patriaeque remittat.
Quid miseros toties in aperta pericula cives
proiicis, o Latio caput horum et caussa malorum?
Nulla salus bello; pacem te poscimus omnes,
Turne, simul pacis solum inviolabile pignus.
Primus ego, invisum quem tu tibi fingis, et esse
nil moror, en supplex venio. Miserere tuorum,
pone animos, et pulsus abi. Sat funera fusi
vidimus, ingentes et desolavimus agros.
Aut, si fama movet, si tantum pectore robur
concipis, et si adeo dotalis regia cordi est:
aude, atque adversum fidens fer pectus in hostem.
Scilicet, ut Turno contingat regia coniunx,
nos, animae viles, inhumata infletaque turba,
sternamur campis. Et iam tu, si qua tibi vis,

quid Martis habes, illum adspice contra,
t.
ıs exarsit dictis violentia Turni;
ıtum, rumpitque has imo pectore voces:
ıidem, Drance, tibi semper copia fandi
ım bella manus poscunt: patribusque vocatis
ides. Sed non replenda est curia verbis,
o tibi magna volant, dum distinet hostem
oerorum, nec inundant sanguine fossae.
tona eloquio, solitum tibi, meque timoris
, Drance, quando tot stragis acervos
ım tua dextra dedit, passimque tropaeis
agros. Possit quid vivida virtus,
e licet: nec longe scilicet hostes
di nobis; circumstant undique muros.
adversos? Quid cessas? An tibi Mavors
in lingua pedibusque fugacibus istis
ɛrit?
go? aut quisquam merito, foedissime, pulsum
lliaco tumidum qui crescere Thybrim
e, et Evandri totam cum stirpe videbit
isse domum, atque exutos Arcadas armis?
ı me experti Bitias et Pandarus ingens,
nille die victor sub Tartara misi,
muris, hostilique aggere septus.
lus bello! Capiti cane talia, demens,
ɔ, rebusque tuis. Proinde omnia magno
turbare metu, atque extollere vires
is victae; contra premere arma Latini.
Myrmidonum proceres Phrygia arma tremiscunt;
Tydides, et Larissaeus Achilles;
t Hadriacas retro fugit Aufidus undas.

Vel quum se pavidum contra mea iurgia fingit
artificis scelus, et formidine crimen acerbat.
Nunquam animam talem dextra hac (absiste moveri)
amittes; habitet tecum, et sit pectore in isto.
Nunc ad te, et tua magna, pater, consulta revertor.
Si nullam nostris ultra spem ponis in armis,
si tam deserti sumus, et semel agmine verso
funditus occidimus, neque habet Fortuna regressum;
oremus pacem, et dextras tendamus inertes.
Quamquam, o, si solitae quidquam virtutis adesset,
ille mihi ante alios fortunatusque laborum,
egregiusque animi, qui, ne quid tale videret,
procubuit moriens, et humum semel ore momordit.
Sin et opes nobis, et adhuc intacta iuventus,
auxilioque urbes Italae populique supersunt;
sin et Troianis cum multo gloria venit
sanguine: (sunt illis sua funera, parque per omnes
tempestas) cur indecores in limine primo
deficimus? cur ante tubam tremor occupat artus?
Multa dies variique labor mutabilis aevi
retulit in melius; multos alterna revisens
lusit et in solido rursus Fortuna locavit.
Non erit auxilio nobis Aetolus et Arpi:
at Messapus erit, felixque Tolumnius, et quos
tot populi misere duces; nec tarda sequetur
gloria delectos Latio et Laurentibus agris.
Est et Volscorum egregia de gente Camilla,
agmen agens equitum et florentes aere catervas.
Quod si me solum Teucri in certamina poscunt,
idque placet, tantumque bonis communibus obsto:
non adeo has exosa manus Victoria fugit,
ut tanta quidquam pro spe tentare recusem.
Ibo animis contra: vel magnum praestet Achillem,

ıctaque Vulcani manibus paria induat arma
.le licet. Vobis animam hanc soceroque Latino
'urnus ego, haud ulli veterum virtute secundus,
evovi. Solum Aeneas vocat. Et, vocet, oro.
Iec Drances potius, sive est haec ira deorum,
ıorte luat; sive est virtus et gloria, tollat.
Illi haec inter se dubiis de rebus agebant
ertantes: castra Aeneas aciemque movebat.
Iuntius ingenti per regia tecta tumultu
cce ruit, magnisque urbem terroribus implet:
ıstructos acie Tiberino a flumine Teucros
'yrrhenamque manum totis descendere campis.
!xtemplo turbati animi, concussaque vulgi
ectora, et arrectae stimulis haud mollibus irae.
ırma manu trepidi poscunt: fremit arma iuventus.
'lent moesti mussantque patres. Hic undique clamor
issensu vario magnus se tollit in auras;
aud secus, atque alto in luco quum forte catervae
onsedere avium, piscosove amne Padusae
ant sonitum rauci per stagna loquacia cycni.
mmo, ait, o cives, arrepto tempore Turnus,
ogite concilium, et pacem laudate sedentes:
li armis in regna ruant. Nec plura locutus
orripuit sese et tectis citus extulit altis.
'u, Voluse, armari Volscorum edice maniplis;
uc, ait, et Rutulos. Equitem, Messapus, in armis,
t cum fratre Coras, latis diffundite campis.
'ars aditus urbis firment, turresque capessant,
etera, qua iusso, mecum manus inferat arma.
licet in muros tota discurritur urbe.
oncilium ipse pater et magna incepta Latinus
eserit, et tristi turbatus tempore differt;
ıultaque se incusat, qui non acceperit ultro

Dardanium Aenean, generumque adsciverit, ur
Praefodiunt alii portas, aut saxa sudesque
subvectant. Bello dat signum rauca cruentum
buccina. Tum muros varia cinxere corona
matronae puerique; vocat labor ultimus omnes
Nec non ad templum summasque ad Palladis ar
subvehitur magna matrum regina caterva,
dona ferens; iuxtaque comes Lavinia virgo,
caussa mali tanti, oculos deiecta decoros.
Succedunt matres, et templum ture vaporant;
et moestas alto fundunt de limine voces:
Armipotens, praeses belli, Tritonia virgo,
frange manu telum Phrygii praedonis, et ipsun
pronum sterne solo, portisque effunde sub altis.
Cingitur ipse furens certatim in proelia Turnus.
Iamque adeo Rutulum thoraca indutus aënis
horrebat squamis, surasque incluserat auro,
tempora nudus adhuc; laterique accinxerat ens
fulgebatque alta decurrens aureus arce;
exsultatque animis, et spe iam praecipit hosten
qualis ubi abruptis fugit praesepia vinclis
tandem liber equus, campoque potitus aperto,
aut ille in pastus armentaque tendit equarum,
aut assuetus aquae perfundi flumine noto
emicat, arrectisque fremit cervicibus alte
luxurians, luduntque iubae per colla, per arm
Obvia cui, Volscorum acie comitante, Camilla
occurrit, portisque ab equo regina sub ipsis
desiluit; quam tota cohors imitata relictis
ad terram defluxit equis; tum talia fatur:
Turne, sui merito si qua est fiducia forti,
audeo et Aeneadûm promitto occurrere turmae,
solaque Tyrrhenos equites ire obvia contra.

e prima manu tentare pericula belli:
es ad muros subsiste, et moenia serva.
s ad haec oculos horrenda in virgine fixus:
:s Italiae virgo, quas dicere grates,
: referre parem? Sed nunc, est omnia quando
imus supra, mecum partire laborem.
:, ut fama fidem missique reportant
atores, equitum levia improbus arma
isit, quaterent campos; ipse ardua montis
:erta iugo superans adventat ad urbem.
)aro belli convexo in tramite silvae,
as armato obsidam milite fauces.
rrhenam aciem collatis excipe signis;
acer Messapus erit, turmaeque Latinae,
iique manus; ducis et tu concipe curam.
et paribus Messapum in proelia dictis
ir, sociosque duces, et pergit in hostem.
rvo anfractu valles, accommoda fraudi
imque dolis: quam densis frondibus atrum
itrimque latus; tenuis quo semita ducit,
aeque ferunt fauces aditusque maligni.
iper in speculis summoque in vertice montis
es ignota iacet, tutique recessus:
xtra laevaque velis occurrere pugnae;
stare iugis, et grandia volvere saxa.
venis nota fertur regione viarum;
itque locum, et silvis insedit iniquis.
)cem interea superis in sedibus Opim,
ex virginibus sociis sacraque caterva,
llabat et has tristes Latonia voces
)at: Graditur bellum ad crudele Camilla,
), et nostris nequidquam cingitur armis,
ihi ante alias; neque enim novus iste Dianae

venit amor, subitaque animum dulcedine movit.
Pulsus ob invidiam regno viresque superbas
Priverno antiqua Metabus quum excederet urbe,
infantem fugiens media inter proelia belli
sustulit exsilio comitem, matrisque vocavit
nomine Casmillae, mutata parte, Camillam.
Ipse sinu prae se portans, iuga longa petebat
solorum nemorum; tela undique saeva premebant,
et circumfuso volitabant milite Volsci.
Ecce, fugae medio, summis Amasenus abundans
spumabat ripis; tantus se nubibus imber
ruperat. Ille, innare parans, infantis amore
tardatur, caroque oneri timet. Omnia secum
versanti subito vix haec sententia sedit:
telum immane manu valida quod forte gerebat
bellator, solidum nodis et robore cocto,
huic natam, libro et silvestri subere clausam,
implicat, atque habilem mediae circumligat hastae;
quam dextra ingenti librans ita ad aethera fatur:
Alma, tibi hanc, nemorum cultrix, Latonia virgo,
ipse pater famulam voveo; tua prima per auras
tela tenens supplex hostem fugit. Accipe, testor,
diva, tuam, quae nunc dubiis committitur auris.
Dixit, et adducto contortum hastile lacerto
immittit: sonuere aurae: rapidum super amnem
infelix fugit in iaculo stridente Camilla.
At Metabus, magna propius iam urgente caterva,
dat sese fluvio, atque hastam cum virgine victor
gramineo donum Triviae de cespite vellit.
Non illum tectis ullae, non moenibus urbes
accepere; neque ipse manus feritate dedisset;
pastorum et solis exegit montibus aevum.
Hic natam, in dumis interque horrentia lustra,

quae mammis et lacte ferino
eris immulgens ubera labris.
a primis infans vestigia plantis
ulo palmas oneravit acuto;
x humero parvae suspendit et arcum.
uro, pro longae tegmine pallae,
iae per dorsum a vertice pendent.
im tum tenera puerilia torsit,
reti circum caput egit habena;
que gruem, aut album deiecit olorem.
frustra Tyrrhena per oppida matres
um: sola contenta Diana,
orum et virginitatis amorem
olit. Vellem haud correpta fuisset
onata lacessere Teucros;
mitumque foret nunc una mearum.
quandoquidem fatis urgetur acerbis,
pha, polo, finesque invise Latinos,
fausto committitur omine pugna.
ultricem pharetra deprome sagittam:
que sacrum violarit vulnere corpus,
e, mihi pariter det sanguine poenas.
oe cava miserandae corpus et arma
am tumulo, patriaeque reponam.
i levis coeli delapsa per auras
gro circumdata turbine corpus.
interea muris Troiana propinquat,
luces, equitumque exercitus omnis,
mero in turmas. Fremit aequore toto
ipes, et pressis pugnat habenis
s et huc: tum late ferreus hastis
campique armis sublimibus ardent.
sapus contra, celeresque Latini,

et cum fratre Coras, et virginis ala Camillae,
adversi campo apparent, hastasque reductis
protendunt longe dextris, et spicula vibrant;
adventusque virûm fremitusque ardescit equorum.
Iamque intra iactum teli progressus uterque
substiterant: subito erumpunt clamore, frementesque
exhortantur equos; fundunt simul undique tela
crebra nivis ritu, coelumque obtexitur umbra.
Continuo adversis Tyrrhenus et acer Aconteus
connixi incurrunt hastis, primique ruinam
dant sonitu ingenti, perfractaque quadrupedantum
pectora pectoribus rumpunt. Excussus Aconteus,
fulminis in morem, aut tormento ponderis acti,
praecipitat longe, et vitam dispergit in auras.
Extemplo turbatae acies; versique Latini
reiiciunt parmas, et equos ad moenia vertunt.
Troes agunt; princeps turmas inducit Asilas.
Iamque propinquabant portis, rursusque Latini
clamorem tollunt, et mollia colla reflectunt;
hi fugiunt; penitusque datis referuntur habenis.
Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus
nunc ruit ad terras, scopulosque superiacit undam
spumeus, extremamque sinu perfundit arenam;
nunc rapidus retro, atque aestu revoluta resorbens
saxa, fugit, litusque vado labente relinquit.
Bis Tusci Rutulos egere ad moenia versos:
bis reiecti armis respectant terga tegentes.
Tertia sed postquam congressi in proelia, totas
implicuere inter se acies, legitque virum vir:
tum vero et gemitus morientum, et sanguine in alto
armaque, corporaque, et permixti caede virorum
semianimes volvuntur equi; pugna aspera surgit.
Orsilochus Remuli, quando ipsum horrebat adire,

intorsit equo, ferrumque sub aure reliquit.
ipes ictu furit arduus, altaque iactat
impatiens arrecto pectore crura.
ille excussus humi. Catillus Iollan,
nque animis, ingentem corpore et armis
lerminium: nudo cui vertice fulva
s, nudique humeri; nec vulnera terrent;
n arma patet. Latos huic hasta per armos
nit, duplicatque virum transfixa dolore.
ir ater ubique cruor; dant funera ferro
s, pulchramque petunt per vulnera mortem.
edias inter caedes exsultat Amazon,
xserta latus pugnae, pharetrata Camilla;
lenta manu spargens hastilia denset,
lidam dextra rapit indefessa bipennem.
ex humero sonat arcus, et arma Dianae.
m, si quando in tergum pulsa recessit,
converso fugientia dirigit arcu.
im lectae comites, Larinaque virgo,
e, et aeratam quatiens Tarpeia securim,
; quas ipsa decus sibi dia Camilla
pacisque bonas bellique ministras.
Threïciae quum flumina Thermodontis
, et pictis bellantur Amazones armis:
um Hippolyten, seu quum se Martia curru
ilea refert, magnoque ululante tumultu
exsultant lunatis agmina peltis.
lo primum, quem postremum, aspera virgo,
aut quot humi morientia corpora fundis?
a Clytio primum patre: cuius apertum
longa transverberat abiete pectus.
is ille vomens rivos cadit, atque cruentam
humum, moriensque suo se in vulnere versat.

Tum Lirim, Pagasumque super: quorum alt
benas
suffosso revolutus equo dum colligit, alter
dum subit, ac dextram labenti tendit inermen
praecipites pariterque ruunt. His addit Ama
Hippotaden; sequiturque incumbens eminus
Tereaque, Harpalycumque, et Demophoonta,
mimque;
quotque emissa manu contorsit spicula virgo,
tot Phrygii cecidere viri. Procul Ornytus arm
ignotis et equo venator Iapyge fertur:
cui pellis latos humeros erepta iuvenco
pugnatori operit: caput ingens oris hiatus
et malae texere lupi cum dentibus albis,
agrestisque manus armat sparus; ipse catervi
vertitur in mediis, et toto vertice supra est.
Hunc illa exceptum, (neque enim labor agmine
traiicit, et super haec inimico pectore fatur:
Silvis te, Tyrrhene, feras agitare putasti?
Advenit qui vestra dies muliebribus armis
verba redarguerit. Nomen tamen haud leve p
Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillae.
Protenus Orsilochum et Buten, duo maxima Te
corpora: sed Buten aversum cuspide fixit
loricam galeamque inter, qua colla sedentis
lucent, et laevo dependet parma lacerto,
Orsilochum, fugiens magnumque agitata per c
eludit gyro interior, sequiturque sequentem.
Tum validam perque arma viro perque ossa se
altior exsurgens, oranti et multa precanti
congeminat: vulnus calido rigat ora cerebro
Incidit huic, subitoque adspectu territus haes
Appenninicolae bellator filius Armi,

gurum extremus, dum fallere fata sinebant;
ibi se nullo iam cursu evadere pugnae
ieque instantem reginam avertere, cernit,
versare dolos ingressus et astu,
iaec: Quid tam egregium, si femina forti
uo? Dimitte fugam, et te comminus aequo
crede solo, pugnaeque accinge pedestri;
ces, ventosa ferat cui gloria laudem.
it illa furens, acrique accensa dolore,
quum comiti, paribusque resistit in armis,
des nudo, puraque interrita parma.
nis, vicisse dolo ratus, avolat ipse,
ora, conversisque fugax aufertur habenis,
pedemque citum ferrata calce fatigat.
gus, frustraque animis elate superbis,
quam patrias tentasti lubricus artes;
is te incolumem fallaci perferet Auno.
ur virgo, et pernicibus ignea plantis
equum cursu, frenisque adversa prehensis
litur poenasque inimico ex sanguine sumit:
icile accipiter saxo sacer ales ab alto
itur pennis sublimem in nube columbam,
nsamque tenet pedibusque eviscerat uncis;
ior, et vulsae labuntur ab aethere plumae.
n haec nullis hominum sator atque deorum
ns oculis summo sedet altus Olympo.
num genitor Tarchonem in proelia saeva
, et stimulis haud mollibus iniicit iras.
ter caedes cedentiaque agmina Tarcho
quo, variisque instigat vocibus alas,
quemque vocans; reficitque in proelia pulsos.
etus, o nunquam dolituri, o semper inertes
ni, *quae tanta* animis ignavia venit?

Femina palantes agit, atque haec agmina vertit?
Quo ferrum, quidve haec gerimus tela irrita dextris!
At non in Venerem segnes, nocturnaque bella,
aut, ubi curva choros indixit tibia Bacchi,
exspectare dapes, et plenae pocula mensae,
(hic amor, hoc studium) dum sacra secundus haruspex
nuntiet, ac lucos vocet hostia pinguis in altos.
Haec effatus, equum in medios, moriturus et ipse,
concitat, et Venulo adversum se turbidus infert,
dereptumque ab equo dextra complectitur hostem,
et gremium ante suum multa vi concitus aufert.
Tollitur in coelum clamor; cunctique Latini
convertere oculos. Volat igneus aequore Tarcho,
arma virumque ferens: tum summa ipsius ab hasta
defringit ferrum, et partes rimatur apertas,
qua vulnus letale ferat: contra ille repugnans
sustinet a iugulo dextram, et vim viribus exit.
Utque volans alte raptum quum fulva draconem
fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus haesit:
saucius at serpens sinuosa volumina versat,
arrectisque horret squamis, et sibilat ore,
arduus insurgens; illa haud minus urget obunco
luctantem rostro; simul aethera verberat alis:
haud aliter praedam Tiburtum ex agmine Tarcho
portat ovans. Ducis exemplum eventumque secuti
Maeonidae incurrunt. Tum fatis debitus Arruns
velocem iaculo et multa prior arte Camillam
circuit, et quae sit fortuna facillima, tentat.
Qua se cunque furens medio tulit agmine virgo:
hac Arruns subit, et tacitus vestigia lustrat;
qua victrix redit illa, pedemque ex hoste reportat,

venis furtim celeres detorquet habenas.
itus, iamque hos aditus, omnemque pererrat
ie circuitum, et certam quatit improbus hastam.
iacer Cybelae Chloreus, olimque sacerdos,
is longe Phrygiis fulgebat in armis,
ntemque agitabat equum: quem pellis aënis
nam squamis auro conserta tegebat.
eregrina ferrugine clarus et ostro,
i torquebat Lycio Gortynia cornu;
ex humeris sonat arcus, et aurea vati
i; tum croceam chlamydemque sinusque crepantes
eos fulvo in nodum collegerat auro,
acu tunicas, et barbara tegmina crurum.
/irgo, sive ut templis praefigeret arma
captivo sive ut se ferret in auro,
ix, unum ex omni certamine pugnae
iequebatur; totumque incauta per agmen
o praedae et spoliorum ardebat amore:
ex insidiis quum tandem tempore capto
it, et superos Arruns sic voce precatur:
e deûm, sancti custos Soractis Apollo,
primi colimus, cui pineus ardor acervo
ir, et medium freti pietate per ignem
es multa premimus vestigia pruna;
ter, hoc nostris aboleri dedecus armis,
otens! Non exuvias, pulsaeve tropaeum
is, aut spolia ulla peto. Mihi cetera laudem
erent. Haec dira meo dum vulnere pestis
cadat, patrias remeabo inglorius urbes.
', et voti Phoebus succedere partem
dedit: partem volucres dispersit in auras.
iret ut subita turbatam morte Camillam,

adnuit oranti; reducem ut patria alta videret,
non dedit; inque Notos vocem vertere procellae.
Ergo, ut missa manu sonitum dedit hasta per aur
convertere animos acres oculosque tulere
cuncti ad reginam Volsci. Nihil ipsa neque aur
nec sonitus memor, aut venientis ab aethere teli,
hasta sub exsertam donec perlata papillam
haesit, virgineumque alte bibit acta cruorem.
Concurrunt trepidae comites, dominamque ruent
suscipiunt. Fugit ante omnes exterritus Arruns,
laetitia mixtoque metu; nec iam amplius hastae
credere, nec telis occurrere virginis audet.
Ac velut ille, prius quam tela inimica sequantur,
continuo in montes sese avius abdidit altos,
occiso pastore, lupus, magnove iuvenco,
conscius audacis facti, caudamque remulcens
subiecit pavitantem utero, silvasque petivit:
haud secus ex oculis se turbidus abstulit Arruns,
contentusque fuga mediis se immiscuit armis.
Illa manu moriens telum trahit: ossa sed inter
ferreus ad costas alto stat vulnere mucro.
Labitur exsanguis; labuntur frigida leto
lumina; purpureus quondam color ora reliquit.
Tum sic exspirans Accam, ex aequalibus unam,
alloquitur; fida ante alias quae sola Camillae,
quicum partiri curas; atque haec ita fatur:
Hactenus, Acca soror, potui; nunc vulnus acerb
conficit, et tenebris nigrescunt omnia circum.
Effuge, et haec Turno mandata novissima perfe
succedat pugnae Troianosque arceat urbe.
Iamque vale. Simul his dictis linquebat habe
ad terram non sponte fluens. Tum frigida toto
paullatim exsolvit se corpore, lentaque colla

a leto posuit caput, arma relinquens;
ium gemitu fugit indignata sub umbras.
o immensus surgens ferit aurea clamor
deiecta crudescit pugna Camilla;
t densi simul omnis copia Teucrûm,
ique duces, Evandrique Arcades alae.
viae custos iam dudum in montibus Opis
t summis, spectatque interrita pugnas.
ocul medio iuvenum in clamore furentum
t tristi multatam morte Camillam:
que deditque has imo pectore voces:
ium, virgo, nimium crudele luisti
im, Teucros conata lacessere bello.
desertae in dumis coluisse Dianam
iut nostras humero gessisse pharetras.
en indecorem tua te regina reliquit
iam in morte; neque hoc sine nomine letum
es erit, aut famam patieris inultae.
cunque tuum violavit vulnere corpus,
et merita. Fuit ingens monte sub alto
cenni terreno ex aggere bustum
.aurentis, opacaque ilice tectum;
e primum rapido pulcherrima nisu
Arruntem tumulo speculatur ab alto.
aetantem animis, ac vana tumentem:
uit, diversus abis? Huc dirige gressum;
ure veni, capias ut digna Camillae
Tune etiam telis moriere Dianae?
aurata volucrem Threïssa sagittam
it pharetra, cornuque infensa tetendit,
longe, donec curvata coirent
apita, et manibus iam tangeret aequis,
em ferri, dextra nervoque papillam.

Extemplo teli stridorem aurasque sonantes
audiit una Arruns, haesitque in corpore ferrum.
Illum exspirantem socii atque extrema gementem
obliti ignoto camporum in pulvere linquunt;
Opis ad aetherium pennis aufertur Olympum.
Prima fugit, domina amissa, levis ala Camillae
turbati fugiunt Rutuli; fugit acer Atinas;
disiectique duces desolatique manipli
tuta petunt, et equis aversi ad moenia tendunt.
Nec quisquam instantes Teucros letumque ferentc
sustentare valet telis, aut sistere contra;
sed laxos referunt humeris languentibus arcus;
quadrupedumque putrem cursu quatit ungula cam
pum.
Volvitur ad muros caligine turbidus atra
pulvis, et e speculis percussae pectora matres
femineum clamorem ad coeli sidera tollunt.
Qui cursu portas primi irrupere patentes,
hos inimica super mixto premit agmine turba;
nec miseram effugiunt mortem, sed limine in ips
moenibus in patriis, atque inter tuta domorum,
confixi exspirant animas. Pars claudere portas;
nec sociis aperire viam, nec moenibus audent
accipere orantes; orituruque miserrima caedes
defendentum armis aditus, inque arma ruentum.
Exclusi, ante oculos lacrimantumque ora parentun
pars in praecipites fossas, urgente ruina,
volvitur; immissis pars caeca et concita frenis
arietat in portas et duros obiice postes.
Ipsae de muris summo certamine matres
(monstrat amor verus patriae, ut videre Camillam
tela manu trepidae iaciunt; ac robore duro
stipitibus ferrum sudibusque imitantur obustis

praecipites, primaeque mori pro moenibus ardent.
Interea Turnum in silvis saevissimus implet
nuntius, et iuveni ingentem fert Acca tumultum:
deletas Volscorum acies, cecidisse Camillam,
ingruere infensos hostes, et Marte secundo
omnia corripuisse; metum iam ad moenia ferri.
Ille furens (et saeva Iovis sic numina poscunt)
deserit obsessos colles, nemora aspera linquit.
Vix e conspectu exierat, campumque tenebat:
quum pater Aeneas, saltus ingressus apertos,
exsuperatque iugum, silvaque evadit opaca.
Sic ambo ad muros rapidi totoque feruntur
agmine, nec longis inter se passibus absunt,
ac simul Aeneas fumantes pulvere campos
prospexit longe, Laurentiaque agmina vidit;
et saevum Aenean agnovit Turnus in armis,
adventumque pedum flatusque audivit equorum.
Continuoque ineant pugnas et proelia tentent,
ii roseus fessos iam gurgite Phoebus Hibero
ingat equos, noctemque die labente reducat.
onsidunt castris ante urbem, et moenia vallant.

LIBER DUODECIMUS.

Turnus ut infractos adverso Marte Latinos
cisse videt, sua nunc promissa reposci,
gnari oculis: ultro implacabilis ardet,
itque animos. Poenorum qualis in arvis,
us ille gravi venantum vulnere pectus,

tum demum movet arma leo, gaudetque com
excutiens cervice toros, fixumque latronis
impavidus frangit telum, et fremit ore cruent
haud secus accenso gliscit violentia Turno.
Tum sic affatur regem, atque ita turbidus infi
Nulla mora in Turno; nihil est quod dicta ret
ignavi Aeneadae; nec, quae pepigere, recuse
Congredior. Fer sacra, pater, et concipe foec
Aut hac Dardanium dextra sub Tartara mitta
desertorem Asiae, (sedeant spectentque Latin
et solus ferro crimen commune refellam:
aut habeat victos; cedat Lavinia coniunx.
Olli sedato respondit corde Latinus:
O praestans animi iuvenis, quantum ipse fer
virtute exsuperas, tanto me impensius aequu
consulere, atque omnes metuentem expendere
Sunt tibi regna patris Dauni, sunt oppida ca
multa manu; nec non aurumque animusque
est;
sunt aliae innuptae Latio et Laurentibus agri
nec genus indecores. Sine me haec haud mo
sublatis aperire dolis; simul hoc animo hau
Me natam nulli veterum sociare procorum
fas erat, idque omnes divique hominesque ca
Victus amore tui, cognato sanguine victus,
coniugis et moestae lacrimis, vincla omnia ru
promissam eripui genero; arma impia sums
Ex illo qui me casus, quae, Turne, sequantu
bella, vides; quantos primus patiare labores
Bis magna victi pugna vix urbe tuemur
spes Italas; recalent nostro Tiberina fluent
sanguine adhuc, campique ingentes ossibus
Quo referor toties? quae mentem insania m

exstincto socios sum adscire paratus,
ncolumi potius certamina tollo?
sanguinei Rutuli, quid cetera dicet
mortem si te (Fors dicta refutet!)
m, natam et connubia nostra petentem?
es bello varias; miserere parentis
quem nunc moestum patria Ardea longe
Haudquaquam dictis violentia Turni
exsuperat magis, aegrescitque medendo.
m fari potuit, sic institit ore:
) me curam geris, hanc precor, optime, pro me
letumque sinas pro laude pacisci.
la, pater, ferrumquo haud debile dextra
ıs, et nostro sequitur de vulnere sanguis.
i dea mater erit, quae nube fugacem
egat; et vanis sese occulat umbris.
ina, nova pugnae conterrita sorte,
ardentem generum moritura tenebat:
er has ego te lacrimas, per si quis Amatae
nos animum: (spes tu nunc una, senectae
s miserae; decus imperiumque Latini
in te omnis domus inclinata recumbit)
): desiste manum committere Teucris.
nque manent isto certamine casus,
ırne, manent. Simul haec invisa relinquam
ıec generum Aenean captiva videbo.
ocem lacrimis Lavinia matris
ı perfusa genas: cui plurimus ignem
·ubor, et calefacta per ora cucurrit.
ınguineo veluti violaverit ostro
)ur, aut mixta rubent ubi lilia multa
: tales virgo dabat ore colores.
·bat amor, figitque in virgine vultus;

ardet in arma magis, paucisque affatu
Ne, quaeso, ne me lacrimis, neve omi
prosequere in duri certamina Martis
o mater: neque enim Turno mora lib
Nuntius haec Idmon Phrygio mea dic
haud placitura refer: Quum primum
puniceis invecta rotis Aurora rubebit
non Teucros agat in Rutulos. Teucri
scant
et Rutulûm. Nostro dirimamus san
Illo quaeratur coniunx Lavinia camp
Haec ubi dicta dedit, rapidusque in
poscit equos, gaudetque tuens ante or
Pilumno quos ipsa decus dedit Orithy
qui candore nives anteirent, cursibus
Circumstant properi aurigae, manibu
pectora plausa cavis, et colla comanti
Ipse dehinc auro squalentem alboque
circumdat loricam humeris; simul a
ensemque clipeumque et rubrae corn
ensem, quem Dauno ignipotens deu
fecerat, et Stygia candentem tinxerat
Exin, quae mediis ingenti annixa col
aedibus adstabat, validam vi corripit
Actoris Aurunci spolium; quassatqu
vociferans: Nunc, o nunquam frustr
hasta meos, nunc tempus adest; te m
te Turni nunc dextra gerit; da sterne
loricamque manu valida lacerare revi

s veluti quum prima in proelia taurus
ɔs ciet, atque irasci in cornua tentat,
obnixus trunco, ventosque lacessit
et sparsa ad pugnam proludit arena.
minus interea maternis saevus in armis
acuit Martem, et se suscitat ira,
ɟaudens componi foedere bellum.
ɔcios moestique metum solatur Iuli,
ɔens; regique iubet responsa Latino
ferre viros, et pacis dicere leges.
ɔra vix summos spargebat lumine montes
s, quum primum alto se gurgite tollunt
ui, lucemque elatis naribus efflant:
n ad certamen magnae sub moenibus urbis
i Rutulique viri Teucrique parabant,
ioque focos et dis communibus aras
eas. Alii fontemque ignemque ferebant,
mo, et verbena tempora vincti.
t legio Ausonidûm, pilataque plenis
. se fundunt portis. Hinc Troius omnis
nusque ruit variis exercitus armis;
ɔcus instructi ferro, quam si aspera Martis
vocet. Nec non mediis in millibus ipsi
s auro volitant ostroque superbi,
s Assaraci Mnestheus, et fortis Asilas,
apus equûm domitor, Neptunia proles.
lato signo spatia in sua quisque recessit:
t tellure hastas, et scuta reclinant.
udio effusae matres, et vulgus inermum,
ique senes, turres et tecta domorum
ɔ; alii portis sublimibus adstant.
ino e summo, qui nunc Albanus habetur;
que nomen erat, nec honos aut gloria monti;

prospiciens tumulo campum adspectabat, et ami
Laurentum Troumque, acies urbemque Latini.
Extemplo Turni sic est affata sororem,
diva deam, stagnis quae fluminibusque sonoris
praesidet; hunc illi rex aetheris altus honorem
Iupiter erepta pro virginitate sacravit:
Nympha, decus fluviorum, animo gratissima nos
scis, ut te cunctis unam, quaecunque Latinae
magnanimi Iovis ingratum adscendere cubila,
praetulerim, coelique lubens in parte locarim:
disce tuum, ne me incuses, Iuturna, dolorem.
Qua visa est fortuna pati, Parcaeque sinebant
cedere res Latio, Turnum et tua moenia texi:
nunc iuvenem imparibus video concurrere fatis,
Parcarumque dies et vis inimica propinquat.
Non pugnam adspicere hanc oculis, non foe
possum.
Tu, pro germano si quid praesentius audes,
perge; decet. Forsan miseros meliora sequenti
Vix ea, quum lacrimas oculis Iuturna profudit;
terque quaterque manu pectus percussit honesti
Non lacrimis hoc tempus, ait Saturnia Iuno;
accelera, et fratrem, si quis modus, eripe morti;
aut tu bella cie, conceptumque excute foedus.
Auctor ego audendi. Sic exhortata reliquit
incertam, et tristi turbatam vulnere mentis.
Interea reges, ingenti mole Latinus
quadriiugo vehitur curru, cui tempora circum
aurati bis sex radii fulgentia cingunt,
Solis avi specimen; bigis it Turnus in albis,
bina manu lato crispans hastilia ferro.
Hinc pater Aeneas, Romanae stirpis origo,
sidereo flagrans clipeo et coelestibus armis,

ta Ascanius, magnae spes altera Romae,
lunt castris, puraque in veste sacerdos
ri fetum suis, intonsamque bidentem
, admovitque pecus flagrantibus aris.
surgentem conversi lumina solem
ruges manibus salsas, et tempora ferro
ıa notant pecudum, paterisque altaria libant.
pius Aeneas stricto sic ense precatur:
ıunc Sol testis et haec mihi Terra vocanti,
propter tantos potui perferre labores,
er omnipotens, et tu Saturnia coniunx,
ıelior, iam, diva, precor: tuque inclyte Mavors,
a tuo qui bella, pater, sub numine torques;
que, fluviosque voco, quaeque Aetheris alti
io, et quae caeruleo sunt numina ponto;
'it Ausonio si fors victoria Turno,
nit, Evandri victos discedere ad urbem;
Iulus agris; nec post arma ulla rebelles
ıdae referent, ferrove haec regna lacessent.
ɔstrum adnuerit nobis Victoria Martem,
ɔtius reor, et potius dI numine firment)
ɡo nec Teucris Italos parere iubebo,
ihi regna peto: paribus se legibus ambae
ae gentes aeterna in foedera mittant.
deosque dabo; socer arma Latinus habeto;
ium solemne socer: mihi moenia Teucri
tuent, urbique dabit Lavinia nomen.
ior Aeneas; sequitur sic deinde Latinus,
ɔiens coelum, tenditque ad sidera dextram:
ɔadem, Aenea, Terram, Mare, Sidera, iuro,
aeque genus duplex, Ianumque bifrontem,
ıe deûm infernam et duri sacraria Ditis;
; haec Genitor, qui foedera fulmine sancit;

tango aras; medios ignes et numina testor:
nulla dies pacem hanc Italis, nec foedera rumpet,
quo res cunque cadent; nec me vis ulla volentem
avertet; non, si tellurem effundat in undas,
diluvio miscens, coelumque in Tartara solvat:
ut sceptrum hoc, (dextra sceptrum nam forte gerebat)
nunquam fronde levi fundet virgulta, neque umbram
quum semel in silvis imo de stirpe recisum
matre caret, posuitque comas et brachia ferro:
olim arbos; nunc artificis manus aere decoro
inclusit, patribusque dedit gestare Latinis.
Talibus inter se firmabant foedera dictis,
conspectu in medio procerum. Tum rite sacratas
in flammam iugulant pecudes, et viscera vivis
eripiunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
At vero Rutulis impar ea pugna videri
iamdudum, et vario misceri pectora motu;
tum magis, ut propius cernunt non viribus aequi.
Adiuvat incessu tacito progressus, et aram
suppliciter venerans demisso lumine, Turnus,
tabentesque genae, et iuvenali in corpore pallor.
Quem simul ac Iuturna soror crebescere vidit
sermonem, et vulgi variare labantia corda:
in medias acies, formam assimulata Camerti,
(cui genus a proavis ingens, clarumque paternae
nomen erat virtutis, et ipse acerrimus armis)
in medias dat sese acies, haud nescia rerum,
rumoresque serit varios, ac talia fatur:
Non pudet, o Rutuli, pro cunctis talibus unam
obiectare animam? Numerone an viribus aequi
non sumus? En, omnes et Troes, et Arcades, hi sunt
fatalisque manus, infensa Etruria Turno.
Vix hostem, alterni si congrediamur, habemus.

Ille quidem ad superos, quorum se devovet aris,
succedet fama, vivusque per ora feretur:
nos, patria amissa, dominis parere superbis
cogemur, qui nunc lenti consedimus arvis.
Talibus incensa est iuvenum sententia dictis
iam magis atque magis; serpitque per agmina murmur.
Ipsi Laurentes mutati: ipsique Latini.
Qui sibi iam requiem pugnae rebusque salutem
sperabant, nunc arma volunt, foedusque precantur
infectum, et Turni sortem miserantur iniquam.
His aliud maius Iuturna adiungit, et alto
dat signum coelo; quo non praesentius ullum
turbavit mentes Italas, monstroque fefellit.
Namque volans rubra fulvus Iovis ales in aethra
litoreas agitabat aves turbamque sonantem
agminis aligeri: subito quum lapsus ad undas
cycnum excellentem pedibus rapit improbus uncis.
Arrexere animos Itali, cunctaeque volucres
convertunt clamore fugam (mirabile visu),
aetheraque obscurant pennis, hostemque per auras
facta nube premunt: donec vi victus, et ipso
pondere defecit, praedamque ex unguibus ales
proiecit fluvio, penitusque in nubila fugit.
Tum vero augurium Rutuli clamore salutant,
expediuntque manus; primusque Tolumnius augur,
Hoc erat, hoc, votis, inquit, quod saepe petivi.
Accipio, agnoscoque deos: me, me duce ferrum
corripite, o miseri, quos improbus advena bello
territat, invalidas ut aves, et litora vestra
vi populat. Petet ille fugam, penitusque profundo
vela dabit. Vos unanimi densate catervas
et regem vobis pugna defendite raptum.

Dixit, et adversos telum contorsit in hostes
procurrens; sonitum dat stridula cornus, et auras
certa secat. Simul hoc, simul ingens clamor, et omnes
turbati cunei, calefactaque corda tumultu.
Hasta volans, ut forte novem pulcherrima fratrum
corpora constiterant contra, quos fida crearat
una tot Arcadio coniunx Tyrrhena Gylippo;
horum unum, ad medium, teritur qua sutilis alvo
balteus, et laterum iuncturas fibula mordet,
egregium forma iuvenem, et fulgentibus armis,
transadigit costas, fulvaque effundit arena.
At fratres, animosa phalanx, accensaque luctu,
pars gladios stringunt manibus, pars missile ferrum
corripiunt, caecique ruunt. Quos agmina contra
procurrunt Laurentum; hinc densi rursus inundant
Troes, Agyllinique, et pictis Arcades armis.
Sic omnes amor unus habet decernere ferro.
Diripuere aras; it toto turbida coelo
tempestas telorum, ac ferreus ingruit imber;
craterasque focosque ferunt. Fugit ipse Latinus,
pulsatos referens infecto foedere divos.
Infrenant alii currus; aut corpora saltu
subiiciunt in equos, et strictis ensibus adsunt.
Messapus regem, regisque insigne gerentem,
Tyrrhenum Aulesten, avidus confundere foedus,
adverso proterret equo: ruit ille recedens,
et miser oppositis a tergo involvitur aris
in caput inque humeros. At fervidus advolat hasta
Messapus, teloque orantem multa trabali
desuper altus equo graviter ferit, atque ita fatur:
Hoc habet; haec melior magnis data victima divis.
Concurrunt Itali, spoliantque calentia membra.
Obvius ambustum torrem Corynaeus ab ara

et venienti Ebuso plagamque ferenti
ɔs flammis. Olli ingens barba reluxit,
que ambusta dedit. Super ipse secutus
a laeva turbati corripit hostis,
que genu nitens terrae applicat ipsum:
) latus ense ferit. Podalirius Alsum
, primaque acie per tela ruentem,
ens nudo superimminet: ille securi
rontem mediam mentumque reducta
et sparso late rigat arma cruore.
i quies oculos et ferreus urget
in aeternam clauduntur lumina noctem.
is Aeneas dextram tendebat inermem
apite, atque suos clamore vocabat:
is? quaevo ista repens discordia surgit?
te iras! Ictum iam foedus, et omnes
ae leges; mihi ius concurrere soli;
, atque auferte metus. Ego foedera faxo
inu; Turnum debent haec iam mihi sacra.
voces, media inter talia verba,
ɔ stridens alis allapsa sagitta est,
, qua pulsa manu, quo turbine adacta;
am Rutulis laudem, casusne, deusne,
Pressa est insignis gloria facti;
Aeneae iactavit vulnere quisquam.
ut Aenean cedentem ex agmine vidit,
que duces, subita spe fervidus ardet;
uos, atque arma simul, saltuque superbus
i currum, et manibus molitur habenas.
ûm volitans dat fortia corpora leto;
s volvit multos, aut agmina curru
aut raptas fugientibus ingerit hastas.
ɔud gelidi quum flumina concitus Hebri

sanguineus Mavors clipeo increpat, atque furentes
bella movens immittit equos: illi aequore aperto
ante Notos Zephyrumque volant; gemit ultima pulsa
Thraca pedum, circumque atrae Formidinis ora,
iraeque, insidiaeque, dei comitatus, aguntur:
talis equos alacer media inter proelia Turnus
fumantes sudore quatit; miserabile caesis
hostibus insultans; spargit rapida ungula rores
sanguineos, mixtaque cruor calcatur arena.
Iamque neci Sthenelumque dedit, Thamyrimque Pholumque,
hunc congressus et hunc; illum eminus; eminus ambo
Imbrasidas, Glaucum atque Laden, quos Imbrasus ipse
nutrierat Lycia, paribusque ornaverat armis,
vel conferre manum, vel equo praevertere ventos.
Parte alia media Eumedes in proelia fertur,
antiqui proles bello praeclara Dolonis;
nomine avum referens, animo manibusque parentem:
qui quondam, castra ut Danaûm speculator adiret,
ausus Pelidae pretium sibi poscere currus:
illum Tydides alio pro talibus ausis
affecit pretio; nec equis adspirat Achillis.
Hunc procul ut campo Turnus prospexit aperto:
ante levi iaculo longum per inane secutus,
sistit equos biiuges, et curru desilit, atque
semianimi lapsoque supervenit, et, pede collo
impresso, dextrae mucronem extorquet, et alto
fulgentem tingit iugulo; atque haec insuper addit:
En, agros et, quam bello, Troiane, petisti,
Hesperiam metire iacens: haec praemia, qui me

ısi tentare, ferunt; sic moenia condunt.
mitem Asbuten coniecta cuspide mittit;
que, Sybarimque, Daretaque, Thersilo-
chumque;
acis equi lapsum cervice Thymoeten.
t, Edoni Boreae quum spiritus alto
Aegaeo, sequiturque ad litora fluctus;
ıti incubuere, fugam dant nubila coelo:
no, quacunque viam secat, agmina cedunt,
ıaeque ruunt acies; fert impetus ipsum,
ım adverso curru quatit aura volantem.
lit instantem Phegeus animisque frementem:
sese ad currum, et spumantia frenis
torum dextra detorsit equorum.
ahitur, pendetque iugis, hunc lata retectum
ɔonsequitur, rumpitque infixa bilicem
ı, et summum degustat vulnere corpus.
ıen clipeo obiecto conversus in hostem
auxilium ducto mucrone petebat:
ɔota praecipitem et procursu concitus axis
ɔ, effunditque solo; Turnusque secutus,
nter galeam, summi thoracis et oras,
ɔ ense caput, truncumque reliquit arenae.
ıe ea dum campis victor dat funera Turnus;
Aenean Mnestheus et fidus Achates
ısque comes castris statuere cruentum,
s longa nitentem cuspide gressus.
et infracta luctatur arundine telum
, auxilioque viam, quae proxima, poscit:
ɔent lato vulnus, telique latebram
ant penitus, seseque in bella remittant.
ı aderat Phoebo ante alios dilectus Iapis
: acri quondam cui captus amore

ipse suas artes, sua munera, laetus Apollo
augurium citharamque dabat celeresque sagittas.
Ille, ut depositi proferret fata parentis,
scire potestates herbarum usumque medendi
maluit, et mutas agitare inglorius artes.
Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam,
Aeneas, magno iuvenum et moerentis Iuli
concursu, lacrimis immobilis. Ille retorto
Paeonium in morem senior succinctus amictu,
multa manu medica Phoebique potentibus herbis
nequidquam trepidat, nequidquam spicula dextra
sollicitat, prensatque tenaci forcipe ferrum.
Nulla viam Fortuna regit; nihil auctor Apollo
subvenit; et saevus campis magis ac magis horror
crebescit, propiusque malum est. Iam pulvere coelum
stare vident; subeuntque equites, et spicula castris
densa cadunt mediis. It tristis ad aethera clamor
bellantum iuvenum, et duro sub Marte cadentum.
Hic Venus, indigno nati concussa dolore,
dictamnum genetrix Cretaea carpit ab Ida,
puberibus caulem foliis et flore comantem
purpureo: non illa feris incognita capris
gramina, quum tergo volucres haesere sagittae.
Hoc Venus, obscuro faciem circumdata nimbo,
detulit; hoc fusum labris splendentibus amnem
inficit, occulte medicans; spargitque salubris
ambrosiae succos, et odoriferam panaceam.
Fovit ea vulnus lympha longaevus Iapis
ignorans: subitoque omnis de corpore fugit
quippe dolor; omnis stetit imo vulnere sanguis.
Iamque secuta manum, nullo cogente, sagitta
excidit, atque novae rediere in pristina vires.
Arma citi properate viro; quid statis? Iapis

conclamat, primusque animos accendit in hostem.
Non haec humanis opibus, non arte magistra
proveniunt; neque te, Aenea, mea dextera servat:
maior agit deus, atque opera ad maiora remittit.
Ille avidus pugnae suras incluserat auro
hinc atque hinc, oditque moras, hastamque coruscat.
Postquam habilis lateri clipeus loricaque tergo est,
Ascanium fusis circum complectitur armis,
summaque per galeam delibans oscula fatur:
Disce, puer, virtutem ex me verumque laborem;
fortunam ex aliis. Nunc te mea dextera bello
defensum dabit, et magna inter praemia ducet.
Tu facito, mox quum matura adoleverit aetas,
sis memor, et te, animo repetentem exempla tuorum,
et pater Aeneas, et avunculus excitet Hector.

Haec ubi dicta dedit, portis sese extulit ingens,
telum immane manu quatiens: simul agmine denso
Antheusque Mnestheusque ruunt; omnisque relictis
turba fluit castris. Tum caeco pulvere campus
miscetur, pulsuque pedum tremit excita tellus.
Vidit ab adverso venientes aggere Turnus,
videre Ausonii, gelidusque per ima cucurrit
ossa tremor. Prima ante omnes Iuturna Latinos
audiit agnovitque sonum, et tremefacta refugit.
Ille volat, campoque atrum rapit agmen aperto:
qualis ubi ad terras abrupto sidere nimbus
it mare per medium: miseris, heu, praescia longe
horrescunt corda agricolis; dabit ille ruinas
arboribus, stragemque satis; ruet omnia late;
ante volant, sonitumque ferunt ad litora venti:
talis in adversos ductor Rhoeteïus hostes
agmen agit; densi cuneis se quisque coactis
agglomerant. Ferit ense gravem Thymbraeus Osirim,

Archetium Mnestheus, Epulonem obtruncat Achates,
Ufentemque Gyas; cadit ipse Tolumnius augur,
primus in adversos telum qui torserat hostes.
Tollitur in coelum clamor, versique vicissim
pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros.
Ipse neque aversos dignatur sternere morti;
nec pede congressos aequo, nec tela ferentes
insequitur: solum densa in caligine Turnum
vestigat lustrans, solum in certamina poscit.
Hoc concussa metu mentem Iuturna virago
aurigam Turni media inter lora Metiscum
excutit, et longe lapsum temone relinquit.
Ipsa subit, manibusque undantes flectit habenas,
cuncta gerens, vocemque, et corpus, et arma Metisci.
Nigra velut magnas domini quum divitis aedes
pervolat, et pennis alta atria lustrat hirundo,
pabula parva legens nidisque loquacibus escas;
et nunc porticibus vacuis, nunc humida circum
stagna sonat: similis medios Iuturna per hostes
fertur equis, rapidoque volans obit omnia curru;
iamque hic germanum, iamque hic ostentat ovantem;
nec conferre manum patitur: volat avia longe.
Haud minus Aeneas tortos legit obvius orbes,
vestigatque virum, et disiecta per agmina magna
voce vocat. Quoties oculos coniecit in hostem,
alipedumque fugam cursu tentavit equorum:
aversos toties currus Iuturna retorsit.
Heu, quid agat? Vario nequidquam fluctuat aestu;
diversaeque vocant animum in contraria curae.
Huic Messapus, uti laeva duo forte gerebat
lenta, levis cursu, praefixa hastilia ferro,
horum unum certo contorquens dirigit ictu.
Substitit Aeneas, et se collegit in arma,

ıubsidens; apicem tamen incita summum
lit, summasque excussit vertice cristas.
ro assurgunt irae, insidiisque subactus,
ubi sensit equos currumque referri,
›vem et laesi testatus foederis aras,
lem invadit medios, et Marte secundo
s, saevam nullo discrimine caedem
; irarumque omnes effundit habenas.
nihi nunc tot acerba deus, quis carmine caedes
, obitumque ducum, quos aequore toto
icem nunc Turnus agit, nunc Troïus heros,
t? Tanton' placuit concurrere motu,
aeterna gentes in pace futuras?
Rutulum Sucronem, (ea prima ruentes
›co statuit Teucros) haud multa moratus,
n latus, et, qua fata celerrima, crudum
git costas et crates pectoris ensem.
equo deiectum Amycum, fratremque Diorem,
sus pedes, hunc venientem cuspide longa,
ucrone ferit; curruque abscisa duorum
lit capita, et rorantia sanguine portat.
›n Tanaimque neci, fortemque Cethegum,
congressu, et moestum mittit Onyten,
Echionium, matrisque genus Peridiae;
es Lycia missos et Apollinis agris,
em exosum nequidquam bella Menoeten,
piscosae cui circum flumina Lernae
at, pauperque domus; nec nota potentum
conductaque pater tellure serebat.
t immissi diversis partibus ignes
in silvam et virgulta sonantia lauro;
decursu rapido de montibus altis
ıitum spumosi amnes, et in aequora currunt,

quisque suum populatus iter: non segnius ambo
Aeneas Turnusque ruunt per proelia; nunc, nunc
fluctuat ira intus; rumpuntur nescia vinci
pectora; nunc totis in vulnera viribus itur.
Murrhanum hic, atavos et avorum antiqua sonantes
nomina, per regesque actum genus omne Latinos,
praecipitem scopulo atque ingentis turbine saxi
excutit, effunditque solo. Hunc lora et iuga subter
provolvere rotae; crebro super ungula pulsu
incita nec domini memorum proculcat equorum.
Ille ruenti Hyllo, animisque immane frementi,
occurrit, telumque aurata ad tempora torquet:
olli per galeam fixo stetit hasta cerebro.
Dextera nec tua te, Graiûm fortissime, Cretheu,
eripuit Turno; nec di texere Cupencum,
Aenea veniente, sui; dedit obvia ferro
pectora, nec misero clipei mora profuit aerei.
Te quoque Laurentes viderunt, Aeole, campi
oppetere, et late terram consternere tergo;
occidis, Argivae quem non potuere phalanges
sternere, nec Priami regnorum eversor Achilles:
hic tibi mortis erant metae; domus alta sub Ida;
Lyrnessi domus alta, solo Laurente sepulcrum.
Totae adeo conversae acies, omnesque Latini,
omnes Dardanidae. Mnestheus, acerque Serestus,
et Messapus equûm domitor, et fortis Asilas,
Tuscorumque phalanx, Evandrique Arcades alae:
pro se quisque viri summa nituntur opum vi.
Nec mora, nec requies; vasto certamine tendunt.
Hic mentem Aeneae Genetrix pulcherrima misit
iret ut ad muros, urbique adverteret agmen
ocius, et subita turbaret clade Latinos.
Ille ut, vestigans diversa per agmina Turnum,

huc atque huc acies circumtulit: adspicit urbem
immunem tanti belli, atque impune quietam.
Continuo pugnae accendit maioris imago;
Mnesthea Sergestumque vocat fortemque Serestum
ductores, tumulumque capit; quo cetera Teucrûm
concurrit legio, nec scuta aut spicula densi
deponunt. Celso medius stans aggere fatur:
Ne qua meis esto dictis mora; Iupiter hac stat;
neu quis ob inceptum subitum mihi segnior ito.
Urbem hodie, caussam belli, regna ipsa Latini,
ni frenum accipere et victi parere fatentur,
eruam, et aequa solo fumantia culmina ponam.
Scilicet exspectem, libeat dum proelia Turno
nostra pati, rursusque velit concurrere victus?
Hoc caput, o cives, haec belli summa nefandi.
Ferte faces propere, foedusque reposcite flammis.
Dixerat, atque animis pariter certantibus omnes
dant cuneum, densaque ad muros mole feruntur.
Scalae improviso, subitusque apparuit ignis.
Discurrunt alii ad portas, primosque trucidant;
ferrum alii torquent, et obumbrant aethera telis.
Ipse inter primos dextram sub moenia tendit
Aeneas, magnaque incusat voce Latinum;
testaturque deos, iterum se ad proelia cogi;
bis iam Italos hostes; haec altera foedera rumpi.
Exoritur trepidos inter discordia cives:
urbem alii reserare iubent, et pandere portas
Dardanidis; ipsumque trahunt in moenia regem;
arma ferunt alii, et pergunt defendere muros;
inclusas ut quum latebroso in pumice pastor
vestigavit apes, fumoque implevit amaro;
illae intus trepidae rerum per cerea castra
discurrunt, magnisque acuunt stridoribus iras;

volvitur ater odor tectis; tum murmure caeco
intus saxa sonant; vacuas it fumus ad auras.
Accidit haec fessis etiam fortuna Latinis,
quae totam luctu concussit funditus urbem.
Regina ut tectis venientem prospicit hostem,
incessi muros, ignes ad tecta volare;
nusquam acies contra Rutulas, nulla agmina Turn
infelix pugnae iuvenem in certamine credit
exstinctum; et, subito mentem turbata dolore,
se caussam clamat, crimenque, caputque malorur
multaque per moestum demens effata furorem,
purpureos moritura manu discindit amictus,
et nodum informis leti trabe nectit ab alta.
Quam cladem miserae postquam accepere Latinae
filia prima manu flavos Lavinia crines
et roseas laniata genas, tum cetera circum
turba, furit; resonant late plangoribus aedes.
Hinc totam infelix vulgatur fama per urbem.
Demittunt mentes; it scissa veste Latinus,
coniugis attonitus fatis, urbisque ruina,
canitiem immundo perfusam pulvere turpans;
[multaque se incusat, qui non acceperit ante
Dardanium Aenean, generumque adsciverit ultr
Interea extremo bellator in aequore Turnus
palantes sequitur paucos, iam segnior, atque
iam minus atque minus successu laetus equoru
Attulit hunc illi caecis terroribus aura
commixtum clamorem, arrectasque impulit aure
confusae sonus urbis et illaetabile murmur.
Hei mihi! quid tanto turbantur moenia luctu?
quisve ruit tantus diversa clamor ab urbe?
Sic ait, adductisque amens subsistit habenis.
Atque huic, in faciem soror ut conversa Metisci

aurigae currumque et equos et lora regebat,
talibus occurrit dictis: Hac, Turne, sequamur
Troiugenas, qua prima viam victoria pandit;
sunt alii, qui tecta manu defendere possint.
Ingruit Aeneas Italis, et proelia miscet;
et nos saeva manu mittamus funera Teucris.
Nec numero inferior, pugnae nec honore recedes.
Turnus ad haec:
O soror, et dudum agnovi, quum prima per artem
foedera turbasti, teque haec in bella dedisti;
et nunc nequidquam fallis dea. Sed quis Olympo
demissam tantos voluit te ferre labores?
An fratris miseri letum ut crudele videres?
Nam quid ago? aut quae iam spondet Fortuna salutem?
Vidi oculos ante ipse meos, me voce vocantem,
Murrhanum, quo non superat mihi carior alter,
oppetere, ingentem, atque ingenti vulnere victum.
Occidit infelix, ne nostrum dedecus Ufens
adspiceret; Teucri potiuntur corpore et armis.
Exscindine domos, (id rebus defuit unum!)
perpetiar? dextra nec Drancis dicta refellam?
Terga dabo? et Turnum fugientem haec terra videbit?
Usque adeone mori miserum est? Vos o mihi Manes
este boni, quoniam Superis aversa voluntas.
Sancta ad vos anima, atque istius inscia culpae
descendam, magnorum haud unquam indignus avorum.
Vix ea fatus erat: medios volat, ecce, per hostes
vectus equo spumante Saces, adversa sagitta
saucius ora, ruitque implorans nomine Turnum:
Turne, in te suprema salus; miserere tuorum.
Fulminat Aeneas armis, summasque minatur
deiecturum arces Italûm, excidioque daturum;

iamque faces ad tecta volant. In te ora Latini,
in te oculos referunt; mussat rex ipse Latinus,
quos generos vocet, aut quae sese ad foedera flecta
Praeterea regina, tui fidissima, dextra
occidit ipsa sua, lucemque exterrita fugit.
Soli pro portis Messapus et acer Atinas
sustentant aciem. Circum hos utrimque phalang
stant densae, strictisque seges mucronibus horret
ferrea: tu currum deserto in gramine versas.
Obstupuit varia confusus imagine rerum
Turnus, et obtutu tacito stetit. Aestuat ingens
uno in corde pudor, mixtoque insania luctu,
et Furiis agitatus amor, et conscia virtus.
Ut primum discussae umbrae, et lux reddita ment
ardentes oculorum orbes ad moenia torsit
turbidus, eque rotis magnam respexit ad urbem.
Ecce autem, flammis inter tabulata volutus
ad coelum undabat vortex, turrimque tenebat;
turrim, compactis trabibus quam eduxerat ipse,
subdideratque rotas, pontesque instraverat altos.
Iam iam fata, soror, superant; absiste morari;
quo deus et quo dura vocat Fortuna, sequamur.
Stat conferre manum Aeneae, stat, quidquid acerl
est,
morte pati; nec me indecorem, germana, videbis
amplius. Hunc, oro, sine me furere ante furorem.
Dixit, et e curru saltum dedit ocius arvis;
perque hostes, per tela ruit; moestamque sororem
deserit, ac rapido cursu media agmina rumpit.
Ac, veluti montis saxum de vertice praeceps
quum ruit, avulsum vento, seu turbidus imber
proluit, aut annis solvit sublapsa vetustas,
fertur in abruptum magno mons improbus actu,

ıtque solo; silvas, armenta, virosque
ɔns secum: disiecta per agmina Turnus
ıis ruit ad muros, ubi plurima fuso
ne terra madet, striduntque hastilibus aurae;
:atque manu, et magno simul incipit ore:
: iam, Rutuli; et vos tela inhibete, Latini;
:nque est Fortuna, mea est; me verius unum
ɔis foedus luere, et decernere ferro.
ıere omnes medii, spatiumque dedere.
ater Aeneas, audito nomine Turni,
et muros, et summas deserit arces;
ıitatque moras omnes; opera omnia rumpit,
exsultans, horrendumque intonat armis:
:s Athos, aut quantus Eryx, aut ipse, coruscis
fremit ilicibus, quantus, gaudetque nivali
, se attollens pater Apenninus ad auras.
ro et Rutuli certatim, et Troes, et omnes
tere oculos Itali, quique alta tenebant
:, quique imos pulsabant ariete muros;
ıe deposuere humeris. Stupet ipse Latinus,
:s, genitos diversis partibus orbis,
ı coiisse viros, et cernere ferro.
.lli, ut vacuo patuerunt aequore campi,
ıu rapido, coniectis eminus hastis,
nt Martem clipeis atque aere sonoro.
nitum tellus; tum crebros ensibus ictus
ıinant; Fors et virtus miscentur in unum.
ıt, ingenti Sila summove Taburno
luo conversis inimica in proelia tauri
us incurrunt: pavidi cessere magistri,
:us omne metu mutum, mussantque iuvencae,
mori imperitet, quem tota armenta sequantur;
r sese multa vi vulnera miscent,

cornuaque obnixi infigunt, et sanguine largo
colla armosque lavant; gemitu nemus omne remug
haud aliter Tros Aeneas et Daunius heros
concurrunt clipeis; ingens fragor aethera compl
Iupiter ipse duas aequato examine lances
sustinet, et fata imponit diversa duorum,
quem damnet labor, et quo vergat pondere letum
Emicat hic, impune putans, et corpore toto
alte sublatum consurgit Turnus in ensem,
et ferit. Exclamant Troes trepidique Latini,
arrectaeque amborum acies. At perfidus ensis
frangitur, in medioque ardentem deserit ictu:
ni fuga subsidio subeat. Fugit ocior Euro,
ut capulum ignotum dextramque adspexit inerme
Fama est, praecipitem, quum prima in proelia iu
ctos
conscendebat equos, patrio mucrone relicto,
dum trepidat, ferrum aurigae rapuisse Metisci.
Idque diu, dum terga dabant palantia Teucri,
suffecit: postquam arma dei ad Vulcania ventu
mortalis mucro, glacies ceu futilis, ictu
dissiluit; fulva resplendent fragmina arena.
Ergo amens diversa fuga petit aequora Turnus;
et nunc huc, inde huc incertos implicat orbes.
Undique enim densa Teucri inclusere corona;
atque hinc vasta palus, hinc ardua moenia cingu
Nec minus Aeneas, quamquam tardata sagitta
interdum genua impediunt, cursumque recusant,
insequitur, trepidique pedem pede fervidus urg
inclusum veluti si quando flumine nactus
cervum, aut puniceae septum formidine pennae,
venator cursu, canis et latratibus, instat:
ille autem, insidiis et ripa territus alta,

mille fugit refugitque vias; at vividus Umber
haeret hians, iam iamque tenet, similisque tenenti
increpuit malis, morsuque elusus inani est.
Tum vero exoritur clamor; ripaeque lacusque
responsant circa, et coelum tonat omne tumultu.
Ille simul fugiens, Rutulos simul increpat omnes,
nomine quemque vocans, notumque efflagitat ensem.
Aeneas mortem contra, praesensque minatur
exitium, si quisquam adeat; terretque trementes,
excisurum urbem minitans, et saucius instat.
Quinque orbes explent cursu, totidemque retexunt
huc illuc. Neque enim levia aut ludicra petuntur
praemia, sed Turni de vita et sanguine certant.
Forte sacer Fauno foliis oleaster amaris
hic steterat, nautis olim venerabile lignum,
servati ex undis ubi figere dona solebant
Laurenti divo, et votas suspendere vestes:
sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum
sustulerant, puro ut possent concurrere campo.
Hic hasta Aeneae stabat; huc impetus illam
detulerat, fixam et lenta in radice tenebat.
Incubuit, voluitque manu convellere ferrum
Dardanides, teloque sequi, quem prendere cursu
non poterat. Tum vero amens formidine Turnus,
Faune, precor, miserere, inquit; tuque optima ferrum
terra tene: colui vestros si semper honores,
quos contra Aeneadae bello fecere profanos.
Dixit, opemque dei non cassa in vota vocavit.
Namque diu luctans, lentoque in stirpe moratus,
viribus haud ullis valuit discludere morsus
roboris Aeneas. Dum nititur acer, et instat,
rursus in aurigae faciem mutata Metisci
procurrit, fratrique ensem dea Daunia reddit.

Quod Venus audaci Nymphae i
accessit, telumque alta ab radic
Olli sublimes, armis animisqu
hic gladio fidens, hic acer et ar
adsistunt contra certamine Mar
Iunonem interea Rex omnip
alloquitur, fulva pugnas de nu
Quae iam finis erit, coniunx? c
Indigetem Aenean scis ipsa, et
deberi coelo, fatisque ad sidera
Quid struis? aut qua spe gelidi
Mortalin' decuit violari vulnere
aut ensem (quid enim sine te Iu
ereptum reddi Turno, et vim cr
Desine iam tandem, precibusqu
nec te tantus edat tacitam dolor
saepe tuo dulci tristes ex ore re
Ventum ad supremum est. Te
Troianos potuisti; infandum ac
deformare domum, et luctu mi
ulterius tentare veto. Sic Iupit
sic dea submisso contra Saturn
Ista quidem quia nota mihi tua
Iupiter: et Turnum et terras i
Nec tu me aëria solam nunc sed
digna indigna pati; sed flamm
starem aciem, traheremque ini

Iuturnam misero, fateor, succu
suasi, et pro vita maiora auder
non ut tela tamen, non ut conte
adiuro Stygii caput implacabile
una superstitio superis quae re

Et nunc cedo equidem, pugnasque exosa relinquo.
Illud te, nulla fati quod lege tenetur,
pro Latio obtestor, pro maiestate tuorum:
quum iam connubiis pacem felicibus, esto,
component, quum iam leges et foedera iungent:
ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,
neu Troas fieri iubeas Teucrosque vocari;
aut vocem mutare viros, aut vertere vestes.
Sit Latium; sint Albani per saecula reges;
sit Romana potens Itala virtute propago;
occidit, occideritque sinas cum nomine Troia.
Olli subridens hominum rerumque repertor:
Et germana Iovis, Saturnique altera proles,
irarum tantos volvis sub pectore fluctus?
Verum age, et inceptum frustra submitte furorem.
Do, quod vis; et me victusque volensque remitto.
Sermonem Ausonii patrium moresque tenebunt;
utque est, nomen erit; commixti corpore tantum
subsident Teucri. Morem ritusque sacrorum
adiiciam, faciamque omnes uno ore Latinos.
Hinc genus Ausonio mixtum quod sanguine surget,
supra homines, supra ire deos pietate videbis;
nec gens ulla tuos aeque celebrabit honores.
Adnuit his Iuno, et mentem laetata retorsit.
Interea excedit coelo, nubemque reliquit.
His actis, aliud Genitor secum ipse volutat:
Iuturnamque parat fratris dimittere ab armis.
Dicuntur geminae pestes cognomine Dirae,
quas et Tartaream Nox intempesta Megaeram
uno eodemque tulit partu, paribusque revinxit
serpentum spiris, ventosasque addidit alas.
Hae Iovis ad solium, saevique in limine regis,
apparent, acuuntque metum mortalibus aegris,

si quando letum horrificum morbosque deûm r
molitur, meritas aut bello territat urbes.
Harum unam celerem demisit ab aethere summ
Iupiter, inque omen Iuturnae occurrere iussit.
Illa volat, celerique ad terram turbine fertur;
non secus, ac nervo per nubem impulsa sagitta
armatam saevi Parthus quam felle veneni,
Parthus, sive Cydon, telum immedicabile, tors
stridens et celeres incognita transilit umbras.
Talis se sata Nocte tulit, terrasque petivit.
Postquam acies videt Iliacas atque agmina Tur
alitis in parvae subitam collecta figuram,
quae quondam in bustis, aut culminibus deserti
nocte sedens serum canit importuna per umbra
hanc versa in faciem, Turni se pestis ob ora
fertque refertque sonans, clipeumque everberat
Illi membra novus solvit formidine torpor;
arrectaeque horrore comae, et vox faucibus ha
At, procul ut Dirae stridorem agnovit et alas,
infelix crines scindit Iuturna solutos,
unguibus ora soror foedans, et pectora pugnis:
Quid nunc te tua, Turne, potest germana iuva
aut quid iam durae superat mihi? Qua tibi la
arte morer? Talin' possum me opponere monst
Iam iam linquo acies. Ne me terrete timentem,
obscenae volucres; alarum verbera nosco,
letalemque sonum; nec fallunt iussa superba
magnanimi Iovis. Haec pro virginitate reponi
Quo vitam dedit aeternam? Cur mortis ademt
conditio? Possem tantos finire dolores
nunc certe, et misero fratri comes ire per um
Immortalis ego? aut quidquam mihi dulce me
te sine, frater, erit? O quae satis alta dehiscat

terra mihi, Manesque deam demittat ad imos?
Tantum effata, caput glauco contexit amictu
multa gemens, et se fluvio dea condidit alto.
Aeneas instat contra, telumque coruscat
ingens arboreum, et saevo sic pectore fatur:
Quae nunc deinde mora est? aut quid iam, Turne, retractas?
Non cursu, saevis certandum est comminus armis.
Verte omnes tete in facies; et contrahe, quidquid
sive animis sive arte vales; opta ardua pennis
astra sequi, clausumque cava te condere terra.
Ille caput quassans: Non me tua fervida terrent
dicta, ferox; di me terrent, et Iupiter hostis.
Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens,
saxum antiquum, ingens, campo quod forte iacebat,
limes agro positus, litem ut discerneret arvis.
Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
qualia nunc hominum producit corpora tellus.
Ille manu raptum trepida torquebat in hostem,
altior insurgens, et cursu concitus, heros.
Sed neque currentem se, nec cognoscit euntem,
tollentemve manu, saxumque immane moventem:
genua labant; gelidus concrevit frigore sanguis.
Tum lapis ipse viri, vacuum per inane volutus,
nec spatium evasit totum, nec pertulit ictum.
Ac velut in somnis, oculos ubi languida pressit
nocte quies, nequidquam avidos extendere cursus
velle videmur, et in mediis conatibus aegri
succidimus; non lingua valet, non corpore notae
sufficiunt vires, nec vox aut verba sequuntur:
sic Turno, quacunque viam virtute petivit,
successum dea dira negat. Tum pectore sensus
vertuntur varii. Rutulos adspectat, et urbem,

cunctaturque metu, telumque instare tremiscit,
nec, quo se eripiat, nec, qua vi tendat in hostem,
nec currus usquam videt, aurigamve sororem.
Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat,
sortitus fortunam oculis; et corpore toto
eminus intorquet. Murali concita nunquam
tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
dissultant crepitus. Volat atri turbinis instar
exitium dirum hasta ferens, orasque recludit
loricae, et clipei extremos septemplicis orbes;
per medium stridens transit femur. Incidit ictus
ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Consurgunt gemitu Rutuli, totusque remugit
mons circum, et vocem late nemora alta remittunt.
Ille humilis supplexque oculos dextramque precantem
protendens, Equidem merui, nec deprecor, inquit:
utere sorte tua. Miseri te si qua parentis
tangere cura potest: oro, (fuit et tibi talis
Anchises genitor) Dauni miserere senectae;
et me, seu corpus spoliatum lumine mavis,
redde meis. Vicisti; et victum tendere palmas
Ausonii videre; tua est Lavinia coniunx;
ulterius ne tende odiis. Stetit acer in armis
Aeneas, volvens oculos, dextramque repressit;
et iam iamque magis cunctantem flectere sermo
coeperat: infelix humero quum apparuit alto
balteus, et notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri; victum quem vulnere Turnus
straverat atque humeris inimicum insigne gereba
Ille, oculis postquam saevi monumenta doloris
exuviasque hausit, furiis accensus, et ira
terribilis: Tune hinc, spoliis indute meorum,

eripiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
immolat, et poenam scelerato ex sanguine sumit.
Hoc dicens, ferrum adverso sub pectore condit
fervidus. Ast illi solvuntur frigore membra,
vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.

P. VIRGILII MARONIS

C U L E X

AD OCTAVIUM.

Lusimus, Octavi, gracili modulante Thalia;
atque, ut araneoli, tenuem formavimus orsum;
lusimus: haec propter Culicis sint carmina dicta.
Omnis ut historiae per ludum consonet ordo
notitiae, ducam voces: licet invidus adsit.
Quisquis erit culpare iocos Musamque paratus,
pondere vel Culicis levior famaque feretur.
Posterius graviore sono tibi Musa loquetur
nostra, dabunt cum securos mihi tempora fructus,
ut tibi digna tuo poliantur carmina sensu.
Latonae magnique decus Iovis aurea proles,
Phoebus erit nostri princeps et carminis auctor,
et recinente lyra fautor: sive educat illum
alma Chimaereo Xanthus perfusa liquore,
seu nemus Asteriae, seu qua Parnassia rupes
hinc atque hinc patula praepandit cornua fronte,
Castaliaeque sonans liquido pede labitur unda.
Quare, Pierii laticis decus, ite, sorores
Naides, et celebrate deum plaudente chorea.
Et tibi, sancta Pales, ad quam ventura recurrit

agrestûm bona cura, sequi sit cura tenentis
aëreos nemorum tractus silvasque virentes.
Te cultrice vagus saltus feror inter et astra.
At tu, cui meritis oritur fiducia chartis,
Octavi venerande, meis allabere coeptis,
sancte puer: tibi namque canit non pagina bellum,
Phlegra Giganteo sparsa est quo sanguine tellus;
nec Centaureos Lapithas compellit in enses;
urit Erichthonias Oriens non ignibus arces;
non perfossus Athos, nec magno vincula Ponto
iacta, meo quaerent iam sera volumine famam:
non Hellespontus pedibus pulsatus equorum,
Graecia cum timuit venientes undique Persas:
mollia sed tenui percurrere carmina versu,
viribus apta suis, Phoebo duce, ludere gaudet.
Et tu, sancte puer, venerabilis, et tibi certet
gloria perpetuum lucis mansura per aevum,
et tibi sede pia maneat locus, et tibi sospes
debita felices memoretur vita per annos,
grata bonis lucens. Sed nos ad coepta feramur.
Igneus aethereas iam Sol penetrarat in arces,
candidaque aurato quatiebat lumina curru;
crinibus et roseis tenebras Aurora fugarat:
propulit ut stabulis ad pabula laeta capellas
pastor, et excelsi montis iuga summa petivit,
lurida qua patulos velabant gramina colles.
Iam silvis dumisque, vagae iam vallibus abdunt
corpora; iamque omni celeres e parte vagantes
scrupea desertae perrepunt ad cava rupis.
Tondentur tenero viridantia gramina morsu,
pendula proiectis carpuntur et arbuta ramis,
densaque virgultis avide labrusca petuntur.
Haec suspensa rapit carpente cacumina morsu

vel salicis lentae, vel quae nova nascitur alnus;
haec teneras fruticum sentes rimatur; at illa
imminet in rivi praestantis imaginis undam.
O bona pastoris, si quis non pauperis usum
mente prius docta fastidiat, et probet illis
omnia luxuriae pretiis incognita curis,
quae lacerant avidas inimico pectore mentes.
Si non Assyrio fuerint bis lauta colore,
Attalicis opibus data, vellera; si nitor auri
sub laqueare domus animum non tangit avarum;
picturaeque decus, lapidum nec fulgor in ulla
cognitus utilitate manet; nec pocula gratum
Alconis referent Boetique toreuma: nec Indi
conchea bacca maris pretio est: at pectore puro
saepe super tenero prosternit gramine corpus;
florida cum tellus gemmantes picta per herbas
vere notat dulci distincta coloribus arva:
atque illum, calamo laetum recinente palustri,
otiaque invidia degentem ac fraude remota,
pollentemque sibi, viridi cum palmite lucens
Tmolia pampineo subter coma velat amictu.
Illi sunt gratae rorantes lacte capellae,
et nemus, et fecunda Pales, et vallibus imis
semper opaca novis manantia fontibus antra.
Quis magis optato queat esse beatior aevo,
quam qui mente procul pura sensuque probando
non avidas agnovit opes; non tristia bella,
nec funesta timet validae certamina classis;
non, spoliis dum sancta Deûm fulgentibus ornet
templa, vel evectus finem transcendat habendi,
adversum saevis ultro caput hostibus offert.
Illi falce deus colitur, non arte, politus;
ille colit lucos: illi, Panchaïa tura,

floribus agrestes herbae variantibus, adsunt;
illi dulcis adest requies, et pura voluptas,
libera, simplicibus curis: huc imminet, omnes
dirigit huc sensus, haec cura est subdita cordi,
quolibet ut requie victu contentus abundet,
iucundoque liget languentia corpora somno.
O pecudes, o Panes, et o gratissima Tempe
fontis Hamadryadum: quarum non divite cultu
aemulus Ascraeo pastor sibi quisque poëtae
securam placido traducit pectore vitam.
Talibus in studiis baculo dum nixus apricas
pastor agit curas, et dum non arte canora
compacta solitum modulatur arundine carmen,
tendit inevectus radios Hyperionis ardor,
lucidaque aethereo ponit discrimina mundo,
qua iacit Oceanum flammas in utrumque rapaces.
Et iam compellente vagae pastore capellae
ima susurrantis repebant ad vada lymphae,
quae subter viridem residebant caerula muscum.
Iam medias operum partes evectus erat Sol,
cum densas pastor pecudes cogebat in umbras;
et procul adspexit luco residere virenti,
Delia diva, tuo: quo quondam victa furore
venit Nyctelium fugiens Cadmeïs Agave
infandas scelerata manus e caede cruenta:
quae gelidis bacchata iugis requievit in antro,
posterius poenam gnati se morte futuram.
Hic etiam viridi ludentes Panes in herba,
et Satyri Dryadesque choros egere puellae
Naïadum coetu. Tantum non Orphëus Hebrum
restantem tenuit ripis silvasque canendo,
quantum te, Peneu, remorantem dia chorea,
multa tibi laeto fundentes gaudia vultu,

ipsa loci natura domum resonante susurro
quis dabat, et dulci fessas refovebat in umbra
Nam primum prona surgebant valle patentes
aëreae platanus: inter quas impia lotos,
impia, quae socios Ithaci maerentis abegit,
hospita dum nimia tenuit dulcedine captos.
At, quibus insigni curru proiectus equorum
ambustus Phaëthon luctu mutaverat artus,
Heliades teneris amplexae brachia truncis
candida fundebant tentis velamina ramis.
Posterius, cui Demophoon aeterna reliquit
perfidiam lamentandi mala, perfida multis.
Quam comitabantur fatalia carmina quercus:
quercus ante datae, Cereris quam semina, vi
illas Triptolemi mutavit sulcus aristis.
Hic, magnum Argoae navi decus, edita pinus
proceras decorat silvas hirsuta per artus.
Appetit aëreis contingere montibus astra
ilicis et nigrae species, et laeta cupressus;
umbrosaeque manent fagus, ederaeque ligan
brachia, fraternos plangat ne populus ictus;
ipsaeque excedunt ad summa cacumina lenta
pinguntque aureolos viridi pallore corymbos.
Quis aderat veteris myrtus non nescia fati.
At volucres patulis residentes dulcia ramis
carmina per varios edunt resonantia cantus.
His suberat gelidis manans e fontibus unda:
quae levibus placidum rivis sonat orta liquor
et, quamquam geminas avium vox obstrepit
hanc querulae referunt voces, quis nantia lin
corpora lympha fovet. Sonitus alit aëris Ech
argutis et cuncta fremunt ardore cicadis.
At circa passim fessae cubuere capellae,

excelsisque super dumis: quos leniter adflans
aura susurrantis possit confundere venti.
Pastor, ut ad fontem densa requievit in umbra,
mitem concepit proiectus membra soporem,
anxius insidiis nullis: sed lentus in herbis
securo pressos somno mandaverat artus:
stratus humi dulcem capiebat corde quietem:
ni fors incertos iussisset ducere casus.
Nam solitum volvens ad tempus tractibus isdem
immanis vario maculatus corpore serpens,
mersus ut in limo magno subsideret aestu,
obvia vibranti carpens gravis aëra lingua,
squamosos late torquebat motibus orbes.
Tollebant aurae venientis ad omnia visus.
Iam magis atque magis corpus revolubile volvens
attollit nitidis pectus fulgoribus, et se
sublimi cervice rapit: cui crista superne
edita purpureo lucens maculatur amictu,
adspectuque micant flammantia lumina torvo.
Metabat late circum loca: cum videt ingens
adversum recubare ducem gregis. Acrior instat
lumina diffundens intendere, et obvia torvo
saepius arripiens infringere, quod sua quisquam
ad vada venisset: naturae comparat arma:
ardet mente, furit stridoribus, intonat ore;
flexibus eversis torquetur corporis orbis;
manant sanguineae per tractus undique guttae
spiritus et rumpit fauces. Cui cuncta paranti
parvulus hunc prior humoris conterret alumnus,
et mortem vitare monet per acumina. Namque
qua diducta genas pandebant lumina gemmis,
hac senioris erat naturae pupula telo
icta levi. Tum prosiluit furibundus, et illum

obtritum morti misit: cui dissitus omnis
spiritus excessit sensus. Tum torva tenentem
lumina respexit serpentem comminus; inde
impiger, exanimis, vix compos mente, refugit,
et validum dextra truncum detraxit ab orno:
qui casus sociaret opem, numenve deorum.
Namque illi dederitne viam casusve, deusve,
prodere sit dubium: voluit sed vincere talis
horrida squamosi volventia membra draconis:
atque reluctantis, crebris foedeque petentis
ictibus, ossa ferit, cingunt qua tempora cristae.
Et quod erat tardus, somni languore remoto,
nescius adspiciens, timor obcaecaverat artus;
hoc minus implicuit dira formidine mentem.
Quem postquam vidit caesum languescere, sedit.
Iam quatit et biiuges oriens Erebo cit equos Nox,
et piger aurato procedit Vesper ab Oeta:
cum grege compulso pastor, duplicantibus umbris
vadit, et in fessos requiem dare comparat artus.
Cuius ut intravit levior per corpora somnus,
languidaque effuso requierunt membra sopore,
effigies ad eum Culicis devenit, et illi
tristis ab eventu cecinit convicia mortis.
Inquit: Quid meritus, ad quae delatus acerbas
cogor adire vices? Tua dum mihi carior ipsa
vita fuit vita, rapior per inania ventis.
Tu lentus refoves iucunda membra quiete,
ereptus tetris e cladibus: at mea Manes
viscera Lethaeas cogunt transnare per undas;
praeda Charontis agor. Viden' ut flagrantia taedis
lumina collucent infestis omnia templis;
obvia Tisiphone, serpentibus undique comta,
et flammas et saeva quatit mihi verbera poenae;

Cerberus et diris flagrat latratibus ora,
anguibus hinc atque hinc horrent cui colla reflexis,
sanguineique micant ardorem luminis orbes.
Heu! quid ab officio digressa est gratia, cum te
restitui superis leti iam limine ab ipso?
Praemia sunt pietatis ubi? Pietatis honores
in vanas abiere vices: et rure recessit
iustitiae prior illa fides: instantia vidi
alterius, sine respectu mea fata relinquens;
ad pariles agor eventus; fit poena merenti;
poena fit exitium: modo sit dum grata voluntas!
exsistat par officium! Feror avia carpens,
avia Cimmerios inter distantia lucos:
quem circa tristes densentur in omnia poenae.
Nam vinctus sedet immanis serpentibus Otos,
devinctum moestus procul adspiciens Ephialten,
conati cum sint quondam rescindere mundum;
et Tityos, Latona, tuae memor anxius irae,
(implacabilis ira nimis) iacet alitis esca.
Terreor ah tantis insistere, terreor, umbris,
ad Stygias revocatus aquas. Vix ultimus amni
restat, nectareas divûm qui prodidit escas,
gutturis arenti revolutus in omnia sensu.
Quid, saxum procul adverso qui monte revolvit,
contemsisse dolor quem numina vincit acerbus,
otia quaerentem frustra? Vos ite, puellae,
ite, quibus taedas accendit tristis Erinnys;
sicut Hymen praefata dedit connubia mortis;
atque alias alio densat super agmine turmas;
impietate fera vecordem Colchida matrem,
anxia sollicitis meditantem vulnera gnatis;
iam Pandionias miseranda prole puellas,
quarum vox Ityn, et Ityn, quod Bistonius rex,

orbus epops maeret volucres evectus in au
At discordantes Cadmeo sanguine fratres
iam truculenta ferunt infestaque vulnera c
alter in alterius: iamque aversatus uterqu
impia germani manat quod sanguine dextr
Eheu! mutandus nunquam labor. Auferc
in diversa magis: distantia limina cerno:
Elysiam tranandus agor delatus ad undam
Obvia Persephone comites Heroïdas urget
adversas perferre faces. Alcestis ab omni
inviolata vacat cura, quod saeva mariti
ipsa suis fatis Admeti fata morata est.
Ecce, Ithaci coniunx, semper decus, Icario
femineum incorrupta decus; manet et proc
turba ferox iuvenum telis confixa procorur
Quin misera Eurydice tanto maerore recess
poenaque respectus et nunc manet, Orphe
Audax ille quidem, qui mitem Cerberon u
credidit, aut ulli Ditis placabile numen;
nec timuit Phlegethonta furentem ardentib
nec moesta obtentu diro et ferrugine regna
defossasque domos, ac Tartara nocte cruen
obsita, nec faciles Ditis sine iudice sedes,
iudice, qui vitae post mortem vindicat acta
Sed fortuna valens audacem fecerat Orphea
Iam rapidi steterant amnes, et turba feraru
blanda voce sequax regionem insederat Or
iamque imam viridi radicem moverat alte
quercus humo, steterantque amnes, silv
norae
sponte sua cantus rapiebant cortice amara.
Labentes biiuges etiam per sidera Luna
pressit equos; et tu currentes, menstrua v

ıra lyram tenuisti nocte relicta.
ɜadem potuit Ditis te vincere coniunx,
licenque ultro ducendam reddere. Non fas,
·at in vitam Divae exorabile numen.
ıidem, nimium Manes experta severos,
ɜptum signabat iter; nec retulit intus
.a, nec Divae corrupit munera lingua.
ı crudelis, crudelis tu magis, Orpheu,
ı cara petens rupisti iussa Deorum.
ıs amor venia, parvum si Tartara nossent
ɜum ignovisse. Sed et vos sede piorum,
ɜanet Heroum contra manus. Hic et uterque
ɜdes: Peleus namque, et Telamonia virtus
ɜcura patris laetantur numina, quorum
ıbiis Venus et Virtus iniunxit honorem.
rapuit serva: ast illum Nereïs amavit.
et hac iuvenis, sociat quem gloria, fortis,
inexcussus, referens a navibus ignes
icis Phrygios torva veritate repulsos.
s non referat talis divortia belli,
Troiae videre viri, videreque Graii!
·ia cum magno manaret sanguine tellus,
ıoïs, Xanthique liquor; Sigeaque praeter
cum Troas, saevi ducis Hectoris ira,
ɜ in classes inimica mente Pelasgas
ra, tela, neces, ignes inferre paratos.
ugis namque Ida, potens feritatis, et ipsa
ı faces altrix cupidis praebebat alumnis,
ɜ ut in cineres Rhoetei litoris ora
bus ambustis flamma superante daretur.
erat oppositus contra Telamonius heros,
ɔque dabat clipeo certamina; et illinc
r erat, Troiae summum decus: acer uterque,

fulminibus coelo veluti fragor editus alto;
ignibus hic telisque super, si classibus Argos
eripiat reditus: ille ut Vulcania ferro
vulnera protectus depellere navibus instet.
Hoc erat Aeacides alter laetatus honore:
Dardaniaeque, alter, fuso quod sanguine campis
Hectoreo victor lustravit corpore Troiam.
Rursus acerba fremunt, Paris hunc quod laetat, et huius
alma dolis Ithaci virtus quod concidit icta.
Huic gerit aversos proles Laërtia vultus,
et iam Strymonii Rhesi victorque Dolonis,
Pallade iam laetatur ovans; rursusque tremiscit
iam Ciconas, iam iamque horret Laestrygonas atrox.
Illum Scylla rapax canibus subcincta Molossis,
Aetnaeusque Cyclops; illum metuenda Charybdis,
pallentesque lacus, et squalida Tartara terrent.
Hic et Tantalei generis decus, amplus Atrides,
assidet, Argivum lumen: quo flamma regente
Doris Erichthonias prostravit funditus arces.
Reddidit, heu, gravius poenas tibi, Troia, ruenti;
Hellespontiacis obiturus reddidit undis.
Illa vices hominum testata et copia quondam,
ne quisquam propriae fortunae munere dives
iret inevectus coelum super: omne propinquo
frangitur invidiae telo decus. Ibat in altum
vis Argea petens patriam, ditataque praeda
arcis Erichthoniae; comes huic erat aura secunda
per placidum cursu pelagus; Nereïs ad undas
signa dabat, pars inflexis super acta carinis;
cum, seu coelesti fato, seu sideris ortu,
undique mutatur coeli nitor; omnia ventis,
omnia turbinibus sunt anxia. Iam maris unda

deribus certat consurgere: iamque superne
›rruere et Sol iis, et sidera cuncta, minantur.
t venit in terras coeli fragor. Hoc modo laeta
›pia nunc miseris circumdatur anxia fatis,
ımoriturque super fluctus, et saxa Capharei,
uboïcas et per cautes Heraeaque late
tora: cum Phrygiae passim vaga praeda peremtae
ıctuat omnis in aequoreo iam naufraga tractu.
ic alii sidunt pariles virtutis honore
eroës, mediisque siti sunt sedibus omnes:
ınnis Roma decus magni quos suspicit orbis.
ic Fabii, Deciique; hic est et Horatia virtus;
ic et fama vetus nunquam moritura Camilli;
urtius et, mediis quem quondam sedibus urbis
evotum bellis consumsit gurgitis haustus;
lucius et prudens ardorem corpore passus,
gitime cessit cui fracta potentia Regis.
ic Curius clarae socius virtutis, et ille
laminius, devota dedit qui corpora flammae.
ıre igitur tales sedes pietatis honorat.
lic Scipiadaeque duces: devota triumphis
ıoenia quos rapidos Libycae Carthaginis horrent.
li laude sua vigeant: ego Ditis opacos
›gor adire lacus, viduos a lumine Phoebi,
: vastum Phlegethonta pati: quo maxima Minos
›nscelerata pia discernit vincula sede.
rgo iam caussam mortis me dicere vinctae
erberibus saevo cogunt ab iudice Poenae:
ım mihi tu sis caussa mali, nec conscius adsis,
d tolerabilibus curis haec immemor audis;
ıae tamen ut vanis dimittens omnia ventis,
igredior nunquam rediturus; tu cole fontes
virides nemorum silvas et pascua laetus:

et mea diffusas rapiantur dicta per auras.
Dixit: et extrema tristis cum voce recessit.
Hunc ubi sollicitum dimisit inertia vitae;
interius graviter mentem aeger nec tulit ultra
sensibus infusum Culicis de morte dolorem:
quantumcunque sibi vires tribuere seniles,
(quis tamen infestum pugnans devicerat hostem)
rivum propter aquae, viridi sub fronde latentem
conformare locum capit impiger: hunc et in orbem
destinat, ac ferri capulum repetivit in usum,
gramineam ut viridi foderet de cespite terram.
Iam memor inceptum peragens sibi cura laborem
congestum cumulavit opus, atque aggere multo
telluris tumulus formatum crevit in orbem:
quem circum lapidem laevi de marmore formans
conserit assiduae curae memor. Hic et acanthus,
et rosa purpureo crescit rubicunda colore,
et violae genus omne hic est, et Spartica myrtus,
atque hyacinthus; et hic Cilici crocus editus arvo;
laurus item Phoebi surgens decus; hic rhododaphne,
liliaque, et roris non avia cura marini,
herbaque turis opes priscis imitata Sabina,
chrysanthusque, ederaeque nitor, pallente corymbo,
et Bocchus Libyae regis memor; hic amarantus,
buphthalmusque virens, et semper florida pinus.
Non illinc Narcissus abest; cui gloria formae
igne Cupidineo proprios exarsit in artus;
et quoscunque novant vernantia tempora flores.
His tumulus super inseritur: tum fronte locatur
elogium, tacita format quod litera voce:
Parve Culex, pecudum custos tibi tale merenti
funeris officium vitae pro munere reddit.

P. VIRGILII MARONIS

C I R I S

AD MESSALAM.

Etsi me vario iactatum laudis amore,
ritaque expertum fallacis praemia vulgi,
ecropius suaves exspirans hortulus auras
orentis viridi Sophiae complectitur umbra;
um mea fert Erato dignum sibi quaerere carmen;
onge aliud studium atque alios accincta labores,
ltius ad magni suspendit sidera mundi,
t placitum paucis ausa est adscendere collem:
on tamen absistam coeptum detexere munus;
n quo iure meas utinam requiescere Musas,
t leviter blandum liceat deponere morem.
uod si mirificum proferre valent genus omnes
irificum secli, modo sit tibi velle libido;
i me iam summa Sapientia pangeret arce,
uatuor antiquis quae heredibus est data consors:
nde hominum errores longe lateque per orbem
lespicere, atque humiles possem contemnere curas:
on ego te talem venerarer munere tali;
on equidem; quamvis interdum ludere nobis,
t *gracilem molli* liceat pede claudere versum;

sed magno intexens, si fas est dicere, peplo,
qualis Erechtheis olim portatur Athenis,
debita cum castae solvuntur vota Minervae,
tardave confecto redeunt Quinquatria lustro,
cum levis alterno Zephyrus concrebuit Euro,
et prono gravidum provexit pondere cursum.
Felix ille dies, felix et dicitur annus:
felices, qui talem annum videre, diemque.
Ergo Palladiae texuntur in ordine pugnae:
magna Giganteis ornantur pepla tropaeis;
horrida sanguineo pinguntur proelia cocco;
conditur aurata deiectus cuspide Typho,
tellus prius, Ossaeis consternens aethera saxis,
quem hio celsum duplicabat vertice Olympum.
cons Deae velum solemni in tempore portant.
et Ili te vellem, iuvenum doctissime, ritu
purpureos inter Soles et candida Lunae
sidera, caeruleis orbem pulsantia bigis,
naturae rerum magnis intexere chartis;
aeternum Sophiae coniunctum carmine nomen
nostra tuum senibus loqueretur pagina seclis.
Sed quoniam ad tantas nunc primum nascimur arte
nunc primum teneros firmamus robore nervos:
haec tamen interea, quae possumus, in quibus ac
prima rudimenta et primos exegimus annos,
accipe dona, meo multum vigilata labore,
et praemissa tuis non magna exordia rebus:
impia prodigiis ut quondam exterruit amplis
Scylla, novosque avium sublimis in aëre coetus
viderit; et tenui conscendens sidera penna
caeruleis sua tecta supervolitaverit alis;
hanc pro purpureo poenam scelerata capillo,
proque patris solvens excisa funditus urbe.

res illam, et magni, Messala, poëtae
rum fateamur: amat Polyhymnia verum)
ia perhibent mutatam membra figura,
ım monstra in saxum conversa vocari;
se, aerumnis quam saepe legamus Ulixi
succinctam latrantibus inguina monstris
ıs vexasse rates, et gurgite in alto
os nautas canibus lacerasse marinis.
ue Maeoniae haec patiuntur credere chartae,
us istorum dubiis erroribus auctor.
alias alii vulgo finxere puellas,
lophoniaco Scyllae dicantur Homero.
Lamie mater sit, sive Crataeis,
m monstro genuit Persea biformi,
neutra parens: atque hoc in carmine toto
est vitium et Veneris descripta libido:
m est iactis speciem mutata venenis,
irgo: quid enim commiserat illa?
er nudam saeva complexus arena
ım carae violaverat Amphitrites:
exegit longo post tempore poenas,
cura sui veheretur coniugis alto,
em multo misceret sanguine pontum.
), ut perhibent, forma cum vinceret omnes,
os quaestu passim spoliaret amantes:
et canibus rabidis vallata repente,
es circum vidit se sistere formas.
ties mirata novos expalluit artus!
s quoties heu pertimuit latratus!
od est mulier numen fraudare Deorum,
ı Veneri votorum vertere poenam:
nala multiplici iuvenum quod saepta caterva
itque animo meretrix iactata ferarum,

infamem tali merito rumore fuisse,
docta Palaephatia testatur voce papyrus.
Quidquid et ut quisque est tali de clade lc
omnia sint: potius liceat notescere Cirin;
atque unam ex multis Scyllam non esse p
Quare, quae, cantus meditanti mittere cert
magna mihi cupido tribuistis praemia, Di
Pierides: quarum castos altaria postes
munere saepe meo inficiunt, foribusque h
deponunt flores, aut suave rubens narcissi
aut crocus alterna coniungens lilia caltha,
sparsaque liminibus floret rosa: nunc age
praecipue nostro nunc adspirate labori;
atque novum aeterno praetexite honore vo
Sunt Pandioniis vicinae sedibus urbes,
Actaeos inter colles et candida Thesei
purpureis late ridentia litora conchis:
quarum non ulli fama concedere digna
stat Megara, Actaei quondam munita labo
Alcathoi, Phoebique; Deus namque adfui
unde etiam, citharae voces imitatus acutas
saepe lapis recrepat Cyllenia munera puls
et veterem sonitu Phoebi testatur honorem
Hanc urbem, ante alios qui tum florebat ir
fecerat infestam populator remige Minos:
hospitio quod se Nisi Polyïdos avito,
Carpathium fugiens et flumina Caeratea,
texerat. Hunc bello repetens Gortynius he
Attica Cretaea sternebat rura sagitta.
Sed neque tunc cives, neque tunc rex ipse
infesto ad muros volitantes agmine turma
ducere, et indomita virtute retundere men
responsum quoniam satis est meminisse

Nam capite a summo regis, mirabile dictu,
candida caesaries; florebant tempora lauro;
at roseus medio fulgebat vertice crinis:
cuius quam servata diu natura fuisset,
tam patriam incolumem Nisi regnumque futurum,
concordes stabili firmarunt numine Parcae.
Ergo omnis caro residebat cura capillo;
aurea solemni comtum quoque fibula ritu
Mopsopio tereti nectebat dente cicadae.
Nec vero haec vobis custodia vana fuisset,
nec fuerat: nisi Scylla, novo concepta furore,
Scylla, patris miseri patriaeque inventa sepulcrum,
o nimium cupidis si non inhiasset ocellis!
Sed malus ille puer, quem nec sua flectere mater
iratum potuit, quem nec pater atque avus idem
Iupiter: ille etiam Poenos domitare leones
et validas docuit vires mansuescere tigris,
ille etiam Divos, homines; sed dicere magnum est;
idem tum tristes acuebat parvulus iras
Iunonis magnae: [cuius periuria Divae
olim se meminisse diu periura puellae
non ulli liceat.] Violaverat inscia sedem,
dum sacris operata Deae lascivit, et extra
procedit longe matrum comitumque catervam,
suspensam gaudens in corpore ludere vestem,
et tumidos agitante sinus Aquilone relaxans:
necdum etiam castos agitaverat ignis honores,
necdum solemni lympha perfusa sacerdos
pallentis foliis caput exornarat olivae:
cum lapsa e manibus fugit pila, cumque relapsa
procurrit virgo: quo utinam ne prodita ludo
aurea tam gracili solvisset corpora palla!
Omnia, quae retinere gradum, cursumque morari

possent, o tecum vellem tua semper haberes!
non unquam violata manu sacraria Divae,
iurando infelix nequidquam iura piasses.
Et si quis nocuisse tibi periuria credat,
causa pia est: timuit fratri te ostendere Iuno.
At levis ille Deus, cui semper ad ulciscendum
quaeritur ex omni verborum iniuria dicto,
aurea fulgenti depromens tela pharetra,
heu nimium tereti, nimium Tirynthia visu,
virginis in tenera defixerat omnia mente.
Quae simul ac venis hausit sitientibus ignem,
et validum penitus concepit in ossa furorem;
saeva velut gelidis Ciconum Bistonis in oris,
ictave barbarico Cybeles antistita buxo,
infelix virgo tota bacchatur in urbe;
non styrace Idaeo flagrantes picta capillos,
cognita non teneris pedibus Sicyonia servans,
non niveo retinens baccata monilia collo.
Multum illi incerto trepidant vestigia cursu;
saepe redit patrios adscendere prodita muros,
aëriasque facit caussam se visere turres.
Saepe etiam tristes volvens in nocte querelas,
sedibus ex altis coeli speculatur amorem;
castraque prospectat crebris lucentia flammis.
Nulla colum novit: carum nec respicit aurum.
Non arguta sonant tenui psalteria chorda:
non Libyco molles plauduntur pectine telae.
Nullus in ore rubor. Ubi enim rubor, obstat amori.
Atque ubi nulla malis reperit solatia tantis,
tabidulamque videt labi per viscera mortem:
quo vocat ire dolor, subigunt quo tendere fata,
fertur; et horribili praeceps impellitur oestro:
ut patris, ah demens, crinem de vertice sacrum

que arguto detonsum mitteret hosti.
iaec conditio miserae proponitur una.
gnorans: quis non bonus omnia malit
uam tanto scelere damnare puellam?
n infelix (quid enim imprudentia prodest?)
', cui, direpta crudeliter urbe,
na super sedes in turribus altis,
exstructo possis considere nido.
e, avis, moriere; dabit tibi filia poenas.
o celeres, subnixae nubibus altis,
e, quae virides silvas, lucosque sonantes
gaudete, vagae blandaeque volucres;
leo, humani mutatae corporis artus,
leli fatorum lege, puellae
, (crudele) venit carissima vobis
iugens reges numerumque suorum
pse pater; vos, o pulcherrima quondam
aeruleas praevertite in aethera nubes,
s ad superûm sedes Calcheïus, et qua
oncessos adscendat Ciris honores.
adeo dulci devinctus lumina somno
: vigilumque procul custodia primis
foribus studio iactabat inani:
n tacito descendens Scylla cubili
rectis nocturna silentia tentat;
tenuem singultibus aëra captat.
ensa levans digitis vestigia primis
; ferroque manus armata bidenti
demtae subita in formidine vires.
sua furta prius testatur ad umbras.
se ad patrium tendebat semita limen,
in thalami paullum remoratur, et altum
l culti nutantia sidera mundi,

non accepta piis promittens munera Divis.
Quam simul Ogygii Phoenicis filia Carme
surgere sensit anus, (sonitum nam fecerat illi
marmoreo aeratus stridens in limine cardo)
corripit extemplo fessam languore puellam:
et simul, O nobis sacrum caput, inquit, alumna
non tibi nequidquam viridis per viscera pallor
aegrotas tenui suffudit sanguine venas;
nec levis, hoc faceres, (neque enim pote) cura subeq
haud fallor, quod te potius Rhamnusia fallit.
Nam qua te caussa nec dulcis pocula Bacchi,
nec gravidos Cereris dicam contingere fetus?
qua caussa ad patrium solam vigilare cubile,
tempore quo fessas mortalia pectora curas,
quo rapidos etiam requiescunt flumina cursus?
Dic age nunc miserae saltem, quod saepe petenti
iurabas nihil esse mihi, cum maesta parentis
formosos circum virgo morerere capillos?
Heu mihi, ne furor ille tuos invaserit artus,
ille, Arabis Myrrhae quondam qui cepit ocellos,
ut scelere infando, quod nec sinit Adrastia,
laedere utrumque uno studeas errore parentem.
Quod si alio quovis animo iactaris amore:
nam te iactari, non est Amathusia nostri
tam rudis, ut nullo possim cognoscere signo;
sin concessus amor noto te macerat igne:
per tibi Dictynnae praesentia numina iuro,
prima Deûm quae te mihi dulcem donat alumna
omnia me potius digna atque indigna laborum
millia visuram, quam te tam tristibus istis
sordibus et scoria patiar tabescere tali.
Haec loquitur: mollique ut se velavit amictu
frigidulam iniecta circumdat veste puellam,

uae prius in tenui steterat succincta corona.
ulcia deinde genis rorantibus oscula figens,
ersequitur miserae caussas exquirere tabis;
ec tamen ante ullas patitur sibi reddere voces,
ıarmoreum tremebunda pedem quam retulit intra.
la autem, Quid nunc me, inquit, nutricula, torques?
uid tantum properas nostros novisse furores?
on ego consueto mortalibus uror amore,
ec mihi notorum deflectunt lumina vultus,
ec genitor cordi est: ultro namque odimus omnes.
il amat hic animus, nutrix, quod oportet amari,
i quo falsa tamen lateat pietatis imago:
d media ex acie, mediis ex hostibus. Heu, heu,
ıid dicam? quove ipsa malum hoc exordiar ore?
icam equidem: quoniam quid tu tibi dicere, nutrix,
on sinis? extremum hoc munus morientis habeto.
le, vides, nostris qui moenibus adsidet hostis,
ıem pater ipse Deûm sceptri donavit honore,
ıi Parcae tribuere nec ullo vulnere laedi:
cendum est, frustra circumvehor omnia verbis,
le mea, ille idem oppugnat praecordia Minos.
uod te per Divûm crebros obtestor amores,
erque tuum memoris haustum mihi pectus alumnae,
; me, si servare potes, ne perdere malis.
n autem optatae spes est incisa salutis,
e mihi, quam merui, invideas, nutricula, mortem.
am nisi te nobis malus, o malus, optima Carme,
ıte hunc conspectum casusve Deusve tulisset:
ıt ferro hoc (aperit ferrum quod veste latebat)
urpureum patris demsissem vertice crinem,
ıt mihi praesenti peperissem vulnere letum.
Vix haec ediderat, cum clade exterrita tristi
ıtonsos multo deturpat pulvere crines,

et graviter questu Carme complorat anili:
O mihi nunc iterum crudelis reddite Minos,
o iterum nostrae Minos inimice senectae,
semper et, aut olim nata, o te propter eundem,
aut amor insanae luctum portavit alumnae.
Tene ego tam longe capta atque avecta nequivi,
tam grave servitium, tam duros passa labores,
effugere, ut sistam exitium crudele meorum?
Iam iam nec nobis ea, quae senioribus, ullum
copia vivendi vitae genus. Ut quid ego amens
te erepta, o Britomarti, meae spes una salutis,
te, Britomarti, diem potui producere vitae?
Atque utinam celeri ne tantum grata Dianae
venatus esses virgo sectata virorum,
Gnossia neu Partho contendens spicula cornu
Dictaeas ageres ad gramina nota capellas:
nunquam, tam obnixe fugiens Minois amores,
praeceps aëreis specula de montibus isses:
unde alii fugisse ferunt, et numina Aphaeae
virginis assignant; alii, quo notior esses,
Dictynnam dixere tuo de nomine Lunam.
Sint haec vera velim: mihi certe, gnata, peristi.
Nunquam ego te summo volitantem in vertice montis
Hyrcanos inter comites agmenque ferarum
conspiciam, nec te redeuntem amplexa tenebo.
Verum haec tum nobis gravia atque indigna fuere,
tum, mea alumna, tui cum spes integra maneret;
et vox ista meas nondum violaverat aures.
Tene etiam Fortuna mihi crudelis ademit?
tene, o sola meae vivendi caussa senectae?
Saepe tuo dulci nequidquam capta sopore,
cum premeret natura, mori me velle negavi,
ut tibi Corycio glomerarem flammea luto.

Quo nunc me (infelix) aut quae me Numina servant?
An nescis, qua lege patris de vertice summo
edita candentes praetexat purpura canos?
quae tenui patriae spes sit suspensa capillo?
Si nescis, aliquam possum sperare salutem:
inscia quandoquidem scelus es conata nefandum.
Sin est, quod metuo: per me, mea alumna, tuumque
expertum multis miserae mihi rebus amorem,
per me, et sacra precor per flumina Ilithyiae,
ne tantum in facinus tam molli mente sequaris.
Non ego te incepto, fieri quod non pote, conor
flectere amore, neque est cum Dis contendere nostrum;
sed patris incolumi potius te nubere regno,
atque aliquos tamen esse velis tibi, alumna, Penates.
Hoc unum, exitio docta atque experta, monebo.
Quod si non alia poteris ratione parentem
flectere: (sed poteris; quid enim non unica possis?)
tunc potius tamen ipsa, pio cum iure licebit,
cum facti caussam tempusque doloris habebis,
tunc potius conata tua atque incepta referto.
Meque, Deosque tibi comites, mea alumna, futuros
polliceor: nihil est, quod texas ordine, longum.
His ubi sollicitos animi relevaverat aestus
vocibus, et blanda pectus spe vicerat aegrum;
paullatim tremebunda genis obducere vestem
virginis, et placidam tenebris captare quietem,
inverso bibulum restinguens lumen olivo,
incipit, ad crebros insani pectoris ictus
ferre manum, assiduis mulcens praecordia palmis.
Noctem illam sic moesta super morientis alumnae
frigidulos cubito subnixa pependit ocellos.
Postera lux ubi laeta diem mortalibus almum,
et gelido veniens mani quatiebat ab Oeta;

quem pavidae alternis fugitant optantque puellae:
Hesperium vitant, optant ardescere Solem:
praeceptis paret virgo nutricis, et omnes
undique conquirit nubendi sedula caussas.
Tentantur patriae submissis vocibus aures,
laudanturque bonae pacis bona: multus ineptae
virginis insolito sermo novus errat in ore.
Nunc tremere instantis belli certamina dicit,
communemque timere Deum; nunc regis amicos,
(namque ipso verita est orbari moesta parente)
cum Iove communes qui quondam habuere nepotes
nunc etiam conficta dolo mendacia turpi
invenit, et Divûm terret formidine cives;
nunc alia ex aliis, nec desunt, omina quaerit.
Quin etiam castos ausa est corrumpere vates:
ut, cum caesa pio cecidisset victima ferro,
essent, qui generum Minoa auctoribus extis
iungere, et ancipites suaderent tollere pugnas.
At nutrix patula componens sulfura testa,
narcissum, casiamque, herbas incendit olentes;
terque novena ligat triplici diversa colore
fila; ter in gremium mecum, inquit, despue virgo
despue ter, virgo: numero Deus impare gaudet.
Inde Iovi geminat magno Stygialia sacra,
sacra nec Idaeis senibus, nec cognita Graiis;
pergit, Amyclaeo spargens altaria thallo,
regis Iolciacis animum defigere votis.
Verum, ubi nulla movet stabilem fallacia Nisum,
nec possunt homines, nec possunt flectere divi:
(tanta est in parvo fiducia crine cavendi:)
rursus ad inceptum sociam se adiungit alumnae,
purpureumque parat rursus tondere capillum,
cum longo quod iam captat succurrere amori:

non minus illa tamen revehi, quod moenia crescant,
gaudeat; et cineri patria est iucunda sepulto.
Ergo metu capiti Scylla est inimica paterno.
Tum coma Sidonio florens succiditur ostro:
tum capitur Megara, et Divûm responsa probantur;
tum suspensa novo ritu de navibus altis
per mare caeruleum trahitur Niseïa virgo.
Complures illam Nymphae mirantur in undis;
miratur pater Oceanus, et candida Tethys,
et cupidas secum rapiens Galatea sorores;
illa etiam, iunctis magnum quae piscibus aequor
et glauco bipedum curru metitur equorum,
Leucothee, parvusque Dea cum matre Palaemon.
Illi etiam, alternas sortiti vivere luces,
cara Iovis soboles, magnum Iovis incrementum,
Tyndaridae niveos mirantur virginis artus.
Has adeo voces, atque haec lamenta per auras
fluctibus in mediis questu volvebat inani,
ad coelum infelix ardentia lumina tollens,
lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Supprimite o paullum turbati flumina venti,
dum queror, et Divos, quamquam nil testibus illis
profeci, extrema moriens tamen alloquor hora.
Vos ego, vos adeo, venti, testabor, et aurae,
vos, matutina si qui de gente venitis,
cernitis: illa ego sum cognato sanguine vobis
Scylla; quod, ah, salva liceat te dicere Procne;
illa ego sum Nisi pollentis filia quondam,
certatim ex omni petiit quam Graecia regno,
qua curvus terras amplectitur Hellespontus;
illa ego sum, Minos, sacrato foedere coniunx
dicta tibi: tamen haec, et si non accipis, audis.
Vinctane tam magni tranabo gurgitis undas?

vincta tot assiduas pendebo ex ordine luces?
Non equidem me alio possum contendere dignam
supplicio, quod sic patriam carosque Penates
hostibus immitique addixi ignara tyranno.
Verum esto. Haec, Minos, illos scelerata putavi,
si nostra ante aliquis nudasset foedera casus,
facturos, quorum direptis moenibus urbis,
o ego crudelis, flamma delubra petivi:
te vero victore, prius vel sidera cursus
mutatura suos, quam te mihi talia captae
facturum metui. Iam iam scelus omnia vincit.
Ten' ego plus patrio dilexi perdita regno?
ten' ego? nec mirum, vultu decepta puella
ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error!
Non equidem ex isto speravi corpore posse
tale malum nasci: forma, vel sidere fallor.
Non me deliciis commovit regia dives,
coralio fragili, ac electro lacrimoso;
me non florentes aequali corpore Nymphae;
non metus incensam potuit retinere Deorum.
Omnia vincit amor: quid enim non vinceret ille?
Non mihi iam pingui sudabunt tempora myrrha,
pronuba nec castos accendet pinus odores,
nec Libys Assyrio sternetur lectulus ostro.
Magna queror: nec et illa quidem communis alum
omnibus iniecta tellus tumulabit arena.
Mene inter comites, ancillarumque catervas
mene alias inter, famularum munere fungi,
coniugis atque tuae, quaecunque erit illa, beata
non licuit gravidos penso devolvere fusos?
At belli saltem captivam lege necasses.
Iam fessae tandem fugiunt de corpore vires,
et caput inflexa lentum cervice recumbit,

'sque labascunt brachia nodis.
immania corpora Ponti,
nt, et glauco in gurgite circum
atque oris minitantur hiatu.
hominum, iam respice, Minos.
ım solam vidisse malorum:
is haec debita pestis,
nerita vel denique culpa.
ɜ, quam te laesisse, putabo.
revoluta ab litore classis,
ɜinuantur lintea Coro,
·emus sale, languida fessae
noritur querimonia longo.
ıclusum faucibus Isthmon,
florentia regna Corinthi;
Scironis protinus arces,
lirae testudinis exit
ue cruentas hospite cautes.
n longe Piraeea cernit,
ɜu frustra, respectat Athenas.
ı Minoïa respicit arva,
iam Cycladas hinc Strophadasque;
:atio contra patet Hermionea.
as longe gratissima Delos
t Neptuno Aegaeo.
n spumanti litore Cythnon,
ıron, viridemque allapsa Donusam,
ıl, sementiferamque Seriphum.
iactatur ad omnia ventis:
nas sequitur cum parvula classes,
cchatur in aequore turbo;
ɔrmae vexavit, et aegros
os mutavit virginis artus,

caeruleo pollens coniunx Neptunia regno.
Sed tamen externam squamis vestire puellam,
infidosque inter teneram committere pisces
non statuit: nimium est avidum pecus Amphitrites.
Aëreis potius sublimem sustulit alis,
esset ut in terris facti de nomine Ciris,
Ciris Amyclaeo formosior ansere Ledae.
Ac velut in niveo tenerae cum primitus ovo
effigies animantis et internodia membris
imperfecta novo fluitant concreta calore:
sic liquido Scyllae circumfusum aequore corpus
semiferi incertis etiam nunc partibus artus
undique mutabant, atque undique mutabantur.
Oris honos primum, et multis optata labella,
et patulae frontis species, concrescere in unum
coepere, et gracili mentum producere rostro.
Tum, qua se medium capitis discrimen agebat,
ecce repente, velut patrios imitatus honores,
purpuream concussit apex in vertice cristam.
At mollis varios intexens pluma colores
marmoreum volucri vestivit tegmine corpus,
lentaque perpetuas fuderunt brachia pennas.
Inde alias partes, minioque infecta rubenti
crura nova macies obduxit squalida pelli,
et pedibus teneris ungues confixit acutos.
Et tamen hoc demum miserae succurrere pacto
vix fuerat placida Neptuni coniuge dignum.
Nunquam illam posthac oculi videre suorum
purpureas flavo retinentem vertice vittas;
non thalamus Tyrio fragrans accepit amomo,
nullae illam sedes. Quid iam cum sedibus illi?
quae simul ut sese cano de gurgite velox
cum sonitu ad coelum stridentibus extulit alis,

ım late dispersit in aequore rorem;
'irgo nequidquam a morte recepta
a solis in rupibus exigit aevum,
, et scopulis, et litoribus desertis.
en hoc iterum poena sine: namque Deûm rex,
ui imperio terrarum millia versat,
us talem ad superos volitare puellam,
er exstinctus caeca sub nocte lateret,
›ietate sua (nam saepe tepenti
e taurorum supplex resperserat aras;
›ûm largo decorarat munere sedes)
optatam mutato corpore vitam,
ı terris Haliaeetus ales ut esset.
aquilis semper gaudet Deus ille coruscus.
'o miserae, quoniam damnata Deorum
gnatique et coniugis ante fuisset,
pposuitque odium crudele parentis.
', ut in aetherio signorum munere praestans,
uem duplici stellarum sidere vidi,
ı alternis clarum fugat Oriona:
sese tristes Haliaeetus iras,
memori servant ad secula fato.
ıue illa levem fugiens secat aethera pennis,
nicus atrox magno stridore per auras
ur Nisus; qua se fert Nisus ad auras,
n fugiens raptim secat aethera pennis

P. VIRGILII MARONIS

CATALECT

1. AD TUCCAM.

Delia, Tucca, tibi venit; sed saepe videre
non licet: occulitur limine clausa viri.
Delia saepe tibi, non venit adhuc mihi: nai
si occulitur, longe est, tangere quod neqi
Venerit aut tibi; sed iam iam mihi nuntius
quid prodest? Illi dicito, quae rediit.

2. IN C. ANNIUM CIMBRUM RHET

Corinthiorum amator iste verborum,
iste iste rhetor! Namque quatenus totus
Thucydides tyrannus Atticae febris,
tau Gallicum spinae ipsemet male illisit,
ista omnia, iste verba miscuit fratri.

3. IN NOCTUINUM.

Socer, beate nec tibi nec alteri,
generque Noctuine, putidum caput!
tuone nunc puella talis, heu tuo
stupore pressa rus abibit? Hei mihi!
ut ille versus usquequaque pertinet;
gener socerque, perdidistis omnia.

4. IN EUNDEM.

Noctuine, putidum caput,
puella, quam petis, datur;
erbe Noctuine, quam petis.
erbe Noctuine, non vides
e filias Atilium,
anc, et alteram, tibi dari.
ic, adeste, ducit, ut decet,
ecce, Noctuinus herneam.
Thalassio! Thalassio!

5. IN LUCIUM.

quod alta non possim, putas,
vectari freta;
urum frigus, aut aestum pati,
rma victoris sequi.
lent mihi ira et antiquus furor,
a, qua adsim tibi,
ae turpe contubernium
O quid me incitas?
idice, et improbande Caesari?
a dicantur tua,
sera patrimonio
parsimonia;
ero cum viris convivia,
per somnum nates;
pente clamatum super,
io, Thalassio.
isti, femina? An ioci dolent?
cognoscis tua?
cabis pulchra per Cottyttia
os fascinos:
overe lumbos in crocotulam

prensis videbo altaribus;
flavum prope Thybrim et olentes nauticu
vocare: ubi appulsae rates
stant in vadis coeno retentae sordido,
macraque luctantes aqua:
neque in culinam, et uncta compitalia,
dapesque duces sordidas:
quibus repletus ut salivosis aquis,
obesam ad uxorem redis,
et aestuantes docte solvis pantices,
os usque lambis saviis.
Nunc laede, nunc lacesse, si quidquam v
et nomen adscribo tuum.
Cinaede Luci, an te reliquerunt opes?
fameque genuini crepant?
Videbo habentem praeter ignavos nihil
fratres et iratum Iovem,
scissumque ventrem, et herniosi patrui
pedes inedia turgidos.

6. AD VENEREM.

Si mihi susceptum fuerit decurrere munı
o Paphon, o sedes quae colis Idalias,
Troïus Aeneas Romana per oppida digno
iam tandem ut tecum carmine vectus e
non ego ture modo, aut picta tua templa t
ornabo, et puris serta feram manibus:
corniger hos aries humiles, et maxima tau
victima sacratos tinget honore focos:
marmoreusque tibi, Dea, versicoloribus a
in morem picta stabit Amor pharetra.
Adsis, o Cytherea! tuus te Caesar Olymp
et Surrentini litoris ora vocat.

7. RELICTIS ALIIS STUDIIS PHILOSOPHIAM EPICUREAM AMPLECTITUR.

Ite hinc, inanes Rhetorum manipli, ite,
inflata rore non Achaico verba,
et vos, Sile, Albuti, Arquitique, Varroque,
scholasticorum natio madens pingui:
ite hinc, inanis cymbalon iuventutis;
tuque, o mearum cura, Sexte, curarum,
vale, Sabine; iam valete formosi.
Nos ad beatos vela mittimus portus,
magni petentes docta dicta Syronis,
vitamque ab omni vindicabimus cura.
Ite hinc, Camenae; vos quoque ite, divinae,
dulces Camenae; nam, fatebimur verum,
dulces fuistis. Et tamen meas chartas
revisitote; sed pudenter, et raro.

8. DE SABINO PARODIA CATULLIANA.

Sabinus ille, quem videtis, hospites,
ait fuisse mulio celerrimus;
neque ullius volantis impetum cisi
nequisse praeterire: sive Mantuam
opus foret volare, sive Brixiam.
Neque hoc negat Tryphonis aemuli domum
negare nobilem, insulamve Caeruli:
ubi iste, post Sabinus, ante Quinctio
bidente dicit attondisse forfice
comata colla, ne qua sordidum, iugo
premente, dura vulnus ederet iuba.
Cremona frigida, et lutosa Gallia,
tibi haec fuisse, et esse, cognitissima
ait Sabinus: ultima ex origine
tua *stetisse dicit in* voragine,

tua in palude deposisse sarcinas,
et inde tot per orbitosa millia
iugum tulisse; laeva, sive dextera,
strigare mula, sive utrimque coeperat.
Neque ulla vota semitalibus Deis
sibi esse facta, praeter hoc novissimum,
paterna lora, proximumque pectinem.
Sed haec prius fuere; nunc eburnea
sedetque sede, seque dedicat tibi,
gemelle Castor, et gemelle Castoris.

9. AD VARIUM.

Scilicet hoc sine fraude, Vari dulcissime, dicam
dispeream, nisi me perdidit iste putus.
Sin autem praecepta vetant me dicere: sane,
non dicam. Sed me perdidit iste puer.

10. AD VILLAM SYRONIS.

Villula, quae Syronis eras, et pauper agelle,
verum illi domino tu quoque divitiae:
me tibi, et hos una mecum, quos semper amav
si quid de patria tristius audiero,
commendo, in primisque patrem. Tu nunc eris
Mantua quod fuerat, quodque Cremona prius

11. AD M. VALERIUM MESSALAM.

Pauca mihi, niveo sed non incognita Phoebo,
pauca mihi doctae dicite Pegasides.
Victor adest, magni magnum decus ecce trium
victor, qua terrae, quaque patent maria;
horrida barbaricae portans insignia pugnae,
magnus ut Oenides, utque superbus Eryx;
nec minus idcirco nostros expromere cantus

ıs, et sanctos dignus inire choros.
e insuetis iactor magis, optime, curis,
: te possim scribere, quidve tibi.
fatebor enim, quae maxima deterrendi
hortandi maxima causa fuit.
in nostras venerunt carmina chartas,
ı cum lingua, tum sale Cecropio;
ıuae Pylium, seclis accepta futuris,
ı, quae Pylium vincere digna senem.
c viridi petulae sub tegmine quercus
pastores et Meliboeus erant;
antes alterno carmina versu,
Trinacriae doctus amat iuvenis.
rnabant omnes Heroïda Divi;
ı Divae munere quaeque suo.
ıte alias tanto scriptore puellam!
on fama dixerit esse prior;
lesperidum ni munere capta fuisset,
lucrem cursu vicerat Hippomenem;
'cneo non edita Tyndaris ovo;
ıero fulgens Cassiopea polo;
;a diu volucrum certamine equorum,
t Graiae quam sibi quaeque manus;
ıam generi pro qua pater impius hausit;
ıbro Eleïs sanguine fluxit humus;
Semele, non Inachis Acrisione
ım expertae fulmine et imbre Iovem:
ɔ raptum pulsi liquere Penates
ıii patrios, filius atque pater;
ɔrimum dominatus Roma superbos
: placidis tempore Consulibus.
ıue immeritis, donavit praemia alumnis,
ı Messalis maxima Poplicolis.

Nam quid ego immensi memorem studia ista laboris?
horrida quid durae tempora militiae?
castra foro solitos, urbi praeponere castra,
tam procul hoc nato, tam procul hac patria?
immoderata pati nunc frigora, nuncque calores?
stertere vel dura posse super silice?
saepe trucem adverso perlabi sidere Pontum?
saepe mare audendo vincere, saepe hiemem?
saepe etiam densos immittere corpus in hostes;
communem belli nec timuisse Deum?
nunc celeres Afros, perituraque millia gentis,
aurea nunc rapidi flumina adire Tagi?
nunc aliam ex alia bellando quaerere gentem?
vincere et Oceani finibus ulterius?
Non nostrum est, inquam, tantas attingere laudes:
quin ausim hoc etiam dicere, vix hominum est.
Ipsa, haec ipsa ferent rerum monumenta per orbem
ipsa sibi egregium facta decus parient.
Nos ea, quae tecum finxerunt carmina Divi,
Cynthius, et Musae, Bacchus, et Aglaie.
Si laudes adspirem, humili sed adire Camena:
si patrio Graios carmine adire sales
possumus: optatis plus iam procedimus ipsis.
Hoc satis est; pingui nil mihi cum populo.

12. IN MITHRIDATEM.

Adspice, quem valido subnixum gloria regno
altius et coeli sedibus extulerat.
Terrarum hic bello magnum concusserat orbem;
hic reges Asiae fregerat et populos.
Hic grave servitium tibi iam, tibi, Roma, ferebat
cetera namque viri cuspide conciderant;

cum subito in medio rerum certamine praeceps
corruit, e patria pulsus in exsilium.
Tale Deae numen; tali mortalia nutu
fallax momento temporis hora dedit.

13. AD ANTONIUM MUSAM.

Quocunque ire ferunt variae nos tempora vitae,
tangere quas terras, quosque videre homines:
dispeream, si te fuerit mihi carior alter.
Alter enim quis te dulcior esse potest?
cui Venus ante alios, Divi, Divûmque sorores,
cuncta, neque indigno, Musa, dedere bona;
cuncta, quibus gaudet Phoebus, chorus ipseque Phoebi.
Doctior o quis te, Musa, fuisse potest?
O quis te in terris loquitur iucundior uno?
Clio nam certe candida non loquitur.
Quare illud satis est, si te permittis amari;
non, contra ut sit amor mutuus inde mihi.

14. IN OCTAVII MORTEM.

Quis Deus, Octavi, te nobis abstulit? An, quae
dicunt, ah, nimio pocula dura mero?
Vobis si culpa est bilis: sua quemque sequuntur
fata: quod immeriti crimen habent cyathi?
Scripta quidem tua nos multum mirabimur, et te
raptum et Romanam flebimus historiam.
Sed tu nullus eris. Perversi, dicite, Manes,
hunc superesse patri quae fuit invidia?

15.

P. VIRGILII MARONIS
FRAGMENTA EX EPISTOLA, QUAM AD AUGUSTUM CAESAREM SUPER AENEIDE SUA SCRIPSIT.

Ego vero frequentes a te literas accipio. *Et infra:* De Aenea quidem meo, si, me Hercules, iam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem. Sed tantum inchoata res est: ut paene vitio mentis tantum opus ingressus mihi videar; cum praesertim, ut scis, alia quoque studia ad id opus, multoque potiora, impertiar.

P. VIRGILII MARONIS
C O P A.

Copa Syrisca, caput Graia redimita mitella,
crispum sub crotalo docta movere latus,
ebria fumosa saltat lasciva taberna,
ad cubitum raucos excutiens calamos:
„Quid iuvat aestivo defessum pulvere abesse,
quam potius bibulo decubuisse toro?
Sunt cupae, calices, cyathi, rosa, tibia, chordae,
et trichila umbriferis frigida arundinibus.
Est et, Maenalio quae garrit dulce sub antro,
rustica pastoris fistula more sonans.

Est et vappa, cado nuper diffusa picato.
Est strepitans rauco murmure rivus aquae.
Sunt etiam croceo violae de flore corollae;
sertaque purpurea lutea mixta rosa;
et quae virgineo libata Achelois ab amne
lilia vimineis attulit in calathis.
Sunt et caseoli, quos iuncea fiscina siccat.
Sunt autumnali cerea pruna die:
castaneaeque nuces, et suave rubentia mala.
Est hic munda Ceres; est Amor: est Bromius.
Sunt et mora cruenta, et lentis uva racemis.
Est pendens iunco caeruleus cucumis.
Est tuguri custos, armatus falce saligna;
sed non et vasto est inguine terribilis.
Huc Calybita veni: fessus iam sudat asellus:
parce illi: nostrum delicium est asinus.
Nunc cantu crebro rumpunt arbusta cicadae.
Nunc etiam in gelida sede lacerta latet.
Si sapis, aestivo recubans te prolue vitro;
seu vis crystallo ferre novos calices.
Eia age pampinea fessus requiesce sub umbra;
et gravidum roseo necte caput strophio;
candida formosae decerpes ora puellae.
Ah! pereat, cui sunt prisca supercilia!
Quid cineri ingrato servas bene olentia serta?
Anne coronato vis lapide ista legi?
Pone merum et talos. Pereant, qui crastina curant!
Mors aurem vellens: vivite, ait, venio."

P. VIRGILII MARONIS

M O R E T U M

Iam nox hibernas bis quinque peregerat horas,
excubitorque diem cantu praedixerat ales:
Simulus exigui cultor cum rusticus agri,
tristia venturae metuens ieiunia lucis,
membra levat sensim, vili demissa grabato,
sollicitaque manu tenebras explorat inertes,
vestigatque focum: laesus quem denique sensit.
Parvulus exusto remanebat stipite fumus,
et cinis obductae celabat lumina prunae.
Admovet his pronam, submissa fronte, lucernam,
et producit acu stupas humore carentes,
excitat et crebris languentem flatibus ignem.
Tandem concepto tenebrae fulgore recedunt;
oppositaque manu lumen defendit ab aura,
et reserat cellae, quae providet, ostia clavi.
Fusus erat terra frumenti pauper acervus:
hinc sibi depromit, quantum mensura patebat
quae bis in octonas excurrit pondere libras.
Inde abit, adsistitque molae; parvaque tabu
quam fixam paries illos servabat in usus,
lumina fida locat; geminos tunc veste lacertu
liberat, et, cinctus villosae tergore caprae,
praeverrit cauda silices gremiumque molari
Advocat inde manus operi, partitus utrinqu
laeva ministerio, dextra est intenta labori;
haec rotat assiduis gyris et concitat orbem

s rapido silicum decurrit ab ictu.
ssae succedit laeva sorori,
vices. Modo rustica carmina cantat,
uum solatur voce laborem.
lamat Cybalen: erat unica custos,
, tota patriam testante figura,
n, labroque tumens, et fusca colorem;
, iacens mammis; compressior alvo.
ilis, spatiosa prodiga planta;
mis calcanea scissa rigebant.
atque arsura focis imponere igna
flamma gelidos adolere liquores.
n implevit opus iustum versatile finem,
de manu fusas in cribra farinas,
At remanent summo purgamina dorso,
cera foraminibusque liquatur
Ceres. Laevi tum protinus illam
bula, et tepidas super ingerit undas.
dmixtos nunc fontes atque farinas;
durata manu, liquidoque coacto
rumos spargit sale. Iamque subactum
, palmisque suum dilatat in orbem,
pressis aequo discrimine quadris.
foco; Cybale mundaverat aptum
: testisque tegit; super aggerat ignes.
as peragit Vulcanus testaque partes,
terea vacua non cessat in hora;
m sibi quaerit opem; neu sola palato
ta Ceres, quas iungat, comparat escas.
spensa focum carnaria iuxta,
terga suis, truncique, vacabant:
edium sparto sed caseus orbem,
tricti fascis pendebat anethi.

Ergo aliam molitur opem sibi providus heros.
Hortus erat iunctus casulae, quem vimina pauca
et calamo recidiva levi munibat arundo:
exiguus spatio, variis sed fertilis herbis.
Non illi deerat, quod pauperis exigit usus.
Interdum locuples a paupere plura petebat.
Nec sumtus erat illud opus; sed regula curae:
si quando vacuum casula pluviaeve tenebant,
festave lux; si forte labor cessabat aratro;
horti opus illud erat. Varias deponere plantas
norat, et occultae committere semina terrae,
vicinosque apte cura submittere rivos.
Hic olus, hic late fundentes brachia betae,
fecundusque rumex, malvaeque, inulaeque virebant;
hic siser, et capiti nomen debentia porra;
hic etiam nocuum capiti gelidumque papaver,
grataque nobilium requies lactuca ciborum,
et gravis in latum demissa cucurbita ventrem.
Verum hic non domini, quis enim contractior illo?
sed populi proventus erat: nonisque diebus
venales olerum fasces portabat in urbem:
inde domum cervice levis, gravis aere, redibat,
vix unquam urbani comitatus merce macelli.
Cepa rubens sectique famem domat area porri,
quaeque trahunt acri vultus nasturtia morsu,
intubaque et Venerem revocans eruca morantem.
Tum quoque tale aliquid meditans intraverat hortum.
Ac primum, leviter digitis tellure refossa,
quatuor educit cum spissis allia fibris;
inde comas apii graciles, rutamque rigentem,
vellit, et exiguo coriandra trementia filo.
Haec ubi collegit, laetum consedit ad ignem,

et clara famulam poscit mortaria voce.
Singula tum capitum numeroso cortice nudat,
et summis spoliat coriis, contemtaque passim
spargit humi atque abicit. Servatum gramine bulbum
tingit aqua, lapidisque cavum demittit in orbem.
Hinc salis inspergit micas; sale durus adeso
caseus adiicitur; dictas super ingerit herbas;
et laeva vestem setosa sub inguina fulcit.
Dextera pistillo primum fragrantia mollit
allia; tum pariter mixto terit omnia succo.
It manus in gyrum: paullatim singula vires
deperdunt proprias; color est e pluribus unus;
nec totus viridis, quia lactea frusta repugnant,
nec de lacte nitens, quia tot variatur ab herbis.
Saepe viri nares acer iaculatur apertas
spiritus, et simo damnat sua prandia vultu.
Saepe manu summa lacrimantia lumina tergit;
immeritoque furens dicit convicia fumo.
Procedebat opus. Non iam salebrosus, ut ante,
sed gravior lentos ibat pistillus in orbes.
Ergo Palladii guttas instillat olivi,
exiguique super vires infundit aceti,
atque iterum commiscet opus, mixtumque retractat.
Tum demum digitis mortaria tota duobus
circuit, inque globum distantia contrahit unum;
constet ut effecti species nomenque moreti.

Eruit interea Cybale quoque sedula panem;
quem laetus recipit manibus, pulsoque timore
iam famis, inque diem securus Simulus illam,
ambit crura ocreis paribus, tectusque galero
sub iuga parentes cogit lorata iuvencos,
atque agit in segetes et terrae condit aratrum.

[redacted]

[redacted]

THE NEW YORK PUBLIC LIBR.
REFERENCE DEPARTMENT
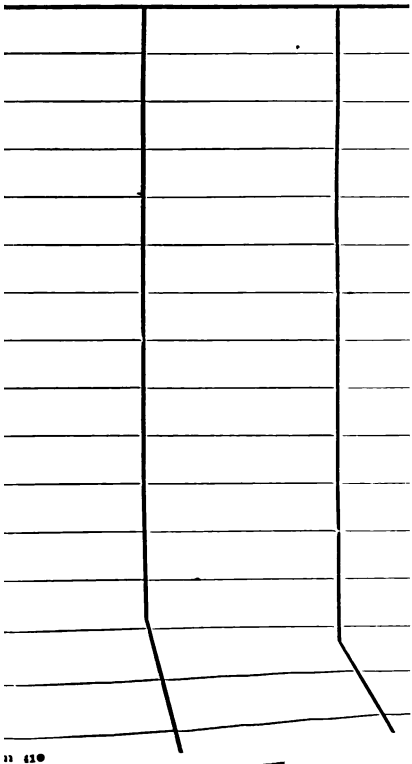
This book is under no circumstances
taken from the Building